

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Донецький державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС (ОСОБЛИВА ЧАСТИНА)

Навчальний посібник

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

УДК 343.13(477)(075)

К82

Укладачі:

А. О. Шульга – кандидат юридичних наук, доцент;
Д. В. Євенко – кандидат юридичних наук, доцент;
О. В. Одинцова – кандидат юридичних наук, доцент;
Г. О. Конарева – кандидат юридичних наук;
М. В. Чорна – доктор філософії в галузі права

Рецензенти:

С. О. Іваницький – професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

С. М. Беседа – заступник начальника ГУ – начальник СУ ГУНП в Донецькій області, доктор філософії в галузі права, полковник поліції

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 21 листопада 2025 року)*

Кримінальний процес (особлива частина) : навчальний посібник / А. О. Шульга, Д. В. Євенко, О. В. Одинцова та ін. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. – 456 с.

ISBN 978-617-554-674-1

У навчальному посібнику докладно і досить інформативно викладено положення особливої частини кримінального процесу, що визначають порядок кримінального провадження відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства України.

Для формування змісту цього навчального посібника використовувалося чинне, на дату випуску цього навчального посібника, кримінальне процесуальне законодавство України. Видання відповідає робочій програмі навчальної дисципліни «Кримінальний процес (особлива частина)».

Навчальний посібник призначений для здобувачів юридичних факультетів, аспірантів, практикуючих юристів та всіх тих, хто цікавиться цією важливою галуззю права.

УДК 343.13(477)(075)

ISBN 978-617-554-674-1

© Донецький державний університет
внутрішніх справ, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
------------------------	---

Розділ 1

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	10
-------------------------------------	----

1.1 Загальні положення досудового розслідування	10
---	----

1.2 Слідчі (розшукові) дії	28
----------------------------------	----

1.3 Негласні слідчі (розшукові) дії	62
---	----

1.4 Втручання у приватне спілкування	73
--	----

1.5 Інші види негласних слідчих (розшукових) дій	80
--	----

1.6 Повідомлення про підозру	87
------------------------------------	----

<i>Рекомендовані теми реферативних повідомлень</i>	89
--	----

<i>Питання для самоконтролю</i>	90
---------------------------------------	----

<i>Тестові завдання самоконтролю отриманих знань</i>	91
--	----

Розділ 2

ЗУПИНЕННЯ ТА ЗАКІНЧЕННЯ

ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	94
---------------------------------------	----

2.1 Зупинення досудового розслідування	94
--	----

2.2 Закінчення досудового розслідування.	
--	--

Форми закінчення досудового розслідування	96
---	----

2.3 Продовження строку досудового розслідування	111
---	-----

<i>Рекомендовані теми реферативних повідомлень</i>	116
--	-----

<i>Питання для самоконтролю</i>	116
---------------------------------------	-----

<i>Тестові завдання самоконтролю отриманих знань</i>	118
--	-----

Розділ 3

СПЕЦІАЛЬНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ

КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ. ОСКАРЖЕННЯ

НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ 121

- 3.1 Загальні положення спеціального досудового розслідування 122
- 3.2 Особливості досудового розслідування кримінальних проступків 127
- 3.3 Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування 135
- 3.4 Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування 140
- 3.5 Оскарження слідчим, дізнавачем рішень, дій чи бездіяльності прокурора 141
- Рекомендовані теми реферативних повідомлень 143*
- Питання для самоконтролю 143*
- Тестові завдання самоконтролю отриманих знань 145*

Розділ 4

СУДОВІ ПРОВАДЖЕННЯ 148

- 4.1 Підготовче провадження 148
- 4.2 Судовий розгляд, загальні положення судового розгляду 152
- 4.3 Особливі порядки провадження в суді першої інстанції 198
- 4.4 Судове провадження з перегляду судових рішень 205
- 4.5 Провадження за нововиявленими або виключними обставинами 240
- Рекомендовані теми реферативних повідомлень 247*
- Питання для самоконтролю 247*
- Тестові завдання самоконтролю отриманих знань 249*

Розділ 5**ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ****КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ** 253

- 5.1 Кримінальне провадження на підставі угод 253
- 5.2 Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення 264
- 5.3 Особливості кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність 267
- 5.4 Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб 269
- 5.5 Кримінальне провадження щодо неповнолітніх 297
- 5.6 Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру 306
- 5.7 Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю 314
- 5.8 Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні 317
- Рекомендовані теми реферативних повідомлень* 320
- Питання для самоконтролю* 320
- Тестові завдання самоконтролю отриманих знань* 323

Розділ 6

ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ

КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 326

Рекомендовані теми реферативних повідомлень 328

Питання для самоконтролю 328

Тестові завдання самоконтролю отриманих знань 329

Розділ 7

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ 331

Рекомендовані теми реферативних повідомлень 340

Питання для самоконтролю 340

Тестові завдання самоконтролю отриманих знань 341

Розділ 8

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 344

8.1 Загальні засади міжнародного співробітництва
та роз'яснення термінів 344

8.2 Міжнародна правова допомога при проведенні
процесуальних дій 349

8.3 Екстрадиція (видача осіб, які вчинили
кримінальне правопорушення) 365

8.4 Кримінальне провадження у порядку перейняття 387

8.5 Визнання та виконання вироків судів
іноземних держав та передача засуджених осіб 391

Рекомендовані теми реферативних повідомлень 403

Питання для самоконтролю 403

Тестові завдання самоконтролю отриманих знань 405

Розділ 9

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	408
9.1 Особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану	408
9.2 Організація судового розгляду в умовах воєнного стану	412
9.3 Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану	415
<i>Рекомендовані теми реферативних повідомлень</i>	421
<i>Питання для самоконтролю</i>	421
<i>Тестові завдання самоконтролю отриманих знань</i>	423

Розділ 10

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ	425
<i>Рекомендовані теми реферативних повідомлень</i>	447
<i>Питання для самоконтролю</i>	447
<i>Тестові завдання самоконтролю отриманих знань</i>	449

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	451
---	-----

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник «Кримінальний процес (особлива частина)» є ключовим джерелом правових знань для студентів юридичних спеціальностей, практикуючих юристів та осіб, залучених до кримінального провадження, які прагнуть опанувати спеціальні процедури, особливості розслідування та судового розгляду.

У посібнику стисло, але ґрунтовно викладено особливі аспекти кримінального процесу, з акцентом на механізми ефективного розслідування, захисту прав учасників та забезпечення справедливості. Доступно розкрито базові принципи: від досудового розслідування до виконання вироків, з урахуванням спеціальних режимів, міжнародного співробітництва та умов воєнного стану. Зокрема, охоплено такі ключові теми, як: слідчі (розшукові) дії; негласні слідчі (розшукові) дії; зупинення, закінчення досудового розслідування; спеціальне досудове розслідування; судові провадження; особливі порядки кримінального провадження (кримінальне провадження на підставі угод, приватне обвинувачення, кримінальне провадження щодо неповнолітніх тощо) відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження; виконання судових рішень; міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану та взаємодія з міжнародним кримінальним судом.

Структура посібника складається з десяти розділів і тридцяти п'яти підрозділів.

Посібник компактний і зручний для самостійного вивчення та підготовки до іспитів чи практичної роботи, з точними

посиланнями на законодавство. Матеріал враховує зміни до Кримінального процесуального кодексу України станом на жовтень 2025 року, включаючи адаптації до воєнного стану та міжнародних стандартів. Видання сприяє формуванню якісній підготовці майбутніх правників у галузі кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Розділ 1

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

1.1 Загальні положення досудового розслідування

Досудове розслідування – це перша стадія кримінального провадження, сутність якої полягає в пошуку, зборі та аналітиці доказової інформації за фактом вчинення кримінального правопорушення, достатньої для притягнення особи до кримінальної відповідальності, а також для створення матеріально-правової бази, на підставі якої формуватиметься тактика та методика підтримання державного обвинувачення на стадії судового розгляду¹. Саме з цієї стадії і починається особлива частина кримінального процесу України. Основними нормативно-правовими актами, які регламентують досудове розслідування, окрім Конституції України є: Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України); Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення²; Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генерального прокурора

---

¹ Ковальова О. В. Досудове розслідування: дефініція, сутність та зміст. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 98. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2022/02/92-_Kovalova.pdf

² Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : затв. наказом Генерального прокурора України від 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

України від 30.09.2021 р. № 309³; Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні⁴; Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України⁵. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події⁶; Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні⁷; Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України⁸ та інші.

---

³ Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні»: наказ Генерального прокурора України від 30.09.2021 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

⁴ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

⁵ Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України: наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

⁶ Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: наказ МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>

⁷ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

⁸ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>

Початок досудового розслідування, викладений у ст. 214 КПК України.

Досудове розслідування злочинів (кримінальних правопорушень) здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому КПК України (ст. 215 КПК).

Отже, слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слід зазначити, що слідчий, який здійснює досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а якщо досудове розслідування відбувається у формі дізнання то дізнавач призначається керівником органу дізнання, в разі ж відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування.

Також слід зазначити, що Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР), порядок його формування та ведення затверджуються Офісом Генерального прокурора за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, Національним антикорупційним бюро України, Державним бюро розслідувань, органом Бюро економічної безпеки України.

КПК України забороняє здійснювати досудове розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення в загалі. І тільки у невідкладних випадках можна проводити до внесення відомостей в ЄРДР огляд місця події (ОМП). Проте відомості про ОМП вносяться до ЄРДР невідкладно відразу після завершення огляду або отримання довідки, висновку спеціаліста, який приймав участь разом із слідчим в ОМП.

До того ж зазначимо, що, наприклад, для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР допускається:

- відібрати пояснення;
- проводити медичні освідування;
- отримувати висновки спеціалістів і здійснювати зняття показань з технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

У разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першої можливості, коли наприклад судно прибуде до порту України.

Службові особи, які уповноважені здійснювати кримінальне провадження, зобов'язані приймати та реєструвати такі заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення і кримінальні проступки.

Перелік відомостей, які обов'язково вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань: дата надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; попередня правова

кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру або розпочав досудове розслідування; інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань.

У Єдиному реєстрі досудових розслідувань автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Слід зазначити, що слідчий, дізнавач невідкладно у письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені частиною п'ятою КПК.

Якщо ж відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР були внесені прокурором, то прокурор зобов'язаний протягом п'яти робочих днів з дня внесення таких відомостей, передати наявні у нього матеріали з дотриманням правил підслідності, до відповідного органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Також слід зазначити, що відомості про юридичну особу, яка підозрюється у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368³, частинами першою і другою статті 368⁴, статтями 369, 369², 436, 437–439, 442, 442¹, 444, 447 Кримінального кодексу України, або будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 151²–156¹, 301¹–303 Кримінального кодексу України (у разі їх вчинення стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи), або від імені такої юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 258–258⁶ Кримінального кодексу України, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, вносяться слідчим або

прокурором до ЄРДР негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень.

Про внесення відомостей до ЄРДР слідчий або прокурор не пізніше наступного робочого дня письмово повідомляє юридичну особу.

Провадження щодо юридичної особи здійснюється одночасно з відповідним кримінальним провадженням, у якому особі повідомлено про підозру.

Якщо кримінальне правопорушення пов'язане із вчиненням корупційних діянь, то слідчий, дізнавач зобов'язаний протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до ЄРДР у письмовій формі повідомити Національне агентство з питань запобігання корупції про початок досудового розслідування за участю викривача, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, які вказані у ч. 5 ст. 214 КПК. При цьому викривачу по корупційному кримінальному правопорушенню обов'язково надається копія зазначеного повідомлення.

Досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків (ст. 215 КПК).

Досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому КПК України.

Підслідність кримінальних проваджень – це встановлена законом сукупність ознак кримінального провадження, відповідно до яких воно належить до віддання того чи іншого органу досудового розслідування. Підслідність зумовлює правильний розподіл кримінальних проваджень між різними органами досудового розслідування⁹.

---

⁹ Кицан Ю. І. Актуальні питання вдосконалення кримінального процесуального законодавства України щодо підслідності кримінальних проваджень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 377. URL: http://lsei.org.ua/6_2019/92.pdf

У чинному КПК України підслідність визначена у ст. 216 КПК, у якій зазначається, що:

– слідчі органів Національної поліції здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування;

– слідчі органи безпеки здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111, 111⁻¹, 111⁻², 112–114, 114⁻¹, 114⁻², 201, 258–258⁻⁶, 265⁻¹, 305, 328–330, 332⁻¹, 332⁻², 333, 334, 359, 422, 435⁻¹, 436, 436⁻², 437–442, 442⁻¹, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України.

Якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 328, 329, 422 Кримінального кодексу України, будуть встановлені кримінальні правопорушення, передбачені статтями 364, 365–367, 425, 426 Кримінального кодексу України, вчинені особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої здійснюється досудове розслідування, вони розслідуються слідчими органів безпеки, крім випадків, коли ці кримінальні правопорушення віднесено згідно з КПК до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

– детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених: статтями 199, 200, 201⁻¹, 201⁻³, 201⁻⁴, 203⁻², 204, 205⁻¹, 206, 212, 212⁻¹, 218⁻¹, 219, 220⁻¹, 220⁻², 222, 222⁻¹, 223⁻¹, 224, 229, 231, 232–232⁻², 233 Кримінального кодексу України; статтями 191 (якщо предметом кримінального правопорушення є бюджетне відшкодування), 206⁻², 210, 211 Кримінального кодексу України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України; статтями 191 (крім випадку, передбаченого пунктом 2 частини третьої ст. 216 КПК)

та 364 Кримінального кодексу України, за умови що розмір предмета такого кримінального правопорушення або завданої ним шкоди становить від однієї тисячі до п'яти тисяч розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення, та його вчинено службовою особою державного органу, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків, та досудове розслідування такого кримінального правопорушення не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України.

Якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, зазначених у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, будуть встановлені кримінальні правопорушення, передбачені статтями 192, 358, 366, 369 Кримінального кодексу України, вчинені особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, такі правопорушення можуть розслідуватися детективами органів Бюро економічної безпеки України, у разі якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України;

– слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень: вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду

державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою ст. 216 КПК; вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою ст. 216 КПК; проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України;

– детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206⁻², 209–211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366⁻², 366⁻³, 368,

368⁻⁵, 369, 369⁻², 410 Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з таких умов: кримінальне правопорушення вчинено: Президентом України, повноваження якого припинено, народним депутатом України, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, Директором Бюро економічної безпеки України, його заступником, членом Ради Національного банку України, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України; державним службовцем, посада якого належить до категорії «А»; депутатом Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатом обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовою особою місцевого самоврядування, посаду якої віднесено до першої та другої категорій посад; суддею (крім суддів Вищого антикорупційного суду), суддею Конституційного Суду України, присяжним (під час виконання ним обов'язків у суді), Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої ради правосуддя, Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; прокурорами органів прокуратури, зазначеними у пунктах 1–4, 5–11 частини першої статті 15 Закону України «Про прокуратуру»; особою вищого

начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, органів та підрозділів цивільного захисту, вищого складу Національної поліції, посадовою особою митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника митної служби III рангу і вище, посадовою особою органів державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової служби III рангу і вище; військовослужбовцем вищого офіцерського складу Збройних Сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної гвардії України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України; керівником суб'єкта великого підприємства, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків; розмір предмета кримінального правопорушення, передбаченого статтями 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 368, 369, 369⁻² Кримінального кодексу України, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення, а також предмет кримінального правопорушення або розмір завданої шкоди у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 191, 206⁻², 209–211, 364, 410 Кримінального кодексу України, у п'ять тисяч і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення кримінального правопорушення (якщо кримінальне правопорушення вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків); кримінальне правопорушення, передбачене статтею 369, частиною першою статті 369⁻² Кримінального кодексу України, вчинено щодо службової особи, визначеної у частині четвертій статті 18 Кримінального кодексу України або у пункті 1 цієї частини.

Прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами Національного антикорупційного бюро України, своєю постановою може віднести кримінальне провадження у кримінальних правопорушеннях, передбачених абзацом першим цієї частини, до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України, якщо відповідним кримінальним правопорушенням було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам. Під тяжкими наслідками слід розуміти заподіяння шкоди життєво важливим інтересам суспільства та держави, зокрема державному суверенітету, територіальній цілісності України, реалізації конституційних прав, свобод і обов'язків трьох і більше осіб.

Детективи Національного антикорупційного бюро України з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, які віднесені КПК до його підслідності, за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України та за погодженням із прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури можуть також розслідувати кримінальні правопорушення, які віднесені до підслідності слідчих інших органів.

У разі встановлення підрозділом внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України кримінальних правопорушень, передбачених статтями 354, 364–370 Кримінального кодексу України, які були вчинені службовою особою Національного антикорупційного бюро України (крім Директора Національного антикорупційного бюро України, його першого заступника та заступника), такі кримінальні правопорушення розслідуються детективами зазначеного підрозділу: у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 384–388, 396 Кримінального кодексу України, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, до підслідності якого відноситься кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким почато

досудове розслідування; у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 209 і 209¹ Кримінального кодексу України, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, який розпочав досудове розслідування або до підслідності якого відноситься кримінальне правопорушення, що передувало легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, крім випадків, коли ці кримінальні правопорушення віднесено згідно із КПК до підслідності Національного антикорупційного бюро України; якщо під час досудового розслідування буде встановлено інші кримінальні правопорушення, вчинені особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, який здійснює у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність всіх цих кримінальних правопорушень при визначенні органу, що здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, застосовуються правила підслідності, передбачені КПК.

Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування регламентуються ст. 217 КПК. Отже, у разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами).

Не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину, крім випадків, коли це може негативно вплинути на повноту

досудового розслідування та судового розгляду. У таких випадках розслідування злочину та кримінального проступку здійснюється за правилами досудового слідства. Положення глави 25 КПК в такому разі не застосовуються.

Виділення матеріалів досудового розслідування відбувається у разі необхідності матеріали досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень можуть бути виділені в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень.

Матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Згідно до чинного кримінального процесуального законодавства рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування приймається прокурором. Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування не може бути оскаржене.

Днем початку досудового розслідування у провадженні, виділеному в окреме провадження, є день, коли було розпочато розслідування, з якого виділено окремі матеріали, а у провадженні, в якому об'єднані матеріали кількох досудових розслідувань, – день початку розслідування того провадження, яке розпочалося раніше.

Місця для проведення досудового розслідування визначені в ст. 218 КПК, а саме: досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення; якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення, розслідування якого не віднесене до його компетенції, він зобов'язаний протягом п'яти днів з дня встановлення таких обставин письмово повідомити про них прокурора та проводити

розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність; прокурор розглядає письмове повідомлення слідчого протягом десяти днів з дня його отримання та в разі підтвердження наведених у ньому обставин зобов'язаний прийняти постанову про визначення підслідності; прокурор у разі самостійного встановлення обставин, що свідчать про необхідність визначення іншої підслідності, протягом десяти днів з дня встановлення таких обставин зобов'язаний прийняти постанову про визначення підслідності; якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме або його вчинено за межами України, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо; на початку розслідування слідчий перевіряє наявність вже розпочатих досудових розслідувань щодо того ж кримінального правопорушення; у разі якщо буде встановлено, що іншим слідчим органу досудового розслідування або слідчим іншого органу досудового розслідування розпочато кримінальне провадження щодо того ж кримінального правопорушення, слідчий передає слідчому, який здійснює досудове розслідування, наявні у нього матеріали та відомості, повідомляє про це прокурора, потерпілого або заявника та вносить відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань; якщо під час досудового слідства буде встановлено, що особа вчинила кримінальний проступок за відсутності в її діях складу злочину, слідчий за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу дізнання з урахуванням підслідності; якщо при здійсненні дізнання буде встановлено, що особа вчинила злочин, дізнавач за погодженням із прокурором надсилає матеріали кримінального провадження керівнику органу досудового розслідування з урахуванням підслідності; спори про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня.

Спiр про пiдслiднiсть у кримiнальному провадженнi, яке може належати до пiдслiдностi Нацiонального антикорупцiйного бюро України, вирiшує Генеральний прокурор або заступник Генерального прокурора – керiвник Спецiалiзованої антикорупцiйної прокуратури (особа, яка виконує його обов'язки).

Спiр про пiдслiднiсть у кримiнальному провадженнi, яке може належати до пiдслiдностi Бюро економiчної безпеки України, вирiшує Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки).

Слiдчий, прокурор має право провадити слiдчi (розшуковi) дiї та негласнi слiдчi (розшуковi) дiї на територiї, яка знаходиться пiд юрисдикцiєю iншого органу досудового розслiдування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслiдування, який зобов'язаний її виконати.

Важливе значення у кримiнальному провадженнi мають строки досудового розслiдування. Строки досудового розслiдування визначенi у ст. 219 КПК. Строк досудового розслiдування обчислюється з моменту пiвiдомлення особi про пiдозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходiв медичного або виховного характеру, клопотанням про звiльнення особи вiд кримiнальної вiдповiдальностi, клопотанням про закриття кримiнального провадження або до дня ухвалення рiшення про закриття кримiнального провадження.

З дня пiвiдомлення особi про пiдозру досудове розслiдування повинно бути закiнчене: протягом сiмдесяти двох годин – у разi пiвiдомлення особi про пiдозру у вчиненнi кримiнального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статтi 298² КПК; протягом двадцяти дiб – у разi пiвiдомлення особi про пiдозру у вчиненнi кримiнального проступку у випадках, якщо пiдозрюваний не визнає вину або необхiдностi проведення додаткових слiдчих (розшукових) дiй, або вчинення кримiнального проступку неповнолiтнiм; протягом одного мiсяця – у разi пiвiдомлення особi про пiдозру у вчиненнi

кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298⁴ КПК; протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 КПК. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати: одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини третьої КПК; шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину; дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 290 КПК, не включається у строки, передбачені КПК, крім дня прийняття відповідної постанови та дня повідомлення підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строки, передбачені КПК, крім випадків винесення такої постанови у порядку, встановленому статтею 615 КПК.

Загальний строк досудового розслідування при об'єднанні кримінальних проваджень у порядку, передбаченому статтею 217 КПК, визначається: у провадженнях, які розслідувалися в один проміжок часу, – шляхом поглинання меншого строку більшим; у провадженнях, які розслідувалися в різні проміжки часу, – шляхом додавання

строків досудового розслідування по кожному із таких проваджень, які не пересікаються, в межах строків досудового розслідування злочину, який передбачає найбільш тривалий строк досудового розслідування з урахуванням можливості його продовження, передбаченої частиною другою ст. 219 КПК.

Обрахований відповідно до частини четвертої ст. 219 КПК загальний строк досудового розслідування в об'єднаному кримінальному провадженні визначається прокурором, зазначеним у частині четвертій статті 295 КПК, про що ним виноситься відповідна постанова. У разі необхідності одночасно з обрахуванням загального строку в об'єднаному кримінальному провадженні може бути вирішено питання його продовження.

Особливості обчислення строку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку визначаються статтею 483⁴ КПК.

Розгляд клопотань під час досудового розслідування визначений ст. 220 КПК. Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про виконання будь-яких процесуальних дій та у випадках, установлених КПК України, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин – надсилається їй.

Порядок ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення визначений ст. 221 КПК. Отже слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний за клопотанням

сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії.

Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, що містяться в інформаційно-комунікаційній системі досудового розслідування, здійснюється шляхом надання доступу до них або надання електронних копій чи примірників таких матеріалів.

Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування визначено ст. 222 КПК. Розголошувати відомості досудового розслідування в кримінальному провадженні не допустимо. Відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

Слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом.

1.2 Слідчі (розшукові) дії

Слідчі (розшукові) дії є видом процесуальних дій, які спрямовані на отримання (збирання) доказів або ж перевірку вже одержаних доказів у конкретному кримінальному провадженні. Підставою для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність

достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети. Отже, слідчі (розшукові) дії є засобом доказування у кримінальному процесі¹⁰.

Окрім того, в теорії слідчі розшукові дії мають свою класифікацію та види.

Згідно з точкою зору колективу укладачів зазначеного вище посібника «Актуальна судова практика», види слідчих (розшукових) дій можна визначити як: допит, зокрема: одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224 КПК); допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК); допит малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК); допит у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК); опитування особи у режимі відео- або телефонної конференції (з можливістю наступного допиту для отримання показань від опитаних осіб) (ст. 232 КПК); пред'явлення для впізнання, зокрема: особи (ст. 228 КПК); речей (ст. 229 КПК); трупа (ст. 230 КПК); осіб чи речей у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК); проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК); обшук (статті 234–234 КПК), зокрема: обшук житла чи іншого володіння особи (ст. 236 КПК); обшук особи (ст. 236 КПК); обшук на підприємстві, в установі, організації (ст. 236 КПК); огляд, зокрема: місцевості, приміщення (в тому числі житла чи іншого володіння особи), речей та документів (ст. 237 КПК); комп'ютерних даних (ст. 237 КПК); трупа (ст. 238 КПК); трупа, пов'язаний з екстумацією (ст. 239 КПК); місця вчинення кримінального правопорушення (п. 2 ч. 2 ст. 520 КПК); слідчий експеримент (ст. 240 КПК);

¹⁰ Слідчі (розшукові) дії як складова кримінального провадження: загальне поняття і значення; нормативно-правове регулювання; практичне застосування у досудовому розслідуванні; особливості здійснення під час воєнного стану; актуальна судова практика / В. М. Бесчастний, В. А. Бортняк, С. С. Вітвіцький та ін. ; за заг. ред. І. М. Копотуна Київ : ВД «Професіонал», 2025. С. 6. URL: <https://jurkniga.ua/contents/slidchi-rozshukovi-dii-yak-skladova-kriminalnogo-provadhzhennya.pdf>

освідування особи (ст. 241 КПК); залучення експерта для проведення експертизи (статті 242–244 КПК); отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК). зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (ст. 245⁻¹ КПК).

Класифікувати слідчі (розшукові) дії, на думку того ж колективу укладачів, можна наступним чином: за критерієм можливості розголошення відомостей про факт та методи їх проведення – звичайні та негласні; за критерієм наявності розпочатого досудового розслідування слідчі (розшукові) дії поділяються на ті, що відповідно до закону можуть бути проведені до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, та ті, що проводяться тільки після внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку досудового розслідування. До першої групи віднесено огляд місця події в невідкладних випадках (ч. 3 ст. 214 КПК), всі інші слідчі (розшукові) дії входять у другу групу; залежно від послідовності проведення слідчі (розшукові) дії поділяють на первинні, подальші та повторні. Первинними визнають ті дії, з яких зазвичай починається кримінальне провадження і які проводяться до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або відразу після внесення таких відомостей, до вручення особі повідомлення про підозру. Всі інші слідчі (розшукові) дії належать до подальших. Повторні слідчі (розшукові) дії проводяться знову в повному обсязі в разі, якщо є обґрунтовані сумніви у правильності проведення первинних слідчих (розшукових) дій, коли їхні результати суперечать іншим матеріалам кримінального провадження, а також за наявності істотного порушення норм матеріального чи процесуального права: прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, процесуальних норм, якими встановлено порядок проведення первинних слідчих (розшукових) дій; за критерієм можливості повторного проведення слідчі (розшукові) дії розподіляють на ті, що можуть

бути проведені повторно (наприклад, допит, огляд) і ті, повторне проведення яких заборонено (наприклад, проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання (ч. 6 ст. 228 КПК)); у залежності від обсягу проведення слідчі (розшукові) дії можна поділяти на основні та додаткові. Основними є слідчі (розшукової) дії, які проводяться в повному обсязі у встановленому законом порядку. Якщо ж під час проведення основної слідчої (розшукової) дії певні обставини залишилися нез'ясованими або потребують уточнення, то може бути проведена додаткова слідча (розшукова) дія в тому обсязі, який необхідний для з'ясування чи уточнення цих обставин; за критерієм обов'язковості проведення слідчі (розшукові) дії поділяються на обов'язкові та необов'язкові. При цьому обов'язковість проведення слідчих (розшукових) дій може бути передбачена: прямою вказівкою в законі; дорученням прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (п. 4 ч. 2 ст. 36, ч. 4 ст. 40 КПК); дорученням суду в разі, якщо під час судового розгляду виникне потреба у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом (ч. 3 ст. 333 КПК). Необов'язковими є слідчі (розшукові) дії, необхідність проведення яких визначається слідчим самостійно залежно від обставин конкретного кримінального провадження на підставі внутрішнього переконання і криміналістичного мислення слідчого, його особистого бачення процесуальної перспективи, врахуванням стандартів доказування (доведення), які притаманні кримінальному процесу; у залежності від обмеження конституційних прав осіб слідчі (розшукові) дії поділяють на пов'язані з обмеженнями і не пов'язані з обмеженнями. Можуть бути пов'язані з тимчасовим обмеженням окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина; за процесуальною підставою здійснення слідчі (розшукові) поділяються за постановою слідчого

та за постановою прокурора, за згодою прокурора, яка є обов'язковою для проведення слідчих (розшукових) дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді; за ухвалою слідчого судді; за критерієм участі понятих слідчі (розшукові) дії поділяються на ті, що проводяться за участю понятих (зокрема обшук або огляд, слідчий експеримент, освідування), та такі, що не потребують участі понятих (зокрема допит, залучення експерта, огляд місцевості); за можливістю заміни участі понятих на застосування безперервного відеозапису ходу проведення слідчих (розшукових) дій останні поділяються на слідчі (розшукові) дії, законність проведення яких потребує обов'язкової участі не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії (обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи), і дії, участь понятих у яких може бути замінена застосуванням безперервного відеозапису ходу їх проведення (пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляд трупа, в тому числі пов'язаний з ексгумацією, слідчий експеримент, освідування особи); у залежності від прийомів отримання інформації слідчі (розшукові) дії поділяють на вербальні, невербальні та змішані. Вербальними є слідчі (розшукові) дії, у результаті проведення яких одержується словесна інформація (всі види допитів). Невербальними називають такі слідчі (розшукові) дії, у результаті проведення яких слідчий одержує інформацію, що міститься в об'єктах матеріального світу і виражається в предметно-просторових характеристиках, таких як форма, колір, розмір, кількість, обсяг тощо (огляд, освідування, обшук). Слідчі (розшукові) дії, у процесі провадження яких одержують як вербальну, так і невербальну інформацію, називають змішаними (пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент); у залежності від наявності в окремих учасників слідчої (розшукової) дії можливості візуального чи аудіоспостереження за іншими її учасниками (учасником), можна виокремити ті слідчі (розшукові) дії, що проводяться із забезпеченням такої можливості, і ті, які виключають таку можливість (наприклад, із метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання

може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням (ч. 4 ст. 228 КПК). Крім того, особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності й голосу, за яких її неможливо було б упізнати (ч. 10 ст. 232 КПК)¹¹.

Вимоги щодо проведення слідчих (розшукових) дій зазначені у ст. 223 КПК. Підставами для проведення слідчої (розшукової) дії є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення її мети.

Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, передбачені КПК України, а також відповідальність, встановлена законом.

Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 години до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного, а також крім здійснення кримінального провадження у порядку, встановленому статтею 615 КПК.

У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі,

---

¹¹ Слідчі (розшукові) дії як складова кримінального провадження: загальне поняття і значення; нормативно-правове регулювання; практичне застосування у досудовому розслідуванні; особливості здійснення під час воєнного стану; актуальна судова практика / В. М. Бесчастний, В. А. Бортняк, С. С. Вітвіцький та ін. ; за заг. ред. І. М. Копотуна Київ : ВД «Професіонал», 2025. С. 10–14. URL: <https://jurkniga.ua/contents/slidchi-rozshukovi-dii-yak-skladova-kriminalnogo-provadhennya.pdf>

долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній.

Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.

Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незацікавлених осіб (понятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважає це за доцільне.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, крім особливостей, встановлених статтею 615 КПК.

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, зацікавлені в результатах кримінального провадження.

Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених частиною третьою статті 333 КПК. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими.

Розглянемо більш детально слідчі (розшукові) дії, які визначені чинним КПК.

Допит (ст. 224 КПК) – передбачена КПК України слідча (розшукова) дія, що полягає в одержанні слідчим, прокурором від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта показань про обставини, що мають значення для кримінального провадження. Загальними підставами для проведення допиту є наявність достатніх відомостей про те, що певній особі відомі обставини, що мають значення для кримінального провадження, та їх можна отримати шляхом проведення допиту¹².

Допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати. Кожний свідок допитується окремо, без присутності інших свідків.

Допит не може продовжуватися без перерви понад дві години, а в цілому – понад вісім годин на день.

Перед допитом встановлюється особа, роз'яснюються її права, а також порядок проведення допиту. У разі якщо вік особи не встановлено, але є підстави вважати, що особа є малолітньою

---

¹² Методичні рекомендації щодо особливостей проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні / О. О. Юхно, Р. М. Аюпова, Р. М. Балац, О. О. Бондаренко, Г. І. Глобенко, С. М. Лозова, Г. В. Рось, О. В. Салманов. *Законодавче забезпечення правоохоронної діяльності*. С. 355. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ea4bdf8c-cd77-46ca-8fb9-6fa00b910dc3/content>

або неповнолітньою, до встановлення віку такої особи її допит проводиться за правилами, передбаченими для допиту малолітньої або неповнолітньої особи. У разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий – за давання завідомо неправдивих показань. За необхідності до участі в допиті залучається перекладач.

У разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо-та відеозапис.

Допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті. За бажанням допитуваної особи вона має право викласти свої показання власноручно. За письмовими показаннями особи їй можуть бути поставлені додаткові запитання.

Особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування.

Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо

неправдивих показань, а потерпілі – за давання завідомо неправдивих показань.

Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту.

Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань.

У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.

Одним з особливих видів допиту є допит під час досудового розслідування в судовому засіданні, цей вид допиту передбачений ст. 225 КПК. Такий допит здійснюється у виняткових випадках, наприклад, пов'язаних із необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворої особи в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду.

У порядку, визначеному КПК, може бути допитаний свідок, потерпілий, а також особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого.

Неприбуття сторони, що була належним чином повідомлена про місце та час проведення судового засідання, для участі в допиті особи за клопотанням протилежної сторони не перешкоджає проведенню такого допиту в судовому засіданні.

Допит особи згідно з положеннями КПК може бути також проведений за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру у цьому кримінальному провадженні.

Для допиту тяжко хворої особи під час досудового розслідування може бути проведено виїзне судове засідання.

При ухваленні судового рішення за результатами судового розгляду кримінального провадження суд може не врахувати докази, отримані в порядку, передбаченому КПК, лише навівши мотиви такого рішення.

Суд під час судового розгляду має право допитати особу, яка допитувалася відповідно до правил КПК, зокрема у випадках, якщо такий допит проведений за відсутності сторони захисту або якщо є необхідність уточнення показань чи отримання показань щодо обставин, які не були з'ясовані в результаті допиту під час досудового розслідування.

З метою перевірки правдивості показань особи та з'ясування розбіжностей з показаннями, наданими в порядку, передбаченому КПК, вони **можуть бути оголошені при її допиті під час судового розгляду.**

Певні особливості має допит малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226 КПК). Згідно з п. 12 ст. 3 КПК неповнолітньою вважається малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. А малолітньою особою, згідно з п. 11 цієї ж статті, є дитина до досягнення нею чотирнадцяти років.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря, такий допит не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

До початку допиту законному представнику, педагогу або психологу, а за необхідності – лікарю, згідно з КПК, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

Законний представник, педагог, психолог або лікар у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 227 КПК). До початку слідчої (розшукової) дії законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи з власної ініціативи має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні та залучити замість нього іншого законного представника.

Пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК).

За загальновідомим правилом пред'явлення для впізнання – це слідча (розшукова) дія, яка полягає у демонстрації потерпілому, свідку або підозрюваному в передбаченому законом порядку об'єкта, який, за версією суб'єкта розслідування, особа спостерігала раніше та зберегла в пам'яті його образ, з метою встановлення його тотожності.

Перед тим, як пред'явити особу для впізнання, слідчий, прокурор попередньо з'ясує, чи може особа, яка впізнає, впізнати цю особу, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи.

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох, і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Перед тим як пред'явити особу для впізнання, їй пропонується у відсутності особи, яка впізнає, зайняти будь-яке місце серед інших осіб, які пред'являються.

Особі, яка впізнає, пропонується вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

З метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Про умови проведення такого впізнання та його результати зазначається в протоколі. Про результати впізнання повідомляється особа, яка пред'являлася для впізнання.

При пред'явленні особи для впізнання особі, щодо якої згідно з КПК України вжито заходів безпеки, відомості про особу, взяту під захист, до протоколу не вносяться і зберігаються окремо.

За необхідності впізнання може провадитися за фотознімками, матеріалами відеозапису з додержанням вимог, зазначених у частинах першій і другій КПК. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання.

Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Матеріали відеозапису з зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

За правилами КПК може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходом, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

Порядок пред'явлення речей для впізнання визначений ст. 229 КПК. Перед тим, як пред'явити для впізнання річ, слідчий, прокурор або захисник спочатку запитує в особи, яка впізнає, чи може вона впізнати цю річ, опитує про ознаки цієї речі і обставини, за яких вона цю річ бачила, про що складається протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати ознаки, за якими впізнає річ, проте може впізнати її за сукупністю ознак, особа, яка проводить процесуальну дію, зазначає це у протоколі. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, річ, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про її прикмети.

Річ, що підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких

відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох. Особі, яка впізнає, пропонується вказати на річ, яку вона впізнає, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

Якщо інших однорідних речей не існує, особі, яка впізнає, пропонується пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яка їй пред'являється в одному екземплярі.

При пред'явленні трупа для впізнання (ст. 230 КПК) слідчий, прокурор попередньо з'ясовує, чи може особа, яка впізнає, впізнати особу трупа, опитує її про зовнішній вигляд і прикмети трупа, а також про обставини, за яких вона раніше бачила особу, чий труп надано на впізнання, про що складає протокол. Якщо особа заявляє, що вона не може назвати прикмети, за якими треба впізнати особу трупа, проте може впізнати особу трупа за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу трупа. Забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає труп який пред'являється для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети трупа. Окрім того при пред'явленні для впізнання трупа можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти. До того ж труп завжди пред'являється для впізнання один.

Про здійснення процедури впізнання завжди складається протокол (ст. 231 КПК). У протоколі докладно зазначаються ознаки, за якими особа впізнала особу, річ чи труп, або зазначається, за сукупністю яких саме ознак особа впізнала особу, річ чи труп.

У разі проведення пред'явлення для впізнання згідно з правилами, передбаченими частинами п'ятою і шостою статті 228 КПК, у протоколі, крім відомостей, передбачених КПК, обов'язково зазначається, що пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яка пред'явлена для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, а також вказуються всі обставини і умови проведення такого пред'явлення для впізнання. У такому разі анкетні дані особи, яка впізнає, до протоколу не вносяться і не долучаються до матеріалів досудового розслідування.

Якщо проводилося фіксування ходу слідчої (розшукової) дії технічними засобами, до протоколу додаються фотографії осіб, речей чи трупа, що пред'являлися для впізнання, матеріали відеозапису. У разі якщо пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування.

Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК) є специфічною слідчою (розшуковою) дією. Такі слідчі (розшукові) дії як допит, впізнання осіб чи речей можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування). Проводяться вони в разі: неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування; наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно із статтею 225 КПК – слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор, слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

Використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України.

Допит особи у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими статтями 225–227 КПК.

Впізнання осіб чи речей у дистанційному досудовому провадженні здійснюється згідно з правилами, передбаченими статтями 228 та 229 КПК.

Якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований, службова особа цього органу досудового розслідування зобов'язана вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії.

Якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, на території юрисдикції якого перебуває така особа, Національному антикорупційному бюро України або Державному бюро розслідувань, здійснити дії, передбачені КПК. Копія постанови може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Службова особа органу, що отримав доручення,

за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення.

Проведення дистанційного досудового розслідування за рішенням слідчого судді здійснюється згідно з положеннями статті 336 КПК.

Якщо особа, яка буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені частиною п'ятою ст. 332 КПК, здійснюються службовою особою такої установи.

Хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати.

Слідчий, прокурор з метою забезпечення оперативності кримінального провадження має право провести у режимі відео- або телефонної конференції опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора.

За результатами опитування, проведеного у режимі відео- або телефонної конференції, слідчий, прокурор складає рапорт, у якому зазначає дату та час опитування, дані про особу опитуваного, ідентифікаційні ознаки засобу зв'язку, що використовувався опитуваним, а також обставини, які були ним повідомлені. За необхідності опитування фіксується за допомогою технічних засобів аудіо- чи відеозапису.

Слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів з метою встановлення особи опитуваного у режимі відео- або телефонної конференції та зазначити в рапорті, яким чином була підтверджена особа опитуваного. У разі необхідності отримання показань від опитаних осіб слідчий, прокурор проводить їх допит.

Проникнення до житла чи іншого володіння особи (ст. 233 КПК). У літературі будь-якого дефініційного закріплення поняття проникнення до житла чи іншого володіння особи не існує, проте, наприклад, Л. О. Неводнича вважає, що в кримінальному провадженні дозволяється проникати до житла чи іншого володіння особи з метою вилучення речей та документи, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні виключно у випадках, коли зволікання з їх отриманням може призвести до їхньої подальшої втрати, знищення чи пошкодження¹³. Схоже розуміння цієї процесуальної процедури має і Л. М. Федорак¹⁴.

Згідно зі ст. 233 КПК ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених частиною третьою КПК. Під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення

---

¹³ Неводнича Л. О. Підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи: проблеми законодавчого врегулювання. *Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави* : зб. тез доп. Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 19 квіт. 2018 р.; *Західноукраїнська Народна Республіка – Пемонт українського державотворення* : матеріали I Всеукраїнських наукових читань пам'яті академіка С. Дністрянського, м. Тернопіль, 13–14 квіт. 2018 р. Київ-Тернопіль : ТНЕУ, 2018. С. 119. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31166/1/114.PDF>

¹⁴ Федорак Л. М. Проникнення до житла чи іншого володіння особи і проведення в них обшуку чи огляду у невідкладних випадках. *Судова влада України*. 2018. URL: <https://gr.pl.court.gov.ua/sud1605/pres-centr/4/450977/>

побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 КПК, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 КПК.

Обшук (ст. 234 КПК) проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – на підставі ухвали слідчого судді Вищого антикорупційного суду.

У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: найменування кримінального провадження та його реєстраційний

номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням; обґрунтування того, що доступ до речей, документів або відомостей, які можуть у них міститися, неможливо отримати органом досудового розслідування у добровільному порядку шляхом витребування речей, документів, відомостей відповідно до частини другої статті 93 КПК, або за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК України, а доступ до осіб, яких планується відшукати, – за допомогою інших слідчих дій, передбачених КПК України. Зазначена вимога не поширюється на випадки проведення обшуку з метою відшукування знаряддя кримінального правопорушення, предметів і документів, вилучених з обігу.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора.

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про обшук, якщо прокурор, слідчий не доведе наявність достатніх підстав вважати, що: було вчинено кримінальне правопорушення; відшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; відомості, які містяться у відшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; відшукувані

речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи; за встановлених обставин обшук є найбільш доцільним та ефективним способом відшукування та вилучення речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, а також заходом, пропорційним втручанням в особисте і сімейне життя особи.

У разі відмови у задоволенні клопотання про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи слідчий, прокурор не має права повторно звертатися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук того самого житла чи іншого володіння особи, якщо у клопотанні не зазначені нові обставини, які не розглядалися слідчим суддею.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи (ст. 235 КПК) з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз.

Така ухвала повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про: строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали; прокурора, слідчого, який подав клопотання про обшук; положення закону, на підставі якого постановляється ухвала; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, які мають бути піддані обшуку; особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; речі, документи або осіб, для виявлення яких проводиться обшук.

Слід мати на увазі, що виготовляються дві копії ухвали, які чітко позначаються як такі.

Порядок виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи зазначений у ст. 236 КПК. Отже, ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може бути виконана слідчим чи прокурором. Для участі в проведенні

обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Незалежно від стадії цієї слідчої дії слідчий, прокурор, інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку, зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями статті 50 КПК.

Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли заподіюється найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважає, що виконання такої умови може істотно зашкодити меті обшуку.

Перед початком виконання ухвали слідчого судді особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала і надана її копія.

Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Слідчий, прокурор не має права заборонити учасникам обшуку користуватися правовою допомогою адвоката або представника. Слідчий, прокурор зобов'язаний допустити такого адвоката або представника до обшуку на будь-якому етапі його проведення.

У разі відсутності осіб у житлі чи іншому володінні копія ухвали повинна бути залишена на видному місці у житлі чи іншому володінні особи. При цьому слідчий, прокурор зобов'язаний забезпечити схоронність майна, що знаходиться у житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб.

Обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку. За рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження.

Обшук особи здійснюється особами тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. Неявка адвоката, представника для участі у проведенні обшуку особи протягом трьох годин не перешкоджає проведенню обшуку. Хід і результати особистого обшуку підлягають обов'язковій фіксації у відповідному протоколі.

Слідчий, прокурор під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, долати системи логічного захисту, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити чи зняти (деактивувати) систему логічного захисту або обшук здійснюється за відсутності осіб, зазначених у частині третій КПК.

Якщо під час обшуку слідчий, прокурор виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, для виявлення яких не надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що на них міститься, на місці проведення обшуку.

Особи, які володіють інформацією про зміст комп'ютерних даних та особливості функціонування комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, можуть повідомити про це слідчого, прокурора під час здійснення обшуку, відомості про що вносяться до протоколу обшуку.

При обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла

чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати документи, тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку.

Другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів та тимчасово вилучених речей (за наявності) вручається особі, у якої проведено обшук, а в разі її відсутності – повнолітньому членові її сім'ї або його представникові.

При проведенні обшуку на підприємстві, в установі або організації другий примірник протоколу вручається керівнику або представникові підприємства, установи або організації.

Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо- та відеозапису.

Огляд (ст. 237 КПК) здійснюється слідчим, прокурором з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Слідчий чи прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей, документів та комп'ютерних даних.

Слід зазначити, що огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи.

Огляд комп'ютерних даних проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою

електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки чи відеозапису екрана тощо або у паперовій формі).

Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів.

Особи, у присутності яких здійснюється огляд, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду.

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

Слідчий, прокурор має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

При огляді слідчий, прокурор або за їх дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Огляд трупа (ст. 238 КПК) слідчим, прокурором проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта.

Огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з додержанням правил КПК про огляд житла чи іншого володіння особи.

Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті.

Труп підлягає видачі лише з письмового дозволу прокурора і тільки після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причини смерті.

Під час здійснення кримінального провадження у порядку, передбаченому статтею 615 КПК (особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану), письмовий дозвіл на видачу трупа видається прокурором або слідчим після проведення судово-медичної експертизи та встановлення причин смерті.

Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією (ст. 239 КПК). Під ексгумацією трупа розуміється процесуальна дія організаційно-технічного характеру, що полягає у вийманні трупа людини з могили, яке зумовлено метою створення належних умов для подальшого проведення огляду трупа, пред'явлення його для впізнання, експертного дослідження або інших процесуальних дій¹⁵.

Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування.

Труп виймається з місця поховання за присутності судово-медичного експерта та оглядається з додержанням правил статті 238 КПК. Після проведення ексгумації і необхідних

---

¹⁵ Пацула М. П. Правові аспекти ексгумації трупа у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 126. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/23.pdf

досліджень поховання здійснюється в тому самому місці з приведенням могили в попередній стан.

Під час ексгумації судово-медичним експертом можуть бути вилучені зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень.

У разі необхідності труп може бути доставлений до відповідного експертного закладу для проведення експертизи.

Під час ексгумації трупа з поховання можуть бути вилучені речі, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення.

Про проведену слідчу (розшукову) дію складається протокол, у якому зазначається все, що було виявлено, у тій послідовності, в якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення слідчої (розшукової) дії. Якщо при ексгумації вилучалися речі та об'єкти для досліджень, про це зазначається в протоколі. До протоколу додаються матеріали вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапису, плани і схеми, графічні зображення, відбитки та зліпки.

Слідчий експеримент (ст. 240 КПК) – це слідча (розшукова) дія, котра полягає у здійсненні досліджень з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення¹⁶.

Згідно зі ст. 240 КПК слідчий експеримент проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів

---

¹⁶ Черняк Н. П., Іваненко Ю. К. Слідчий експеримент: сучасна правова регламентація та його практичне значення. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 343. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/162.pdf

чи випробувань. За необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста.

Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу.

До участі в слідчому експерименті можуть бути залучені підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник.

Проведення слідчого експерименту допускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя і здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижуються їхні честь і гідність, не завдається шкода.

Слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому КПК України, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Про проведення слідчого експерименту слідчий, прокурор складає протокол згідно з вимогами КПК. Крім того, у протоколі докладно викладаються умови і результати слідчого експерименту.

Освідування особи передбачене ст. 241 КПК (слідче освідування), відрізняється від судово-медичного чи лікарського освідування. Так, судово-медичне освідування, на думку О. О. Бондаренко, є своєрідною формою огляду тіла людини судово-медичним експертом чи лікарем, мета якого полягає в констатації на основі спеціальних знань фактів, що належать до сфери судової медицини. Проведення судово-медичного освідування є окремою формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Воно повинно виконуватися за письмовим дорученням слідчого, яке може адресуватися певній особі або керівнику установи,

де вона працює¹⁷. Водночас, на думку В. С. Гнатенко, метою проведення слідчого освідування є пошук слідчим чи прокурором особливих прикмет на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого, також виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення тощо. При цьому слідче освідування не передбачає виявлення алкогольного чи наркотичного сп'яніння особи, це прерогатива лікарської діяльності¹⁸. Згідно зі **ст. 241 КПК** дізнавач, слідчий, прокурор здійснюють освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на його тілі, одязі, в якому він перебуває, слідів кримінального правопорушення та їх вилучення або виявлення особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Перед початком освідування особі пропонується добровільно пройти освідування на підставі постанови дізнавача, слідчого, прокурора, а в разі її відмови освідування здійснюється примусово виключно на підставі постанови прокурора. У разі необхідності освідування здійснюється за участю судово-медичного експерта, лікаря або спеціаліста.

Освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком здійснення освідування лікарем. Дізнавач, слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, якщо це пов'язано з необхідністю оголювати особу, яка підлягає освідуванню.

При освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров'я. Застосування

---

¹⁷ Бондаренко О. О. Проблемні питання судово-медичного освідування у кримінальному процесі. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 171. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88ab0617-c960-4c1f-ab7d-d9f87f0ccfc3/content>

¹⁸ Гнатенко В. С. Тактико-спеціальні прийоми освідування під час воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 листопада 2022 року). Харків, 2022. С. 76. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ba4313aa-b077-4ac4-b781-be4a32ff5b40/content>

примусу допускається лише у межах, необхідних для досягнення мети освідування.

За необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, одязі, в якому вона перебуває, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи застосування інших технічних засобів. Зображення, демонстрація яких може розглядатися як образлива для освідуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватися лише суду під час судового розгляду.

Про проведення освідування складається протокол згідно з вимогами КПК, копія якого надається особі, освідування якої здійснювалося.

Експертиза (ст. 242 КПК) проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

Слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи щодо: встановлення причин смерті; встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням.

Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду.

Експерт залучається (ст. 243 КПК) у разі наявності підстав для проведення експертизи за дорученням сторони кримінального провадження.

Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової.

Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК.

Згідно зі ст. 244 КПК сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи у разі, якщо: для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок; сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин. У клопотанні зазначаються: короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; експерт, якого необхідно залучити, або експертна установа, якій необхідно доручити проведення експертизи; вид експертного дослідження, що необхідно провести, та перелік запитань, які необхідно поставити перед експертом.

До клопотання також додаються: копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання; копії документів, що підтверджують неможливість самостійного залучення експерта стороною захисту.

Клопотання розглядається не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду. Особа, яка подала клопотання, повідомляється про місце та час його розгляду, проте її неприбуття не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли участь такої особи визнана слідчим суддею обов'язковою.

У разі встановлення слідчим суддею, що клопотання подано без додержання вимог частини другої КПК, слідчий суддя повертає таке клопотання особі, яка його подала, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання.

Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність для цього підстав.

До ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи включаються запитання, поставлені перед експертом особою, яка звернулася з відповідним клопотанням. Слідчий суддя має право не включити до ухвали запитання, поставлені особою, яка звернулася з відповідним клопотанням, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

При задоволенні клопотання про залучення експерта слідчий суддя у разі необхідності має право за клопотанням особи, яка звернулася з клопотанням про залучення експерта, вирішити питання про отримання зразків для експертизи відповідно до статті 245 КПК.

Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надається особі, за клопотанням якої він залучений.

У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи (ст. 245 КПК) вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (статті 160–166 КПК).

Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими статтею 241 КПК. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160–166 КПК, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Стаття 245⁻¹ КПК передбачає зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису. Ця слідча (розшукова) дія полягає в одержанні слідчим, прокурором від особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів, необхідних для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, копій фото- або кінозйомки, відеозапису, здійснених у публічно доступних місцях, у тому числі в автоматичному режимі, за виключенням місць, що відносяться до приватних помешкань осіб. Вказана слідча (розшукова) дія здійснюється на підставі постанови слідчого, прокурора та, за необхідності, за участю спеціаліста.

Для здійснення для здійснення цієї слідчої (розшукової) дії особі, яка є власником або володільцем відповідних приладів або засобів, пред'являється постанова слідчого, прокурора.

Постанова про необхідність проведення цієї слідчої розшукової дії повинна містити: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; відомості про власника або володільця відповідних приладів або засобів; період часу, за який має бути здійснено зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису.

Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису здійснюється у присутності слідчого, прокурора шляхом самостійного копіювання особою, яка є власником або володільцем відповідних приладів та засобів, або копіювання такою особою за участю спеціаліста відповідних записів на носії, які надаються слідчим, прокурором. Надання таких копій на носіях, особи, яка є власником або володільцем відповідних приладів та засобів, здійснюється за бажанням такої особи.

Про здійснення цієї слідчої розшукової дії складається протокол згідно з вимогами КПК.

1.3 Негласні слідчі (розшукові) дії

Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246 КПК).

Згідно зі ст. 246 КПК негласні слідчі (розшукові) дії – це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України.

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Класифікація негласних слідчих (розшукових) дій. За точкою зору колективу вчених усі негласні слідчі (розшукові) дії можуть бути класифіковані за різними критеріями.

За характером і ступенем обмеження права особи на приватність негласні слідчі (розшукові) дії є такими, що: пов'язані з втручанням у приватне спілкування; не пов'язані з втручанням у приватне спілкування. Втручанням у приватне спілкування (процес передавання інформації в будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу) є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним, тобто таким, коли інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб (частини 3–4 ст. 258 КПК). За тяжкістю злочину (за матеріально-правовою підставою) негласні слідчі (розшукові) дії є такими, що: проводяться винятково у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів; незалежно від тяжкості злочину. Слід нагадати, що поняття тяжкості злочину є елементом права кримінального, тому цей критерій обумовлений матеріально-правовою складовою. КК України у ст. 12 передбачає, що: тяжкі злочини (основне покарання – до 10 років позбавлення волі або штраф до 25 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян); особливо тяжкі злочини (основне покарання – понад 10 років позбавлення волі або довічного позбавлення волі або штраф понад 25 000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян). Ще слід заважати, що ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

За процесуальною підставою здійснення негласні слідчі (розшукові) дії проводяться на підставі: постанови слідчого або прокурора; постанови слідчого за погодженням із керівником органу досудового розслідування або постанови прокурора; рішення слідчого, узгодженого з прокурором, або рішення прокурора до постанови ухвали слідчого судді; винятково постанови прокурора;

ухвали слідчого судді. За можливістю самостійного проведення слідчим негласні слідчі (розшукові) дії поділяються: слідчий може провести самостійно в повному обсязі; слідчий може провести самостійно в певній частині; слідчий взагалі не може провести самостійно через відсутність спеціальних знань та/або технічних засобів, значну тривалість їх проведення та з інших причин¹⁹.

Чинний КПК України Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені статтями 260–264 КПК (у частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269⁻¹, 270–272, 274 КПК, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених КПК України, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

У рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії зазначається строк її проведення. Строк проведення негласної слідчої (розшукової) дії може бути продовжений: прокурором, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням, – до вісімнадцяти місяців; керівником органу досудового розслідування, якщо

---

¹⁹ Слідчі (розшукові) дії як складова кримінального провадження: загальне поняття і значення; нормативно-правове регулювання; практичне застосування у досудовому розслідуванні; особливості здійснення під час воєнного стану; актуальна судова практика / В. М. Бесчастний, В. А. Бортняк, С. С. Вітвіцький та ін. ; за заг. ред. І. М. Копотуна Київ : ВД «Професіонал», 2025. С. 15–16. URL: <https://jurkna.ua/contents/slidchi-rozshukovi-dii-yak-skladova-kriminalnogo-provazhennya.pdf>

негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його або слідчого рішенням, – до шести місяців; начальником головного, самостійного управління, департаменту апарату Національної поліції, територіальних органів Національної поліції та його відокремлених підрозділів, Центрального управління Служби безпеки України, керівником відповідного підрозділу Національного антикорупційного бюро України, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Державної кримінально-виконавчої служби України, регіонального органу Служби безпеки України в межах компетенції, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, – до дванадцяти місяців; Головою Національної поліції, Головою Служби безпеки України, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за рішенням слідчого, – до вісімнадцяти місяців; слідчим суддею, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням у порядку, передбаченому статтею 249 КПК.

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України. За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи.

Слідчий суддя, який здійснює розгляд клопотань щодо негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 247 КПК). Розгляд клопотань про проведення негласних (слідчих) розшукових дій здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування,

а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Розгляд клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій щодо суддів, працівників суду та правоохоронних органів або у приміщеннях судових та правоохоронних органів, який віднесений згідно з положеннями цієї глави до повноважень слідчого судді, може здійснюватися слідчим суддею відповідного апеляційного суду поза межами територіальної юрисдикції органу досудового розслідування, який здійснює досудове розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, здійснюється слідчим суддею Вищого антикорупційного суду (крім випадку, передбаченого абзацом сьомим частини першої статті 34 КПК).

У такому разі слідчий, прокурор звертаються з клопотаннями про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій до слідчого судді відповідного апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, або Вищого антикорупційного суду (а у випадку, передбаченому абзацом сьомим частини першої статті 34 КПК, – до апеляційного суду, зазначеного в абзаці сьомому частини першої статті 34 КПК).

Ст. 248 КПК передбачає розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

У клопотанні зазначаються: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правова кваліфікація кримінального

правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення; вид негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення; обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання тощо; обґрунтування можливості отримання під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинене кримінальне правопорушення відповідної тяжкості; під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення або встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам досудових рішень, передбачених КПК України, а також містити відомості про: прокурора, слідчого, який звернувся з клопотанням; кримінальне правопорушення, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала; особу (осіб), місце або річ, щодо яких

необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію; вид негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання тощо; строк дії ухвали.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 249 КПК) не може перевищувати два місяці.

Якщо слідчий, прокурор вважає, що проведення негласної слідчої (розшукової) дії слід продовжити, то слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про постановлення ухвали згідно з вимогами статті 248 КПК.

Крім відомостей, зазначених у статті 248 КПК, слідчий, прокурор повинен надати додаткові відомості, які дають підстави для продовження негласної слідчої (розшукової) дії.

Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, не може перевищувати максимальні строки досудового розслідування, передбачені статтею 219 КПК. У разі якщо така негласна слідча (розшукова) дія проводиться з метою встановлення місцезнаходження особи, яка переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, та оголошена в розшук, вона може тривати до встановлення місцезнаходження розшукуваної особи.

Прокурор зобов'язаний прийняти рішення про припинення подальшого проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність.

У виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII–XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250 КПК) у випадках, передбачених КПК України, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 248 КПК.

Виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинно бути негайно припинено, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому статтею 255 КПК.

Постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 251 КПК) повинна містити: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких проводиться негласна слідча (розшукова) дія; початок, тривалість і мету негласної слідчої (розшукової) дії; відомості про особу (осіб), яка буде проводити негласну слідчу (розшукову) дію; обґрунтування прийнятої постанови, у тому числі обґрунтування неможливості отримання відомостей про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; вказівку на вид негласної слідчої (розшукової) дії, що проводиться.

Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК) повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таких осіб у порядку, визначеному законодавством.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів.

Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору.

Прокурор вживає заходів щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні.

Повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії передбачено ст. 253 КПК. Згідно з цією нормою особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

У КПК передбачені заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, це ст. 254 КПК). Отже, зазначена норма визначає, що відомості про факт та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій, осіб, які їх проводять, а також інформація, отримана в результаті їх проведення, не підлягають розголошенню особами, яким це стало відомо в результаті ознайомлення з матеріалами в порядку, передбаченому статтею 290 КПК.

Якщо протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій містять інформацію щодо приватного (особистого чи сімейного) життя інших осіб, захисник, а також інші особи, які мають право на ознайомлення з протоколами, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення отриманої інформації щодо інших осіб.

Виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них до прийняття рішення про їх розсекречування у порядку, визначеному законодавством, не допускається.

Також чинний КПК у ст. 255 передбачає і заходи щодо захисту інформації, яка не використовується у кримінальному провадженні. А саме, відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі рішення прокурора, крім випадків передбачених законом.

До того ж законом забороняється використання інформації, яка не використовується у кримінальному провадженні для цілей, не пов'язаних з кримінальним провадженням, або ознайомлення з нею інших учасників кримінального провадження тощо.

У разі якщо власник речей або документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, може бути зацікавлений у їх поверненні, прокурор зобов'язаний повідомити його про наявність таких речей або документів у розпорядженні

прокурора та з'ясувати, чи бажає він їх повернути. Допустимість дій, передбачених цією частиною, та час їх вчинення визначаються прокурором з урахуванням необхідності забезпечення прав та законних інтересів осіб, а також запобігання завданню шкоди для кримінального провадження.

Знищення відомостей, речей та документів здійснюється під контролем прокурора.

Знищення відомостей, речей та документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не звільняє прокурора від обов'язку здійснення повідомлення згідно з вимогами статті 253 КПК.

Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні передбачено ст. 256 КПК. А саме, протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

У разі використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений статтею 253 КПК, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси.

Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації здійснюється на підставі ст. 257 КПК. У цій нормі зазначається, якщо

в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами статей 247 та 248 КПК і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

Передання інформації, одержаної внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється тільки через прокурора.

1.4 Втручання у приватне спілкування

Чинний КПК передбачає норми, які носять форму загальних положень і регулюють дії правоохоронних органів щодо втручання у приватне спілкування. Згідно зі ст. 258 КПК ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді. Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК, якщо будь-яка слідча (розшукова) дія включатиме таке втручання.

Відповідно до КПК приватним спілкуванням є передання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування вважається приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Також у чинному КПК визначено, що втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо учасники спілкування мають достатні підстави вважати, що спілкування є приватним. Різновидами втручання у приватне спілкування згідно зі ст. 258 КПК є: аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Слід зазначити, що втручання у приватне спілкування захисника, священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим заборонене.

Щодо збереження інформації зазначається, якщо прокурор має намір використати під час судового розгляду як доказ інформацію, отриману внаслідок втручання у приватне спілкування, або певний її фрагмент, він зобов'язаний забезпечити збереження всієї інформації або доручити слідчому забезпечити збереження (ст. 259 КПК).

Далі розглянемо конкретний зміст окремих негласних (слідчих) розшукових дій (НСРД), а саме: аудіо-, відеоконтроль особи, який є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома особи на підставі ухвали слідчого судді. Така НСРД проводиться тільки тоді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування (ст. 260 КПК).

Наступною НСРД, за допомогою якої здійснюється втручання у спілкування, є накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК). Накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді.

Арешт на кореспонденцію накладається, якщо під час досудового розслідування є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення

для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування.

Накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції.

Слід зазначити, що кореспонденцією, передбаченою КПК, визнаються листи усіх видів, бандеролі, посылки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передавання інформації між особами.

Після закінчення строку, визначеного в ухвалі слідчого судді, накладений на кореспонденцію арешт вважається скасованим.

Огляд і виїмка кореспонденції здійснюється на підставі ст. 262 КПК.

Огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію.

При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

У разі відсутності речей чи документів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий дає вказівку про вручення оглянутої кореспонденції адресату.

Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається протокол згідно з вимогами КПК. У протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що має бути доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, а також про проведення інших дій, передбачених КПК.

Керівники та працівники установ зв'язку зобов'язані сприяти проведенню негласної слідчої (розшукової) дії і не розголошувати факт її проведення чи отриману інформацію.

Досить специфічним видом втручання у спілкування є така НСРД, як зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК). Електронні комунікаційні мережі регулюються Законом України «Про електронні комунікації»²⁰. В. В. Луцик зазначає, що електронні комунікаційні мережі поділяються на об'єкти двох видів. Так, на думку вченого, об'єктом першого виду зняття інформації з електронних комунікаційних мереж є: телефонні лінії загального користування; відомчі мережі, що мають вихід на телефонні лінії загального користування; виділені мережі зв'язку невиробничого призначення; мережі пересувного радіотелефонного зв'язку; системи пересувного супутникового зв'язку. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж цього виду завжди повинно передбачати контроль розмов обидвох абонентів, шляхом використання безпосереднього підключення до телефонного каналу або сканування радіоканалу. До того ж вчений зазначає, що прослуховування телефонної розмови тільки одного з абонентів, в тому числі і з використанням технічних засобів, без підключення до мережі зв'язку не вважається зняттям інформації з електронних комунікаційних мереж, як інша НСРД пов'язана із втручанням у приватне спілкування (наприклад, аудіо-, відеоконтроль особи).

---

²⁰ Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

Об'єктом другого виду зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, на думку В. В. Луцика, будуть: телексні, факсимільні, селекторні, радіорелейні, пейджингові канали обміну інформації між абонентами, комп'ютерні мережі різного рівня²¹.

Отже, згідно зі ст. 263 КПК зняттям інформації з електронних комунікаційних мереж виступає комплекс технічних засобів електронних комунікацій та споруд, призначених для надання електронних комунікаційних послуг. Така НСРД проводиться без відома осіб, які використовують засоби електронних комунікацій (телекомунікацій) для передавання інформації, на підставі ухвали слідчого судді, якщо під час його проведення можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання, на якому може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування, а також одержанні, перетворенні і фіксації різних видів сигналів, що передаються каналами зв'язку.

Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки. Керівники та працівники операторів електронних комунікацій

---

²¹ Луцик В. В. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж: фокус новел. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 501. URL: http://lsej.org.ua/8_2022/113.pdf

зобов'язані сприяти виконанню дій із зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, вживати необхідних заходів щодо нерозголошення факту проведення таких дій та отриманої інформації, зберігати її в незмінному вигляді.

Зняття інформації з електронних інформаційних систем передбачено ст. 264 КПК. Відмінність електронних інформаційних систем від електронних комунікаційних мереж, які ми розглядали вище, в тому, що інформація з електронних інформаційних систем міститься в електронно-обчислювальних машинах, зберігається на персональних комп'ютерах, або ж міститься в зовнішніх накопичувачах інформації, що приєднувалися до електронних інформаційних систем, в автоматичних системах чи комп'ютерних мережах²².

У ст. 264 КПК йдеться про те, що пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача може здійснюватися на підставі ухвали слідчого судді, якщо є відомості про наявність інформації в електронній інформаційній системі або її частині, що має значення для певного досудового розслідування.

Не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на втручання у приватне спілкування в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки електронної інформаційної системи, в якій може здійснюватися втручання у приватне спілкування.

---

²² Зняття інформації з електронних інформаційних систем. *Кримінальний процес України. Особлива частина* : електронний підручник. URL: https://pidru4niki.com/1175100959158/pravo/znyattya_informatsiyi_elektronnih_informatsiynih_sistem

Фіксується та зберігається така інформація (з електронних комунікаційних мереж та з електронних інформаційних систем) відповідно до **ст. 265 КПК**. А саме, зміст інформації, що передається особами через електронні комунікаційні мережі, з яких здійснюється зняття інформації, зазначається у протоколі про проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій. При виявленні в інформації відомостей, що мають значення для конкретного досудового розслідування, в протоколі відтворюється відповідна частина такої інформації, після чого прокурор вживає заходів для збереження знятої інформації.

Зміст інформації, одержаної внаслідок здійснення зняття відомостей з електронних інформаційних систем або їх частин, фіксується на відповідному носіїві особою, яка здійснювала зняття у спосіб, що забезпечує обробку, збереження або передавання інформації.

Досліджується інформація, яка була отримана при застосуванні технічних засобів у відповідності до **ст. 266 КПК**. Така інформація обов'язково досліджується за участю спеціаліста. Слідчий вивчає зміст отриманої інформації, про що складається протокол. При виявленні відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду, в протоколі відтворюється відповідна частина інформації, після чого прокурор вживає заходів для збереження отриманої інформації.

Носії інформації, на яких зафіксовані відомості, отримані в результаті проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій, повинні зберігатися у стані, придатному для їх дослідження, до набрання законної сили вироком суду.

Носії інформації, на яких зафіксовані відомості, отримані в результаті проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій, можуть бути предметом дослідження відповідних спеціалістів або експертів у порядку, передбаченому КПК України.

1.5 Інші види негласних слідчих (розшукових) дій

Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи передбачено (ст. 267 КПК). Згідно з цією нормою слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів, з метою: виявлення і фіксації слідів вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, речей і документів, що мають значення для їх досудового розслідування; виготовлення копій чи зразків зазначених речей і документів; виявлення та вилучення зразків для дослідження під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину; виявлення осіб, які розшукуються; встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи.

Ч. 2 ст. 267 КПК надає поняття публічно недоступних місць. Це місце до якого неможливо увійти або в якому неможливо перебувати на правових підставах без отримання на це згоди власника, користувача або уповноважених ними осіб (квартири, дома, гаражі, сараї тощо).

Приміщення, які спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені відповідно до закону (приміщення з примусового утримання осіб у зв'язку з відбуттям покарання, затримання, взяттям під варту тощо), мають статус публічно доступних.

Обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи з метою, передбаченою в частині першій КПК, проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК.

Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу). Ця НСРД регламентована ст. 268 КПК. До радіообладнання, або радіоелектронного засобу (РЕЗ), належать технічні пристрої, які використовуються для прийому або передачі радіосигналів, такі як: стільникові радіотелефони, планшети;

модеми, роутери, шлюзи тощо; трекери, відслідковуючі пристрої тощо; датчики сигналізації, системи управління, що працюють в мережах стільникового радіозв'язку тощо²³.

Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) є негласною слідчою (розшуковою) дією, що полягає у застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі), а в мережі фіксованого зв'язку – даних про фізичну адресу кінцевого пункту мережі, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії можливо встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження.

Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248–250 КПК.

В ухвалі слідчого судді про дозвіл на встановлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) в цьому випадку додатково повинні бути зазначені ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, електронну комунікаційну мережу, кінцеве (термінальне) обладнання.

Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому частиною першою статті 250 КПК.

---

²³ Кобець М. В. Установлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) як метод слідчої (розшукової) дії та оперативно-розшукового заходу з розшуку осіб. С. 75. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f49d3bb-85c4-424a-8aba-972248537938/content>

Не потребує дозволу слідчого судді установаження місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) за заявою його власника.

Спостереження за особою, річчю або місцем; ця НСРД регламентується ст. 269 КПК.

Для пошуку, фіксації і перевірки під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину відомостей про особу та її поведінку або тих, з ким ця особа контактує, або певної речі чи місця у публічно доступних місцях може проводитися візуальне спостереження за зазначеними об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження.

За результатами спостереження складається протокол, до якого долучаються отримані фотографії та відеозапис.

Спостереження за особою згідно з частиною першою КПК проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248–250 КПК.

Спостереження за особою до постановлення ухвали слідчого судді може бути розпочато на підставі постанови слідчого, прокурора лише у випадку, передбаченому частиною першою статті 250 КПК.

Моніторинг банківських рахунків; ця НСРД регламентується ст. 269¹ КПК. Отже, за наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку, або з метою розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, прокурор може звернутися до слідчого судді в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК, для винесення ухвали про моніторинг банківських рахунків.

Згідно з ухвалою слідчого судді про моніторинг банківських рахунків банк зобов'язаний надавати Національному

антикорупційному бюро України, Бюро економічної безпеки України в поточному режимі інформацію про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках.

Слідчий суддя в ухвалі про моніторинг банківських рахунків повідомляє керівника банківської установи про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї слідчої дії і про відповідну кримінальну відповідальність. На підставі ухвали слідчого судді керівник банківської установи зобов'язаний письмово попередити усіх її працівників, залучених до моніторингу банківських рахунків, про обов'язок нерозголошення інформації про проведення цієї слідчої дії і про відповідну кримінальну відповідальність.

Інформація про операції, що здійснюються на банківських рахунках, повинна доводитися до відома Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України до виконання відповідної операції, а у разі неможливості – негайно після її виконання.

Аудіо-, відеоконтроль місця; така НСРД регламентована ст. 270 КПК.

Аудіо-, відеоконтроль місця може здійснюватися під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, за наявності відомостей про те, що розмови і поведінка осіб у цьому місці, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

Аудіо-, відеоконтроль місця згідно з частиною першою КПК проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК.

Специфічною НСРД є контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК). Зазначене НСРД може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться

в таких формах: контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину.

Контроль за вчиненням злочину не проводиться, якщо внаслідок таких дій неможливо повністю запобігти: посягання на життя або заподіяння особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; екологічній або техногенній катастрофі.

Під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

Про результати контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи.

Порядок і тактика проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки, спеціального слідчого експерименту, імітування обстановки злочину визначається законодавством.

Контроль за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввезення до України або вивезення за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів може бути проведений у порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, крім відомостей, передбачених статтею 251 КПК, зобов'язаний: викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину; зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

Якщо при проведенні контролю за вчиненням злочину виникає необхідність тимчасового обмеження конституційних прав особи, воно має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації також є специфічною НСРД і регламентується ст. 272 КПК.

Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

У постанові, крім відомостей, передбачених статтею 251 КПК, зазначається: обґрунтування меж спеціального завдання; використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів.

Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування.

У ст. 273 КПК чітко викладені ті засоби, що використовуються під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Так, за рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби, наприклад грошові знаки, імітована зброя, імітовані коштовності тощо. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій. Використання заздалегідь ідентифікованих або несправжніх (імітаційних) засобів з іншою метою забороняється.

Виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних слідчих дій оформлюється відповідним протоколом.

У разі необхідності розкриття до завершення досудового розслідування справжніх відомостей щодо спеціально утворених суб'єктів господарювання або щодо особи, яка діє без розкриття достовірних відомостей про неї, про це повідомляється орган, співробітником якого є особа, яка таким способом здійснює негласні слідчі (розшукові) дії, та керівник органу досудового розслідування, прокурор, який прийняв рішення про використання таких засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Рішення про розкриття справжніх відомостей про зазначену особу, обставини виготовлення речей чи документів або спеціального утворення підприємства, установи, організації приймається керівником органу досудового розслідування, прокурором. У разі необхідності щодо особи, відомості про яку підлягають розкриттю, вживаються заходи забезпечення безпеки, передбачені законом.

Несправжні (імітаційні) засоби, застосовані під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії, використовуються у процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину, крім випадків, якщо суд встановить порушення вимог КПК під час проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії.

Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, передбачене ст. 274 КПК. Дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 КПК неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, у порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК.

У клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати.

Повторне отримання зразків здійснюється відкрито згідно з правилами КПК, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно.

Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України (ст. 275 КПК).

Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

1.6 Повідомлення про підозру

Повідомлення про підозру (ст. 276 КПК) обов'язково здійснюється в порядку, передбаченому статтею 278 КПК, у випадках: затримання особи на місці вчинення кримінального

правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Треба знати про те, що повідомлення про підозру окремій категорії осіб визначаються главою 37 КПК і має певні особливості.

У випадках наявності підстав, слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права. Права підозрюваного визначені в ст. 42 КПК.

Після повідомлення про права слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне із зазначених прав.

Зміст письмового повідомлення про підозру (ст. 277 КПК).

Письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором.

Повідомлення має містити такі відомості: прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення; анкетні відомості особи (прізвище, ім'я, по батькові, дату та місце народження, місце проживання, громадянство), яка повідомляється про підозру; найменування (номер) кримінального провадження, у межах якого здійснюється повідомлення; зміст підозри; правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, у тому числі зазначення часу, місця його вчинення, а також інших суттєвих обставин, відомих на момент повідомлення про підозру; права підозрюваного; підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення.

Письмове повідомлення про підозру вручається (ст. 278 КПК) у день його складання слідчим або прокурором, а у випадку

неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень.

Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання.

У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Зміна повідомлення про підозру регламентується ст. 279 КПК і передбачає, що у випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені статтею 278 КПК. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Особливості організації досудового розслідування в кримінальному процесі України.
2. Класифікація та порядок проведення слідчих дій на стадії досудового розслідування.
3. Правові основи негласних слідчих (розшукових) дій: поняття та межі застосування.
4. Процедура повідомлення про підозру: вимоги, строки та правові наслідки.
5. Роль слідчого в забезпеченні законності негласних слідчих дій.
6. Захист прав підозрюваного під час досудового розслідування та слідчих дій.

7. Актуальні проблеми та реформи у сфері негласних розшукових дій і повідомлення про підозру.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття досудового розслідування та його загальні положення. Форми досудового розслідування.

2. Початок досудового розслідування викладений у ст. 214 КПК України.

3. Досудове розслідування злочинів і кримінальних проступків (ст. 215 КПК).

4. Підслідність, поняття та види.

5. Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування передбачено ст. 217 КПК.

6. Місця для проведення досудового розслідування.

7. Строки досудового розслідування.

8. клопотання під час досудового розслідування.

9. Порядок ознайомлення з матеріалами досудового розслідування.

10. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

11. Поняття слідчих (розшукових) дій.

12. Вимоги щодо проведення слідчих (розшукових) дій

13. Поняття допиту у кримінальному провадженні.

14. Особливості допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні.

15. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи.

16. Законний представник, педагог, психолог або лікар у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи.

17. Пред'явлення особи та предметів для впізнання.

18. Особливості при пред'явлення трупа для впізнання

19. Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування.

20. Поняття проникнення до житла чи іншого володіння особи.

21. Поняття обшуку.
22. Поняття огляду та його відмінність від обшуку.
23. Огляд трупа.
24. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.
25. Слідчий експеримент.
26. Освідування особи.
27. Призначення експертизи.
28. Отримання зразків для проведення експертизи.
29. Зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису.
30. Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій.
31. Постанова слідчого, прокурора про проведення негласної слідчої (розшукової) дії.
32. Фіксація ходу і результатів негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК).
33. Повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії передбачено ст. 253 КПК.
34. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні передбачено ст. 256 КПК.
35. Види негласних (розшукових) дій.
36. Випадки повідомлення про підозру.
37. Зміст письмового повідомлення про підозру.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

1. Яка слідча дія може бути проведена до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань у невідкладних випадках?

- a) обшук;
- b) допит підозрюваного та потерпілого;
- c) огляд місця події;
- d) слідчий експеримент.

2. Який строк досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо злочину невеликої або середньої тяжкості з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру?

- a) два місяці;
- b) три місяці;
- c) шість місяців;
- d) дванадцять місяців.

3. Не більше якого строку розглядається клопотання сторони захисту під час досудового розслідування?

- a) трьох днів;
- b) чотирьох днів;
- c) п'яти днів;
- d) шести днів.

4. Чи можливо провадження слідчих (розшукових) дій по зупиненому кримінальному провадженню?

- a) так;
- b) ні;
- c) можливо, але не всіх;
- d) можливо за ухвалою слідчого судді.

5. Які слідчі дії обов'язково провадяться у присутності не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування?

- a) обшук, огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи;
- b) пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією;
- c) слідчий експеримент, освідування особи, допит;
- d) пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, слідчий експеримент.

6. За чиєю мотивованою ухвалою проводиться обшук житла або іншого володіння особи (за винятком невідкладних випадків)?

- a) прокурора;
- b) слідчого;
- c) слідчого судді;
- d) судді.

7. У яких випадках обшук житла або іншого володіння особи може бути проведений без ухвали слідчого судді?

- a) у випадках, пов'язаних з порятунком життя й майна;
- b) у зв'язку із хворобою судді, по постанові прокурора;
- c) у зв'язку з надзвичайною ситуацією, що може потягнути знищення доказів;
- d) з письмової згоди власника.

8. Яка максимальна тривалість допиту без перерви?

- a) дві години;
- b) три години;
- c) одна година;
- d) чотири години.

9. Яка максимальна тривалість допиту малолітньої або неповнолітньої особи без перерви?

- a) одна година;
- b) дві години;
- c) три години;
- d) чотири години.

10. Не менше скількох повинно бути осіб, які пред'являються особі, яка впізнає, разом з особою, яка підлягає впізнанню?

- a) двох;
- b) трьох;
- c) чотирьох;
- d) п'яти.

Розділ 2

ЗУПИНЕННЯ ТА ЗАКІНЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2.1 Зупинення досудового розслідування

Підстави та порядок зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру визначені у ст. 280 КПК. Досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо: підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком; оголошено в розшук підозрюваного; слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування; наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва; наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану; уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає.

До зупинення досудового розслідування слідчий, дізнавач зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для здійснення розшуку підозрюваного, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з оголошенням в розшук підозрюваного.

Якщо у кримінальному провадженні є два або декілька підозрюваних, а підстави для зупинення стосуються не всіх, прокурор має право виділити досудове розслідування і зупинити його стосовно окремих підозрюваних.

Досудове розслідування зупиняється вмотивованою постановою прокурора або слідчого, дізнавача за погодженням з прокурором, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Копія постанови надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які мають право її оскаржити слідчому судді.

Після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

Розшук підозрюваного регламентований ст. 281 КПК. Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або він виїхав або перебуває на тимчасово окупованій території України чи за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, слідчий, прокурор оголошує розшук такого підозрюваного.

До оголошення підозрюваного в розшук слідчий, прокурор зобов'язаний вжити заходів щодо встановлення його місцезнаходження.

Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення приймається, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.

На підставі ст. 282 КПК досудове розслідування може бути відновлено. Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для його зупинення

перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва, припинено чи скасовано війнний стан, обмін підозрюваного як військовополоненого проведено або такий обмін не відбувся), або наявна можливість подальшого проведення досудового розслідування за таких умов, а також у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Копія постанови про відновлення досудового розслідування невідкладно надається, а у випадку неможливості надання надсилається у триденний строк стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Зупинене досудове розслідування також відновлюється у разі скасування слідчим суддею постанови про зупинення досудового розслідування.

Відомості про відновлення досудового розслідування вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

2.2 Закінчення досудового розслідування. Форми закінчення досудового розслідування

Ст. 283 КПК регламентує загальні положення закінчення досудового розслідування. А саме, особа має право на розгляд обвинувачення проти неї в суді в найкоротший строк або на його припинення шляхом закриття провадження. Прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій: закрити кримінальне провадження; звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Відомості про закінчення досудового розслідування вносяться прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Однією з форм закінчення досудового розслідування є закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи. Регламентується така діяльність **ст. 284 КПК**. Отже, кримінальне провадження закривається в разі, якщо: встановлена відсутність події кримінального правопорушення; встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати; не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі.

Учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання прокурору про закриття кримінального провадження за наявності передбачених цим пунктом підстав: не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі; втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння; помер підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого; існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню; потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного

з домашнім насильством; стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу; стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 Кримінального кодексу України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9⁻² розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України; існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності.

Учасники кримінального провадження мають право заявляти клопотання слідчому, дізнавачу, прокурору про закриття кримінального провадження за наявності передбачених цим пунктом підстав; після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Кримінальне провадження закривається судом: у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності; з підстави, передбаченої пунктом 3⁻¹ частини першої ст. 284 КПК; з підстави, передбаченої пунктом 3⁻¹ частини першої ст. 284 КПК; з підстави, передбаченої пунктом 4⁻¹ частини першої ст. 284 КПК, якщо підозрюваний, обвинувачений заперечує проти закриття за цією підставою; якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК України; досягнуто податковий компроміс у справах про кримінальні правопорушення, передбачені статтею 212 Кримінального кодексу України, відповідно до підрозділу 9⁻² розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України.

Провадження щодо юридичної особи підлягає закриттю у разі встановлення відсутності підстав для застосування до неї заходів кримінально-правового характеру, закриття кримінального провадження чи ухвалення виправдувального вироку щодо уповноваженої особи юридичної особи.

Кримінальне провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку підлягає закриттю у разі: встановлення відсутності підстав для застосування до неї заходів кримінально-правового характеру; відсутності достатніх доказів для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку та вичерпання можливості їх отримати; закінчення строку досудового розслідування, визначеного статтею 483⁴ КПК.

Про закриття провадження щодо юридичної особи прокурор приймає постанову, а суд зазначає про це у виправдувальному вирокі або постановляє ухвалу. Рішення про закриття провадження щодо юридичної особи може бути оскаржено в порядку, встановленому КПК України.

Про закриття кримінального провадження слідчий, дізнавач, прокурор приймає постанову, яку може бути оскаржено у порядку, встановленому КПК України.

Слідчий, дізнавач приймає постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4¹, 9, 9¹ частини першої ст. 284 КПК, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження, у тому числі щодо підозрюваного, з підстав, передбачених частиною першою ст. 284 КПК, крім випадку, передбаченого абзацом четвертим або п'ятим цієї частини.

Закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 3¹ частини першої ст. 284 КПК, здійснюється судом за клопотанням прокурора.

Закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої ст. 284 КПК, здійснюється прокурором, якщо підозрюваний проти цього не заперечує. За відсутності згоди підозрюваного кримінальне провадження продовжується в загальному порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням особливостей, визначених главою 36¹ КПК.

Постанова про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 5 частини першої ст. 284 КПК, приймається прокурором з урахуванням особливостей, визначених частиною десятою ст. 284 КПК.

Рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

Копія постанови слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження та провадження щодо юридичної особи надсилається заявнику, одному із близьких родичів або члену сім'ї, коло яких визначено КПК України, та захиснику померлого, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Копія постанови прокурора про закриття кримінального провадження та провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку надсилається представнику юридичної особи.

Якщо обставини, передбачені пунктами 1, 2 частини першої ст. 284 КПК, виявляються під час судового розгляду, суд зобов'язаний ухвалити виправдувальний вирок.

Якщо обставини, передбачені пунктами 5–9, 9¹, 10 частини першої ст. 284 КПК, виявляються під час судового провадження, а також у випадку, передбаченому пунктами 2, 3 частини другої ст. 284 КПК, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження.

У разі якщо суд встановить наявність підстав для закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, суд на будь-якій стадії судового провадження зобов'язаний з'ясувати та врахувати думку обвинуваченого щодо закриття кримінального провадження.

Ухвала про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 5 частини першої ст. 284 КПК, постановляється судом з урахуванням особливостей, визначених частиною десятою ст. 284 КПК.

Ухвала про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої або пунктом 1² частини другої ст. 284 КПК, постановляється судом з урахуванням особливостей, визначених статтею 479² КПК.

Закриття кримінального провадження або ухвалення вироку з підстави, передбаченої пунктом 1 частини другої ст. 284 КПК, не допускається, якщо підозрюваний, обвинувачений проти цього заперечує. В цьому разі кримінальне провадження продовжується в загальному порядку, передбаченому КПК України.

За наявності підстави для закриття кримінального провадження, передбаченої пунктом 5 частини першої ст. 284 КПК: прокурор – до винесення постанови про закриття кримінального провадження направляє одному з близьких родичів або члену сім'ї, коло яких визначено КПК України, та захиснику померлого письмове повідомлення про можливість закриття кримінального провадження у зв'язку із смертю підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, із роз'ясненням права заявити клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження; суд – до постановлення ухвали про закриття кримінального провадження направляє у порядку, передбаченому КПК України для вручення повідомлень, одному з близьких родичів або члену сім'ї, коло яких визначено КПК України, або захиснику обвинуваченого

копію клопотання прокурора про закриття кримінального провадження із роз'ясненням права заявити клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження. Кримінальне провадження закривається, якщо у 10-денний строк не надійшло клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження. Клопотання про непогодження із закриттям кримінального провадження розглядається прокурором у строки та порядку, передбачені статтею 220 КПК.

Ухвала суду про закриття кримінального провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Загальні положення кримінального провадження під час звільнення особи від кримінальної відповідальності регламентується **ст. 285 КПК**. Особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення та щодо якої передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі здійснення передбачених законом України про кримінальну відповідальність дій, роз'яснюється право на таке звільнення.

Підозрюваному, обвинуваченому, який може бути звільнений від кримінальної відповідальності, повинно бути роз'яснено суть підозри чи обвинувачення, підставу звільнення від кримінальної відповідальності і право заперечувати проти закриття кримінального провадження з цієї підстави. У разі якщо підозрюваний чи обвинувачений, щодо якого передбачене звільнення від кримінальної відповідальності, заперечує проти цього, досудове розслідування та судове провадження проводяться в повному обсязі в загальному порядку.

Порядок звільнення від кримінальної відповідальності регламентований **ст. 286 КПК**. Звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення здійснюється судом.

Встановивши на стадії досудового розслідування підстави для звільнення від кримінальної відповідальності та отримавши згоду підозрюваного на таке звільнення, прокурор складає клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду.

У разі наявності підстави для звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченої частиною п'ятою статті 401 Кримінального кодексу України, прокурор або суд повинен також отримати письмову згоду командира (начальника) військової частини (установи) про можливість продовження проходження військової служби таким підозрюваним або обвинуваченим.

Перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності.

Якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання.

У клопотанні прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 287 КПК) вказуються: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості підозрюваного (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); прізвище, ім'я, по батькові та займана посада прокурора; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання підозри; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та відомості про її відшкодування; докази, які підтверджують факт вчинення особою кримінального правопорушення; наявність обставин, які свідчать, що особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, та відповідна правова підстава; відомості про ознайомлення

з клопотанням потерпілого та його думка щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності; дата та місце складення клопотання.

До клопотання прокурора повинна бути додана письмова згода особи на звільнення від кримінальної відповідальності, а у разі звільнення від кримінальної відповідальності, передбаченого частиною п'ятою статті 401 Кримінального кодексу України, – письмова згода командира (начальника) військової частини (установи) про можливість продовження підозрюваним військової служби.

Розгляд питання про звільнення від кримінальної відповідальності регламентований **ст. 288 КПК**.

Розгляд клопотання прокурора здійснюється у присутності сторін кримінального провадження та потерпілого в загальному порядку, передбаченому КПК України, із особливостями, встановленими КПК.

Суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

У разі закриття судом кримінального провадження та звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у порядку, передбаченому частиною п'ятою статті 401 Кримінального кодексу України, суд своєю ухвалою зобов'язує після набрання такою ухвалою законної сили невідкладно поновити звільнену особу на військовій службі та звільнену особу не пізніше 72 годин зобов'язує прибути до відповідної військової частини або місця служби для продовження проходження військової служби.

У разі встановлення судом необґрунтованості клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд своєю ухвалою відмовляє у його задоволенні та повертає клопотання

прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку або продовжує судове провадження в загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду.

Ухвала суду про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Стаття 289 КПК регламентує відновлення провадження при відмові від поручительства.

Якщо протягом року з дня передачі особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації вона не виправдає довіру колективу, ухилятиметься від заходів виховного характеру та порушуватиме громадський порядок, загальні збори відповідного колективу можуть прийняти рішення про відмову від поручительства за взятю ними на поруки особу. Відповідне рішення направляється до суду, який прийняв рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Суд, отримавши рішення загальних зборів колективу про відмову від поручительства, розглядає питання притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення в порядку, передбаченому статтею 288 КПК.

Переконавшись у порушенні особою умов передачі на поруки, суд своєю ухвалою скасовує ухвалу про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки та направляє матеріали провадження для проведення досудового розслідування в загальному порядку чи здійснює судове провадження в загальному порядку, якщо питання про звільнення від кримінальної відповідальності було прийняте після направлення обвинувального акта до суду.

Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Відкриття матеріалів іншій стороні здійснюється на підставі **ст. 290 КПК**.

Визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

Відкриття матеріалів досудового розслідування, що містяться в інформаційно-комунікаційній системі досудового розслідування, здійснюється шляхом надання доступу до них або надання електронних копій таких матеріалів, засвідчених в установленому порядку.

Надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів.

У документах, які надаються для ознайомлення, можуть бути видалені відомості, які не будуть розголошені під час судового розгляду. Видалення повинно бути чітко позначено. За клопотанням сторони кримінального провадження суд має право дозволити доступ до відомостей, які були видалені.

Сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

Сторона захисту має право не надавати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Вирішення питання про віднесення конкретних матеріалів до таких, що можуть бути використані прокурором на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення і, як наслідок, прийняття рішення про надання чи ненадання прокурору доступу до таких матеріалів, може бути відкладено до закінчення ознайомлення сторони захисту з матеріалами досудового розслідування.

Про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів прокурор або слідчий за його дорученням повідомляє потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, після чого останній має право ознайомитися з ними за правилами, викладеними в цій статті.

Про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів повідомляються цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, після чого ці особи мають право ознайомитися з ними в тій частині, яка стосується цивільного позову, за правилами, викладеними в цій статті.

Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів.

Сторонам кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. У разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами, після спливу якого сторона кримінального провадження або потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, вважаються такими, що реалізували своє право на доступ до матеріалів. Клопотання розглядається слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду, не пізніше п'яти днів з дня його надходження до суду з повідомленням сторін кримінального провадження. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час проведення судового засідання, не перешкоджає розглядові клопотання.

Сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду.

Якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень КПК, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

Відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження здійснюється в порядку, передбаченому статтями 301 і 314 КПК.

Обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування (ст. 291 КПК). Обвинувальний акт складається слідчим, дізнавачем, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт

може бути складений прокурором, зокрема якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем.

Обвинувальний акт має містити такі відомості: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); анкетні відомості викривача (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення; обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання; розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування); розмір пропонованої винагороди викривачу; дату та місце його складення та затвердження.

Обвинувальний акт підписується слідчим, дізнавачем та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

До обвинувального акта додається: реєстр матеріалів досудового розслідування; цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого частиною другою статті 297⁻¹ КПК); розписка або інший документ,

що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного; довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації.

Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.

Клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК). Застосовується ця форма закінчення досудового розслідування у випадку, коли висновком судово-медичної експертизи особу визнано неосудною.

Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру має відповідати вимогам статті 291 КПК (обвинувальний акт і реєстр матеріалів досудового розслідування), а також містити інформацію про захід виховного характеру (ч. 2 ст. 105 КК), який пропонується застосувати.

Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру має відповідати вимогам статті 291 КПК, а також містити інформацію про примусовий захід медичного характеру (ч. 4 ст. 94 КК), який пропонується застосувати, та позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я.

Надання копії обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та реєстру матеріалів досудового розслідування регламентується **ст. 293 КПК**. Одночасно з переданням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до суду прокурор зобов'язаний під розписку надати їх копію та копію реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному (крім випадку, передбаченого частиною другою статті 297⁻¹ КПК), його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування

примусових заходів медичного або виховного характеру. Якщо провадження здійснюється щодо юридичної особи, копії обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування надаються також представнику такої юридичної особи.

2.3 Продовження строку досудового розслідування

Загальні положення продовження строку досудового розслідування регламентується **ст. 294 КПК**. Якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (дізнання) у строк, зазначений у пунктах 1 і 2 частини третьої статті 219 КПК, такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого пунктом 1 частини четвертої статті 219 КПК.

Якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у пункті 4 частини третьої статті 219 КПК, такий строк може бути продовжений у межах строків, встановлених пунктами 2 і 3 частини четвертої статті 219 КПК: до трьох місяців – керівником окружної прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора; до шести місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора; до дванадцяти місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками.

Строк досудового розслідування злочину може бути продовжений до трьох місяців, якщо його неможливо закінчити внаслідок складності провадження, до шести місяців – внаслідок особливої

складності провадження, до дванадцяти місяців – внаслідок виняткової складності провадження.

Клопотання про продовження строку досудового розслідування подається не пізніше п'яти днів до спливу строку досудового розслідування, встановленого статтею 219 КПК.

Строк досудового розслідування, що закінчився, поновленню не підлягає.

Порядок продовження строку досудового розслідування прокурором регламентований **ст. 295 КПК**.

Продовження строку досудового розслідування кримінального правопорушення, у випадку, визначеному пунктом 1 частини третьої статті 294 КПК, здійснюється за клопотанням слідчого або прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного; найменування (номер) кримінального провадження; суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа; посилання на докази, якими обґрунтовується підозра; процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; обставини, що перешкождали здійснити ці процесуальні дії раніше.

Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування.

Підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд.

Прокурор, уповноважений розглядати питання продовження строку досудового розслідування, зобов'язаний розглянути клопотання не пізніше трьох днів з дня його отримання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування.

Рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування або про відмову у такому продовженні приймається у формі постанови.

Прокурор задовольняє клопотання та продовжує строк досудового розслідування, якщо переконається, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин.

Якщо прокурор задовольняє клопотання слідчого, прокурора, він визначає новий строк досудового розслідування. Прокурор зобов'язаний визначити найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

Прокурор відмовляє у задоволенні клопотання та продовженні строку досудового розслідування у разі, якщо слідчий, прокурор, який звернувся з клопотанням, не доведе наявність підстав, передбачених частиною шостою КПК, а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення.

У разі відмови у продовженні строку досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, зобов'язаний

протягом п'яти днів здійснити одну з дій, передбачених частиною другою статті 283 КПК.

Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею регламентується **ст. 295⁻¹ КПК**. В статті зазначається, що у випадках, передбачених статтею 294 КПК, продовження строку досудового розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за відповідним клопотанням прокурора або слідчого.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру зазначаються: найменування (номер) кримінального провадження; всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведені під час кримінального провадження; обставини, що перешкождали здійснити інші необхідні процесуальні дії раніше; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; інші відомості, що обґрунтовують необхідність продовження строку досудового розслідування.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного; найменування (номер) кримінального провадження; суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа; посилання на докази, якими обґрунтовується підозра; процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; обставини, що перешкождали здійснити ці процесуальні дії раніше.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. При цьому слідчий, прокурор зобов'язані

зазначити у відповідному клопотанні найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог КПК, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника, у разі розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру.

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру у разі його протиправності та необґрунтованості.

Крім підстав, передбачених частиною четвертою КПК, слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру, якщо слідчий не доведе, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин, а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення.

Про відмову у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування слідчим суддею постановляється вмотивована ухвала.

У разі відмови слідчим суддею у продовженні строку досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування,

зобов'язаний протягом п'яти днів здійснити одну з дій, передбачених частиною другою статті 283 КПК.

Ухвала слідчого судді про продовження строку досудового розслідування повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України, а також містити новий визначений строк досудового розслідування.

Ухвала слідчого судді, прийнята за результатами розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування, оскарженню не підлягає.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування за КПК України, проблеми забезпечення.
2. Процедура закінчення досудового розслідування: етапи та документи.
3. Наслідки зупинення кримінального провадження для сторін процесу.
4. Відновлення досудового розслідування після його зупинення: умови та строки.
5. Рішення про припинення досудового розслідування: форми та обґрунтування.
6. Права учасників кримінального провадження під час зупинення розслідування.
7. Судовий контроль за законністю зупинення та закінчення досудового розслідування.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Яке визначення зупинення досудового розслідування передбачено Кримінальним процесуальним кодексом України?
2. Які підстави для зупинення досудового розслідування перелічено в частині 1 статті 280 КПК України?
3. Хто має право ініціювати зупинення досудового розслідування: слідчий, прокурор чи обидва?

4. У якому порядку слідчий або прокурор зобов'язані повідомити підозрюваного про зупинення розслідування?
5. Які наслідки зупинення досудового розслідування для строків досудового розслідування?
6. За яких умов досудове розслідування може бути відновлено після його зупинення?
7. Яке визначення закінчення досудового розслідування на стадії до суду?
8. Які підстави для закриття кримінального провадження визначено в статті 284 КПК України?
9. Хто приймає рішення про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування?
10. Як відбувається повідомлення сторін про закриття кримінального провадження?
11. Чи можна оскаржити рішення про закриття кримінального провадження і в якому порядку?
12. Яка основна відмінність між зупиненням досудового розслідування та його закриттям?
13. Коли застосовується підстава зупинення за пунктом 1 частини 1 статті 280 КПК (відсутність підозрюваного)?
14. Наведіть приклад підстави для зупинення розслідування, пов'язаної з хворобою підозрюваного.
15. Яка роль прокурора у затвердженні рішення про зупинення досудового розслідування?
16. Чи може слідчий самостійно зупинити розслідування без погодження з прокурором?
17. Які строки для винесення постанови про зупинення досудового розслідування?
18. Які документи необхідно долучити до постанови про зупинення розслідування?
19. За яких обставин відновлення досудового розслідування після зупинення є обов'язковим?

20. Які підстави для закриття кримінального провадження на стадії досудового слідства?

21. Що таке реабілітуючі підстави для закриття провадження і наведіть приклади?

22. Які нереабілітуючі підстави для закриття кримінального провадження?

23. Які правові наслідки закриття провадження за реабілітуючими підставами для підозрюваного?

24. Чи можливо поновити закрите кримінальне провадження і за яких умов?

25. Як застосовуються особливості зупинення розслідування у справах за участю неповнолітніх?

26. Які міжнародні аспекти враховуються при зупиненні розслідування через екстрадицію?

27. Як змінилися норми щодо зупинення досудового розслідування після останніх змін до КПК України?

28. Наведіть практичний приклад, коли закриття провадження відбувається через амністію.

29. У чому полягає відмінність між закриттям провадження та направленням справи до суду?

30. Які заходи контролю за законністю зупинення та закриття досудового розслідування здійснює слідчий суддя?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

1. Яка з наведених підстав дозволяє зупинити досудове розслідування після повідомлення особі про підозру?

- a) відсутність доказів вини підозрюваного;
- b) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження медичним висновком.
- c) прокурор не погоджує подальші слідчі дії.
- d) потерпілий відмовляється від участі в провадженні.

2. У якому випадку досудове розслідування може бути зупинене через обставини, пов'язані з підозрюваним?

- a) підозрюваний добровільно здався органам слідства;
- b) оголошено в розшук підозрюваного;
- c) підозрюваний сплатив штраф за адміністративне правопорушення;
- d) слідчий змінив кваліфікацію злочину.

3. Хто має право прийняти постанову про зупинення досудового розслідування?

- a) тільки слідчий суддя;
- b) прокурор або слідчий за погодженням з прокурором;
- c) виключно потерпілий;
- d) адвокат підозрюваного.

4. Які дії допускаються після зупинення досудового розслідування?

- a) проведення всіх слідчих (розшукових) дій без обмежень;
- b) тільки дії, спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного;
- c) оголошення нового розшуку без постанови;
- d) зміна обвинувачення без погодження.

5. Яка додаткова підстава для зупинення розслідування з'явилася в умовах воєнного стану?

- a) наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування;
- b) підозрюваний виїхав за кордон на відпочинок;
- c) прокурор тимчасово відсторонений від справи;
- d) потерпілий змінив свідчення.

6. Яке право має особа після повідомлення про підозру?

- a) на розгляд обвинувачення в суді в найкоротший строк або на припинення провадження шляхом закриття;
- b) на автоматичне звільнення від відповідальності;

- c) на продовження розслідування безстроково;
- d) на вибір слідчого.

7. Яка дія є обов'язковою для прокурора після повідомлення про підозру?

- a) провести додаткове розслідування без обмежень;
- b) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про звільнення від відповідальності або закрити провадження;
- c) передати справу іншому прокурору;
- d) очікувати рішення потерпілого.

8. Куди вносяться відомості про закінчення досудового розслідування?

- a) до реєстру адміністративних правопорушень;
- b) до єдиного реєстру досудових розслідувань;
- c) до архіву суду безпосередньо;
- d) до бази даних адвокатської спільноти.

9. У якому випадку прокурор звертається до суду з клопотанням про застосування примусових заходів?

- a) коли підозрюваний визнав вину;
- b) коли є підстави для звільнення від кримінальної відповідальності або застосування медичних / виховних заходів;
- c) коли справа стосується неповнолітнього без вини;
- d) коли докази недостатні для обвинувачення.

10. Який строк є обов'язковим для прокурора при прийнятті рішення про закінчення розслідування?

- a) найкоротший строк після повідомлення про підозру;
- b) не більше 6 місяців з моменту реєстрації;
- c) за згодою слідчого судді;
- d) без обмежень, залежно від складності справи.

Розділ 3

Спеціальне досудове розслідування. Особливості розслідування кримінальних проступків. Оскарження на досудовому розслідуванні

Перш ніж розпочати розгляд спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень необхідно визначитися, що воно собою представляє. А. В. Шевчишен визначає його, як екстраординарний порядок здійснення досудового розслідування, який застосовується у передбачених кримінальним процесуальним законом випадках ухилення підозрюваного від кримінальної відповідальності шляхом переховування від органів слідства та суду, спрямований на забезпечення доказування на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні з урахуванням стандартів справедливого правосуддя²⁴. Приблизно схоже поняття спеціального досудового розслідування надають і І. В. Басиста та А. В. Максимів. Учені зазначають, що термін «спеціальне досудове розслідування» походить від англійського слова “in absentia”, що в перекладі означає «за відсутності»,

---

²⁴ Шевчишен А. В. Поняття спеціального досудового розслідування (in absentia) та його функціональне призначення у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 132. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2017_Shevchushen.pdf

«заочно», тобто спеціальне досудове розслідування здійснюється за відсутності підозрюваного щодо якого здійснюється розслідування. З метою притягнення до відповідальності особи, яка переховується від органів досудового слідства та суду, або оголошена в міжнародний розшук, виникла необхідність запровадження такої форми досудового розслідування²⁵.

3.1 Загальні положення спеціального досудового розслідування

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) (ст. 297⁻¹ КПК) здійснюється стосовно одного чи декількох підозрюваних згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 24⁻¹ КПК.

Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111–111⁻², 112–114, 114⁻¹, 114⁻², 115, 116, 118, частиною другою статті 121, частиною другою статті 127, частинами другою і третьою статті 146, статтями 146⁻¹, 147, частинами другою–п'ятою статті 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255–258⁻⁶, 348, 364, 364⁻¹, 365, 365⁻², 368, 368⁻²–368⁻⁴, 369, 369⁻², 370, 379, 400, 408, 436, 436⁻¹, 437–442, 442⁻¹, 443–447 Кримінального кодексу України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаній Верховною Радою України державою-агресором,

---

²⁵ Басиста І. В., Максимів Л. В. Деякі аспекти спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо осіб, які оголошені в міжнародний розшук. *Юридичний електронний журнал*. 2015. № 4. С. 247. URL: http://lsej.org.ua/4_2015/67.pdf

з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук.

Спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочину, вчиненого підозрюваним, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошені у міжнародний розшук, та розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у цій частині, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Якщо у кримінальному провадженні повідомлено про підозру декільком особам, слідчий, прокурор вправі звернутися до слідчого судді із клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування лише стосовно тих підозрюваних, щодо яких наявні передбачені частиною другою ст. 297¹ КПК підстави, а стосовно інших підозрюваних подальше досудове розслідування у цьому самому кримінальному провадженні здійснюватиметься згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України.

З клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором (ст. 297⁻² КПК).

У клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування з підстав, передбачених КПК України, крім передбачених абзацом другим частини другої статті 297⁻¹ КПК, зазначаються: короткий виклад обставин кримінального правопорушення,

у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; відомості про те, що підозрюваний виїхав та перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, та відомості про оголошення підозрюваного в міжнародний розшук; виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

У клопотанні про здійснення спеціального досудового розслідування з підстави, передбаченої абзацом другим частини другої статті 297¹ КПК, зазначаються: короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на такі обставини; матеріали, що підтверджують прийняття уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та факт обміну; перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається слідчим суддею не пізніше десяти днів з дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника (ст. 297³ КПК).

Якщо підозрюваний самостійно не залучив захисника, слідчий суддя зобов'язаний вжити необхідних заходів для залучення захисника.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог статті 297² КПК, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування регламентується ст. 297⁴ КПК. Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук, та уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення.

За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає мотиви задоволення або відмови у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування.

Якщо у справі декілька підозрюваних, слідчий суддя постановляє ухвалу лише стосовно тих підозрюваних, щодо яких існують обставини, передбачені частиною другою статті 297¹ КПК.

Повторне звернення з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді в одному кримінальному провадженні не допускається, крім випадків наявності

нових обставин, які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міжнародний розшук, та уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

Копія ухвали надсилається прокурору, слідчому та захиснику.

Якщо підозрюваний, стосовно якого слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, затриманий або добровільно з'явився до органу досудового розслідування, подальше досудове розслідування щодо нього здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України.

Відомості щодо підозрюваних, стосовно яких слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, невідкладно, але не пізніше 24 годин після постановлення ухвали, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань і публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора.

Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування регламентований ст. 297⁻⁵ КПК.

Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора.

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику.

3.2 Особливості досудового розслідування кримінальних проступків

Згідно з **ч. 2 ст. 12 КК** кримінальним проступком є передбачене Кримінальним кодексом України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Всі інші кримінальні правопорушення згідно з ч. 1 ст. 12 КК називаються злочинами. На жаль, чинний КК України не містить норми, яка б чітко визначала кількість норм КК України, які визначені як кримінальні проступки.

Далі розглянемо особливості початку досудового розслідування у формі дізнання. Особливості вказаної форми досудового розслідування регламентуються **ст. 298 КПК**. А саме, керівник органу дізнання визначає дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання.

Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового

розслідування, передбаченими КПК України, з урахуванням положень глави 25 КПК.

До внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань допускається проведення окремих дій, передбачених частиною третьою статті 214 КПК.

Процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК (ст. 298¹ КПК), також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Затримання правопорушників, які вчинили кримінальні проступки, уповноваженою службовою особою регламентується ст. 298² КПК. Отже, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 208 КПК, та лише за умови, що ця особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір; намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим.

Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюється не більш як на три години з моменту фактичного затримання.

Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, передбачений статтею 286¹ Кримінального кодексу України, з ознаками перебування у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або

перебування під впливом лікарських засобів, що знижують її увагу та швидкість реакції, здійснюється не більш як на три години з обов'язковим доставленням такої особи до медичного закладу для забезпечення проходження відповідного медичного освідування.

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, та дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підстави затримання та у вчиненні якого кримінального правопорушення вона підозрюється, а також роз'яснити її право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти неї, негайно повідомити інших осіб про своє затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Особу також може бути затримано: тільки до сімдесяти двох годин – за умов, передбачених пунктами 1–3 частини першої ст. 298⁻² КПК, та з дотриманням вимог статті 211 КПК; до двадцяти чотирьох годин - за умови, передбаченої пунктом 4 частини першої ст. 298⁻² КПК.

Копія протоколу затримання особи невідкладно надсилається прокурору.

Затриманому надається можливість повідомити інших осіб про затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 КПК.

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 КПК.

Службова особа, відповідальна за перебування та забезпечення дотримання прав затриманих за вчинення кримінального проступку, зобов'язана вчинити дії, передбачені частиною третьою статті 212 КПК, з урахуванням особливостей, передбачених КПК.

Вилучення речей і документів (ст. 298⁻³ КПК).

Речі і документи, що є знаряддям та засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання,

виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей, вилучаються уповноваженою службовою особою Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України.

Вилучені речі і документи зберігаються органом, що їх вилучив, до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

У виняткових випадках вилучені речі і документи можуть бути повернуті володільцеві до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Залежно від результатів розгляду вилучені речі та документи у встановленому порядку конфіскують або повертають володільцеві, або знищують.

Про вилучення речей і документів складається протокол або робиться відповідний запис у протоколі про затримання.

Вилучені під час обшуку затриманої особи речі і документи, зазначені у частині першій ст. 298³ КПК, визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова, та приєднуються до матеріалів дізнання.

Уповноважена службова особа за наявності достатніх підстав вважати, що особою вчинено порушення, за яке відповідно до КПК може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами, тимчасово вилучає посвідчення водія до набрання вироком законної сили, але не більш як на три місяці з моменту такого вилучення, і видає тимчасовий дозвіл на право керування транспортними засобами.

Особливості повідомлення про підозру визначені в ст. 298⁴ КПК.

Письмове повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку складається дізнавачем за погодженням із прокурором у випадках та порядку, передбачених КПК України.

Одночасно із врученням повідомлення про підозру особа інформується про результати медичного освідування та висновку

спеціаліста за їх наявності. У разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом сорока восьми годин має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи із дотриманням правил, передбачених КПК України.

У разі якщо протягом встановленого строку особа не звернеться з клопотанням про проведення експертизи, відповідне клопотання може бути заявлено лише під час судового розгляду.

Порядок продовження, зупинення строків дізнання регламентований ст. 298⁻⁵ КПК. У разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений прокурором до тридцяти днів. Про продовження строку дізнання прокурор вносить постанову.

У разі неможливості закінчити дізнання у строк, визначений статтею 219 КПК, дізнавач або прокурор звільняє затриману особу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання.

Перебіг строку дізнання зупиняється у випадку, передбаченому статтею 280 КПК.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається до строків, передбачених КПК.

Запобіжні заходи під час досудового розслідування кримінальних проступків (ст. 299 КПК).

Під час досудового розслідування кримінальних проступків як тимчасовий запобіжний захід застосовується затримання особи на підставах та в порядку, визначених КПК України, а також такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука.

Підозрюваному роз'яснюється його обов'язок з'явитися за першим викликом до дізнавача, прокурора або суду.

Слідчі (розшукові) дії під час досудового розслідування кримінальних проступків (ст. 300 КПК).

Для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України, та негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені частиною другою статті 264 та статтею 268 КПК, а також відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідчування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Особливості закінчення дізнання регламентуються **ст. 301 КПК**. Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298⁻² КПК, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру, про що невідкладно письмово повідомляє підозрюваного, його захисника, законного представника, потерпілого.

Прокурор зобов'язаний не пізніше трьох днів після отримання матеріалів дізнання разом з повідомленням про підозру, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298⁻² КПК, протягом двадцяти чотирьох годин здійснити одну із зазначених дій: прийняти рішення про закриття кримінального провадження, а в разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298⁻² КПК, – про негайне звільнення затриманої особи; повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій

з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу (у разі затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298⁻² КПК); звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або про звільнення від кримінальної відповідальності; у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства.

У випадку, передбаченому пунктом 3 частини другої ст. 301 КПК, строк затримання особи не повинен перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання до початку розгляду провадження про кримінальний проступок в суді.

У випадку, передбаченому пунктом 4 частини другої ст. 301 КПК, строк затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298⁻² КПК, зараховується до строку тримання особи під вартою.

У разі прийняття прокурором рішення про звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор зобов'язаний у межах строків, визначених частиною другою ст. 301 КПК, забезпечити надання особі, яка вчинила кримінальний проступок, або її захиснику, потерпілому чи його представнику копій матеріалів дізнання шляхом їх вручення, а у разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень, зокрема шляхом надсилання копій матеріалів дізнання за останнім відомим місцем проживання чи перебування таких осіб. У разі відмови вказаних осіб їх отримати чи зволікання з отриманням вказані особи вважаються такими, що отримали доступ до матеріалів дізнання.

Про відмову від отримання копій матеріалів дізнання чи неотримання таких копій складається відповідний протокол, який підписується прокурором та особою, яка відмовилася отримувати, або прокурором, якщо особа не з'явилася для отримання копій матеріалів дізнання.

По цій формі досудового розслідування законом передбачене спрощене провадження. Прокурор вносить клопотання про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні (ст. 302 КПК).

Встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не заперечують проти такого розгляду, прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні.

Слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний роз'яснити підозрюваному, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, зміст встановлених досудовим розслідуванням обставин, а також те, що у разі надання згоди на розгляд обвинувального акта у спрощеному порядку вони будуть позбавлені права оскаржувати вирок в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини. Крім того, слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язаний впевнитися у добровільності згоди підозрюваного, потерпілого та представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, на розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні.

До обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеному провадженні повинні бути додані: письмова заява підозрюваного, складена в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з частиною другою КПК та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні; письмова заява потерпілого, представника юридичної особи, щодо

якої здійснюється провадження, щодо згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з частиною другою ст. 302 КПК та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні; матеріали досудового розслідування, у тому числі документи, які засвідчують беззаперечне визнання підозрюваним своєї винуватості.

3.3 Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

Рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження (ст. 303 КПК).

На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора:

– бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповоротливості тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування;

– рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зупинення досудового розслідування – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи,

щодо якої здійснюється провадження; рішення слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

– рішення прокурора про закриття кримінального провадження або провадження щодо юридичної особи – заявником, одним із близьких родичів або членом сім'ї, коло яких визначено КПК України, та захисником померлого, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

– рішення прокурора, слідчого, дізнавача про відмову у визнанні потерпілим – особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою; рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора при застосуванні заходів безпеки – особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

– рішення слідчого, дізнавача, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій – особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

– рішення слідчого, дізнавача, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК, – підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником;

– рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування – особою, якій відмовлено у задоволенні скарги, її представником, законним представником чи захисником; повідомлення слідчого, дізнавача, прокурора про підозру після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше

закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом – підозрюваним, його захисником чи законним представником;

– відмова слідчого, дізнавача, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктом 9¹ частини першої статті 284 КПК, – стороною захисту, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, її представником.

Скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора не розглядаються під час досудового розслідування і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження у суді згідно з правилами статей 314–316 КПК.

Під час підготовчого судового засідання можуть бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, передбачені пунктами 5 та 6 частини першої ст. 303 КПК.

Строк подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, її повернення або відмова відкриття провадження (ст. 304 КПК).

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора, передбачені частиною першою статті 303 КПК, можуть бути подані особою протягом десяти днів з моменту прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого, дізнавача чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Скарга повертається, якщо: скаргу подала особа, яка не має права подавати скаргу; скарга не підлягає розгляду в цьому суді; скарга подана після закінчення строку, передбаченого частиною першою ст. 304 КПК, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Копія ухвали про повернення скарги невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами.

Слідчий суддя, суд відмовляє у відкритті провадження лише у разі, якщо скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, що не підлягає оскарженню.

Копія ухвали про відмову у відкритті провадження невідкладно надсилається особі, яка подала скаргу, разом із скаргою та усіма доданими до неї матеріалами.

Ухвала про повернення скарги або відмову у відкритті провадження може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Повернення скарги не позбавляє права повторного звернення до слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК України.

Правові наслідки подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування (ст. 305 КПК).

Подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування не зупиняє виконання рішення чи дію слідчого, дізнавача, прокурора.

Слідчий, дізнавач чи прокурор можуть самостійно скасувати рішення, передбачені пунктами 1, 2, 5 і 6 частини першої статті 303 КПК, припинити дію чи бездіяльність, які оскаржуються, що тягне за собою закриття провадження за скаргою.

Прокурор може самостійно скасувати рішення, що передбачене пунктами 3 та 10 частини першої статті 303 КПК і оскаржується в порядку, передбаченому частиною шостою статті 284 КПК, що тягне за собою закриття провадження за скаргою.

Порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування (ст. 306 КПК).

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду згідно з правилами судового

розгляду, передбаченими статтями 318–380 КПК, з урахуванням положень глави 26 КПК.

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування розглядаються не пізніше сімдесяти двох годин з моменту надходження відповідної скарги, крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження, які розглядаються не пізніше п'яти днів з моменту надходження скарги.

Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого, дізнавача чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого, дізнавача чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги.

Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора під час досудового розслідування (ст. 307 КПК).

За результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора постановляється ухвала згідно з правилами КПК.

Ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про: скасування рішення слідчого, дізнавача чи прокурора; скасування повідомлення про підозру; зобов'язання припинити дію; зобов'язання вчинити певну дію; відмову у задоволенні скарги.

Оскарження недотримання розумних строків (ст. 308 КПК).

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування.

Прокурор вищого рівня зобов'язаний розглянути скаргу протягом трьох днів після її подання і в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних

дій або прийняття процесуальних рішень. Особа, яка подала скаргу, невідкладно письмово повідомляється про результати її розгляду.

Службові особи, винні в недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності, встановленої законом.

3.4 Оскарження ухвал слідчого судді під час досудового розслідування

Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, це регламентовано **ст. 309 КПК**.

Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про:

- відмову у наданні дозволу на затримання;
- застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу;
- поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;
- направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні; арешт майна або відмову у ньому;
- застосування тимчасових обмежень діяльності юридичної особи та тимчасових обмежень в отриманні прав та переваг або відмову у застосуванні таких обмежень;

- тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;
- відсторонення від посади або відмову у ньому;
- продовження відсторонення від посади; відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування;
- закриття кримінального провадження на підставі частини дев'ятої статті 284 КПК.

Під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі пункту 9¹ частини першої статті 284 КПК, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.

Інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Порядок оскарження ухвал слідчого судді регламентовано **ст. 310 КПК** і передбачає, що оскарження ухвал слідчого судді здійснюється в апеляційному порядку.

3.5 Оскарження слідчим, дівзнавачем рішень, дії чи бездіяльності прокурора

Ст. 311 КПК регламентує рішення, дії чи бездіяльність прокурора, які можуть оскаржуватися слідчим або дівзнавачем.

Під час досудового розслідування слідчий, дівзнавач, який здійснює розслідування певного кримінального правопорушення, має

право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК України.

Порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора регламентується **ст. 312 КПК**.

Скарга слідчого, дізнавача на рішення, дію чи бездіяльність прокурора повинна подаватися в письмовій формі не пізніше трьох днів з моменту прийняття або вчинення оскаржуваних рішення, дії чи бездіяльності.

Скарга слідчого, дізнавача подається прокурору вищого рівня щодо прокурора, рішення, дії чи бездіяльність якого оскаржуються.

Оскарження слідчим, дізнавачем рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання.

Порядок вирішення скарги на рішення, дії чи бездіяльність прокурора регламентована **ст. 313 КПК**.

Прокурор вищого рівня, до якого надійшла скарга на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, зобов'язаний розглянути цю скаргу протягом трьох днів з моменту її надходження і надіслати своє рішення слідчому, дізнавачу та прокурору, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржувалася.

За наслідками розгляду скарги можуть бути прийняті рішення про: залишення рішення чинним, визнання законними вчинених дії чи бездіяльності; зміну рішення в частині; скасування рішення і прийняття нового рішення, визнання незаконними вчинених дії чи бездіяльності і зобов'язання вчинити нову дію.

У разі скасування рішення або визнання незаконними вчиненої дії чи бездіяльності прокурор вищого рівня має право здійснити заміну одного прокурора на іншого з числа службових осіб органів прокуратури того самого рівня в досудовому провадженні, де було прийнято або вчинено незаконне рішення, дія чи бездіяльність.

Рішення прокурора вищого рівня є остаточним і не підлягає оскарженню до суду, інших органів державної влади, їх посадових чи службових осіб.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Поняття та правові основи спеціального досудового розслідування в кримінальному процесі України.
2. Види та процедура заочного розслідування у справах про тяжкі злочини.
3. Особливості тактики розслідування організованих злочинних груп.
4. Методи фіксації доказів при розслідуванні кіберзлочинів.
5. Механізми оскарження рішень слідчого на стадії досудового розслідування.
6. Роль адвоката в захисті прав підозрюваних під час оскарження дій органів досудового розслідування.
7. Проблеми забезпечення законності при оскарженні процесуальних рішень на досудовій стадії.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що таке спеціальне досудове розслідування кримінальних правопорушень згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України?
2. Які підстави для призначення спеціального досудового розслідування?
3. Хто може ініціювати спеціальне досудове розслідування?
4. Які органи уповноважені проводити спеціальне досудове розслідування?
5. У чому полягає відмінність спеціального досудового розслідування від звичайного досудового розслідування?
6. Які права має підозрюваний під час спеціального досудового розслідування?
7. Як забезпечується конфіденційність під час спеціального досудового розслідування?
8. Які заходи безпеки застосовуються для учасників спеціального досудового розслідування?

9. Що включає план спеціального досудового розслідування?
10. Як фіксуються докази в рамках спеціального досудового розслідування?
11. Які загальні положення досудового розслідування кримінальних проступків визначені статтею 298 Кримінального процесуального кодексу України?
12. У чому полягає відмінність форми досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання) від розслідування злочинів?
13. Які строки досудового розслідування кримінальних проступків передбачені частиною 1 статті 219 КПК України та як вони можуть бути продовжені?
14. Які слідчі (розшукові) дії дозволені під час дізнання щодо кримінальних проступків, а які заборонені відповідно до статті 299 КПК України?
15. Хто уповноважений проводити дізнання щодо кримінальних проступків та які повноваження має дізнавач згідно зі статтею 301 КПК України?
16. Які запобіжні заходи не можуть застосовуватися під час розслідування кримінальних проступків, як зазначено в статті 302 КПК України?
17. Як визначається дізнавач для розслідування конкретного кримінального проступку та в якому порядку це відбувається?
18. Які особливості складання та затвердження обвинувального акта у справах про кримінальні проступки?
19. У яких випадках допускається застосування негласних слідчих (розшукових) дій під час дізнання кримінальних проступків?
20. Як впливає кваліфікація правопорушення як кримінального проступку на вибір органу досудового розслідування та його повноваження?
21. Які суб'єкти мають право на оскарження дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування?

22. Який строк подання скарги до слідчого судді на рішення, дії чи бездіяльність у досудовому провадженні?
23. Які рішення слідчого чи прокурора не підлягають оскарженню в порядку досудового провадження?
24. У якому порядку розглядається скарга на обшук чи виїмку під час досудового розслідування?
25. Які наслідки пропуску строку на оскарження дій органу досудового розслідування?
26. Чи може скарга на тримання під вартою бути подана до слідчого судді в апеляційному порядку?
27. Які документи необхідно додати до скарги на бездіяльність прокурора щодо внесення відомостей до ЄРДР?
28. Як оскаржується відмова у наданні доступу до матеріалів досудового розслідування?
29. Які повноваження має слідчий суддя при розгляді скарги на незаконне затримання?
30. Чи впливає оскарження на строки досудового розслідування, і як саме?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАНЬ

1. Яка підстава для призначення спеціального досудового розслідування?

- a) обвинувачений знаходиться за кордоном без угоди про екстрадицію;
- b) обвинувачений переховується від органів досудового розслідування та/або суду на окупованій території;
- c) обвинувачений не з'явився на виклик без поважних причин;
- d) обвинувачений оскаржив обвинувачення.

2. Хто приймає рішення про призначення спеціального (заочного) розслідування?

- a) прокурор;
- b) слідчий суддя;
- c) голова суду;
- d) керівник слідчого відділу.

3. Який строк досудового розслідування у справах, що підлягають спеціальному розслідуванню?

- a) не більше 6 місяців;
- b) не більше 12 місяців з моменту повідомлення про підозру;
- c) без обмежень строку;
- d) не більше 2 місяців.

4. Які особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з терористичною діяльністю?

- a) розслідування ведеться Службою безпеки України;
- b) дозволено негласні слідчі (розшукові) дії без судового рішення;
- c) обов'язкове спеціальне досудове розслідування;
- d) розслідування ведеться за спрощеною процедурою.

5. Для розслідування воєнних злочинів (ст. 438 КК) застосовуються особливості:

- a) виключно письмові докази;
- b) розслідування без повідомлення про підозру;
- c) можливість продовження строків розслідування понад 18 місяців;
- d) обов'язкове участь адвоката з першого допиту.

6. Який орган розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування?

- a) апеляційний суд;
- b) слідчий суддя;

- c) вищий спеціалізований суд;
- d) генеральний прокурор.

7. Строк на оскарження ухвали слідчого судді про обрання запобіжного заходу?

- a) 3 дні;
- b) 5 днів з моменту її постановлення;
- c) 10 днів;
- d) 30 днів.

8. У разі оскарження відмови у визнанні потерпілого, розгляд здійснюється:

- a) прокурором;
- b) слідчим суддею протягом 72 годин;
- c) апеляційним судом;
- d) начальником органу досудового розслідування.

9. Яка особливість розслідування корупційних правопорушень (ст. 368 КК)?

- a) розслідування ведеться виключно СБУ;
- b) обов'язкове повідомлення НАБУ про початок розслідування;
- c) дозволено конфіскацію майна без вироку;
- d) спрощений порядок обрання запобіжного заходу.

10. Чи може скарга на бездіяльність прокурора бути подана до слідчого судді?

- a) ні, тільки до керівника прокуратури;
- b) так, якщо бездіяльність стосується не вжиття заходів розслідування;
- c) ні, оскарження тільки після завершення розслідування;
- d) так, але тільки адвокатом.

Розділ 4

СУДОВІ ПРОВАДЖЕННЯ

4.1 Підготовче провадження

Підготовче судове засідання регламентоване **ст. 314 КПК**. Це друга стадія кримінального процесу, яка характеризується тим, що сприяє направленню до суду якісних кримінальних проваджень. Це своєрідний «процесуальний фільтр».

Отже, після отримання обвинувального акта клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Підготовче судове засідання відбувається за участю обвинуваченого (крім випадків, коли здійснювалося спеціальне досудове розслідування), прокурора, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду. Після виконання вимог, передбачених статтями 342–345 КПК, головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку щодо можливості призначення судового розгляду.

У разі встановлення об'єктивної неможливості ознайомитися з матеріалами дізнання у порядку, передбаченому частиною п'ятою статті 301 КПК, суд за клопотанням сторони кримінального провадження вирішує питання про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів дізнання, про що постановляє відповідну ухвалу.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення: затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування в порядку, передбаченому статтями 468–475 КПК; закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених пунктами 5–8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 КПК; повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК; направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження; призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь.

Ухвала про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку.

У підготовчому судовому засіданні суд у випадках, передбачених КПК України, за власною ініціативою або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини вирішує питання щодо складання досудової доповіді, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді.

З метою забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання представник уповноваженого органу з питань пробації складає **досудову доповідь (ст. 314¹КПК)** за ухвалою суду.

Досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні нетяжкого або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених КПК України.

Форма, зміст та порядок складання досудової доповіді про обвинуваченого визначаються законодавством.

Досудова доповідь не складається: щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; щодо особи, яка вже відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі; щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому статтею 497 КПК, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру; щодо неповнолітнього, який не досяг віку кримінальної відповідальності, за наявності підстави для застосування примусових заходів виховного характеру відповідно до параграфу 2 глави 38 розділу VI КПК; щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру; щодо особи, до якої застосовано умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, проте вона вчинила новий злочин протягом невідбутої частини покарання; у разі якщо під час підготовчого судового засідання ухвалено судове рішення про затвердження угоди, передбаченої КПК України.

Досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину.

Досудова доповідь долучається до матеріалів кримінального провадження.

Вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду регламентується **ст. 315 КПК**.

Якщо під час підготовчого судового засідання не будуть встановлені підстави для прийняття рішень, передбачених пунктами 1–4 частини третьої статті 314 КПК, суд проводить підготовку до судового розгляду.

З метою підготовки до судового розгляду суд: визначає дату та місце проведення судового розгляду; з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд; з'ясовує питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді; розглядає клопотання учасників судового провадження про: здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту; витребування певних речей чи документів; здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні; вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити, продовжити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд додержується правил, передбачених розділом II КПК.

Під час підготовчого судового засідання суд роз'яснює обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього колегіально судом у складі трьох суддів.

Ст. 316 КПК регламентує закінчення підготовчого провадження і призначення судового розгляду. Після завершення підготовки до судового розгляду суд постановляє ухвалу про призначення судового розгляду.

Судовий розгляд має бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення.

Матеріали кримінального провадження (кримінальна справа) та право на ознайомлення з ними (ст. 317 КПК).

Документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності і є матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою).

Після призначення справи до судового розгляду головуєчий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо вони про це заявлять клопотання. Під час ознайомлення учасники судового провадження мають право робити з матеріалів необхідні виписки та копії.

Матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються.

4.2 Судовий розгляд, загальні положення судового розгляду

Строки і загальний порядок судового розгляду (ст. 318 КПК). Судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні з обов'язковою участю сторін кримінального провадження, крім випадків, передбачених КПК України. У судове засідання викликаються потерпілий та інші учасники кримінального провадження.

Судове засідання відбувається у спеціально обладнаному приміщенні – залі судових засідань. У разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду.

Незмінність складу суду (ст. 319 КПК). Судовий розгляд у кримінальному провадженні повинен бути проведений в одному складі суддів. У разі якщо суддя позбавлений можливості брати участь у судовому засіданні, він має бути замінений іншим суддею, який визначається у порядку, встановленому частиною третьою статті 35 КПК. Після заміни судді судовий розгляд розпочинається спочатку, крім випадків, передбачених частиною другою ст. 319 КПК та статтею 320 КПК.

Суд вмотивованою ухвалою може прийняти рішення про відсутність необхідності розпочинати судовий розгляд з початку та здійснювати повторно всі або частину процесуальних дій, які вже здійснювалися під час судового розгляду до заміни судді, якщо таке рішення не може негативно вплинути на судовий розгляд та за умови дотримання таких вимог: сторони кримінального провадження, потерпілий не наполягають на новому проведенні процесуальних дій, які вже були здійсненні судом до заміни судді; суддя, що замінив суддю, який вибув, ознайомився з ходом судового провадження та матеріалами кримінального провадження, наявними в розпорядженні суду, згоден з прийнятими судом процесуальними рішеннями і вважає недоцільним нове проведення процесуальних дій, що вже були проведені до заміни судді.

У випадку, передбаченому цією частиною, докази, що були дослідженні під час судового розгляду до заміни судді, зберігають доказове значення та можуть бути використані для обґрунтування судових рішень.

У разі переведення судді до суду, юрисдикція якого поширюється на територію, на яку поширювалася юрисдикція суду, з якого суддя був переведений, такий суддя продовжує розгляд справ, що перебували в його провадженні на момент переведення.

Передача справи з одного суду до іншого у зв'язку з ліквідацією суду не потребує заміни присяжних, які беруть участь у розгляді цієї справи, крім випадків, коли справа передається до суду, юрисдикція якого не поширюється на територію, на якій постійно проживає присяжний.

У кримінальному провадженні, для проведення якого потрібен значний час, повинен бути призначений запасний суддя (ст. 320 КПК), який перебуває в залі судового засідання протягом судового розгляду. Рішення про необхідність призначення запасного судді приймає суд, що здійснюватиме судове провадження, одночасно з призначенням підготовчого судового засідання. Про призначення запасного судді робиться відмітка в журналі судового засідання.

Якщо під час судового засідання суддю замінює запасний суддя, судовий розгляд продовжується. Судовий розгляд у такому разі закінчує суд у новому складі.

Головуючий у судовому засіданні (ст. 321 КПК) керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження.

Головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку.

Судовий розгляд відбувається безперервно (ст. 322 КПК), крім часу, призначеного для відпочинку.

Не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок: неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження; складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення; підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення; підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення; проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці; проведення експертизи у випадках

та порядку, передбачених статтею 332 КПК; надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій у випадках та порядку, передбачених статтею 333 КПК.

Наслідки неприбуття обвинуваченого (ст. 323 КПК). Якщо обвинувачений, до якого не застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом у судове засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання і вживає заходів до забезпечення його прибуття до суду. Суд також має право постановити ухвалу про привід обвинуваченого та ухвалу про накладення на нього грошового стягнення в порядку, передбаченому главами 11 та 12 КПК.

Судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297⁻¹ КПК, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судове провадження) та оголошений в міжнародний розшук.

Судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у частині другій статті 297⁻¹ КПК, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), якщо стосовно нього уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

За наявності таких обставин за клопотанням прокурора, до якого додаються матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження, суд постановляє ухвалу про здійснення спеціального судового провадження стосовно такого обвинуваченого.

Якщо у справі декілька обвинувачених, суд постановляє ухвалу лише стосовно тих обвинувачених, щодо яких існують обставини для спеціального судового провадження.

Участь захисника у спеціальному судовому провадженні є обов'язковою.

Повістки про виклик обвинуваченого у разі здійснення спеціального судового провадження надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування, а процесуальні документи, що підлягають врученню обвинуваченому, надсилаються захиснику. Інформація про такі документи та повістки про виклик обвинуваченого обов'язково публікуються у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження згідно з положеннями статті 297⁻⁵ КПК та на офіційному вебсайті суду. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті суду обвинувачений вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Повістки про виклик обвинуваченого у разі здійснення спеціального досудового розслідування у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу обвинуваченого для обміну як військовополоненого публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження згідно з положеннями статті 297⁻⁵ КПК та на офіційному вебсайті суду, а процесуальні документи, що підлягають врученню обвинуваченому, надсилаються захиснику.

З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційному вебсайті суду обвинувачений вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

За наявності у такому провадженні інших обвинувачених за клопотанням прокурора судовий розгляд здійснюється у судовому засіданні у одному кримінальному провадженні.

Якщо після постановлення ухвали про спеціальне судове провадження обвинувачений з'явився або був доставлений до суду, судовий розгляд продовжується з моменту постановлення такої ухвали згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України.

За клопотанням сторони захисту суд продовжує судовий розгляд з моменту з'явлення обвинуваченого в судовому засіданні та повторно досліджує окремі докази, які досліджувалися за відсутності обвинуваченого (якщо про таке дослідження доказів просить сторона захисту).

Наслідки неприбуття прокурора і захисника (ст. 324 КПК). Якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду. Одночасно, якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності.

У разі неможливості подальшої участі прокурора в судовому провадженні він замінюється іншим у порядку, передбаченому статтею 7 КПК.

Якщо подальша участь у судовому провадженні захисника неможлива, головуючий пропонує обвинуваченому протягом трьох днів обрати собі іншого захисника. Якщо в кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, прибуття в судове засідання захисника, обраного обвинуваченим, протягом трьох днів неможливе, суд відкладає судовий розгляд на необхідний для з'явлення захисника строк або одночасно з відкладенням судового розгляду залучає захисника для здійснення захисту за призначенням.

Прокурору та захисникові, які раніше не брали участі у кримінальному провадженні, суд зобов'язаний надати час, достатній для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження і підготовки до участі в судовому засіданні.

Наслідки неприбуття потерпілого (ст. 325 КПК). Якщо в судове засідання не прибув за викликом потерпілий, який належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати всі обставини під

час судового розгляду, вирішує питання про проведення судового розгляду без потерпілого або про відкладення судового розгляду. Суд має право накласти грошове стягнення на потерпілого у випадках та порядку, передбачених главою 12 КПК.

Наслідки неприбуття цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представників, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ст. 326 КПК). Якщо в судове засідання не прибув цивільний позивач, його представник чи законний представник, суд залишає цивільний позов без розгляду, крім випадків, встановлених 326 КПК.

Цивільний позов може бути розглянутий за відсутності цивільного позивача, його представника чи законного представника, якщо від нього надійшло клопотання про розгляд позову за його відсутності або якщо обвинувачений чи цивільний відповідач повністю визнав пред'явлений позов.

Якщо в судове засідання не прибув за викликом цивільний відповідач, який не є обвинуваченим, або його представник, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за відсутності зазначених осіб з'ясувати обставини, що стосуються цивільного позову, вирішує питання про проведення судового розгляду без них або про відкладення судового розгляду. Суд має право накласти грошове стягнення на цивільного відповідача в порядку, передбаченому главою 12 КПК.

Якщо в судове засідання не прибув за викликом представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати обставини, що стосуються застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, вирішує питання про проведення судового розгляду без нього або про відкладення судового розгляду. Суд має право накласти грошове стягнення на представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, в порядку, передбаченому главою 12 КПК.

Наслідки неприбуття свідка, спеціаліста, перекладача, представника уповноваженого органу з питань пробації і експерта (ст. 327 КПК). Якщо в судове засідання не прибув за викликом свідок, спеціаліст, перекладач або експерт, заслухавши думку учасників судового провадження, суд після допиту інших присутніх свідків призначає нове судове засідання і вживає заходів для його прибуття. Суд також має право постановити ухвалу про привід свідка та ухвалу про накладення на нього грошового стягнення у випадках та в порядку, передбачених главами 11 та 12 КПК.

Прибуття в суд перекладача (за винятком залучення його судом), свідка, спеціаліста або експерта забезпечується стороною кримінального провадження, яка заявила клопотання про його виклик. Суд сприяє сторонам кримінального провадження у забезпеченні явки зазначених осіб шляхом здійснення судового виклику.

Неприбуття в судове засідання представника уповноваженого органу з питань пробації, належним чином повідомленого про час і місце судового засідання, не перешкоджає судовому розгляду.

Право перебувати в залі судового засідання (ст. 328 КПК). Кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі судового засідання.

Близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання.

Обов'язки присутніх у залі судового засідання (ст. 329 КПК). Особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати. Сторони кримінального провадження допитують свідків та заявляють клопотання, подають заперечення стоячи і лише після надання їм слова головуючим у судовому засіданні. Свідки, експерти, спеціалісти дають показання, стоячи на місці, призначеному для свідків. Особи, присутні в залі, заслуховують вирок суду стоячи. Відхилення від цих правил допускається з дозволу головуючого в судовому засіданні.

Сторони та учасники кримінального провадження, інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК України, здійснюється судове провадження, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, а також у разі їх участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, зобов'язані додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкоряться відповідним розпорядженням головуючого в судовому засіданні.

Сторони та учасники кримінального провадження звертаються до суду «Ваша честь» або «Шановний суд».

Матеріали, речі і документи передаються головуючому в судовому засіданні через судового розпорядника.

Чинний КПК у **ст. 330** передбачає і заходи до порушників порядку судового засідання. Так якщо обвинувачений порушує порядок у залі судового засідання або не підкоряється розпорядженням головуючого у судовому засіданні, останній попереджає обвинуваченого про те, що в разі повторення ним зазначених дій його буде видалено з зали судового засідання. При повторному порушенні обвинуваченим порядку судового засідання він може бути видалений за ухвалою суду з зали засідання тимчасово або на весь час судового розгляду. Якщо такий обвинувачений не представлений захисником, суд зобов'язаний залучити захисника для здійснення захисту за призначенням і відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для його підготовки до захисту.

Після повернення до зали засідання обвинуваченому надається можливість ознайомитися з доказами, які були досліджені, а також з рішеннями, які були ухвалені за його відсутності, та дати пояснення щодо них. У разі видалення обвинуваченого на весь час судового розгляду, судове рішення, яким закінчено провадження в суді, негайно оголошується обвинуваченому після його ухвалення.

У разі невиконання розпорядження головуючого прокурором чи захисником головуючий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку

у залі судового засідання їх може бути притягнуто до відповідальності, встановленої законом.

У разі невиконання розпорядження головуєчого іншими особами, присутніми у судовому засіданні, головуєчий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку у залі судового засідання їх за ухвалою суду може бути видалено із зали судового засідання та притягнуто до відповідальності, встановленої законом.

За неповагу до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення порушення, для чого в судовому засіданні оголошується перерва.

У разі порушення порядку або невиконання розпоряджень головуєчого у судовому засіданні, яке здійснюється в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, до учасників кримінального провадження, інших осіб, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК України, здійснюється судове провадження, та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, застосовується попередження, а в разі повторного вчинення таких дій суд має право постановити ухвалу про накладення грошового стягнення в порядку, передбаченому главою 12 КПК.

Згідно до чинного КПУ України в суді може також відбуватися і обрання, скасування, зміна або продовження запобіжного заходу (ст. 331 КПК). Під час судового розгляду суд за клопотанням сторони обвинувачення або захисту має право своєю ухвалою змінити, скасувати, обрати або продовжити запобіжний захід щодо обвинуваченого.

Вирішення питання судом щодо запобіжного заходу відбувається в порядку, передбаченому главою 18 КПК.

За наявності клопотань суд під час судового розгляду зобов'язаний розглянути питання доцільності продовження запобіжного

заходу до закінчення двомісячного строку з дня його застосування. За результатами розгляду питання суд своєю вмотивованою ухвалою скасовує, змінює запобіжний захід або продовжує його дію на строк, що не може перевищувати двох місяців. Копія ухвали вручається обвинуваченому, прокурору та надсилається уповноваженій службовій особі до місця ув'язнення.

Під час здійснення судового провадження судом присяжних питання, передбачене цією частиною, вирішує головуючий.

У разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в умовах воєнного стану продовження строку тримання під вартою здійснюється у порядку, встановленому статтею 615 КПК.

Ухвала суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Подання апеляційної скарги на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції, не зупиняє судовий розгляд у суді першої інстанції.

За ухвалою суду відбувається і проведення експертизи (ст. 332 КПК). Під час судового розгляду суд за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого за наявності підстав, передбачених статтею 242 КПК, має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам.

Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно

від наявності клопотання, якщо: суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності; під час судового розгляду виникли підстави, передбачені частиною другою статті 509 КПК; існують достатні підстави вважати висновок експерта (експертів) необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає інші обґрунтовані сумніви в його правильності.

До ухвали суду про доручення проведення експертизи у випадках, передбачених частиною першою ст. 332 КПК, включаються питання, поставлені перед експертом учасниками судового провадження, судом. Суд має право не включати до ухвали питання, поставлені учасниками судового провадження, якщо відповіді на них не стосуються кримінального провадження або не мають значення для судового розгляду, обґрунтувавши таке рішення в ухвалі.

Після постановлення судом ухвали про доручення проведення експертизи судовий розгляд продовжується, крім випадків, якщо таке продовження неможливе до отримання висновку експерта.

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження (ст. 333 КПК). Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються під час судового провадження згідно з положеннями розділу II КПК з урахуванням особливостей, встановлених цим розділом.

Під час розгляду клопотання про надання тимчасового доступу до речей і документів суд також враховує причини, через які доступ не був здійснений під час досудового розслідування. Якщо судом під час судового провадження прийнято рішення про надання доступу до речей і документів, суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для здійснення такого заходу забезпечення кримінального провадження та ознайомлення учасників судового провадження з його результатами. Особа, яка під час судового провадження отримала речі і документи внаслідок здійснення

тимчасового доступу до них, зобов'язана надати до них доступ у порядку, передбаченому статтею 290 КПК.

У разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. У разі прийняття такого рішення суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для проведення слідчої (розшукової) дії та ознайомлення учасників судового провадження з її результатами.

Під час розгляду клопотання суд враховує значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить особа, яка звернулася з ним, можливість їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та причини, з яких не були здійснені належні дії для їх встановлення чи перевірки на стадії досудового розслідування. Суд відмовляє в задоволенні клопотання прокурора, якщо він не доведе, що слідчі (розшукові) дії, про проведення яких він просить, не могли бути проведені під час досудового розслідування через те, що не були і не могли бути відомі обставини, які свідчать про необхідність їх проведення.

В ухвалі суду про доручення проведення слідчої (розшукової) дії зазначається, для з'ясування або перевірки яких обставин і які саме слідчі (розшукові) дії необхідно провести, та встановлюється строк виконання доручення. Слідчі (розшукові) дії, що проводяться на виконання доручення суду, здійснюються в порядку, передбаченому главами 20 та 21 КПК.

Прокурор зобов'язаний надати доступ до матеріалів, отриманих внаслідок проведення слідчих (розшукових) дій за дорученням суду, учасникам судового провадження в порядку, передбаченому статтею 290 КПК, та надати їх суду у встановлений строк.

Об'єднання і виділення матеріалів кримінального провадження регламентується **ст. 334 КПК**. Матеріали кримінального

провадження, у тому числі матеріали щодо кримінального проступку та щодо злочину, можуть об'єднуватися в одне провадження або виділятися в окреме провадження ухвалою суду, на розгляді якого вони перебувають, згідно з правилами, передбаченими статтею 217 КПК.

У разі якщо на розгляд суду першої інстанції надійшли матеріали кримінального провадження щодо особи, стосовно якої цим судом вже здійснюється судове провадження, воно передається складу суду, що його здійснює, для вирішення питання про їх об'єднання.

Судове провадження зупиняється у відповідності до **ст. 335 КПК**. У разі якщо обвинувачений ухилився від явки до суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, або був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до його розшуку, видужання або звільнення з військової служби і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб. Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та прокурору.

У разі якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу обвинуваченого для обміну як військовополоненого та обвинуваченим надано письмову згоду на такий обмін, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до моменту проведення такого обміну або до отримання від уповноваженого органу інформації про те, що такий обмін не відбувся. У такому разі суд продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється стосовно декількох осіб.

Рішення про зупинення судового провадження із зазначеної підстави оскарженню не підлягає.

Також під час судового засідання можна здійснювати і процесуальні дії в режимі відеоконференції (**ст. 336 КПК**). Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час

трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі: неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; введення воєнного стану або під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України; наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Суд не має права прийняти рішення про здійснення дистанційного судового провадження, в якому поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений, якщо він проти цього заперечує, крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану.

Застосовувані в дистанційному судовому провадженні технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку. Учасникам кримінального провадження має бути забезпечена можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України.

Учасник кримінального провадження подає клопотання про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання.

Копія клопотання в той самий строк надсилається іншим учасникам кримінального провадження.

Учасники кримінального провадження беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та кваліфікованого електронного підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та положень, що визначають порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи.

Ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, переривання зв'язку тощо несе учасник кримінального провадження, який подав відповідне клопотання.

У разі технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, переривання зв'язку в учасника кримінального провадження, участь якого є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд.

Якщо технічна неможливість участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, переривання зв'язку мають ознаки зловживання правом з метою затягування судового розгляду, суд своєю вмотивованою ухвалою може позбавити учасника кримінального провадження права участі в відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів у цьому кримінальному провадженні.

Суд може постановити ухвалу про участь учасника кримінального провадження у судовому засіданні в режимі відеоконференції у приміщенні суду в порядку, передбаченому частиною восьмою ст. 336 КПК. Допит свідка, потерпілого, спеціаліста може здійснюватися у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду, визначеному судом. У виключних випадках в умовах воєнного або надзвичайного стану суд має право допитати свідка, потерпілого в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням

власних технічних засобів у порядку, передбаченому частинами четвертою–шостою ст. 336 КПК.

Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд, судовий розпорядник або секретар судового засідання цього суду зобов'язаний вручити такій особі пам'ятку про її процесуальні права, перевірити її документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення судового засідання.

Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територію юрисдикції суду та поза територію міста, в якому розташований суд, суд своєю ухвалою може доручити суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені частиною сьомою ст. 336 КПК. Копія ухвали може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Суд, що отримав доручення, за погодженням із судом, що надав доручення, зобов'язаний у визначений в ухвалі строк організувати виконання зазначеного доручення.

Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, тримається в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, дії, передбачені абзацом другим частини сьомої ст. 336 КПК, здійснюються службовою особою такої установи.

Особа, яка тримається в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у приміщенні такої установи за допомогою її технічних засобів та з використанням власного кваліфікованого електронного підпису.

У разі відсутності власного кваліфікованого електронного підпису участь особи у судовому засіданні в режимі відеоконференції здійснюється з використанням електронного кабінету установи або кабінету її службової особи.

Технічну можливість участі у відеоконференції, належну якість зображення та звуку, інформаційну безпеку тощо забезпечує така установа.

Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відео- та звукозапису. Відео- та звукозапис відеоконференції зберігаються в матеріалах кримінального провадження в порядку, передбаченому Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та положеннями, що визначають порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи.

Особа, якій забезпечується захист, може бути допитана в режимі відеоконференції з такими змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо впізнати.

Дистанційне судове провадження згідно з правилами ст. 336 КПК може здійснюватися в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

Межі судового розгляду це рамки кримінальної процесуальної діяльності суду та учасників судового провадження, зумовлені здійснюваними ними основними кримінальними процесуальними функціями, дією засад забезпечення права на захист та презумпції невинуватості, окреслені висунутим обвинуваченням і особами, яким воно висунуте, та зафіксовані у процесуальних рішеннях²⁶.

Визначення меж судового розгляду (ст. 337 КПК). Судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених ст. 337 КПК.

---

²⁶ Рафальонт С. Поняття меж судового розгляду кримінального провадження. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24 (лютий). С. 192. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/865>

Під час судового розгляду прокурор може змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитися від підтримання державного обвинувачення, розпочати провадження щодо юридичної особи.

З метою ухвалення справедливого судового рішення та захисту прав людини і її основоположних свобод суд має право вийти за межі висунутого обвинувачення, зазначеного в обвинувальному акті, лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження.

Зміна обвинувачення в суді (ст. 338 КПК). З метою зміни правової кваліфікації та обсягу обвинувачення прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа. Не допускається зміна обвинувачення прокурором з кримінального проступку на злочин будь-якої тяжкості під час судового розгляду.

Дійшовши до переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор після виконання вимог статті 341 КПК складає обвинувальний акт, в якому формулює змінене обвинувачення та викладає обґрунтування прийнятого рішення. Копії обвинувального акта надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Обвинувальний акт долучається до матеріалів кримінального провадження.

Якщо в обвинувальному акті зі зміненим обвинуваченням ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому його право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі.

Суд роз'яснює обвинуваченому, що він буде захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення, після чого відкладає

розгляд не менше ніж на сім днів для надання обвинуваченому, його захиснику можливості підготуватися до захисту проти нового обвинувачення. За клопотанням сторони захисту цей строк може бути скорочений або продовжений. Після закінчення цього строку судовий розгляд продовжується.

У разі зміни ступеня тяжкості злочину з тяжкого чи особливо тяжкого на злочин, передбачений частиною другою статті 314¹ КПК, суд за власною ініціативою або за клопотанням осіб, передбачених частиною п'ятою статті 314 КПК, постановляє ухвалу про складання досудової доповіді із зазначенням строку її підготовки та відкладає судовий розгляд.

Висунення додаткового обвинувачення, початок провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду (ст. 339 КПК).

У разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно зв'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий, а так само встановлення наявності підстав для застосування кримінально-правових заходів до юридичної особи, прокурор після виконання вимог статті 341 КПК має право звернутися до суду з вмотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням та про початок провадження щодо юридичної особи.

У разі задоволення такого клопотання прокурора, суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення або підготовки представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до судового розгляду та виконання прокурором вимог, передбачених статтями 276–278, 290–293 КПК, але не більше ніж на чотирнадцять днів. Строк відкладення судового розгляду може бути продовжений судом за клопотанням сторони захисту або представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у випадку, якщо обсяг або складність нового обвинувачення або провадження щодо юридичної особи вимагають більше часу для підготовки до захисту.

Після закінчення встановленого судом строку, судове провадження повинно бути розпочате з підготовчого судового засідання. Нове дослідження доказів, які вже були досліджені судом до висунення додаткового обвинувачення, здійснюється тільки у разі визнання судом такої необхідності.

Нове дослідження доказів, які вже були досліджені судом до початку провадження щодо юридичної особи, здійснюється за клопотанням представника такої юридичної особи тільки у разі визнання судом такої необхідності.

Відмова від підтримання державного обвинувачення (ст. 340 КПК).

Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог статті 341 КПК повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

У разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді.

Якщо потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді, головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду.

Потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду.

У випадку, передбаченому частиною третьою ст. 340 КПК, кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення.

Повторне неприбуття в судове засідання потерпілого, який був викликаний у встановленому КПК України порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом у інший спосіб), без поважних причин або без повідомлення про причини неприбуття після настання обставин, передбачених у частинах другій і третій ст. 340 КПК, прирівнюється до його відмови від обвинувачення і має наслідком закриття кримінального провадження за відповідним обвинуваченням.

Погодження зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення, відмови від підтримання державного обвинувачення та початку провадження щодо юридичної особи під час судового розгляду (ст. 341 КПК). Якщо в результаті судового розгляду прокурор, крім випадку, коли ним є Генеральний прокурор, дійде переконання, що необхідно відмовитися від підтримання державного обвинувачення, змінити його, висунути додаткове обвинувачення або розпочати провадження щодо юридичної особи, він повинен погодити відповідні процесуальні документи з прокурором вищого рівня. Суд за клопотанням прокурора відкладає судові засідання та надає прокурору час для складення та погодження відповідних процесуальних документів.

Якщо прокурор вищого рівня відмовляє у погодженні обвинувального акта із зміненним обвинуваченням, клопотання про висунення додаткового обвинувачення чи початок провадження щодо юридичної особи або постанови про відмову від підтримання державного обвинувачення, він усуває від участі в судовому розгляді прокурора, який ініціював таке питання, та самостійно бере участь у ньому як прокурор або доручає участь іншому прокуророві. У такому разі судовий розгляд продовжується в загальному порядку.

Процедура судового розгляду.

Судовий розгляд складається з п'яти етапів (частин): підготовчий етап; судові слідство (розгляд матеріалів кримінального провадження); судові дебати; останнє слово обвинуваченого; видалення

суду до нарадчої кімнати для винесення рішення у вигляді обвинувального чи виправдувального вироку.

Відкриття судового засідання передбачене (ст. 342 КПК). У призначений для судового розгляду час головуючий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження.

Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників кримінального провадження, інших осіб, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК України, здійснюється судове провадження, а також хто з викликаних та повідомлених судом осіб прибув у судове засідання та хто бере участь у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі.

Повідомлення про повне фіксування судового розгляду технічними засобами (ст. 343 КПК). Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання.

Оголошення складу суду і роз'яснення права відводу (ст. 344 КПК). Після виконання зазначених у статтях 342 та 343 КПК дій головуючий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він призначений, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід.

Питання про відвід вирішується судом згідно зі статтями 75–81 КПК.

Повідомлення про права і обов'язки (ст. 345 КПК). Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК України.

Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у судовому розгляді, з пам'яткою головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

У разі участі особи в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів пам'ятка про її права та обов'язки, передбачені КПК України, надсилається такій особі завчасно разом з її викликом у судове засідання. Під час судового засідання головуючий з'ясовує, чи зрозумілі такій особі права та обов'язки, і у разі необхідності роз'яснює їх.

Заборона присутності свідків у залі судового засідання (ст. 346 КПК). Перед початком судового розгляду головуючий дає розпорядження про видалення свідків із залу судового засідання.

Судовий розпорядник вживає заходів, щоб допитані і недопитані свідки не спілкувалися між собою.

Початок судового розгляду (ст. 347 КПК). Після закінчення підготовчих дій головуючий оголошує про початок судового розгляду.

Судовий розгляд починається з оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта.

Якщо в кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, цивільний позивач або його представник чи законний представник, а в разі їх відсутності – головуючий оголошує короткий виклад позовної заяви.

Суд, з урахуванням розумних строків, може обмежити тривалість оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акта, а також оголошення короткого викладу позовної заяви.

Роз'яснення обвинуваченому суті обвинувачення (ст. 348 КПК). Після оголошення обвинувачення головуючий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його прізвище, ім'я, по батькові, місце і дату народження, місце проживання, заняття та сімейний стан, роз'яснює йому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання.

Якщо обвинувачених декілька, головуєчий здійснює зазначені дії щодо кожного з них.

Якщо у кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, головуєчий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов.

Визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження (ст. 349 КПК). Після виконання дій, передбачених статтею 348 КПК, головуєчий надає стороні обвинувачення та стороні захисту право проголосити вступні промови.

У вступній промові зазначається, якими доказами сторона підтверджуватиме наведені нею обставини, порядок дослідження доказів, а також може бути зазначена позиція сторони.

Сторона обвинувачення, сторона захисту має право відмовитися від проголошення вступної промови.

Право проголосити вступну промову першою надається стороні обвинувачення, після чого вступну промову проголошує сторона захисту.

Вступні промови проголошуються з дотриманням розумних строків залежно від обсягу обвинувачення. Якщо проголошення вступної промови має ознаки зловживання правом з метою затягування судового розгляду, суд після усного попередження зупиняє проголошення промови.

Інші учасники судового провадження можуть висловити свою думку про те, які докази потрібно дослідити, та про порядок їх дослідження після вступної промови сторони захисту.

Докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, зі сторони захисту – у другу.

Обсяг доказів, які будуть досліджуватися, та порядок їх дослідження визначаються ухвалою суду і в разі необхідності можуть бути змінені.

Під час здійснення спеціального судового провадження досліджуються всі надані докази.

Суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорюються. При цьому суд з'ясує, чи правильно розуміють зазначені особи зміст цих обставин, чи немає сумнівів у добровільності їх позиції, а також роз'яснює їм, що у такому випадку вони будуть позбавлені права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку.

Допит обвинуваченого здійснюється обов'язково, крім випадку, якщо він відмовився від давання показань, та випадків, передбачених частиною третьою статті 323 та статтею 381 КПК.

Розгляд судом клопотань учасників судового провадження (ст. 350 КПК). Клопотання учасників судового провадження розглядаються судом після того, як буде заслухана думка щодо них інших учасників судового провадження, про що постановляється ухвала. Відмова в задоволенні клопотання не перешкоджає його повторному заявленню з інших підстав.

Допит обвинуваченого (ст. 351 КПК). Допит обвинуваченого починається з пропозиції головуючого надати показання щодо кримінального провадження, після чого обвинуваченого першим допитує прокурор, а потім захисник. Після цього обвинуваченому можуть бути поставлені запитання потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також головуючим і суддями. Крім того, головуючий має право протягом всього допиту обвинуваченого ставити йому запитання для уточнення і доповнення його відповідей.

Якщо обвинувачений висловлюється нечітко або з його слів не можна дійти висновку, чи визнає він обставини чи заперечує проти них, суд має право зажадати від нього конкретної відповіді – «так» чи «ні».

У разі здійснення судового розгляду стосовно декількох обвинувачених, якщо цього вимагають інтереси кримінального провадження або безпека обвинуваченого, допит одного з обвинувачених

на підставі вмотивованої ухвали суду може здійснюватися з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення в порядку, передбаченому статтею 336 КПК.

У судовому засіданні обвинувачений має право користуватися нотатками.

Допит свідка в суді регламентується **ст. 352 КПК**. Перед допитом свідка головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки свідка з обвинуваченим і потерпілим. Крім того, головуючий з'ясовує чи отримав свідок пам'ятку про права та обов'язки свідка, чи зрозумілі вони йому, і в разі необхідності роз'яснює їх, а також з'ясовує, чи не відмовляється він з підстав, встановлених КПК України, від давання показань, і попереджає його про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиві показання.

Якщо перешкод для допиту свідка не встановлено, головуючий у судовому засіданні приводить його до присяги такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю говорити суду правду і лише правду».

Німий свідок складає присягу в письмовій формі, підписуючи текст того самого змісту.

Суд зобов'язаний контролювати хід допиту свідків, щоб уникнути зайвого витрачання часу, захистити свідків від образи або не допустити порушення правил допиту.

Кожний свідок допитується окремо. Свідки, які ще не дали показань, не мають права перебувати в залі судового засідання або брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції під час судового розгляду.

За клопотанням сторони кримінального провадження або самого свідка свідок допитується за відсутності певного допитаного свідка.

Свідка обвинувачення першим допитує прокурор, а свідка захисту – захисник, якщо обвинувачений взяв захист на себе – обвинувачений (прямий допит). Під час прямого допиту не дозволяється

ставити навідні запитання, тобто запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї.

Після прямого допиту протилежній стороні кримінального провадження надається можливість перехресного допиту свідка. Під час перехресного допиту дозволяється ставити навідні запитання.

Під час допиту свідка сторонами кримінального провадження головує за протестом сторони має право зняти питання, що не стосуються суті кримінального провадження.

У виняткових випадках для забезпечення безпеки свідка, який підлягає допиту, суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін кримінального провадження чи самого свідка постановляє вмотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливає його ідентифікацію та забезпечує сторонам кримінального провадження можливість ставити запитання і слухати відповіді на них. У разі якщо існує загроза ідентифікації голосу свідка, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод. Перед постановленням відповідної ухвали суд зобов'язаний з'ясувати наявність заперечень сторін кримінального провадження проти проведення допиту свідка в умовах, що унеможливають його ідентифікацію, і в разі їх обґрунтованості відмовити у проведенні допиту свідка в порядку, визначеному цією частиною.

Для забезпечення безпеки викривача його допит в якості свідка проводиться з дотриманням Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Якщо свідок висловлюється нечітко або з його слів не можна дійти висновку про те, чи визнає він обставини чи заперечує проти них, суд має право зажадати від цього свідка конкретної відповіді – «так» чи «ні».

Після допиту свідка йому можуть бути поставлені запитання потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, їх представниками та законними представниками, представником

юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також головуючим та суддями.

Свідок, даючи показання, має право користуватися нотатками, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті.

Свідок може бути допитаний повторно в тому самому або наступному судовому засіданні за його клопотанням, за клопотанням сторони кримінального провадження або за ініціативою суду, зокрема, якщо під час судового розгляду з'ясувалося, що свідок може надати показання стосовно обставин, щодо яких він не допитувався. Під час дослідження інших доказів свідкам можуть ставити запитання учасники судового провадження, експерт, а також суд.

Суд має право призначити одночасний допит двох чи більше вже допитаних учасників кримінального провадження (свідків, потерпілих, обвинувачених) для з'ясування причин розбіжності в їхніх показаннях, який проводиться з урахуванням правил, встановлених частиною дев'ятою статті 224 КПК.

Допитаний свідок може бути залишений у залі судового засідання на вимогу суду.

Допит потерпілого здійснюється в суді відповідно до ст. 353 КПК. Перед допитом потерпілого головуючий встановлює відомості про його особу та з'ясовує стосунки потерпілого з обвинуваченим. Крім того, головуючий з'ясовує, чи отримав потерпілий пам'ятку про права та обов'язки потерпілого, чи зрозумілі вони йому, і в разі необхідності роз'яснює їх, а також попереджає його про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання.

Допит потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених частинами другою, третьою, п'ятою–чотирнадцятою статті 352 КПК.

Певну увагу заслуговує порядок здійснення, особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого (ст. 354 КПК). Допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря.

Свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, головуючий роз'яснює обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить до присяги.

До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право протестувати проти запитань та ставити запитання. Головуючий має право відвести поставлене питання.

У випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження).

Допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених КПК.

Пред'явлення для впізнання в суді здійснюється у відповідності до **ст. 355 КПК**, а саме: свідкові, потерпілому, обвинуваченому під час судового розгляду можуть бути пред'явлені для впізнання особа чи річ; пред'явлення для впізнання проводиться після того, як особа, яка впізнає, під час допиту вкаже на ознаки, за якими вона може впізнати особу чи річ; під час пред'явлення особи чи речі для впізнання особа, яка впізнає, повинна зазначити, чи впізнає вона особу або річ і за якими саме ознаками.

Допит експерта в суді (**ст. 356 КПК**). За клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. Перед допитом експерта головуючий встановлює його особу та приводить до присяги такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю сумлінно виконувати обов'язки експерта, використовуючи всі свої професійні можливості». Після цього головуючий попереджає експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку.

Експерта, який проводив експертизу за зверненням сторони обвинувачення, першою допитує сторона обвинувачення, а експерта, який проводив експертизу за зверненням сторони захисту, – сторона захисту. Після цього експерту можуть бути поставлені запитання потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, їх представниками та законними представниками, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також головуючим та суддями.

Експерту можуть бути поставлені запитання щодо наявності в експерта: спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші запитання, що стосуються достовірності висновку.

Суд має право призначити одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного і того самого предмета чи питання дослідження.

Кожна сторона кримінального провадження для доведення або спростування достовірності висновку експерта має право надати відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта.

Експерт під час відповідей має право користуватися своїми письмовими та іншими матеріалами, які використовувалися під час експертного дослідження.

Дослідження речових доказів в суді регламентовано ст. 357 КПК. Речові докази оглядаються судом, а також подаються для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності – також іншим учасникам кримінального провадження. Особи, яким подані для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з річчю та її оглядом.

Огляд речових доказів, які не можна доставити в судове засідання, за необхідності проводиться за їх місцезнаходженням.

Учасники судового провадження мають право ставити запитання з приводу речових доказів свідкам, експертам, спеціалістам, які їх оглядали.

Дослідження документів в суді регламентовано **ст. 358 КПК**. Протоколи слідчих (розшукових) дій та інші долучені до матеріалів кримінального провадження документи, якщо в них викладені чи посвідчені відомості, що мають значення для встановлення фактів і обставин кримінального провадження, повинні бути оголошені в судовому засіданні за ініціативою суду або за клопотанням учасників судового провадження та пред'явлені для ознайомлення учасникам судового провадження, а в разі необхідності – також іншим учасникам кримінального провадження.

Учасники судового провадження мають право ставити запитання щодо документів свідкам, експертам, спеціалістам.

Якщо долучений до матеріалів кримінального провадження або наданий суду особою, яка бере участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення документ викликає сумнів у його достовірності, учасники судового провадження мають право просити суд виключити його з числа доказів і вирішувати справу на підставі інших доказів або призначити відповідну експертизу цього документа.

Дослідження звуко- і відеозаписів (**ст. 359 КПК**). Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). Після цього суд заслуховує доводи учасників судового провадження.

У разі необхідності відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису можуть бути повторені повністю або в певній частині.

З метою з'ясування відомостей, що містяться у звуко- і відеозаписах, судом може бути залучено спеціаліста.

Заяву про підробку звуко- і відеозаписів суд розглядає в порядку, передбаченому для розгляду заяв про підробку документів.

В судовому засіданні може брати участь спеціаліст. Консультації та роз'яснення спеціаліста регламентовані **ст. 360 КПК**. Під час дослідження доказів суд має право скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань.

Спеціалісту можуть бути поставлені питання щодо суті наданих усних консультацій чи письмових роз'яснень. Першою ставить запитання особа, за клопотанням якої залучено спеціаліста, а потім інші особи, які беруть участь у кримінальному провадженні. Головуючий у судовому засіданні має право ставити спеціалістові запитання в будь-який час дослідження доказів.

Суд може виїжджати для здійснення огляду на місці (**ст. 361 КПК**). У виняткових випадках суд, визнавши за необхідне оглянути певне місце, проводить огляд за участю учасників судового провадження, а якщо цього вимагають обставини, – за участю свідків, спеціалістів і експертів. Огляд на місці не може проводитися під час здійснення провадження судом присяжних.

Огляд на місці здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України для огляду під час досудового розслідування.

На місці огляду учасникам кримінального провадження, які беруть у ньому участь, можуть бути поставлені запитання, пов'язані з проведенням огляду.

Учасники судового провадження при огляді мають право звертати увагу суду на те, що, на їхню думку, може мати доказове значення.

Проведення огляду і його результати відображаються у протоколі огляду місця та можуть фіксуватися технічними засобами.

Інколи може виявитися, що обвинувачений в суді проявляє ознаки неосудності. В цьому випадку суд вживає заходів для встановлення в судовому засіданні його неосудності (**ст. 362 КПК**). Якщо під час судового розгляду будуть встановлені підстави для

здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, суд постановляє ухвалу про зміну порядку розгляду і продовжує судовий розгляд згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК.

Закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами (ст. 363 КПК). Після з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами головуєчий у судовому засіданні з'ясовує в учасників судового провадження, чи бажають вони доповнити судовий розгляд і чим саме.

У разі заявлення клопотань про доповнення судового розгляду суд розглядає їх, у зв'язку з чим має право ставити запитання сторонам чи іншим учасникам кримінального провадження.

За відсутності клопотань або після вирішення клопотань, якщо вони були подані, суд постановляє ухвалу про закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами і переходить до судових дебатів.

Судові дебати в судовому засіданні (ст. 364 КПК). У судових дебатах виступають прокурор, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, обвинувачений, його законний представник, захисник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Якщо в судовому розгляді брали участь декілька прокурорів, у судових дебатах на їхній розсуд має право виступити один прокурор або кожен із них обґрунтовує у промові свою позицію у певній частині обвинувачення.

Якщо в судовому розгляді брали участь декілька захисників обвинуваченого, порядок виступів у судових дебатах визначається ними за взаємною згодою. У разі відсутності згоди порядок їх виступів встановлює суд.

Якщо в судовому розгляді брали участь декілька обвинувачених, захисників, представників, порядок їх виступів у судових дебатах встановлює суд.

Учасники судового провадження мають право в судових дебатах посилатися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні. Якщо під час судових дебатів виникне потреба подати нові докази, суд відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами, після закінчення якого знову відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин.

Суд не має права обмежувати тривалість судових дебатів певним часом. Головуючий має право зупинити виступ учасника дебатів, якщо він після зауваження повторно вийшов за межі кримінального провадження, що здійснюється, чи повторно допустив висловлювання образливого або непристойного характеру, і надати слово іншому учаснику дебатів.

Після закінчення промов учасники судових дебатів мають право обмінятися репліками. Право останньої репліки належить обвинуваченому або його захиснику.

Останнє слово обвинуваченого (ст. 365 КПК). Після оголошення судових дебатів закінченими суд надає обвинуваченому останнє слово. Суд не має права обмежувати тривалість останнього слова обвинуваченого певним часом.

Ставити запитання обвинуваченому під час його останнього слова не дозволяється.

Якщо обвинувачений в останньому слові повідомить про нові обставини, які мають істотне значення для кримінального провадження, суд за своєю ініціативою або за клопотанням учасників судового провадження відновлює з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірку їх доказами, після завершення яких відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і надає останнє слово обвинуваченому.

Вихід суду в нарадчу кімнату для ухвалення вироку регламентовано **ст. 366 КПК**. Після останнього слова обвинуваченого суд негайно виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку, про що головуєчий оголошує присутнім у залі судового засідання.

Таємниця наради суддів викладена в **ст. 367 КПК**. Так під час ухвалення вироку ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який здійснює судовий розгляд. Суд вправі перервати нараду лише для відпочинку з настанням нічного часу. Під час перерви судді не можуть спілкуватися з особами, які брали участь у кримінальному провадженні.

Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення вироку в нарадчій кімнаті.

Постановлення ухвали суду в нарадчій кімнаті здійснюється відповідно до правил, передбачених КПК.

Питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку (**ст. 368 КПК**). Ухвалюючи вирок, суд повинен вирішити такі питання: чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення; чи підлягає обвинувачений звільненню від відповідальності; чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення; чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме; яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбування покарання з випробуванням; чи є підстави для позбавлення обвинуваченого державної нагороди України; чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чю користь, в якому розмірі та в якому порядку; чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; чи є підстави для виплати винагороди викричачу і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку; чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності; чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру, передбаченого частиною

другою статті 94 Кримінального кодексу України; чи слід у випадках, передбачених статтею 96 Кримінального кодексу України, застосувати до обвинуваченого примусове лікування; чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя; що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами; на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі; як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження.

Ухвалюючи вирок суд приймає до відома досудову доповідь з інформацією про соціально-психологічну характеристику обвинуваченого.

Якщо особа обвинувачується у вчиненні декількох злочинів або декількох кримінальних проступків, суд вирішує питання, зазначені у пунктах 1–8 частини першої КПК, окремо за кожним кримінальним правопорушенням.

Якщо обвинувачуються декілька осіб, суд вирішує питання, зазначені в цій статті, окремо щодо кожного з обвинувачених.

Примусовий захід медичного характеру, передбачений пунктом 9 частини першої КПК, може бути застосовано до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, лише за наявності акта психіатричної експертизи та висновку лікувальної установи.

Примусове лікування, передбачене пунктом 10 частини першої КПК, може бути застосоване лише за наявності відповідного висновку лікувальної установи.

Обираючи і застосовуючи норму закону України про кримінальну відповідальність до суспільно небезпечних діянь при ухваленні вироку, суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Судові рішення.

Розглянемо види судових рішень (ст. 369 КПК). Судові рішення бувають: судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку; судові рішення, у якому слідчий

суддя, суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали; суд касаційної інстанції у випадках, передбачених КПК України, приймає постанови.

Законність, обґрунтованість і вмотивованість судового рішення визначена у **ст. 370 КПК**. Судове рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Законним вважається рішення, ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права з дотриманням вимог щодо кримінального провадження, передбачених КПК України. Матеріальне право це сукупність правових норм, що встановлюють статус суб'єктів права, регулюють усі види суспільних відносин; визначають моделі правомірної і протиправної поведінки, види юридичної відповідальності за правопорушення і тим самим створюють предметну надійність вступу людей у соціальний зв'язок (конституційне, цивільне, кримінальне, адміністративне, трудове, екологічне право тощо²⁷).

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до статті 94 КПК.

Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Ухвалення судових рішень і їх форма (**ст. 371 КПК**). Суд ухвалює вирок іменем України безпосередньо після закінчення судового розгляду. Вирок ухвалюється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд.

У випадках, передбачених КПК України, ухвала постановляється в нарадчій кімнаті складом суду, який здійснював судовий розгляд. Ухвали, постановлені без виходу до нарадчої кімнати, заносяться секретарем судового засідання в журнал судового засідання.

---

²⁷ Матеріальне і процесуальне право як підсистеми права (правові спільності). URL: <https://studfile.net/preview/5109957/page:59/>

Виправлення в судовому рішенні мають бути засвідчені підписами суддів того складу суду, який його ухвалив. Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

Судові рішення в електронній формі оформляються згідно з вимогами законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги».

Зміст ухвали (ст. 372 КПК). Ухвала, що викладається окремим документом, складається з: вступної частини із зазначенням: дати і місця її постановлення; назви та складу суду, секретаря судового засідання; найменування (номера) кримінального провадження; прізвища, ім'я і по батькові підозрюваного, обвинуваченого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання; закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа; сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження; мотивувальної частини із зазначенням: суті питання, що вирішується ухвалою, і за чією ініціативою воно розглядається; встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів; мотивів, з яких суд виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався; резолютивної частини із зазначенням: висновків суду; строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

В ухвалі, яку суд постановляє без виходу до нарадчої кімнати, оголошуються висновок суду та мотиви, з яких суд дійшов такого висновку.

Вироки бувають (ст. 373 КПК). Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, якщо не доведено, що: вчинено кримінальне правопорушення, в якому обвинувачується особа; кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим; в діянні обвинуваченого є склад кримінального правопорушення.

Виправдувальний вирок також ухвалюється при встановленні судом підстав для закриття кримінального провадження, передбачених пунктами 1 та 2 частини першої статті 284 КПК.

Якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, суд ухвалює обвинувальний вирок і призначає покарання, звільняє від покарання чи від його відбування у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, або застосовує інші заходи, передбачені законом України про кримінальну відповідальність.

Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Зміст вироку суду (ст. 374 КПК) складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин.

У вступній частині вироку зазначаються: дата та місце його ухвалення; назва та склад суду, секретар судового засідання; найменування (номер) кримінального провадження; прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рік, місяць і день його народження, місце народження і місце проживання, заняття, освіта, сімейний стан та інші відомості про особу обвинуваченого, що мають значення для справи; закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа; сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження.

У мотивувальній частині вироку зазначаються: у разі визнання особи виправданою – формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення; мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд; у разі визнання особи винуватою: формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення; статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне

правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений; докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви неврахування окремих доказів; мотиви зміни обвинувачення, підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, якщо судом приймалися такі рішення; обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання; мотиви призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусових заходів медичного характеру при встановленні стану обмеженої осудності обвинуваченого, застосування примусового лікування відповідно до статті 96 Кримінального кодексу України, мотиви призначення громадського вихователя неповнолітньому; підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому, залишення його без розгляду; мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд.

У резолютивній частині вироку зазначаються: у разі визнання особи виправданою – прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та його виправдання; рішення про закриття провадження щодо юридичної особи; рішення про поновлення в правах, обмежених під час кримінального провадження; рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили; рішення щодо речових доказів і документів; рішення щодо процесуальних витрат; строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження; порядок отримання копій вироку та інші відомості; у разі визнання особи винуватою: прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рішення про визнання його винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; покарання, призначене по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними, та остаточна міра покарання, обрана судом, у тому числі про позбавлення державної нагороди України; початок строку відбування покарання;

рішення про застосування примусового лікування чи примусових заходів медичного характеру щодо обмежено осудного обвинуваченого у разі їх застосування; рішення про призначення неповнолітньому громадського вихователя; рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; рішення про цивільний позов; рішення про інші майнові стягнення і підстави цих рішень; рішення щодо речових доказів і документів та спеціальної конфіскації; рішення про відшкодування процесуальних витрат; рішення про винагороду викривачу; рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили; рішення про залік досудового тримання під вартою; строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження; порядок отримання копій вироку та інші відомості; рішення про включення інформації про обвинуваченого у скоєнні кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи до Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Якщо особі пред'явлено декілька обвинувачень і деякі з них не доведені, то у резолютивній частині вироку зазначається, за якими з них обвинувачений виправданий, а за якими – засуджений. Якщо обвинувачений визнається винним, але звільняється від відбування покарання, суд зазначає про це в резолютивній частині вироку.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням відповідно до статей 75–79, 104 Кримінального кодексу України у резолютивній частині вироку зазначаються тривалість іспитового строку, обов'язки, покладені на засудженого, особа, на яку за її згодою або на її прохання, суд покладає обов'язок щодо нагляду за засудженим і проведення з ним виховної роботи.

Коли призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, при зазначенні обраної судом міри покарання робиться посилання на статтю 69 Кримінального кодексу України.

У разі ухвалення вироку за наслідками кримінального провадження, у якому здійснювалося спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження (*in absentia*), суд окремо обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження.

Ухвалення судового рішення і що таке окрема думка судді? (ст. 375 КПК). Судове рішення ухвалюється простою більшістю голосів суддів, що входять до складу суду. Якщо рішення ухвалюється в нарадчій кімнаті, відповідні питання вирішуються за результатами наради суддів шляхом голосування, від якого не має права утримуватися ніхто з суддів. Головуючий голосує останнім. У разі ухвалення судового рішення в нарадчій кімнаті його підписують усі судді.

Кожен суддя з колеґії суддів має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

Судове рішення проголошується (ст. 376 КПК) прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

Якщо складання судового рішення у формі ухвали (постанови) вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням його резолютивної частини, яку підписують всі судді. Повний текст ухвали (постанови) повинен бути складений не пізніше п'яти діб з дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту ухвали (постанови) має бути зазначено у раніше складеній її резолютивній частині.

Після проголошення вироку головууючий роз'яснює обвинуваченому, захиснику, його законному представнику, потерпілому, його представнику, представнику юридичної особи, щодо якої

здійснюється провадження, право подати клопотання про помилування, право ознайомитися із журналом судового засідання і подати на нього письмові зауваження. Обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється право заявляти клопотання про доставку в судові засідання суду апеляційної інстанції.

Якщо обвинувачений, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не володіють державною мовою, то після проголошення вироку перекладач роз'яснює їм зміст резолютивної частини судового рішення. Копія вироку рідною мовою обвинуваченого або іншою мовою, якою він володіє, у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому.

Ухвали (постанови), постановлені в судовому засіданні, оголошуються негайно після їх постановлення.

Ухвала суду про умовно-дострокове звільнення особи від відбування покарання на підставі, визначеній статтею 81¹ Кримінального кодексу України, або про відмову в умовно-достроковому звільненні невідкладно, але не пізніше 24 годин після її проголошення, надсилається до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, а також до органу або установи виконання покарань.

Учасники судового провадження мають право отримати в суді копію вироку чи ухвали (постанови) суду. Копія вироку негайно після його проголошення вручається обвинуваченому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, та прокурору.

Копія судового рішення не пізніше наступного дня після ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім в судовому засіданні.

Про ухвалення вироку щодо особи, яка є державним виконавцем, не пізніше наступного дня після ухвалення повідомляється Міністерству юстиції України, а щодо особи, яка є приватним виконавцем, – Міністерству юстиції України та Раді приватних виконавців України.

КПК України регламентує звільнення обвинуваченого з-під варти (ст. 377 КПК). Якщо обвинувачений тримається під вартою, суд звільняє його з-під варти в залі судового засідання у разі виправдання; звільнення від відбування покарання; засудження до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; ухвалення обвинувального вироку без призначення покарання.

При засудженні до обмеження волі суд з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право звільнити обвинуваченого з-під варти.

Якщо обвинувачений, що тримається під вартою, засуджений до арешту чи позбавлення волі, суд у виняткових випадках з урахуванням особи та обставин, встановлених під час кримінального провадження, має право змінити йому запобіжний захід до набрання вироком законної сили на такий, що не пов'язаний з триманням під вартою, та звільнити такого обвинуваченого з-під варти.

Заходи піклування про неповнолітніх, непрацездатних і збереження майна обвинуваченого (ст. 378 КПК). За наявності в обвинуваченого неповнолітніх дітей, які залишилися без нагляду, непрацездатних батьків, баби, діда, прабаби, прадіда, які потребують матеріальної допомоги і залишилися без нагляду, суд зобов'язаний одночасно з ухваленням вироку порушити окремою ухвалою питання перед службою в справах дітей або відповідним органом опіки та піклування, органом соціального захисту населення про необхідність влаштування цих неповнолітніх, непрацездатних або встановлення над ними опіки чи піклування.

Якщо в обвинуваченого залишилися без нагляду житло чи інше майно, суд за клопотанням обвинуваченого зобов'язаний вжити через відповідні органи заходів для їх збереження.

Про вжиті згідно з положеннями КПК заходи повідомляється обвинувачений.

Виправлення описок і очевидних арифметичних помилок у судовому рішенні відбувається згідно зі ст. 379 КПК. Суд має право за власною ініціативою або за заявою учасника кримінального

провадження чи іншої заінтересованої особи виправити допущені в судовому рішенні цього суду описки, очевидні арифметичні помилки незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні.

Питання про внесення виправлень суд вирішує в судовому засіданні. Учасники судового провадження повідомляються про дату, час і місце засідання. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду питання про внесення виправлень.

Ухвалу суду про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено.

Незрозумілі учасникам судового провадження судові рішення роз'яснюються судом, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення (ст. 380 КПК). Якщо судове рішення є незрозумілим, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового провадження чи органу виконання судового рішення, приватного виконавця ухвалою роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його зміст.

Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення протягом десяти днів з повідомленням особи, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасників судового провадження. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви про роз'яснення рішення.

Копія ухвали про роз'яснення судового рішення не пізніше наступного дня після її постановлення надсилається особі, що звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, учасникам судового провадження, які не були присутні у судовому засіданні.

Ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасниками судового провадження.

4.3 Особливі порядки провадження в суді першої інстанції

Загальні положення провадження щодо кримінальних проступків, його ще називають спрощене провадження (ст. 381 КПК). Після отримання обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку суд у п'ятиденний строк, а у разі затримання особи – у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298² КПК, невідкладно призначає судовий розгляд.

Суд розглядає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини і згоден з розглядом обвинувального акту.

Спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження, передбаченими КПК України, з урахуванням положень цього параграфа.

Розгляд обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку у спрощеному провадженні регламентується ст. 382 КПК. Суд у п'ятиденний строк з дня отримання обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку, а в разі затримання особи у порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298² КПК, невідкладно вивчає його та додані до нього матеріали і ухвалює вирок.

Вирок суду за результатами спрощеного провадження ухвалюється в порядку, визначеному КПК України, та повинен відповідати загальним вимогам до вироку суду. У вирокі суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження.

Суд має право призначити розгляд у судовому засіданні обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку

та викликати для участі в ньому учасників кримінального провадження, якщо визнає це за необхідне.

Копія вироку за результатами розгляду обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку не пізніше дня, наступного за днем його ухвалення, надсилається учасникам судового провадження.

Вирок за результатами розгляду обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку може бути оскаржений в апеляційному порядку з урахуванням особливостей, передбачених статтею 394 КПК.

Порядок провадження в суді присяжних регламентується **ст. 383 КПК**. Законодавство України модифікувало континентальний варіант суду присяжних. Законодавча база ґрунтується на ч. 4 ст. 124 Конституції України («народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних») і включає § 2 глави 30 Кримінального процесуального кодексу України (ст. 383–391) і главу 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 58–64).

Відповідно до законодавства суд присяжних в Україні реалізується тільки при місцевому загальному суді першої інстанції і лише за звинуваченнями, за які передбачено довічне позбавлення волі²⁸.

Усі питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питання, передбаченого частиною третьою статті 331 КПК, судді і присяжні вирішують спільно. А саме, за наявності клопотань суд під час судового розгляду зобов'язаний розглянути питання доцільності продовження запобіжного заходу до закінчення двомісячного строку з дня його застосування. За результатами розгляду питання суд своєю вмотивованою ухвалою скасовує, змінює запобіжний захід або продовжує його дію на строк, що не може перевищувати двох місяців.

---

²⁸ Бішко В. М. Суд присяжних: загальна характеристика та особливості імплементації в Україні. *Судова влада України. Галицький районний суд м. Львова*. URL: https://gl.lv.court.gov.ua/sud1304/knowledge_base/328113/

Копія ухвали вручається обвинуваченому, прокурору та надсилається уповноваженій службовій особі до місця ув'язнення. Але це питання під час здійснення судового провадження судом присяжних вирішує головуючий.

Роз'яснення права на суд присяжних вирішується на підставі **ст. 384 КПК**. Прокурор, суд зобов'язані роз'яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Письмове роз'яснення прокурора обвинуваченому про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних додається до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду.

Обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Присяжні викликаються у відповідності до **ст. 385 КПК**.

Після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою та її окремою підсистемою (модулем) з числа осіб, які внесені до списку присяжних.

Громадяни, які внесені до списку присяжних і можуть бути викликані до суду як присяжні, визначаються згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Письмовий виклик має бути вручений присяжному під розписку не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання. У виклику зазначаються день, час і місце проведення судового засідання, права та обов'язки присяжного, перелік вимог до присяжних, а також підстави для увільнення їх від виконання обов'язків, припис про явку, а також обов'язок присяжного (чи іншої особи, яка одержала

виклик для передачі його присяжному) невідкладно повідомити суд про причини неможливості явки.

На підставі письмового виклику роботодавець зобов'язаний звільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя.

У **ст. 386 КПК** зазначені права і обов'язки присяжного. Присяжний має право: брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні; робити нотатки під час судового засідання; з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються; просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню під час вирішення питань, юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Окрім того присяжний має і певні обов'язки, а саме присяжний зобов'язаний: правдиво відповісти на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених КПК України або законом, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе; дотримуватися порядку в судовому засіданні і виконувати розпорядження головуючого; не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду; не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього; не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням; не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і стали відомі присяжному у зв'язку з виконанням його обов'язків.

У ст. 387 КПК регламентовано порядок відбору присяжних у суді. Відбір присяжних здійснюється після відкриття судового засідання. Головуючий повідомляє присяжним, яке провадження підлягає розгляду, роз'яснює їм права та обов'язки, а також умови їх участі в судовому розгляді. Кожен із присяжних має право заявити про неможливість його участі в судовому розгляді, вказавши на причину цього, та заявити собі самовідвід.

Головуючий з'ясовує, чи немає передбачених КПК України або законом підстав, які перешкоджають залученню громадянина в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих присяжних від виконання їх обов'язків, а так само для звільнення присяжних від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами.

Для з'ясування обставин, що можуть перешкоджати участі присяжного в судовому розгляді, прокурор, потерпілий, обвинувачений з дозволу головуючого можуть ставити присяжним відповідні запитання.

Кожному з присяжних, який з'явився, учасники судового провадження можуть заявити відвід з підстав, передбачених статтями 75 і 76 КПК.

Усі питання, пов'язані зі звільненням присяжних від участі в розгляді кримінального провадження, а також із самовідводом і відводом присяжних, вирішуються ухвалою суду у складі двох суддів, що постановляється після проведення наради на місці без виходу до нарадчої кімнати, крім випадків, коли вихід до нарадчої кімнати буде визнаний судом необхідним. У разі якщо судді не прийшли до одноголосного рішення щодо вирішення питання, пов'язаного зі звільненням присяжного від участі в розгляді кримінального провадження або самовідводом чи відводом присяжного, присяжний вважається звільненим від участі в розгляді кримінального провадження або відведеним.

Якщо після виконання вимог, передбачених частинами першою – п'ятою КПК, присяжних залишилося більше необхідної для

участі в судовому розгляді кількості, присяжні визначаються Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою та її окремою підсистемою (модулем) з числа присяжних, що не були звільнені або відведені від участі в розгляді кримінального провадження.

Якщо в результаті виконання дій, зазначених у частині п'ятій ст. 387 КПК, присяжних залишилося менше необхідної для участі в судовому розгляді кількості, секретар судового засідання за вказівкою головуючого викликає присяжних додатково.

Після відбору основних присяжних відбирається двоє запасних присяжних з додержанням зазначених у цій статті правил.

Прізвища відібраних основних і запасних присяжних заносяться до журналу судового засідання в тому порядку, в якому їх було відібрано.

Запасні присяжні під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості когонебудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді. Про заміну вибулих основних присяжних запасними суд присяжних постановляє ухвалу.

Приведення присяжних до присяги регламентується **ст. 388 КПК**. Після закінчення відбору основних і запасних присяжних вони займають місця, відведені їм головуючим.

За пропозицією головуючого присяжні складають присягу такого змісту: «Я, (прізвище, ім'я, по батькові), присягаю виконувати свої обов'язки чесно і неупереджено, брати до уваги лише досліджені в суді докази, при вирішенні питань керуватися законом, своїм внутрішнім переконанням і совістю, як личить вільному громадянину і справедливій людині».

Текст присяги зачитує кожен присяжний, після чого підтверджує, що його права, обов'язки та компетенція йому зрозумілі.

На присяжного з боку прокурора, обвинуваченого, потерпілого та інших учасників кримінального провадження чинити будь який

вплив недопустимо. Це регламентовано **ст. 389 КПК**. Так, протягом усього судового розгляду забороняється спілкуватися з присяжними інакше, ніж у порядку, передбаченому КПК України.

За певні порушення присяжний згідно до **ст. 390 КПК** може бути усунутий від виконання своїх обов'язків присяжного. А саме у випадках: невиконання присяжним обов'язків, передбачених КПК; за наявності обґрунтованих підстав вважати, що присяжний у результаті незаконного впливу втратив неупередженість, необхідну для вирішення питань кримінального провадження відповідно до закону.

Присяжний може бути усунутий від подальшої участі в судовому розгляді кримінального провадження за ініціативою головуючого рішенням більшості від складу суду присяжних, яке приймається в нарадчій кімнаті та оформлюється вмотивованою ухвалою.

У разі усунення присяжного до складу суду включається запасний присяжний, після чого судовий розгляд продовжується, або, у разі відсутності запасного присяжного, здійснюється відбір нового присяжного в порядку, передбаченому цим параграфом, після чого судове провадження розпочинається з початку.

Наради і голосування в суді присяжних здійснюється у відповідності до **ст. 391 КПК**. Нарадою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені статтею 368 КПК, проводить відкрите голосування і веде підрахунок голосів. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім.

Ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, крім випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У цьому разі голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за рішення, яке є найсприятливішим для обвинуваченого. При виникненні розбіжностей про те, яке рішення для обвинуваченого є більш сприятливим, питання вирішується шляхом голосування.

Кожен із складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження і є відкритою для ознайомлення.

У випадку, коли серед більшості складу суду, яка ухвалила рішення, відсутні судді, головуючий зобов'язаний надати допомогу присяжним у складенні судового рішення.

4.4 Судове провадження з перегляду судових рішень

Починається воно з провадження в суді апеляційної інстанції. В цьому суді в судовому порядку можуть бути оскаржені різні судові рішення (ст. 392 КПК).

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені судові рішення, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили, а саме: вироки, крім випадків, передбачених статтею 394 КПК; ухвали про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру; інші ухвали у випадках, передбачених КПК України. В апеляційному порядку також можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді.

У ст. 393 КПК перераховані учасники які мають право на апеляційне оскарження. Це можуть бути: обвинувачений, стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині, що стосується інтересів обвинуваченого; обвинувачений, стосовно якого ухвалено виправдувальний вирок, його законний представник чи захисник – в частині мотивів і підстав виправдання; підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник; законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього; законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання

про застосування примусових заходів медичного характеру; прокурор; потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції; цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову; цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, – у частині, що стосується інтересів юридичної особи; фізична або юридична особа – у частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про долю речових доказів, документів, які були надані суду; третя особа – у частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про спеціальну конфіскацію; викривач – у частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу; інші особи у випадках, передбачених КПК України.

Апеляційного оскарження окремих судових рішень має певні особливості. Ці особливості зазначені в **ст. 394 КПК**. Наприклад, вирок суду першої інстанції, ухвалений за результатами спрощеного провадження в порядку, передбаченому статтями 381 та 382 КПК, не може бути оскаржений в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини.

Судове рішення суду першої інстанції не може бути оскаржене в апеляційному порядку з підстав заперечення обставин, які ніким не оспорювалися під час судового розгляду і дослідження яких було визнано судом недоцільним відповідно до положень частини третьої статті 349 КПК.

Певні особливості має і оскарження вироку суду першої інстанції винесений на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим, а саме: обвинуваченим, його захисником, законним представником виключно з підстав:

призначення судом покарання, суворішого ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; невиконання судом вимог, встановлених частинами п'ятою–сьомою статті 474 КПК, в тому числі нероз'яснення йому наслідків укладення угоди; потерпілим, його представником, законним представником, виключно з підстав: призначення судом покарання, менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; нероз'яснення йому наслідків укладення угоди; невиконання судом вимог, встановлених частинами шостою чи сьомою статті 474 КПК; прокурором виключно з підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому згідно з частиною третьою статті 469 КПК угода не може бути укладена.

Вирок суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути оскаржений: обвинуваченим, його захисником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без його згоди на призначення покарання; невиконання судом вимог, встановлених частинами четвертою, шостою, сьомою статті 474 КПК, в тому числі нероз'яснення йому наслідків укладення угоди; прокурором виключно з підстав: призначення судом покарання, менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди у провадженні, в якому згідно з частиною четвертою статті 469 КПК угода не може бути укладена.

Ухвала суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, може бути оскаржена в апеляційному порядку обвинуваченим, його захисником, законним представником, прокурором.

Порядок і строки апеляційного оскарження регламентуються **ст. 395 КПК**. У зазначеній нормі вказано, що апеляційна скарга подається виключно: на судові рішення, ухвалені судом першої інстанції, – через суд, який ухвалив судові рішення; на ухвали слідчого судді чи ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, – безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

Апеляційна скарга, якщо інше не передбачено КПК України, може бути подана: на вирок або ухвалу про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру – протягом тридцяти днів з дня їх проголошення; на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, – протягом п'яти днів з дня її оголошення; на інші ухвали суду першої інстанції – протягом семи днів з дня її оголошення; на ухвалу слідчого судді – протягом п'яти днів з дня її оголошення.

Для особи, яка перебуває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення. Якщо ухвалу суду або слідчого судді було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує, або якщо вирок було ухвалено без виклику особи, яка його оскаржує, в порядку, передбаченому статтею 382 КПК, то строк апеляційного оскарження для такої особи обчислюється з дня отримання нею копії судового рішення.

Протягом строку апеляційного оскарження матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані із суду. У цей строк суд зобов'язаний надати учасникам судового провадження

за їх клопотанням можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження.

У **ст. 396 КПК** регламентовані вимоги які висовуються до письмової апеляційної скарги (апеляційна скарга завжди повинна бути письмовою). У ній зазначаються: найменування суду апеляційної інстанції; прізвище, ім'я та по батькові (найменування), місце проживання (перебування) особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; судові рішення, яке оскаржується, і назва суду, який його ухвалив; вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення; клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про дослідження доказів; перелік матеріалів, які додаються.

Якщо особа не бажає брати участь у апеляційному розгляді, вона зазначає це в апеляційній скарзі. Якщо в апеляційній скарзі зазначаються обставини, які не були досліджені в суді першої інстанції, або докази, які не подавалися суду першої інстанції, то в ній зазначаються причини цього.

Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає. Якщо апеляційну скаргу подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК.

До апеляційної скарги та доданих до неї письмових матеріалів надаються копії в кількості, необхідній для їх надіслання сторонам кримінального провадження та іншим учасникам судового провадження, інтересів яких стосується апеляційна скарга. Цей обов'язок не поширюється на обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом або тримається під вартою.

Суд першої інстанції після одержання апеляційних скарг повинен діяти у відповідності до **ст. 397 КПК**. А отже, суд першої інстанції через три дні після закінчення строку апеляційного оскарження судового рішення надсилає отримані апеляційні скарги разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції.

Апеляційні скарги, що надійшли після направлення матеріалів кримінального провадження до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня після їх надходження направляються до суду апеляційної інстанції.

Апеляційна скарга, що надійшла до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу (ст. 398 КПК). Отримавши апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції, суддя-доповідач протягом трьох днів перевіряє її на відповідність вимогам статті 396 КПК і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Існують випадки коли апеляційна скарга залишається без руху, її можуть повернути або відмовити у відкриття апеляційного провадження. Регламентована така діяльність ст. 400 КПК. У випадках зазначених у вказаній статті суддя-доповідач, встановивши, що апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції подано без додержання вимог, передбачених статтею 396 КПК, постановляє ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, в якій зазначаються недоліки скарги і встановлюється достатній строк для їх усунення, який не може перевищувати п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали особою, яка подала апеляційну скаргу. Копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу.

Якщо особа усунула недоліки апеляційної скарги у строк, встановлений суддею-доповідачем, вона вважається поданою у день первинного її подання до суду апеляційної інстанції. Протягом трьох днів після усунення недоліків апеляційної скарги і за відсутності перешкод суддя-доповідач постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Апеляційна скарга повертається, якщо: особа не усунула недоліки апеляційної скарги, яку залишено без руху, в установленний строк; апеляційну скаргу подала особа, яка не має права подавати апеляційну скаргу; апеляційна скарга не підлягає розгляду в цьому суді апеляційної інстанції; апеляційна скарга подана після закінчення

строку апеляційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Суддя-доповідач відмовляє у відкритті провадження лише, якщо апеляційна скарга подана на судове рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, або судове рішення оскаржене виключно з підстав, з яких воно не може бути оскарженим згідно з положеннями статті 394 КПК.

Копія ухвали про повернення апеляційної скарги, відмову у відкритті провадження невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу, разом з апеляційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами. Ухвала про повернення апеляційної скарги або відмову у відкритті провадження може бути оскаржена в касаційному порядку.

Залишення апеляційної скарги без руху або її повернення не позбавляють права повторного звернення до суду апеляційної інстанції в порядку, передбаченому КПК України, у межах строку на апеляційне оскарження.

Існують певні наслідки подання апеляційної скарги, які вказані у **ст. 400 КПК**. Подання апеляційної скарги на вирок або ухвалу суду зупиняє набрання ними законної сили та їх виконання, крім випадків, встановлених КПК України.

Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді, на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, зупиняє набрання нею законної сили, але не зупиняє її виконання, крім випадків, встановлених КПК України.

Якщо апеляційну скаргу подано обвинуваченим, щодо якого судом ухвалено вирок за результатами спеціального судового провадження, суд поновлює строк за умови надання обвинуваченим

підтвердження наявності поважних причин, передбачених статтею 138 КПК, та надсилає апеляційну скаргу разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції з дотриманням правил, передбачених статтею 399 КПК.

Підготовка справи до апеляційного розгляду відбувається на підставі **ст. 401 КПК**. Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції: надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження учасникам судового провадження разом з копіями апеляційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу; пропонує учасникам судового провадження подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу; вирішує інші клопотання, в тому числі щодо обрання, зміни або скасування запобіжного заходу; вирішує клопотання щодо проведення судового засідання в режимі відеоконференції; вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду.

Усі судові рішення судді-доповідача під час підготовки до апеляційного розгляду викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються учасникам судового провадження. Після закінчення підготовки до апеляційного розгляду суддя-доповідач постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення апеляційного розгляду.

Обвинувачений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді, якщо в апеляційній скарзі порушується питання про погіршення його становища або якщо суд визнає обов'язковою його участь, а обвинувачений, який утримується під вартою, – також у разі, якщо про це надійшло його клопотання.

Чинне законодавство передбачає можливість висувати заперечення на апеляційну скаргу (ст. 402 КПК). Так особи, зазначені у статті 393 КПК, мають право подати до суду апеляційної інстанції

заперечення на апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції в письмовій формі протягом встановленого судом апеляційної інстанції строку. У запереченні на апеляційну скаргу зазначається: найменування суду апеляційної інстанції; прізвище, ім'я, по батькові (найменування), місце проживання (перебування) особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; судові рішення, яке оскаржується, і назва суду, який його ухвалив; номер кримінального провадження в суді апеляційної інстанції, якщо він повідомлений судом апеляційної інстанції; обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги; у разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на апеляційну скаргу; перелік матеріалів, які додаються.

У запереченні на апеляційну скаргу зазначається, чи бажає особа взяти участь в апеляційному розгляді. Заперечення на апеляційну скаргу підписується особою, яка його подає.

В законі також передбачається відмова від апеляційної скарги, зміна і доповнення під час апеляційного провадження (ст. 403 КПК). Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення апеляційного розгляду. Захисник підозрюваного, обвинуваченого, представник потерпілого можуть відмовитися від апеляційної скарги тільки за згодою відповідно підозрюваного, обвинуваченого чи потерпілого.

Якщо вирок або ухвала суду першої інстанції не були оскаржені іншими особами або якщо немає заперечень інших осіб, які подали апеляційну скаргу, проти закриття провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції своєю ухвалою закриває апеляційне провадження.

До початку апеляційного розгляду особа, яка подала апеляційну скаргу, має право змінити та доповнити її. У такому разі суд апеляційної інстанції за клопотанням осіб, які беруть участь в апеляційному розгляді, надає їм час, необхідний для вивчення зміненої апеляційної скарги і подання заперечень на неї.

Внесення до апеляційної скарги змін, які тягнуть за собою погіршення становища обвинуваченого, за межами строків на апеляційне оскарження не допускається.

Суд апеляційної інстанції під час розгляду апеляційної скарги додержується певних меж (ст. 404 КПК). Так, суд судові рішення суду першої інстанції переглядаються тільки в межах апеляційної скарги. Проте суд апеляційної інстанції вправі вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим не погіршується становище обвинуваченого або особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Якщо розгляд апеляційної скарги дає підстави для прийняття рішення на користь осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

За клопотанням учасників судового провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, що вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями, та може дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, виключно якщо про дослідження таких доказів учасники судового провадження заявляли клопотання під час розгляду в суді першої інстанції або якщо вони стали відомі після ухвалення судового рішення, що оскаржується.

Суд апеляційної інстанції не має права розглядати обвинувачення, що не було висунуте в суді першої інстанції.

Апеляційне провадження здійснюється у відповідності до ст. 405 КПК. Воно здійснюється згідно до правил судового розгляду в суді першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених КПК.

Після виконання дій, передбачених статтями 342–345 КПК, і вирішення клопотань суддя-доповідач у необхідному обсязі доповідає зміст оскарженого судового рішення, доводи учасників судового провадження, викладені в апеляційних скаргах та запереченнях, і з'ясовує, чи підтримують свої апеляційні скарги особи, які їх подали.

Для висловлення доводів, а також у судових дебатах першій надається слово особі, яка подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони кримінального провадження, першим висловлює доводи обвинувачений. Після цього слово надається іншим учасникам судового провадження.

Неприбуття сторін або інших учасників кримінального провадження не перешкоджає проведенню розгляду, якщо такі особи були належним чином повідомлені про дату, час і місце апеляційного розгляду та не повідомили про поважні причини свого неприбуття. Якщо для участі в розгляді в судове засідання не прибули учасники кримінального провадження, участь яких згідно з вимогами КПК або рішенням суду апеляційної інстанції є обов'язковою, апеляційний розгляд відкладається.

Перед виходом суду до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення щодо законності та обґрунтованості вироку суду першої інстанції обвинуваченому, який брав участь в апеляційному розгляді, надається останнє слово.

Письмове апеляційне провадження здійснюється у відповідності до **ст. 406 КПК**. Суд апеляційної інстанції має право ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження, якщо всі учасники судового провадження заявили клопотання про здійснення провадження за їх відсутності.

Якщо під час письмового провадження суд апеляційної інстанції дійде висновку, що необхідно провести апеляційний розгляд, він призначає такий розгляд. Якщо проводилося письмове апеляційне провадження, копія судового рішення апеляційної інстанції надсилається учасникам судового провадження протягом трьох днів з дня його підписання.

Суд апеляційної інстанції має певні повноваження за наслідками розгляду апеляційної скарги. Регламентуються ці повноваження **ст. 407 КПК**. Так, за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право: залишити вирок або ухвалу без змін; змінити вирок або

ухвалу; скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок; скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу; скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження; скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду на підставі угоди суд апеляційної інстанції, крім рішень, передбачених пунктами 1–5 частини першої ст. 407 КПК, має право скасувати вирок і направити кримінальне провадження: до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження; до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвали слідчого судді чи ухвали суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, суд апеляційної інстанції має право: залишити ухвалу без змін; скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу.

Постановляючи ухвалу за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, апеляційний суд вирішує питання щодо запобіжного заходу в порядку, передбаченому главою 18 розділу II КПК.

Вирок або ухвали суду першої інстанції можуть бути змінені судом апеляційної інстанції (ст. 408 КПК). Суд апеляційної інстанції змінює вирок у разі: пом'якшення призначеного покарання, якщо

визнає, що покарання за своєю суворістю не відповідає тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого; зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення і застосування статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність про менш тяжке кримінальне правопорушення; зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на обсяг обвинувачення і правову кваліфікацію кримінального правопорушення; в інших випадках, якщо зміна вироку не погіршує становища обвинуваченого.

Суд апеляційної інстанції змінює ухвалу суду про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру у разі: зміни правової кваліфікації діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, і застосування статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, яка передбачає відповідальність за менш тяжке діяння; пом'якшення виду примусових заходів медичного або виховного характеру.

Існують підстави для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції. Данні підстави регламентовані **ст. 409 КПК**. А саме, підставою для скасування або зміни судового рішення при розгляді справи в суді апеляційної інстанції є: неповнота судового розгляду; невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження; істотне порушення вимог кримінального процесуального закону; неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Підставою для скасування або зміни вироку суду першої інстанції може бути також невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого.

Суд апеляційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок лише з мотивів істотного порушення прав обвинуваченого. Суд апеляційної інстанції не вправі скасувати ухвалу про незастосування примусових заходів медичного або виховного характеру

лише з мотивів істотного порушення прав особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування таких заходів.

Ст. 410 КПК дає розуміння неповноти судового розгляду. А саме, неповним визнається судовий розгляд, під час якого залишилися недослідженими обставини, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення, зокрема, у разі якщо: судом були відхилені клопотання учасників судового провадження про допит певних осіб, дослідження доказів або вчинення інших процесуальних дій для підтвердження чи спростування обставин, з'ясування яких може мати істотне значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення; необхідність дослідження тієї чи іншої підстави впливає з нових даних, встановлених при розгляді справи в суді апеляційної інстанції.

У **ст. 411 КПК** дається розуміння того, коли висновки суду першої інстанції не відповідають фактичним обставинам кримінального провадження. Судове рішення вважається таким, що не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження, якщо: висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими під час судового розгляду; суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його висновки; за наявності суперечливих доказів, які мають істотне значення для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші; висновки суду, викладені у судовому рішенні, містять істотні суперечності.

Вирок та ухвала підлягають скасуванню чи зміні із зазначених підстав лише тоді, коли невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження вплинула чи могла вплинути на вирішення питання про винуватість або невинуватість обвинуваченого, на правильність застосування закону України про кримінальну відповідальність, на визначення міри покарання або застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

У **ст. 412 КПК** дається розуміння істотних порушень вимог кримінального процесуального закону. Отже істотними порушеннями вимог кримінального процесуального закону є такі порушення вимог КПК, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення. А судове рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, якщо: за наявності підстав для закриття судом провадження в кримінальній справі його не було закрито, крім випадків, коли провадження може бути закрито лише за згодою підозрюваного, обвинуваченого, який проти цього заперечував; судове рішення ухвалено незаконним складом суду; судове провадження здійснено за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених частиною третьою статті 323 чи статтею 381 КПК, або прокурора, крім випадків, коли його участь не є обов'язковою; судове провадження здійснено за відсутності захисника, якщо його участь є обов'язковою; судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час і місце судового засідання; порушено правила підсудності; не виконано вимоги про фіксування судового провадження за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження в суді першої або апеляційної інстанції.

У **ст. 413 КПК** надаються ознаки неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність. Неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність, що тягне за собою скасування або зміну судового рішення, є: застосування судом закону, який підлягає застосуванню; застосування закону, який не підлягає застосуванню; неправильне тлумачення закону, яке суперечить його точному змісту; призначення більш суворого покарання, ніж передбачено відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність.

У **ст. 414 КПК** розглядаються ознаки невідповідності призначеного судом покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого. А саме, невідповідним ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого

визнається таке покарання, яке хоч і не виходить за межі, встановлені відповідною статтею (частиною статті) закону України про кримінальну відповідальність, але за своїм видом чи розміром є явно несправедливим через м'якість або через суворість.

У ст. 415 КПК розглядаються підстави для призначення нового розгляду в суді першої інстанції. Так суд апеляційної інстанції скасовує вирок чи ухвалу суду і призначає новий розгляд у суді першої інстанції, якщо: встановлено порушення, передбачені пунктами 2–7 частини другої статті 412 КПК; в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які очевидно викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; судові рішення ухвалено чи підписано не тим складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Призначаючи новий розгляд у суді першої інстанції, суд апеляційної інстанції не має права вирішувати наперед питання про доведеність чи недоведеність обвинувачення, достовірність або недостовірність доказів, переваги одних доказів над іншими, застосування судом першої інстанції того чи іншого закону України про кримінальну відповідальність та покарання.

Висновки і мотиви, з яких скасовані судові рішення, є обов'язковими для суду першої інстанції при новому розгляді.

У ст. 416 КПК розглядаються особливості нового розгляду судом першої інстанції після апеляційного розгляду. Так після скасування судом апеляційної інстанції вироку або ухвали про закриття кримінального провадження чи про застосування, відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру суд першої інстанції здійснює судові провадження згідно з вимогами розділу IV КПК в іншому складі суду.

При новому розгляді в суді першої інстанції допускається застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення та посилення покарання тільки за умови, якщо вирок було скасовано за апеляційною скаргою прокурора або потерпілого

чи його представника у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання.

При новому розгляді в суді першої інстанції питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру правова кваліфікація діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, як більш тяжкого допускається за умови, якщо на цій підставі було подано апеляційну скаргу прокурором чи потерпілим або його представником.

Закриття кримінального провадження судом апеляційної інстанції регламентується **ст. 417 КПК**. Суд апеляційної інстанції, встановивши обставини, передбачені статтею 284 КПК, скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження.

У **ст. 418 КПК** наведені судові рішення суду апеляційної інстанції. У випадку, передбаченому пунктом 3 частини першої статті 407 КПК, суд апеляційної інстанції ухвалює вирок. Будь-яке інше рішення суду апеляційної інстанції приймає у формі ухвали. Ці рішення ухвалюються, проголошуються, видаються, роз'яснюються або надсилаються судом апеляційної інстанції учасникам судового провадження в порядку, передбаченому статтями 368–380 КПК.

Зміст ухвали суду апеляційної інстанції регламентується **ст. 419 КПК**. Так, ухвала суду апеляційної інстанції складається з:

– вступної частини із зазначенням: дати і місця її постановлення; найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання; найменування (номера) кримінального провадження; прізвища, ім'я і по батькові підозрюваного, обвинуваченого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання; закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа; імен (найменувань) учасників судового провадження;

– мотивувальної частини із зазначенням: короткого змісту вимог апеляційної скарги і судового рішення суду першої інстанції; узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу; узагальненого викладу позиції інших учасників судового провадження; встановлених судом першої інстанції обставин; встановлених судом апеляційної інстанції обставин з посиланням на докази, а також мотивів визнання окремих доказів недопустимими чи неналежними; мотивів, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;

– резолютивної частини із зазначенням: висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги; рішення щодо запобіжного заходу; розподілу процесуальних витрат; строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

При залишенні апеляційної скарги без задоволення в ухвалі суду апеляційної інстанції мають бути зазначені підстави, з яких апеляційну скаргу визнано необґрунтованою.

При скасуванні або зміні судового рішення в ухвалі має бути зазначено, які статті закону порушено та в чому саме полягають ці порушення або необґрунтованість вироку чи ухвали.

У **ст. 420 КПК** визначено механізм винесення вироку, ухвали про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру судом апеляційної інстанції. Суд апеляційної інстанції скасовує вирок суду першої інстанції і ухвалює свій вирок у разі: необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення чи збільшення обсягу обвинувачення; необхідності застосування більш суворого покарання; скасування необґрунтованого виправдувального вироку суду першої інстанції; неправильного звільнення обвинуваченого від відбування покарання.

Вирок суду апеляційної інстанції повинен відповідати загальним вимогам до вироків. Крім того, у вирок суду апеляційної інстанції зазначаються зміст вироку суду першої інстанції, короткий зміст вимог апеляційної скарги, мотиви ухваленого рішення, рішення по суті вимог апеляційної скарги.

Суд апеляційної інстанції скасовує ухвалу про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру і постановляє свою ухвалу у разі: необхідності правової кваліфікації діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, як більш тяжкого; застосування більш суворого виду примусових заходів медичного чи виховного характеру; скасування необґрунтованої ухвали суду про відмову в застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру та закриття кримінального провадження щодо неосудного або неповнолітнього з тих мотивів, що вони не вчинили діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Ст. 421 КПК не допускає будь якого погіршення правового становища обвинуваченого. А саме, обвинувальний вирок, ухвалений судом першої інстанції, може бути скасовано у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання, скасувати неправильне звільнення обвинуваченого від відбування покарання, збільшити суми, які підлягають стягненню, або в інших випадках, коли це погіршує становище обвинуваченого, лише у разі, якщо з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Виправдувальний вирок, ухвалений судом першої інстанції, може бути скасований лише у разі, якщо апеляційну скаргу подав прокурор, потерпілий чи його представник, а також на підставі апеляційної скарги обвинуваченого, його захисника з мотивів і підстав виправдання.

Ухвала суду першої інстанції про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру може бути скасована у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, та суворіший вид примусових заходів медичного чи виховного характеру лише у разі, якщо з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Ухвала суду першої інстанції про відмову в застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру та закриття кримінального провадження щодо неосудного або неповнолітнього з тих мотивів, що вони не вчинили діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, може бути скасована лише у разі, якщо з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Ухвала суду першої інстанції може бути скасована з метою погіршення становища особи, щодо якої вона постановлена, лише у разі, якщо з цих підстав апеляційну скаргу подали прокурор, потерпілий чи його представник.

Суд апеляційної інстанції у відповідності до **ст. 422 КПК** здійснює перевірки ухвал слідчого судді. Так отримавши апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді, суддя-доповідач невідкладно витребує з суду першої інстанції відповідні матеріали та не пізніш як за день повідомляє особу, яка її подала, прокурора та інших заінтересованих осіб про час, дату і місце апеляційного розгляду. Апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді розглядається не пізніш як через три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції.

Порядок перевірки ухвал суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлених під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті регламентується **ст. 422¹ КПК**. Апеляційна скарга на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, що надійшла до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

Суддя-доповідач у разі необхідності перевірки обставин, які підтверджують наявність ризиків, що стали підставою для обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, зміни іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або для продовження строку тримання під вартою, невідкладно витребує з суду першої інстанції: ухвалу про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою; клопотання про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, подане під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті.

Апеляційні скарги на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлені під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, розглядаються не пізніше як через три дні після їх надходження до суду апеляційної інстанції.

Розгляд апеляційної скарги на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, здійснюється без участі сторін кримінального провадження, крім випадків, якщо прокурор, обвинувачений, його захисник, законний представник заявив клопотання про розгляд апеляційної скарги за участю сторін.

Ухвала апеляційного суду за результатами розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу

на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, набирає законної сили після її проголошення та не може бути оскаржена у касаційному порядку.

Копія ухвали апеляційного суду за результатами розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, надсилається учасникам судового провадження та уповноваженій службовій особі місця тримання під вартою не пізніше наступного дня після її проголошення.

У ст. 423 КПК викладені підстави повернення матеріалів кримінального провадження за результатами апеляційного розгляду. Так після закінчення апеляційного провадження матеріали кримінального провадження направляються до суду першої інстанції не пізніш як у семиденний строк, а у провадженні за апеляційною скаргою на ухвалу слідчого судді чи ухвалу суду про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою, а також про продовження строку тримання під вартою, постановлену під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, – не пізніш як у триденний строк.

Розглянемо провадження в суді касаційної інстанції і ті ознаки, які відрізняють касаційне провадження від апеляційного провадження.

У ст. 424 КПК викладені судові рішення, які можуть бути оскаржені у касаційному порядку. Так у касаційному порядку можуть бути оскаржені вироки та ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному

порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції.

Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому кримінальному провадженню, крім випадків, передбачених КПК України. Заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження.

Вирок суду першої інстанції на підставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок можуть бути оскаржені в касаційному порядку такими учасниками: засудженим, його захисником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання, суворішого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди засудженого на призначення покарання; невиконання судом вимог, встановлених частинами четвертою–сьомою статті 474 КПК, у тому числі нероз'яснення засудженому наслідків укладення угоди; потерпілим, його представником, законним представником виключно з підстав: призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди потерпілого на призначення покарання; невиконання судом вимог, встановлених частинами шостою чи сьомою статті 474 КПК; нероз'яснення потерпілому наслідків укладення угоди; прокурором виключно з підстав: призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди; затвердження судом угоди у провадженні, в якому згідно з частиною четвертою статті 469 КПК угода не може бути укладена.

Ухвала слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, а також ухвала суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу оскарженню в касаційному порядку не підлягають.

Право на касаційне оскарження і на подання касаційної скарги згідно до **ст. 425 КПК** мають: засуджений, його законний представник чи захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого; виправданий, його законний представник чи захисник – у частині мотивів і підстав виправдання; підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник; законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього; законний представник чи захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру; прокурор; потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції; цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову; цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову; представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, – у частині, що стосується інтересів юридичної особи.

Особам, які мають право подати касаційну скаргу, надається можливість ознайомитися в суді з матеріалами кримінального провадження для вирішення питання про подання касаційної скарги.

У **ст. 426 КПК** визначені порядок і строки касаційного оскарження. Так касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції. Касаційна скарга на судові рішення може бути подана протягом трьох місяців з дня проголошення судового рішення судом апеляційної інстанції, а засудженим, який тримається під вартою, – в той самий строк з дня вручення йому копії судового рішення.

Протягом строку, встановленого на касаційне оскарження, матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути

виребувані з суду, який виконує судові рішення, окрім суду касаційної інстанції.

Ст. 427 КПК містить вимоги до касаційної скарги, а саме: касаційна скарга подається в письмовій формі і в ній обов'язково зазначаються: найменування суду касаційної інстанції; прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; судові рішення, що оскаржується; обґрунтування вимог особи, яка подала касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення; вимоги особи, яка подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції; перелік матеріалів, які додаються.

Якщо особа не бажає брати участі у касаційному розгляді, вона зазначає це в касаційній скарзі. Касаційна скарга підписується особою, яка її подає. Якщо касаційну скаргу подає захисник, представник потерпілого, до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК.

До касаційної скарги додаються копії судових рішень, які оскаржуються, її копії з додатками в кількості, необхідній для надіслання сторонам кримінального провадження і учасникам судового провадження. Ця вимога не поширюється на засудженого, який тримається під вартою.

Відкривається касаційне провадження у відповідності до **ст. 428 КПК**. Суд касаційної інстанції відкриває касаційне провадження протягом п'яти днів з дня надходження касаційної скарги, якщо немає підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги або відмови у відкритті касаційного провадження. Питання про відкриття касаційного провадження суд касаційної інстанції вирішує без виклику сторін кримінального провадження.

Суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження, якщо: касаційна скарга подана

на судове рішення, яке не підлягає оскарженню в касаційному порядку; з касаційної скарги, наданих до неї судових рішень та інших документів вбачається, що підстав для задоволення скарги немає.

Суд касаційної інстанції вправі відмовити у відкритті касаційного провадження з підстави, передбаченої пунктом 1 частини другої ст. 428 КПК, без перевірки відповідності касаційної скарги вимогам статті 427 КПК.

Суд касаційної інстанції не вправі відмовити у відкритті касаційного провадження з підстави, передбаченої пунктом 2 частини першої ст. 428 КПК, якщо оскаржується судове рішення, яким згідно з положеннями статті 437 КПК судом апеляційної інстанції було погіршено становище підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого.

Про відкриття або про відмову у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу. Копія ухвали про відкриття касаційного провадження або про відмову у відкритті касаційного провадження разом з касаційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами невідкладно надсилається особі, яка подала касаційну скаргу.

У випадках передбачених **ст. 429 КПК** касаційна скарга залишається без руху або таку скаргу касаційний суд повертає заявнику. Так суд касаційної інстанції, встановивши, що касаційну скаргу подано без додержання вимог, передбачених статтею 427 КПК, постановляє ухвалу про залишення касаційної скарги без руху, в якій зазначаються недоліки касаційної скарги і встановлюється строк, необхідний для їх усунення, що не може перевищувати п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали особою, яка подала касаційну скаргу.

Копія ухвали про залишення касаційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка подала касаційну скаргу.

Якщо особа усунула недоліки касаційної скарги у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до суду касаційної інстанції. Протягом п'яти днів після

усунення недоліків касаційної скарги чи закінчення строку, встановленого для усунення недоліків касаційної скарги, суд касаційної інстанції вирішує питання про відкриття касаційного провадження.

Касаційна скарга повертається, якщо: особа не усунула недоліки касаційної скарги, яку залишено без руху, в установлений строк; її подала особа, яка не має права подавати касаційну скаргу; вона подана після закінчення строку касаційного оскарження і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або суд касаційної інстанції за заявою такої особи не знайшов підстав для його поновлення.

Копія ухвали про повернення касаційної скарги невідкладно надсилається особі, яка подала касаційну скаргу, разом з касаційною скаргою та усіма доданими до неї матеріалами.

Залишення касаційної скарги без руху або її повернення не позбавляє права повторного звернення до суду касаційної інстанції в порядку, передбаченому КПК України, у межах строку на касаційне оскарження.

Порядок підготовки касаційного розгляду регламентований **ст. 430 КПК**. А саме, суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження без виклику сторін кримінального провадження: надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження учасникам судового провадження разом з копіями касаційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу; витребує матеріали кримінального провадження; вирішує заявлені клопотання; вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються; вирішує клопотання щодо проведення судового засідання в режимі відеоконференції; вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду.

Усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки провадження до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвали надсилаються учасникам судового провадження.

Після проведення підготовчих дій та отримання матеріалів кримінального провадження суддя-доповідач постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення касаційного розгляду.

Засуджений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в касаційному розгляді, якщо суд визнає обов'язковою його участь, а засуджений, що тримається під вартою, – також у випадках, якщо про це надійшло його клопотання.

Відповідно до **ст. 431 КПК** на касаційну скаргу можуть бути заперечення. Особи, зазначені у статті 425 КПК, мають право подати до суду касаційної інстанції заперечення на касаційну скаргу в письмовій формі протягом встановленого судом касаційної інстанції строку.

Зміст заперечення на касаційну скаргу містить: найменування суду касаційної інстанції; прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштову адресу особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є; вказівку на судові рішення, яке оскаржується; номер кримінального провадження в суді касаційної інстанції, якщо він повідомлений судом касаційної інстанції; обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги; у разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу; перелік матеріалів, які додаються.

У запереченні на касаційну скаргу зазначається, чи бажає особа взяти участь у касаційному розгляді.

Заперечення на касаційну скаргу підписується особою, яка його подає.

Відмова від касаційної скарги, зміна і доповнення касаційної скарги під час касаційного провадження (**ст. 432 КПК**). Відмова від касаційної скарги, зміна і доповнення касаційної скарги під час касаційного провадження здійснюється згідно з положеннями статті 403 КПК.

Ст. 433 КПК встановлює межі перегляду судом касаційної інстанції. Суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм

матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин і не має права досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в оскарженому судовому рішенні, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги. Суд касаційної інстанції вправі вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Якщо задоволення скарги дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги, суд касаційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

Суд касаційної інстанції розглядає питання про обрання запобіжного заходу під час скасування судового рішення і призначення нового розгляду у суді першої чи апеляційної інстанції.

Порядок касаційного розгляду визначений у **ст. 434 КПК**. Касаційний розгляд здійснюється згідно з правилами розгляду в суді апеляційної інстанції з урахуванням особливостей, передбачених КПК. Після виконання дій, передбачених статтями 342–345 КПК, і вирішення клопотань учасників судового провадження суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї.

Сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження висловлюють свої доводи. Першою висловлює доводи особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони кримінального провадження, першими висловлюють доводи учасники судового провадження зі сторони захисту. За ними висловлюють доводи інші учасники судового провадження. Суд має право обмежити тривалість висловлення доводів, встановивши для всіх учасників судового провадження однаковий проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

Неприбуття сторін або інших учасників кримінального провадження не перешкоджає проведенню розгляду, якщо такі особи були належним чином повідомлені про дату, час і місце касаційного розгляду та не повідомили про поважні причини свого неприбуття. Якщо для участі в розгляді в судове засідання не прибули учасники кримінального провадження, участь яких згідно з вимогами КПК або рішенням суду касаційної інстанції є обов'язковою, касаційний розгляд відкладається.

Після закінчення касаційного розгляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

У ст. 434¹ КПК зазначені підстави для передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної або Великої Палати Верховного Суду. Суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії суддів, передає таке кримінальне провадження на розгляд палати, до якої входить така колегія, якщо ця колегія вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з цієї палати або у складі такої палати.

Суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії суддів або палати, передає таке кримінальне провадження на розгляд об'єднаної палати, якщо ця колегія або палата вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів з іншої палати або у складі іншої палати чи іншої об'єднаної палати.

Суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше

ухваленому рішенні Верховного Суду у складі колегії суддів (палати, об'єднаної палати) іншого касаційного суду.

Суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія суддів (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати.

Суд, який розглядає кримінальне провадження в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати таке кримінальне провадження на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

У ст. 434² КПК передбачено порядок передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду. Питання про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи. Питання про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується більшістю від складу, що його розглядає.

Питання про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду може бути вирішене до прийняття постанови судом касаційної інстанції.

Про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду суд постановляє ухвалу з викладенням мотивів необхідності відступлення від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у рішенні, визначеному частинами першою–четвертою статті 434¹ КПК, або із обґрунтуванням підстав, визначених частиною п'ятою статті 434¹ КПК.

Суддя, не згодний з рішенням про передачу (відмову у передачі) кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду, письмово викладає свою окрему думку в ухвалі про передачу кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати або в постанові, прийнятій за результатами касаційного розгляду.

Якщо Велика Палата Верховного Суду дійде висновку про відсутність підстав для передачі кримінального провадження на її розгляд, таке кримінальне провадження повертається відповідній колегії (палаті, об'єднаній палаті) для подальшого розгляду, про що постановляється ухвала. Кримінальне провадження, повернуте на розгляд колегії (палати, об'єднаної палати) не може бути передано повторно на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Після передачі кримінального провадження на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду визначений у ньому суддя-доповідач у разі необхідності звертається до відповідних фахівців Науково-консультативної ради при Верховному Суді стосовно підготовки наукового висновку щодо застосування норми права, питання щодо якого стало підставою для передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, крім випадків, коли висновок щодо застосування цієї норми у подібних правовідносинах був раніше отриманий Верховним Судом.

Письмове касаційне провадження регламентується **ст. 435 КПК**. Суд касаційної інстанції має право ухвалити судові рішення за результатами письмового провадження, якщо всі учасники судового провадження заявили клопотання про здійснення провадження за їх відсутності.

Якщо проводилося письмове касаційне провадження, копія судового рішення суду касаційної інстанції надсилається учасникам судового провадження протягом трьох днів з дня після його підписання.

У **ст. 436 КПК** перелічені повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги. Так, суд касаційної

інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право: залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу – без задоволення; скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції; скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження; змінити судові рішення.

Недопустимість погіршення правового становища виправданого та засудженого регламентується **ст. 437 КПК**. А саме, суд касаційної інстанції не має права застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання. Обвинувальний вирок, ухвалений судом першої чи апеляційної інстанції, ухвалу суду апеляційної інстанції щодо вироку суду першої інстанції може бути скасовано у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення чи суворіше покарання або в інший спосіб погіршити становище засудженого лише у разі, якщо з цих підстав касаційну скаргу подав прокурор, потерпілий чи його представник.

Виправдувальний вирок, ухвалений судом першої чи апеляційної інстанції, ухвалу суду апеляційної інстанції щодо вироку суду першої інстанції може бути скасовано не інакше як на підставі касаційної скарги прокурора, потерпілого чи його представника, а також на підставі касаційної скарги виправданого з мотивів його виправдання.

У **ст. 438 КПК** зазначені підстави для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції. Так підставами для скасування або зміни судових рішень при розгляді справи в суді касаційної інстанції є: істотне порушення вимог кримінального процесуального закону; неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність; невідповідність призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого.

При вирішенні питання про наявність зазначених у частині першій ст. 438 КПК підстав суд касаційної інстанції має керуватися статтями 412–414 КПК.

Суд касаційної інстанції не вправі скасувати виправдувальний вирок, ухвалу про відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру, ухвалу про закриття кримінального провадження лише з мотивів істотного порушення прав обвинуваченого або особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Новий розгляд справи після скасування судового рішення судом касаційної інстанції регламентовано **ст. 439 КПК**. Після скасування вироку або ухвали судом касаційної інстанції суд першої або апеляційної інстанції здійснює судове провадження згідно із загальними вимогами, передбаченими КПК України, в іншому складі суду. Вказівки суду, який розглянув справу в касаційному порядку, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при новому розгляді.

При новому розгляді у суді першої чи апеляційної інстанції застосування суворішого покарання або закону про більш тяжке кримінальне правопорушення допускається тільки за умови, що вирок було скасовано у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання за скаргою прокурора, потерпілого чи його представника, а також якщо при новому розгляді буде встановлено, що обвинувачений вчинив більш тяжке кримінальне правопорушення, або якщо збільшився обсяг обвинувачення.

Відповідно до **ст. 440 КПК**, кримінальне провадження може бути закрито судом касаційної інстанції. Так суд касаційної інстанції, встановивши обставини, передбачені статтею 284 КПК, скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження.

Види судових рішень суду касаційної інстанції визначені в **ст. 441 КПК**. А саме, суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги по суті ухвалює судові рішення у формі постанов. Процедурні питання, пов'язані з рухом кримінального провадження, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду кримінального провадження, оголошення

перерви, зупинення кримінального провадження, а також в інших випадках, передбачених КПК України, вирішуються судом касаційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному КПК України для постановлення ухвал суду першої інстанції з урахуванням особливостей, передбачених главою 32 КПК.

Постанова або ухвала суду касаційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою / ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав кримінальне провадження, якщо інше не передбачено КПК України.

Судові рішення суду касаційної інстанції ухвалюються, проголошуються, видаються, роз'яснюються або надсилаються учасникам судового провадження в порядку, передбаченому статтями 368–380 КПК.

Зміст постанови суду касаційної інстанції регламентовано **ст. 442 КПК**. Так постанова суду касаційної інстанції складається з: вступної частини із зазначенням: дати і місця її прийняття; найменування суду касаційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання; найменування (номера) кримінального провадження; прізвища, ім'я і по батькові обвинуваченого, засудженого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання; закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється (обвинувачується) особа; імен (найменувань) учасників судового провадження; мотивувальної частини із зазначенням: короткого змісту вимог касаційної скарги та оскаржених судових рішень; узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу; узагальненого викладу позиції інших учасників судового провадження; встановлених судами першої та апеляційної інстанцій обставин; мотивів, з яких виходив суд касаційної інстанції при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався; резолютивної частини із зазначенням: висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги; розподілу процесуальних

витрат; рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі про запобіжний захід; строку і порядку набрання постановою законної сили.

При залишенні касаційної скарги без задоволення в постанові зазначається, якими нормами права спростовуються її доводи. При скасуванні або зміні судових рішень в постанові має бути зазначено, які статті закону порушено та в чому саме полягають ці порушення.

У постанові палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду має міститися висновок про те, як саме повинна застосовуватися норма права, із застосуванням якої не погодилася колегія суддів або палата, об'єднана палата, що передала справу відповідно на розгляд палати, об'єднаної палати, Великої Палати Верховного Суду.

Постанова Верховного Суду є остаточною і оскарженню не підлягає.

У випадках зазначених у **ст. 443 КПК** відбувається повернення касаційним судом до суду першої інстанції матеріалів кримінального провадження. Після закінчення касаційного провадження матеріали кримінального провадження не пізніше як у семиденний строк направляються до суду першої інстанції, якщо інше не впливає з судового рішення суду касаційної інстанції.

4.5 Провадження за нововиявленими або виключними обставинами

Нагадаємо, що це остання стадія кримінального провадження і вона є не обов'язковою. Наприклад, В. Т. Нор та Н. Р. Бобечко стосовно цієї стадії справедливо зазначають, що ця стадія кримінального процесу не випадково належить до надзвичайних (екстраординарних) форм оскарження й перевірки судових рішень²⁹.

---

²⁹ Нор В. Т., Бобечко Н. Р. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами у кримінальному судочинстві України. С. 310. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2180/4716-1?inline=1>

Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами регламентовані **ст. 459 КПК**. А саме, судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

Нововиявленими обставинами визнаються: штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути; інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі по собі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Виключними обставинами визнаються: встановлена Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи; встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом; встановлення вини судді у вчиненні кримінального правопорушення або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення.

Обставини, передбачені пунктом 3 частини третьої КПК, повинні бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили. Обставини, що стосуються зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, у разі неможливості ухвалення вироку можуть бути підтверджені постановою або ухвалою про закриття кримінального провадження, ухвалою про застосування примусових заходів медичного характеру.

Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами у разі прийняття нових законів, інших нормативно-правових актів, якими

скасовані закони та інші нормативно-правові акти, що діяли на час здійснення провадження, не допускається.

Право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 460 КПК). Учасники судового провадження мають право подати заяву про перегляд за нововиявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили.

У ст. 461 КПК визначені строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами може бути подано протягом трьох місяців після того, як особа, яка звертається до суду, дізналася або могла дізнатися про ці обставини.

Перегляд за нововиявленими обставинами виправдувального вироку допускається лише протягом передбачених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

За наявності обставин, які підтверджують вчинення особою більш тяжкого кримінального правопорушення, ніж те, за яке вона була засуджена, судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за більш тяжке кримінальне правопорушення.

За наявності обставин, які підтверджують невинуватість засудженого або вчинення ним менш тяжкого кримінального правопорушення, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами строками не обмежено.

Заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами може бути подано: з підстави, визначеної пунктом 1 частини третьої статті 459 КПК, – протягом тридцяти днів із дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України; з підстави, передбаченої пунктом 2 частини третьої статті 459 КПК, – особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана

Україною, не пізніше тридцяти днів із дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного; з підстави, передбаченої пунктом 3 частини третьої статті 459 КПК, – протягом тридцяти днів із дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили. У разі неможливості ухвалення вироку суду заяву може бути подано протягом тридцяти днів із дня встановлення відповідною ухвалою або постановою суду обставин, передбачених пунктом 3 частини третьої статті 459 КПК.

Вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 462 КПК). Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами подається в письмовій формі.

У заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами зазначаються: найменування суду, до якого подається заява про перегляд; прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає заяву, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; судові рішення, про перегляд якого за нововиявленими або виключними обставинами подається заява; обставини, що могли вплинути на судові рішення, але не були відомі та не могли бути відомі суду та особі, яка звертається із заявою, під час судового розгляду; обґрунтування з посиланням на обставини, що підтверджують наявність нововиявлених або виключних обставин, та зміст вимог особи, яка подає заяву, до суду; клопотання особи про витребування копії рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною, в органу, відповідального за координацію виконання рішень міжнародної судової установи, якщо її немає у розпорядженні особи, яка подала заяву, – у разі подання заяви про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої пунктом 2 частини третьої статті 459 КПК; клопотання про поновлення строку подання заяви; перелік документів та інших матеріалів, які додаються.

Заява підписується особою, яка її подає. Якщо заяву подає захисник, представник потерпілого, то до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження відповідно до вимог КПК.

До заяви додаються копії заяви в кількості, необхідній для їх надіслання сторонам кримінального провадження та іншим учасникам судового провадження. Ця вимога не поширюється на особу, яка тримається під вартою.

Особа, яка подає заяву, має право додати до неї документи або копії документів, які мають значення для кримінального провадження і не були відомі на час ухвалення судового рішення.

Порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами регламентовано **ст. 463 КПК**. Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами подається до суду тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин, крім випадку, передбаченого частиною третьою ст. 463 КПК.

Заява про перегляд судового рішення за виключними обставинами у разі вчинення суддею злочину, внаслідок якого ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, подається до суду тієї інстанції, суддею якого він був.

Заява про перегляд судового рішення за виключними обставинами у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом подається до Верховного Суду для її розгляду у складі Великої Палати.

Відкриття кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами (**ст. 464 КПК**). Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, що надійшла до суду, передається судді, колегії суддів, які визначаються у порядку, встановленому статтею 35 КПК.

Не пізніше наступного дня після надходження заяви до суду суддя перевіряє її відповідність вимогам статті 462 КПК і вирішує питання про відкриття кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

До заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, яка не оформлена згідно з вимогами, передбаченими статтею 462 КПК, застосовуються правила частини третьої статті 429 КПК. Копія ухвали невідкладно надсилається особі, яка її подала, разом із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами й усіма доданими до неї матеріалами.

Відкривши кримінальне провадження за нововиявленими або виключними обставинами, суддя надсилає учасникам судового провадження копії ухвали про відкриття провадження, заяви про перегляд і призначає дату, час та місце судового засідання, про що повідомляє зазначених осіб.

Відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та її наслідки (ст. 465 КПК). Особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, має право відмовитися від заяви до початку судового розгляду. У разі прийняття відмови від заяви суд закриває кримінальне провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про що постановляє ухвалу.

Особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, не має права повторно звертатися до суду з такою самою заявою з тих самих підстав.

Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 466 КПК). Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами розглядається судом протягом двох місяців з дня її надходження згідно з правилами, передбаченими КПК України для кримінального провадження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд.

Учасники судового провадження повідомляються про дату, час та місце розгляду заяви. Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви і перегляду судового рішення.

Суд своєю ухвалою має право зупинити виконання судового рішення, яке переглядається за нововиявленими або виключними обставинами, до закінчення перегляду.

Суд має право не досліджувати докази щодо обставин, що встановлені в судовому рішенні, яке переглядається за нововиявленими або виключними обставинами, якщо вони не оспорюються.

Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами (ст. 467 КПК). Суд має право скасувати вирок чи ухвалу і ухвалити новий вирок чи постановити ухвалу або залишити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами без задоволення. При ухваленні нового судового рішення суд користується повноваженнями суду відповідної інстанції.

За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами Верховний Суд може також скасувати судові рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції.

Під час скасування судового рішення і надіслання справи на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції у судовому рішенні вирішується питання про обрання запобіжного заходу.

Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами може бути оскаржене в порядку, передбаченому КПК України для оскарження судових рішень суду відповідної інстанції. З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цьому кримінальному провадженні.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Підготовче провадження: етапи досудового розслідування та їх правове регулювання.
2. Роль прокурора в підготовчому провадженні кримінального процесу.
3. Загальні положення судового розгляду: принципи та порядок проведення.
4. Докази в судовому розгляді: оцінка та допустимість у кримінальному процесі.
5. Апеляційне провадження: підстави для оскарження вироку та процедура розгляду.
6. Обмеження апеляційного провадження: строки та форми апеляційних скарг.
7. Касаційне провадження: контроль за законністю судових рішень у кримінальному провадженні.
8. Підстави для касаційного оскарження в кримінальному процесі.
9. Провадження за нововиявленими та виключними обставинами: механізм перегляду вироку.
10. Виключні обставини в кримінальному процесі: особливості відновлення провадження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Підготовче судове провадження, поняття та значення.
2. Підготовкою до судового розгляду в підготовчому провадженні.
3. Закінчення підготовчого провадження і призначення судового розгляду.
4. Поняття судового розгляду та його основні етапи.
5. Загальні положення судового розгляду та їх коротка характеристика.
6. Процедура судового розгляду. Відкриття судового засідання (підготовчий етап).
7. Початок судового розгляду (судове слідство).

8. Судові дебати, поняття, зміст та значення.
9. Останнє слово обвинуваченого, поняття, зміст та значення.
10. Вихід суду в нарадчу кімнату для ухвалення вироку, поняття, зміст та значення.
11. Таємниця наради суддів.
12. Види судових рішень.
13. Ухвалення судових рішень і їх форма.
14. Види вироків та їх коротка характеристика.
15. Особливості проголошення судового рішення.
16. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції.
17. Загальні положення провадження щодо кримінальних проступків в суді.
18. Порядок провадження в суді присяжних.
19. Наради і голосування в суді присяжних.
20. Провадження в суді апеляційної інстанції, строки, місце подачі апеляції.
21. Учасники, які мають право подавати апеляцію.
22. Порядок і строки апеляційного оскарження.
23. Зміст апеляційної скарги.
24. Випадки залишення апеляції без руху.
25. Наслідки подання апеляційної скарги.
26. Межі апеляційного оскарження.
27. Недопустимість погіршення становища за результатами апеляційного розгляду.
28. Рішення, які приймаються апеляційним судом.
29. Письмове апеляційне провадження.
30. Провадження в суді касаційної інстанції, строки, місце подачі касаційної скарги.
31. Учасники, які мають право подавати касаційну скаргу.
32. Порядок і строки касаційного оскарження.
33. Зміст касаційної скарги.
34. Випадки залишення касаційної скарги без руху.
35. Наслідки подання касаційної скарги.

36. Межі касаційного оскарження.
37. Недопустимість погіршення становища за результатами касаційного розгляду.
38. Рішення, які приймаються касаційним судом.
39. Письмове апеляційне провадження.
40. Ознаки, які розмежують апеляційне і касаційне провадження.
41. Підстави для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.
42. Хто має право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами?
43. Строки звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.
44. Порядок подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.
45. Порядок відкриття кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.
46. Порядок здійснення перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.
47. Судове рішення за наслідками кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

1. Протягом якого строку після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, або клопотання прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності суд призначає підготовче судове засідання?

- a) не пізніше 5-ти днів з дня його надходження до суду;
- b) протягом розумного строку;
- c) не пізніше 7-ми днів з моменту надходження до суду;
- d) не пізніше 3-х днів з моменту надходження до суду.

2. Яке з перелічених рішень суд має право ухвалити в підготовчому судовому засіданні?

- a) закрити кримінальне провадження у зв'язку з не встановленістю достатніх доказів для доведеності винуватості особи в суді і вичерпання можливостей їх отримання;
- b) повернути кримінальне провадження для здійснення додаткового розслідування;
- c) затвердити угоду про примирення;
- d) постановити виправдувальний вирок.

3. Протягом якого строку після постановлення ухвали про призначення судового розгляду має бути призначений останній?

- a) не пізніше 10-ти днів;
- b) не пізніше 5-ти днів;
- c) не раніше 7-ми днів;
- d) на розсуд суду.

4. Яке з положень є винятком із правила про безпосередність дослідження показань, речей і документів?

- a) суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорується;
- b) суд в будь-якому випадку не має права перевіряти суть розбіжностей у показаннях, які були надані свідками під час досудового розслідування;
- c) суд має право розглянути обвинувальний акт достроково, про що постановляється ухвала;
- d) суд не розглядає обвинувальний акт, якщо сторони заперечують проти цього.

5. Які процесуальні наслідки неприбуття обвинуваченого, до якого застосовується запобіжний захід, непов'язаний із триманням під вартою, до суду?

- a) суд відкладає судові засідання і призначає дату нового судового засідання і вживає заходів до забезпечення його прибуття до суду;
- b) застосовує запобіжний захід, пов'язаний з триманням під вартою;
- c) закриває кримінальне провадження;
- d) зупиняє кримінальне провадження.

6. Яким чином здійснюється належне повідомлення обвинуваченого про виклик і прийняті процесуальні рішення у разі здійснення спеціального судового розгляду?

- a) повістки про виклик та процесуальні документи надсилаються на адресу близьких родичів обвинуваченого;
- b) повістки про виклик та процесуальні документи надсилаються до ЖЕКу (ОСМД), яка обслуговує адресу, за якою зареєстровано обвинуваченого;
- c) інформація про виклик та прийняті процесуальні рішення публікуються на сайті Мініюсту України;
- d) повістки про виклик обвинуваченого та процесуальні документи надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування, надсилаються захиснику. Інформацію про такі документи та повістки обов'язково публікують в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження.

7. З якою метою прокурором в суді може змінюватись обвинувачення?

- a) з метою захисту прав людини;
- b) з метою реалізації принципу презумпції невинуватості;
- c) з метою економії процесуального часу;
- d) з метою зміни правової кваліфікації.

8. Який строк апеляційного оскарження?

- a) протягом 5 днів з моменту оголошення ухвал суду першої інстанції;
- b) протягом 30 днів з моменту оголошення ухвал про застосування чи незастосування примусових заходів виховного або медичного характеру;
- c) протягом 10 днів з моменту оголошення ухвал суду першої інстанції;
- d) протягом 15 днів з моменту оголошення ухвал суду першої інстанції.

9. Що НЕ належить до повноважень суду касаційної інстанції?

- a) скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження;
- b) змінити судові рішення;
- c) скасувати вирок і постановити свій вирок;
- d) скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції.

10. Яке рішення постановляє суд у разі відмови від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами?

- a) ухвалу про закриття кримінального провадження;
- b) ухвалу про відмову у відкритті кримінального провадження;
- c) постанову про закриття кримінального провадження;
- d) ухвалу про залишення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами без задоволення.

Розділ 5

ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

5.1 Кримінальне провадження на підставі угод

Угоди в кримінальному провадженні регламентуються ст. 468 КПК. У кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод: угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим; угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Ініціювання та укладення угоди регламентується ст. 469 КПК. Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

Угода про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника.

Якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим із числа осіб, визначених статтею 44 КПК.

Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого.

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо: кримінальних проступків, нетяжких злочинів, тяжких злочинів (крім кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією); корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи (осіб) у вчиненні будь-якого корупційного кримінального правопорушення чи кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, та якщо інформація щодо вчинення такою особою (особами) кримінального правопорушення буде підтверджена доказами, і за умови повного або часткового (з урахуванням характеру та ступеня участі особи у вчиненні злочину) відшкодування підозрюваним або обвинуваченим завданого збитку або заподіяної шкоди (якщо такі збитки або шкода були завдані); корупційних кримінальних проступків, нетяжких або тяжких корупційних злочинів, а також кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, у разі відсутності ознак вчинення цих кримінальних правопорушень у співучасті, що підтверджується матеріалами кримінального провадження, і за умови повного відшкодування підозрюваним або обвинуваченим завданого збитку або заподіяної шкоди (якщо таких збитків або шкоди було завдано); особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою

змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим, який є організатором злочину, не може бути укладена у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, за винятком випадку укладання угоди на підставі пункту 2 цієї частини та за умови викриття ним іншого організатора корупційного кримінального правопорушення або кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

У разі недосягнення згоди щодо укладення угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від обвинувачення або як визнання своєї винуватості.

Слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

У разі якщо кримінальне провадження здійснюється щодо кількох осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні одного або кількох кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма підозрюваними чи обвинуваченими, угода може бути укладена з одним (кількома) з підозрюваних чи обвинувачених. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), з якими досягнуто згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

У разі якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від одного кримінального правопорушення, угода може бути укладена та затверджена лише з усіма потерпілими.

У разі якщо в кримінальному провадженні беруть участь кілька потерпілих від різних кримінальних правопорушень, і згода щодо укладення угоди досягнута не з усіма потерпілими, угода може бути укладена з одним (кількома) з потерпілих. Кримінальне провадження щодо особи (осіб), яка досягла згоди, підлягає виділенню в окреме провадження.

Обставини, що враховуються прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості визначені **ст. 470 КПК**. Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини: ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб; характер і тяжкість обвинувачення (підозри); наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень; наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень.

У кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим здійснюється з врахуванням таких обставин: у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків або нетяжкого злочину – за погодженням з першим заступником Генерального прокурора або заступником Генерального прокурора, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником; у кримінальному провадженні щодо тяжкого злочину – за погодженням з Генеральним прокурором (особою, яка виконує його обов'язки) або його першим заступником чи заступником, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником; у кримінальному провадженні щодо особливо тяжкого злочину – за погодженням з Генеральним прокурором (особою, яка виконує його обов'язки) або його першим заступником чи заступником; у кримінальному провадженні щодо кримінальних проступків або нетяжкого злочину, досудове розслідування якого здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, – за погодженням із заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особою, яка виконує його обов'язки) або його першим заступником чи заступником, керівником підрозділу Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; у кримінальному провадженні щодо тяжкого злочину, досудове розслідування якого здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, – за погодженням із заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особою, яка виконує його обов'язки) або його першим заступником чи заступником; у кримінальному провадженні щодо особливо тяжкого злочину, досудове розслідування якого

здійснюється детективами Національного антикорупційного бюро України або яке було направлено до суду прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, – за погодженням із заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особою, яка виконує його обов'язки).

Зміст угоди про примирення визначений у **ст. 471 КПК**. У угоді про примирення зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення, узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 КПК, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Зміст угоди про визнання винуватості визначений у **ст. 472 КПК**. В угоді про визнання винуватості зазначаються її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене

покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, умови застосування спеціальної конфіскації, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 КПК, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Наслідки укладення та затвердження угоди (ст. 473 КПК): для підозрюваного чи обвинуваченого – обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями статей 394 і 424 КПК та відмова від здійснення прав, передбачених пунктом 1 частини четвертої статті 474 КПК; для потерпілого – обмеження права оскарження вироку згідно з положеннями статей 394 і 424 КПК та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку згідно з положеннями статей 394 та 424 КПК, а для підозрюваного чи обвинуваченого – також його відмова від здійснення прав, передбачених абзацами першим та четвертим пункту 1 частини четвертої статті 474 КПК.

Загальний порядок судового провадження на підставі угоди визначений у ст. 474 КПК. У випадку якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду.

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди.

Але є певні особливості укладення угод, а саме перед ухваленням рішення про затвердження угоди про визнання винуватості суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє, по-перше, що обвинувачений має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожену обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують. При цьому обвинувачений має право мовчати, а факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення. Обвинувачений також має право на участь захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно. Також під час судового розгляду обвинувачений має право клопотати про допит свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь. Окрім того, обвинувачений повинен чітко усвідомлювати наслідки укладення та затвердження угод, передбачених статтею 473 КПК, розуміти характер кожного обвинувачення, щодо якого він визнає себе винуватим, розуміти вид покарання, а також інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом.

По-друге, перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен з'ясувати в обвинуваченого, чи цілком він розуміє, що він має право на справедливий судовий розгляд, під час якого сторона обвинувачення зобов'язана довести кожену обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують. Окрім того, обвинуваченому суд у доступній формі повинен роз'яснити, що він

має право мовчати, і факт мовчання не матиме для суду жодного доказового значення; мати захисника, у тому числі на отримання правової допомоги безоплатно у порядку та випадках, передбачених законом, або захищатися самостійно. Також обвинувачений під час судового розгляду має право допитувати свідків обвинувачення, подати клопотання про виклик свідків і подати докази, що свідчать на його користь тощо.

Крім того, перед прийняттям рішення про затвердження угоди про примирення суд під час судового засідання повинен з'ясувати у потерпілого, чи цілком він розуміє наслідки затвердження угоди, передбачені статтею 473 КПК.

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх.

Суд перевіряє угоду на відповідність вимогам КПК та закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо: умови угоди суперечать вимогам КПК та закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; умови угоди не відповідають інтересам суспільства; умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися; очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

У разі відмови суду в затвердженні угоди, укладення якої ініційовано на стадії досудового розслідування, судові провадження

за згодою сторін кримінального провадження продовжується в загальному порядку.

У разі незгоди однієї із сторін із продовженням судового провадження у загальному порядку досудове розслідування продовжується в загальному порядку.

У разі відмови суду в затвердженні угоди, укладення якої ініційовано на стадії судового провадження, останнє продовжується у загальному порядку.

До моменту видалення суду до нарадчої кімнати сторони угоди мають право ініціювати зміни до укладеної угоди та у разі досягнення згоди укласти нову угоду.

Повторне звернення з угодою з тим самим підозрюваним, обвинуваченим в одному кримінальному провадженні допускається одноразово у разі усунення підстав, на основі яких суд відмовив у затвердженні такої угоди. У разі повторної відмови судом у затвердженні угоди наступне звернення з угодою з тим самим підозрюваним, обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні не допускається.

Далі розглянемо особливості вироку на підставі угоди (ст. 475 КПК).

Якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання. Вирок на підставі угоди повинен відповідати загальним вимогам до обвинувальних вироків з урахуванням особливостей, передбачених частиною третьою ст. 475 КПК.

Мотивувальна частина вироку на підставі угоди має містити формулювання обвинувачення та статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, яка передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачувалася особа; відомості про укладену угоду, її реквізити, зміст та визначена міра покарання; мотиви, з яких суд виходив при вирішенні питання про відповідність угоди вимогам КПК та закону і ухваленні вироку, та положення закону, якими він керувався.

У резолютивній частині вироку на підставі угоди повинно міститися рішення про затвердження угоди із зазначенням її реквізитів, рішення про винуватість особи із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, рішення про призначення узгодженої сторонами міри покарання за кожним з обвинувачень та остаточної міри покарання, а також інші відомості, передбачені статтею 374 КПК.

Вирок на підставі угоди може бути оскаржений у порядку, передбаченому КПК України, з підстав, передбачених статтею 394 КПК.

Наслідки невиконання угоди визначені в **ст. 476 КПК**. У разі невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості потерпілий чи прокурор відповідно мають право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку. Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, може бути подано протягом встановлених законом строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Клопотання про скасування вироку, яким затверджена угода, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.

Суд своєю ухвалою скасовує вирок, яким затверджена угода, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе, що засуджений не виконав умови угоди. Наслідком скасування вироку є призначення судового розгляду в загальному порядку або направлення матеріалів провадження для завершення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування. Ухвала про скасування вироку, яким була затверджена угода, або про відмову у скасуванні вироку може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Умисне невиконання угоди є підставою для притягнення особи до відповідальності, встановленої законом.

5.2 Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення

Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення визначено в ст. 477 КПК. Кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень, передбачених: частиною першою статті 122 (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження без обтяжуючих обставин), статтю 125 (умисне легке тілесне ушкодження), частиною першою статті 126 (умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, без обтяжуючих обставин), статтю 126¹ (домашнє насильство), частиною першою статті 129 (погроза вбивством без обтяжуючих обставин), статтю 132 (розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби), частиною першою статті 133 (зараження венеричною хворобою без обтяжуючих обставин), статтю 134 (незаконний аборт або стерилізація), частиною першою статті 135 (залишення в небезпеці без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 139 (ненадання допомоги хворому медичним працівником без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 142 (незаконне проведення дослідів над людиною без обтяжуючих обставин), статтю 145 (незаконне розголошення лікарської таємниці), статтю 151² (примушування до шлюбу), частиною першою статті 152 (згвалтування без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 153 (сексуальне насильство), статтю 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок), частиною першою статті 161 (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань без обтяжуючих обставин), частиною першою

статті 162 (порушення недоторканності житла без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 163 (порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 164 (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 165 (ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 168 (розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 176 (порушення авторського права і суміжних прав без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 177 (порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію), статтею 180 (перешкоджання здійсненню релігійного обряду), статтею 182 (порушення недоторканності приватного життя), частиною першою статті 194 (умисне знищення або пошкодження майна без обтяжуючих обставин), статтею 195 (погроза знищення майна), статтею 197 (порушення обов'язків щодо охорони майна), статтею 203¹ (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), частиною першою статті 206 (протидія законній господарській діяльності без обтяжуючих обставин), статтею 219 (доведення до банкрутства – щодо дій, якими завдано шкоду кредиторам), статтею 229 (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), статтею 231 (незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю), статтею 232 (розголошення комерційної або банківської таємниці), статтею 232¹ (незаконне використання інсайдерської інформації – щодо дій, якими заподіяно шкоду правам, свободам та інтересам окремих громадян або інтересам юридичних осіб), статтею 232² (приховування інформації про діяльність емітента),

частиною першою статті 355 (примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань без обтяжуючих обставин), статтею 356 (самоправство – щодо дій, якими заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян або інтересам власника), частиною першою статті 361 (несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, без обтяжуючих обставин), частиною першою статті 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, без обтяжуючих обставин), статтею 364¹ (зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), статтею 365¹ (перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми), статтею 365² (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) Кримінального кодексу України.

Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення визначений в **ст. 478 КПК**. Потерпілий має право подати до слідчого, дізнавача, прокурора, іншої службової особи органу, уповноваженого на початок досудового розслідування, заяву про вчинення кримінального правопорушення протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення.

Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення визначений **ст. 479 КПК**. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення може відбуватися на підставі угоди про примирення або без неї.

5.3 Особливості кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність

Особливості закінчення досудового розслідування визначені в ст. 479¹ КПК. У разі якщо підозрюваний заперечеє проти закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої статті 284 КПК, прокурор, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для встановлення факту вчинення підозрюваним діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Надання доступу до матеріалів здійснюється у порядку, передбаченому статтею 290 КПК.

У найкоротший строк після ознайомлення з матеріалами досудового розслідування прокурор звертається до суду з клопотанням про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої статті 284 КПК.

У клопотанні прокурора про закриття кримінального провадження зазначаються: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; анкетні дані підозрюваного (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство); прізвище, ім'я, по батькові та займана посада прокурора; фактичні обставини діяння та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що була чинною на час його вчинення; докази, що підтверджують факт вчинення особою діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність; обставини, які свідчать, що кримінальне провадження підлягає закриттю у зв'язку з втратою чинності законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння; розмір шкоди,

завданій діянням підозрюваного, та відомості про її відшкодування; дата та місце складення клопотання.

Одночасно з переданням клопотання про закриття кримінального провадження до суду прокурор зобов'язаний надати копію клопотання підозрюваному, його захиснику.

Особливості судового провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність визначені в ст. 479² КПК. Суд здійснює судові провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, у загальному порядку, передбаченому КПК України, з урахуванням особливостей, визначених КПК.

За відсутності згоди підозрюваного на закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої статті 284 КПК, та в разі, якщо судом встановлено вчинення ним діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 1² частини другої статті 284 КПК. Якщо судом не встановлено, що підозрюваним вчинено діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 1 або 2 частини першої статті 284 КПК.

Якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння, суд зупиняє судовий розгляд і запитує згоду обвинуваченого на закриття кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 4¹ частини першої статті 284 КПК. Суд закриває кримінальне провадження на цій підставі, якщо обвинувачений проти цього не заперече. За відсутності згоди обвинуваченого та в разі, якщо судом встановлено вчинення ним діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального

провадження з підстави, передбаченої пунктом 1-2 частини другої статті 284 КПК. Якщо судом не встановлено, що обвинуваченим вчинено діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність, суд ухвалює виправдувальний вирок.

5.4 Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб

Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження зазначений у **ст. 480 КПК**. Особливий порядок кримінального провадження застосовується стосовно: народного депутата України; судді, судді Конституційного Суду України, судді Вищого антикорупційного суду, а також присяжного на час виконання ним обов'язків у суді, Голови, заступника Голови, члена Вищої ради правосуддя, Голови, заступника Голови, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; кандидата у Президенти України; Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Голови, іншого члена Рахункової палати; депутата місцевої ради; адвоката; Генерального прокурора, його заступника, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; Директора та працівників Національного антикорупційного бюро України; Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника.

Розглянемо особливості початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених суддею Вищого антикорупційного суду (**ст. 480¹ КПК**). Відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення суддею Вищого антикорупційного суду, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) у порядку, встановленому КПК України.

Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора) зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин

з моменту внесення таких відомостей, повідомити Верховний Суд про початок досудового розслідування.

Особливості повідомлення про підозру зазначеній категорії осіб регламентовані в **ст. 481 КПК**. А саме, письмове повідомлення про підозру здійснюється: адвокату, депутату місцевої ради, депутату Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільському, селищному, міському голові – Генеральним прокурором, його заступником, керівником обласної прокуратури в межах його повноважень; народному депутату України, кандидату у Президенти України, Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, Голові або іншому члену Рахункової палати, прокурору Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Директору або іншому працівнику Національного антикорупційного бюро України, заступникам Генерального прокурора, Голові Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступнику – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) або заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; судді, судді Конституційного Суду України, присяжному на час виконання ним обов'язків у суді, Голові, заступнику Голови, члену Вищої ради правосуддя, Голові, заступнику Голови, члену Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, працівникам Національного антикорупційного бюро України – Генеральним прокурором або його заступником; судді Вищого антикорупційного суду – Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора); Генеральному прокурору – заступником Генерального прокурора.

Генеральний прокурор (виконувач обов'язків Генерального прокурора), його заступник, керівник обласної прокуратури може доручити іншим прокурорам здійснити письмове повідомлення про підозру особам, визначеним частиною першою ст. 481 КПК, у порядку, передбаченому частинами першою і другою статті 278 КПК.

Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу стосовно судді визначені в **ст. 482 КПК**.

Затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою Вищої ради правосуддя.

Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: якщо Вищою радою правосуддя надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням; затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину. Суддя має бути негайно звільнений, якщо мета такого затримання (попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину) досягнута.

Кримінальне провадження стосовно суддів Вищого антикорупційного суду здійснюється у відповідності до **ст. 482¹ КПК**. Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо судді Вищого антикорупційного суду клопотання учасників кримінального провадження розглядає слідчий суддя, визначений пунктом 18 частини першої статті 3 КПК, в порядку, визначеному КПК України.

Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій стосовно народного депутата України визначені в **ст. 482² КПК**. Відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального

правопорушення народним депутатом України, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора) у порядку, встановленому КПК України.

Клопотання про дозвіл на затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, обшук, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, а також про застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи народного депутата України, розгляд яких віднесено до повноважень слідчого судді, мають бути погоджені Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора).

Розгляд таких клопотань, крім застосування негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється слідчим суддею, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Такі клопотання розглядаються за обов'язкової участі народного депутата України. Слідчий суддя зобов'язаний завчасно повідомити народного депутата України про розгляд зазначеного клопотання, крім клопотання про застосування негласних слідчих (розшукових) дій або обшуку.

Якщо народний депутат України без поважної причини не прибув на судові засідання або не повідомив про причини своєї відсутності, таке клопотання може розглядатися без участі народного депутата України.

Без дозволу слідчого судді, винесеного на підставі клопотання, погодженого Генеральним прокурором (особою, що виконує обов'язки Генерального прокурора), дозволяється затримання народного депутата України лише у разі, якщо останнього застали під час вчинення або безпосередньо після вчинення тяжкого або

особливо тяжкого злочину, пов'язаного із застосуванням насильства, або такого, що спричинив загибель людини.

Орган або посадові особи, які затримали народного депутата України, повідомили йому про підозру або застосували до нього запобіжний захід, або здійснили інші слідчі дії (крім обшуку та негласних слідчих (розшукових) дій), зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Голову Верховної Ради України.

У разі вчинення дій, зазначених в абзаці шостому цієї частини, стосовно Голови Верховної Ради України орган або посадові особи зобов'язані негайно, але не пізніше 24 години з моменту вчинення таких дій, повідомити про це Першого заступника Голови Верховної Ради України.

Ухвали за результатами розгляду таких клопотань можуть бути оскаржені в апеляційному порядку у випадках, передбачених КПК України.

Інформування державних та інших органів чи службових осіб здійснюється відповідно до **ст. 406 КПК**. Так про застосування запобіжного заходу, ухвалення вироку повідомляються: щодо адвокатів – відповідні органи адвокатського самоврядування; щодо інших категорій осіб, передбачених статтею 480 КПК, – органи і службові особи, які їх обрали або призначили чи відповідають за заміщення їхніх посад.

Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку визначені в **ст. 483¹ КПК**. Кримінальне провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку здійснюється стосовно юридичної особи згідно із загальними правилами досудового розслідування та судового розгляду, передбаченими КПК України, з урахуванням положень цієї глави.

Кримінальне провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному

порядку здійснюється окремо стосовно юридичної особи на підставі постанови прокурора або ухвали суду за наявності підстав, передбачених частиною другою статті 96³ Кримінального кодексу України, у разі: якщо здійснення такого кримінального провадження окремо стосовно юридичної особи не може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду стосовно фізичної особи; наявності обвинувального вироку суду, рішення про закриття кримінального провадження, застосування заходів медичного або виховного характеру стосовно уповноваженої особи, яка діяла від імені та в інтересах юридичної особи, що набрали законної сили; смерті підозрюваного, обвинуваченого або уповноваженої особи, яка діяла від імені та в інтересах юридичної особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю; якщо здійснення досудового розслідування та судового розгляду неможливе через наявність обставин, які фактично унеможливають провадження (зокрема, ухилення підозрюваного, обвинуваченого або уповноваженої особи, яка діяла від імені та в інтересах юридичної особи, від слідства або суду, тяжка хвороба такої особи, дипломатичний імунітет або спеціальний правовий статус такої особи, або відмова іноземної держави у видачі чи екстрадиції такої особи тощо), за умови що це не вплине негативно на повноту та об'єктивність досудового розслідування та судового розгляду стосовно фізичної особи.

Особливості участі представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження визначені в ст. 483² КПК. У кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку участь представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, є обов'язковою. Представники юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, користуються правами та обов'язками, передбаченими статтею 46 КПК.

Слід зазначити, що одночасно брати участь у досудовому розслідуванні та судовому розгляді можуть не більше п'яти представників юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження.

Представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, може бути залучений юридичною особою до участі у кримінальному провадженні з моменту винесення прокурором постанови про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

У разі відсутності представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, визначеного юридичною особою, слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

У випадку, визначеному абзацом першим частини четвертої КПК, слідчий, прокурор вносить постанову, а слідчий суддя та суд постановляє ухвалу, якою доручає відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити захисника для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття у зазначені у постанові (ухвалі) час і місце для участі у кримінальному провадженні.

Постанова (ухвала) про доручення призначити захисника негайно направляється відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, і є обов'язковою для негайного виконання. Невиконання, неналежне або несвоєчасне виконання постанови (ухвали) про доручення призначити захисника тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

Витрати, пов'язані з оплатою допомоги захисника для здійснення захисту за призначенням, несе юридична особа, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження.

Відмова від захисника у випадку, передбаченому частиною четвертою КПК, не приймається, якщо юридична особа разом із відмовою не надає свого представника.

Особливості досудового розслідування по цій категорії кримінальних проваджень визначена в **ст. 483³ КПК**. Прокурор за наявності підстав, передбачених статтею 483¹ КПК, виносить постанову про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, відомості про що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Про здійснення кримінального провадження стосовно юридичної особи у спеціальному порядку прокурор не пізніше наступного робочого дня письмово повідомляє таку юридичну особу та надсилає їй копію постанови. У постанові прокурора має бути викладено стислий виклад фактичних обставин суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого статтями 209, 369, 369² стосовно службових осіб, передбачених частиною четвертою статті 18 Кримінального кодексу України, у зв'язку із яким передбачається застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, у тому числі зазначено час, місце його вчинення, а також інші суттєві обставини, відомі на момент винесення постанови.

У разі встановлення підстав для здійснення кримінального провадження стосовно юридичної особи, передбачених частиною другою статті 483¹ КПК, у ході досудового розслідування кримінального провадження прокурор своєю постановою виділяє матеріали досудового розслідування стосовно юридичної особи в окреме кримінальне провадження.

У разі встановлення підстав для здійснення кримінального провадження стосовно юридичної особи, передбачених частиною другою статті 483¹ КПК, на стадії судового провадження суд за клопотанням прокурора або за власною ініціативою виносить ухвалу

про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку та продовжує судовий розгляд за правилами цієї глави.

Особливості обчислення строку досудового розслідування по зазначеній категорії кримінальних проваджень визначені в **ст. 483⁴ КПК**. Строк досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку обчислюється з дня винесення постанови про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку і до дня звернення до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

Досудове розслідування у такому кримінальному провадженні повинно бути закінчене протягом шести місяців з дня винесення постанови про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

У разі якщо у кримінальному провадженні здійснено повідомлення про підозру особі, строк досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку обчислюється за загальними правилами.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження, а також строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому статтею 483⁻¹¹ КПК, не включається у строки, передбачені КПК, крім дня прийняття відповідної постанови та дня повідомлення представнику юридичної особи, стосовно якої передбачається застосування заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку, про завершення

досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строк, передбачений абзацом другим частини першої ст. 483⁴ КПК.

Строк досудового розслідування при об'єднанні кримінальних проваджень обчислюється відповідно до положень частин шостої і сьомої статті 219 КПК.

Якщо внаслідок виняткової складності кримінального провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня винесення постанови про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку у строк, визначений абзацом другим частини першої ст. 483⁴ КПК, такий строк може бути продовжено на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за відповідним клопотанням прокурора або слідчого, погодженим з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво у зазначеному кримінальному провадженні.

Загальний строк досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку не може перевищувати дванадцяти місяців.

Строк досудового розслідування, що закінчився, поновленню не підлягає.

Порядок продовження строку досудового розслідування визначається статтею 295⁻¹ КПК з урахуванням особливостей, визначених КПК.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування зазначаються: відомості про юридичну особу (повне найменування юридичної особи, її юридична адреса, ідентифікаційний код юридичної особи, дата і місце державної реєстрації); найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий

виклад обставин вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правова кваліфікація; виклад обставин, що свідчать про зв'язок юридичної особи з суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення; посилення на докази, якими обґрунтовуються обставини вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та зв'язок юридичної особи з ним; процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу; значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду; строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій; обставини, що перешкождали здійснити ці процесуальні дії раніше.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. При цьому слідчий, прокурор зобов'язані зазначити у відповідному клопотанні найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

Клопотання про продовження строку досудового розслідування подається не пізніше десяти днів до спливу строку досудового розслідування, встановленого частиною першою ст. 483⁴ КПК.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог КПК, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також представника юридичної особи.

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування, якщо слідчий, прокурор не доведе, що додатковий строк, необхідний для отримання доказів,

які можуть бути використані під час судового розгляду або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин, а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для початку кримінального провадження стосовно юридичної особи, та юридична особа пов'язана з цією подією.

Про відмову у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування слідчим суддею постановляється вмотивована ухвала.

У разі відмови слідчим суддею у продовженні строку досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, зобов'язаний протягом п'яти днів здійснити одну з дій, передбачених статтею 483¹⁰ КПК.

Загальні положення застосування обмежень до юридичної особи визначені в **ст. 483⁵ КПК**. У кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку до такої особи може застосовуватися захід забезпечення кримінального провадження у вигляді обмеження.

У разі наявності достатніх підстав вважати, що від імені юридичної особи та в її інтересах можуть вчинятися дії, спрямовані на уникнення застосування до неї заходів кримінально-правового характеру та перешкоджання кримінальному провадженню іншим чином, слідчий за погодженням з прокурором, прокурор звертаються до слідчого судді, суду з клопотанням про застосування обмежень до юридичної особи, стосовно якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру.

Обмеження можуть застосовуватися щодо діяльності юридичної особи, яка пов'язана з: внесенням змін до установчих документів стосовно засновників (учасників) юридичної особи, розміру

та складу статутного капіталу, найменування юридичної особи, укладення правочину, предметом якого є частка учасника у статутному капіталі юридичної особи; вчиненням значних господарських зобов'язань (значних правочинів): для акціонерних товариств – якщо ринкова вартість предмета правочину становить щонайменше 10 відсотків вартості активів акціонерного товариства за даними останньої річної фінансової звітності; для товариств з обмеженою відповідальністю – якщо вартість предмета правочину становить 50 відсотків або більше вартості чистих активів товариства порівняно з його останньою затвердженою фінансовою звітністю; розпорядженням активами юридичної особи; припиненням юридичної особи.

Обмеження стосовно юридичної особи можуть бути застосовані на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження з обґрунтуванням необхідності такого обмеження та вказівкою на можливі наслідки (ризика) його незастосування.

Порядок подання клопотань про застосування обмежень стосовно юридичної особи визначений в ст. 483⁶ КПК. Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором під час досудового розслідування, а також прокурор під час судового провадження має право звернутися до слідчого судді, суду із клопотанням про застосування обмежень стосовно юридичної особи.

У клопотанні зазначаються: відомості про юридичну особу (повне найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код юридичної особи, дата і місце державної реєстрації), до якої просять застосувати обмеження; короткий виклад обставин вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правова кваліфікація; виклад обставин, що свідчать про зв'язок юридичної особи з суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення; підстави, мета та обґрунтування необхідності застосування обмежень

стосовно юридичної особи із зазначенням можливих негативних наслідків (ризиків) у разі незастосування обмежень; вид обмеження; документи, що підтверджують право власності на активи, розпорядження якими потрібно обмежити, або конкретні факти і докази, що свідчать про володіння, користування чи розпорядження юридичною особою такими активами (у разі подання клопотання з метою обмеження розпорядження активами юридичної особи); строк, на який застосовуються обмеження.

До клопотання також додаються: докази, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання; документи, що підтверджують направлення юридичній особі або вручення її представнику копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання (у разі розгляду клопотання за участю захисника та представника юридичної особи).

Порядок розгляду клопотання про застосування обмежень стосовно юридичної особи визначений у ст. 483⁷ КПК. Клопотання про застосування обмежень стосовно юридичної особи розглядається слідчим суддею, судом не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду за участю прокурора та слідчого, представника юридичної особи. У разі неявки представника юридичної особи без поважних причин клопотання може бути розглянуто за його відсутності.

Якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни установчих документів юридичної особи, її припинення або розпорядження активами, що перешкоджатиме у подальшому їх стягненню, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику представника юридичної особи.

Слідчий суддя, суд, встановивши, що клопотання про застосування обмежень стосовно юридичної особи подано без додержання вимог статті 483⁶ КПК, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання про застосування обмежень стосовно юридичної особи слідчий суддя, суд має право за клопотанням

слідчого, прокурора, представника юридичної особи або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування обмежень стосовно юридичної особи.

Застосування обмежень стосовно юридичної особи вирішується відповідно до **ст. 483⁸ КПК**. Слідчий суддя, суд відмовляє у задоволенні клопотання про застосування обмежень стосовно юридичної особи, якщо слідчий, прокурор не доведе наявності достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для запобігання спробам юридичної особи ухилитися від застосування стосовно неї заходів кримінально-правового характеру, перешкоджати кримінальному провадженню в будь-який інший спосіб.

При вирішенні питання про застосування обмежень стосовно юридичної особи слідчий суддя, суд зобов'язаний врахувати такі обставини: правову підставу для застосування обмежень стосовно юридичної особи; наявність доказів, які вказують на зв'язок юридичної особи з суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правову кваліфікацію; відсутність або наявність у сторони обвинувачення можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких обмежується діяльність юридичної особи, іншими способами; розумність та співрозмірність застосування обмежень стосовно юридичної особи завданням кримінального провадження; наслідки застосування обмежень стосовно юридичної особи для її господарської діяльності та інших осіб.

За наслідками розгляду клопотання слідчий суддя, суд постановляє ухвалу, в якій зазначає: мотиви застосування або відмови у задоволенні клопотання про застосування обмежень стосовно юридичної особи; строк, на який застосовуються обмеження; порядок виконання та оскарження ухвали.

У разі задоволення клопотання про застосування обмежень щодо розпорядження активами юридичної особи слідчий суддя, суд додатково визначає: перелік активів, розпорядження якими обмежується; форму обмеження щодо розпорядження активами; строк, на який застосовуються обмеження.

Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, представнику юридичної особи, юридичній особі, іншим заінтересованим особам не пізніше дня, наступного за днем її постановлення, та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень.

Ухвала про застосування обмежень стосовно юридичної особи виконується негайно слідчим, прокурором.

Особливості скасування застосованих обмежень стосовно юридичної особи визначені в ст. 483⁹ КПК. Так представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, має право заявити клопотання про скасування застосованих обмежень стосовно юридичної особи повністю або частково. Таке клопотання під час досудового розслідування розглядається слідчим суддею, а під час судового провадження – судом.

Застосовані обмеження стосовно юридичної особи також можуть бути скасовані повністю або частково ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження за клопотанням представника юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, якщо він доведе, що у подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба.

Клопотання про скасування застосованих обмежень стосовно юридичної особи розглядає слідчий суддя, суд не пізніше трьох днів після його надходження до суду. Про дату, час та місце розгляду повідомляється особа, яка заявила клопотання, та особа, за клопотанням якої було застосовано обмеження стосовно юридичної особи.

З винесенням постанови про закриття кримінального провадження всі застосовані обмеження стосовно юридичної особи вважаються скасованими, про що зазначається в постанові.

Суд одночасно з ухваленням судового рішення, яким закінчується судовий розгляд, вирішує питання про скасування застосованих обмежень стосовно юридичної особи. Суд скасовує застосовані обмеження стосовно юридичної особи, зокрема в разі закриття кримінального провадження судом.

Закінчення досудового розслідування кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку визначений у ст. 483¹⁰ КПК. Прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після винесення постанови про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку здійснити одну з таких дій: закрити кримінальне провадження; звернутися до суду з актом про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Відкриття матеріалів кримінального провадження по цій категорії визначений у ст. 483¹¹ КПК. Визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складення акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити керівника юридичної особи та представника юридичної особи, який бере участь у кримінальному провадженні, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні.

Представник юридичної особи має право ознайомитися з матеріалами досудового розслідування у строк, визначений прокурором або слідчим. У разі необхідності строк ознайомлення може бути продовжено за обґрунтованим клопотанням представника юридичної особи, поданим до прокурора або слідчого.

Акт про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру і реєстр матеріалів досудового розслідування визначається в ст. 483¹² КПК. Акт про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є процесуальним рішенням, яким слідчий, прокурор стверджує про наявність підстав для застосування до юридичної особи заходів

кримінально-правового характеру у спеціальному порядку та яким завершується досудове розслідування.

Акт про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру має містити такі відомості: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; відомості про юридичну особу (повне найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код юридичної особи, дата і місце державної реєстрації); прізвище, ім'я, по батькові та займана посада прокурора; виклад фактичних обставин суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, його правова кваліфікація, які прокурор вважає встановленими, із зазначенням доказів, що підтверджують зв'язок юридичної особи з діянням; підстави застосування заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення; розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування); дата та місце його складення та затвердження.

Акт про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру підписується прокурором, який його затвердив. До акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру додаються: реєстр матеріалів досудового розслідування; розписка представника юридичної особи про отримання копії акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру і реєстру матеріалів досудового розслідування або підтвердження направлення юридичній особі копії акта і реєстру матеріалів досудового розслідування.

Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.

Особливості підготовчого судового засідання визначені в ст. 483¹³ КПК. Після отримання акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру суд не пізніше

п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, представника юридичної особи згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення: затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування; закрити провадження у випадку встановлення підстав, передбачених абзацом другим частини третьої статті 284 КПК; повернути акт про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, якщо він не відповідає вимогам КПК; призначити судовий розгляд на підставі акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Ухвала про повернення акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, представника юридичної особи, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

У разі неявки одного або декількох представників юридичної особи та участі щонайменше одного з них у судовому засіданні справу може бути розглянуто за умови участі щонайменше одного представника.

Особливості судового розгляду по цій категорії кримінальних проваджень визначені в **ст. 483¹⁴ КПК**. Документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до акта про

застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру і є матеріалами кримінального провадження.

Судовий розгляд проводиться лише стосовно юридичної особи та обставин і фактів, викладених в акті про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Судовий розгляд проводиться за участю прокурора, представника юридичної особи, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача, його представника та законного представника згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

У разі неявки одного або декількох представників юридичної особи та участі щонайменше одного з них у судовому засіданні справу може бути розглянуто за умови участі щонайменше одного представника.

Судовий розгляд починається з оголошення прокурором короткого викладу акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Після оголошення змісту акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру головуєчий встановлює юридичну особу, стосовно якої здійснюється провадження, роз'яснює представнику юридичної особи суть підстав для застосування заходів кримінально-правового характеру.

Постановляючи ухвалу, суд повинен вирішити такі питання: чи мало місце суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правову кваліфікацію; чи є зв'язок юридичної особи з таким суспільно небезпечним діянням; чи наявні підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; заходи кримінально-правового характеру, які можуть бути застосовані до юридичної особи; чи наявні підстави для застосування до грошей, цінностей чи іншого майна юридичної особи спеціальної конфіскації.

Зміст ухвали про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру визначений у **ст. 483¹⁵ КПК**. Ухвала про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру складається з вступної, мотивувальної та резолютивної частин.

У вступній частині ухвали зазначаються: дата і місце її постановлення; назва та склад суду, секретар судового засідання; найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; повне найменування юридичної особи, ідентифікаційний код юридичної особи, місце та дата її державної реєстрації; відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає суспільно небезпечне діяння, з яким пов'язана юридична особа; сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження.

У мотивувальній частині ухвали зазначаються:

– у разі відмови у застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру – обставини, які суд вважає недоведеними для застосування заходів до юридичної особи кримінально-правового характеру; мотиви, з яких суд відкидає докази сторони обвинувачення, а також мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при постановленні ухвали, та положення закону, якими керувався суд;

– у разі задоволення вимог щодо застосування заходів кримінально-правового характеру: обставини суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правова кваліфікація; зв'язок юридичної особи з таким суспільно небезпечним діянням; докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви неврахування окремих доказів; мотиви застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру; мотиви щодо вибору виду заходів кримінально-правового характеру; мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при постановленні ухвали, та положення закону, якими керувався суд.

У резолютивній частині ухвали зазначаються:

– у разі відмови у застосуванні заходів кримінально-правового характеру: повне найменування юридичної особи, ідентифікаційний код юридичної особи, місце та дата її державної реєстрації; рішення про відмову в застосуванні заходів кримінально-правового характеру; рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження; рішення щодо речових доказів і документів; рішення щодо процесуальних витрат; строк набрання ухвалою законної сили та порядок її оскарження; порядок отримання копій ухвали та інші відомості;

– у разі задоволення вимог щодо застосування заходів кримінально-правового характеру: повне найменування юридичної особи, ідентифікаційний код юридичної особи, місце та дата державної реєстрації; рішення про застосування заходів кримінально-правового характеру та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; заходи кримінально-правового характеру, застосовані до юридичної особи; порядок застосування заходів кримінально-правового характеру та уповноважені особи щодо їх реалізації; строк застосування додаткових (нефінансових) заходів кримінально-правового характеру (у разі їх застосування); рішення щодо речових доказів і документів та спеціальної конфіскації; рішення про відшкодування процесуальних витрат; рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження; строк набрання ухвалою законної сили і порядок її оскарження; порядок отримання копій ухвали та інші відомості.

Ухвала про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру не має преюдиціального значення для досудового розслідування чи судового розгляду іншого кримінального провадження.

Особливості апеляційного та касаційного оскарження визначені в ст. 483¹⁶ КПК. Апеляційна скарга може бути подана на ухвалу суду про застосування чи відмову у застосуванні до юридичної особи

заходів кримінально-правового характеру протягом тридцяти днів з дня їх проголошення.

Суд апеляційної інстанції змінює ухвалу суду про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру в разі пом'якшення виду заходів кримінально-правового характеру.

Ухвала підлягає скасуванню чи зміні у зв'язку з невідповідністю висновків суду першої інстанції фактичним обставинам лише тоді, коли невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження вплинула чи могла вплинути на вирішення питання про застосування заходів кримінально-правового характеру.

Після скасування судом апеляційної інстанції ухвали про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, про відмову у застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру суд першої інстанції здійснює судові провадження в іншому складі суду.

Суд апеляційної інстанції скасовує ухвалу про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру і постановляє свою ухвалу в разі: застосування більш суворого виду заходів кримінально-правового характеру; відмови у застосуванні заходів кримінально-правового характеру.

У касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру або про відмову в застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених судових рішень суду першої інстанції.

Особливості укладення угоди у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку визначені в ст. 483¹⁷ КПК. У кримінальному провадженні може бути укладена угода між прокурором та юридичною особою про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Угода про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру може бути укладена за ініціативою прокурора або представника юридичної особи.

Угода про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру може бути укладена за наявності підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, передбачених статтею 96⁻³ Кримінального кодексу України.

Укладення угоди про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру може ініціюватися в будь-який момент після винесення постанови про здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку до виходу суду до нарадчої кімнати для постановлення ухвали.

У разі недосягнення згоди щодо укладення такої угоди факт її ініціювання і твердження, що були зроблені з метою її досягнення, не можуть розглядатися як відмова від застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру чи визнання нею наявності підстав для застосування заходів кримінально-правового характеру.

Прокурор зобов'язаний проінформувати представника юридичної особи про право на укладення угоди, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні.

Обставини, що враховуються прокурором при укладенні угоди, її зміст та наслідки укладення визначені в **ст. 483¹⁸ КПК**. Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зобов'язаний враховувати такі обставини: ступінь та характер сприяння юридичної особи стороною обвинувачення під час досудового розслідування; надання юридичною особою всієї необхідної інформації для встановлення фізичних осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; характер суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, з обставинами якого пов'язана юридична особа; наявність суспільного

інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень.

В угоді про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зазначаються її сторони, суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правова кваліфікація, визнання юридичною особою свого зв'язку із суспільно небезпечним діянням, обов'язки юридичної особи щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого фізичними особами (якщо відповідні домовленості мали місце), узгоджений вид та розмір заходів кримінально-правового характеру, строк їх застосування (для додаткових (нефінансових) заходів кримінально-правового характеру) та згода юридичної особи в особі її представника на їх застосування, наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди.

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Наслідком укладення та затвердження угоди про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру для прокурора, юридичної особи в особі її представника є обмеження їх права оскарження ухвали згідно з положеннями статті 483¹⁶ КПК, а для юридичної особи в особі її представника – також його відмова від здійснення прав, передбачених пунктами 1 і 3 частини другої статті 483¹⁹ КПК.

Особливості судового провадження на підставі угоди визначені в **ст. 483¹⁹ КПК**. Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, акт про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду акта про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення

проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Перед ухваленням рішення про затвердження угоди про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру суд під час судового засідання повинен з'ясувати у представника юридичної особи, чи цілком він розуміє: що юридична особа має право на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожную обставину щодо наявності підстав для застосування до неї заходів кримінально-правового характеру, а вона має право на захист; наслідки укладення та затвердження угод, передбачені частиною третьою статті 483¹⁸ КПК; види заходів кримінально-правового характеру, які будуть застосовані до юридичної особи у разі затвердження угоди судом.

Якщо суд переконується, що угода може бути затверджена, він постановляє ухвалу, якою затверджує угоду і призначає узгоджені сторонами види заходів кримінально-правового характеру.

Ухвала на підставі угоди повинна відповідати загальним вимогам до ухвали про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру з урахуванням особливостей, передбачених ст. 483¹⁹ КПК.

Мотивувальна частина ухвали на підставі угоди має містити: відомості щодо обставин суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення та його правову кваліфікацію, з яким пов'язана юридична особа; відомості про укладену угоду, її реквізити, зміст та визначені види заходів кримінально-правового характеру; мотиви, з яких суд виходив при вирішенні питання про відповідність угоди вимогам КПК та закону, та положення закону, якими він керувався.

У резолютивній частині ухвали на підставі угоди повинно міститися рішення про затвердження угоди із зазначенням її реквізитів, рішення про визнання зв'язку юридичної особи із суспільно

небезпечним діянням, що підпадає під ознаки кримінального правопорушення, та його правову кваліфікацію, рішення про призначення узгоджених сторонами видів заходів кримінально-правового характеру, а також інші відомості, передбачені статтею 483¹⁵ КПК.

Порядок оскарження судових рішень щодо укладення угоди по цій категорії кримінальних проваджень визначена в **ст. 483²⁰ КПК**. Ухвала на підставі угоди може бути оскаржена у порядку, передбаченому статтею 483¹⁶ КПК.

Ухвала суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та юридичною особою про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру може бути оскаржена: представником юридичної особи виключно з підстав: призначення судом заходів кримінально-правового характеру, суворіших, ніж узгоджені сторонами угоди; постановлення ухвали без його згоди на застосування заходів кримінально-правового характеру; нероз'яснення йому наслідків укладення угоди; прокурором виключно з підстав призначення судом заходів кримінально-правового характеру, менш суворих, ніж узгоджені сторонами угоди.

Порядок оскарження ухваленого за результатами укладення угоди рішення визначений в **ст. 483²¹ КПК**. У разі невиконання угоди про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру представник юридичної особи чи прокурор має право звернутися до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування ухвали. Клопотання про скасування ухвали, якою затверджено угоду, може бути подано протягом року після її затвердження судом.

Клопотання про скасування ухвали, якою затверджено угоду, розглядається в судовому засіданні за участю сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для судового розгляду.

Суд своєю ухвалою скасовує ухвалу, якою затверджено угоду, якщо особа, яка звернулася з відповідним клопотанням, доведе,

що юридична особа не виконала умови угоди. Наслідком скасування ухвали є призначення судового розгляду в порядку, визначеному КПК, або направлення матеріалів кримінального провадження для завершення досудового розслідування в порядку, визначеному КПК, якщо угода була ініційована на стадії досудового розслідування.

Ухвала про скасування ухвали, якою було затверджено угоду, або про відмову у скасуванні ухвали може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Умисне невиконання угоди є підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Особливості виконання ухвали про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру визначено в **ст. 483²² КПК**. Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного з виконанням судового рішення щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, подається до суду, який ухвалив судові рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, в тому числі на підставі угоди.

Під час виконання судового рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру, у тому числі на підставі угоди, суд, визначений частиною першою ст. 483²² КПК, має право вирішувати питання про: порядок виконання рішення визначеними органами державної влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та іншими особами; особливості застосування заходів кримінально-правового характеру; зміну заходів кримінально-правового характеру, застосованих стосовно юридичної особи; інші питання, що виникають під час виконання судового рішення.

У судові засідання викликаються представник юридичної особи, прокурор, інші особи, відповідальні за виконання судового рішення щодо застосування до юридичної особи заходів

кримінально-правового характеру. Усі учасники повідомляються про дату, час та місце розгляду клопотання (подання).

За наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку.

5.5 Кримінальне провадження щодо неповнолітніх

Далі розглянемо порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх (ст. 484 КПК). Цей порядок кримінального провадження визначається загальними правилами КПК, але з урахуванням певних особливостей передбачених КПК. Так кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, дізнавачем, які спеціально уповноважені керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх. Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього, в тому числі під час провадження щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям, роз'яснювати суть процесуальних дій, рішень та їх значення, вислуховувати його аргументи при прийнятті процесуальних рішень та вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього.

Слід зазначити, що неповнолітніми особами Положення цього параграфу застосовуються у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, вчинених особами, які не досягли вісімнадцятирічного віку.

Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх (ст. 485 КПК).

Під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, крім обставин, передбачених статтею 91 КПК, також з'ясовуються: повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього: його вік (число, місяць, рік народження), стан здоров'я та рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними; ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння; умови життя та виховання неповнолітнього; наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Для встановлення віку неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, його відношення до вчиненого ним діяння у кримінальному провадженні може призначатися комплексна психолого-психіатрична і психологічна експертиза (ст. 486 КПК). У разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза.

Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

З'ясування умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого регламентовано ст. 487 КПК. Так при дослідженні умов життя та виховання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого належить з'ясувати: склад

сім'ї неповнолітнього, обстановку в ній, взаємини між дорослими членами сім'ї та дорослими і дітьми, ставлення батьків до виховання неповнолітнього, форми контролю за його поведінкою, морально-побутові умови сім'ї; обстановку в школі чи іншому навчальному закладі або на виробництві, де навчається або працює неповнолітній, його ставлення до навчання чи роботи, взаємини з вихователями, учителями, однолітками, характер і ефективність виховних заходів, які раніше застосовувалися до нього; зв'язки і поведінку неповнолітнього поза домом, навчальним закладом та роботою.

Участь у кримінальному провадженні законного представника неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого відбувається у відповідності до **ст. 488 КПК**. Батьки або інші законні представники неповнолітнього беруть участь у кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.

Законні представники викликаються в судове засідання. Їхнє неприбуття не зупиняє судового провадження, крім випадків, коли суд визнає необхідною їх участь. Вони перебувають у залі судового засідання протягом усього судового провадження, а в разі необхідності можуть бути допитані як свідки. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.

Порядок виклику неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється на підставі **ст. 489 КПК**. Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею чи судом через його батьків або інших законних представників. Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження. Відповідно

до **ст. 490 КПК** здійснюється допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого здійснюється згідно з правилами, передбаченими КПК України, у присутності захисника.

В допиті неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого обов'язково бере участь законний представник, педагог, психолог або лікар (**ст. 491 КПК**). У випадку якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а у разі необхідності – лікаря.

До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право ставити запитання неповнолітньому підозрюваному чи обвинуваченому. Слідчий, дізнавач, прокурор вправі відвести поставлене запитання, але відведене запитання повинно бути занесено до протоколу.

Запобіжні заходи до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого застосовуються відповідно до **ст. 492 КПК**. За наявності підстав передбачених КПК України, до неповнолітнього може бути застосовано один із запобіжних заходів, який обирається з урахуванням його вікових та психологічних особливостей, роду занять тощо.

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у статті 177 КПК.

Про затримання і взяття під варту неповнолітнього негайно сповіщаються його батьки чи особи, які їх замінюють.

Згідно зі **ст. 493 КПК** неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого крім запобіжних заходів, передбачених статтею 176 КПК, можна передати під нагляд. Такий учасник кримінального провадження може передаватися під нагляд батьків, опікунів

чи піклувальників, а ті неповнолітні, які виховуються в дитячій установі, передаються під нагляд адміністрації цієї установи.

Передача неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи полягає у взятті на себе будь-ким із зазначених осіб або представником адміністрації дитячої установи письмового зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду, а також його належну поведінку.

Передача під нагляд батьків та інших осіб можливе лише за їхньої на це згоди та згоди неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши.

До передавання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд суд зобов'язаний зібрати відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, їхні стосунки з неповнолітнім і впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім.

При відібранні зобов'язання про взяття під нагляд батьки, опікуни, піклувальники, адміністрація дитячої установи попереджаються про характер підозри чи обвинувачення неповнолітнього і про їхню відповідальність у разі порушення взятого на себе зобов'язання. При порушенні цього зобов'язання на батьків, опікунів і піклувальників накладається грошове стягнення від двох до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Питання передавання неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи розглядається за клопотанням прокурора за правилами обрання запобіжного заходу або за клопотанням сторони захисту під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу.

Виділення в окреме провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім здійснюється відповідно

до ст. 494 КПК. Але якщо неповнолітній підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення вчиненого разом із повнолітнім, то в цьому разі виникає можливість виділення цього кримінального провадження в окреме провадження ще на стадії досудового розслідування.

Неповнолітній обвинувачений також може бути тимчасово видалений із залу судового засідання на підставі ст. 495 КПК. Так, суд, заслухавши думку прокурора, захисника і законного представника неповнолітнього обвинуваченого, має право своєю ухвалою видалити його із залу судового засідання на час дослідження обставин, які можуть негативно вплинути на самого неповнолітнього обвинуваченого. Знайомство неповнолітнього обвинуваченого з результатами дослідження обставин, проведеного за його відсутності відбувається з ініціативи головуючого. Так, після повернення неповнолітнього обвинуваченого, головуючий знайомить його з обставинами, при вивченні яких неповнолітній обвинувачений був відсутнім і надає неповнолітньому обвинуваченому можливість поставити запитання особам, які були допитані за його відсутності.

Слід зазначити, що однією з особливостей участі неповнолітнього обвинуваченого в судовому засіданні є участь в кримінальному провадженні у судовому розгляді представників служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції (ст. 496 КПК). Так, суд повідомляє відповідну службу у справах дітей та уповноважений підрозділ органів Національної поліції про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого. Суд також має право викликати в судові засідання представників цих установ. В свою чергу представники служби у справах дітей та уповноваженого підрозділу органів Національної поліції мають право заявляти клопотання, ставити запитання неповнолітньому обвинуваченому, його законному представнику, потерпілому, свідкам, експерту і спеціалісту, висловлювати думку з приводу найбільш доцільних заходів щодо обвинуваченого з метою його перевиховання.

Примусові заходи виховного характеру застосовуються до неповнолітнього обвинуваченого відповідно до **ст. 497 КПК**. Наприклад, якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, необережного нетяжкого злочину без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду.

З підстав, передбачених частиною першою ст. 497 КПК, клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру може бути складене і надіслане до суду за умови, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник проти цього не заперечують.

Під час судового розгляду суд за наявності підстав, передбачених частиною першою **ст. 497 КПК**, може прийняти рішення про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

Особливої уваги в чинному КПК приділяється застосуванню примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які ще не досягли віку кримінальної відповідальності. Це особи віком до 14–16 років.

Відповідно до **ст. 498 КПК** підстави для застосування примусових заходів виховного характеру до таких осіб виникають внаслідок вчинення таким неповнолітнім (якщо особа досягла одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність) суспільно небезпечного діяння, яке підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру здійснюється на підставі **ст. 499 КПК**. Таке розслідування здійснюється слідчим,

дiзнавачем, якi спецiально уповноваженi керiвником органу досудового розслiдування на здiйснення досудових розслiдувань щодо неповнолiтнiх згiдно з правилами, передбаченими КПК України. Пiд час такого досудового розслiдування проводяться необхiднi процесуальнi дiї для з'ясування обставин вчинення суспiльно небезпечного дiяння та особи неповнолiтнього. Участь захисника у такому кримiнальному провадженнi є обов'язковою.

Законом (ст. 499 КПК) передбачено, що за наявностi достатнiх пiдстав вважати, що особа, яка не досягла вiку кримiнальної вiдповiдальностi вчинила суспiльно небезпечне дiяння, яке пiдпадає пiд ознаки дiяння, за яке Кримiнальним кодексом України передбачено покарання у видi позбавлення волi на строк понад п'ять рокiв, вона може бути помiщена у приймальник-розподiльник для дiтей на строк до тридцяти днiв на пiдставi ухвали слiдчого суддi, суду, постановленої за клопотанням прокурора згiдно з правилами, передбаченими для обрання запобiжного заходу у виглядi тримання пiд вартою. Проте, слiдчий суддя, суд зобов'язанi вiдмовити у помiщеннi особи у приймальник-розподiльник для дiтей, якщо прокурор не доведе наявностi достатнiх пiдстав вважати, що особа неповнолiтнього вчинила суспiльно небезпечне дiяння, яке пiдпадає пiд ознаки дiяння, за яке Кримiнальним кодексом України передбачено покарання у видi позбавлення волi на строк понад п'ять рокiв, наявностi ризикiв, якi дають достатнi пiдстави вважати, що особа може здiйснити дiї, передбаченi частиною першою статтi 177 КПК, та що жоден iз бiльш м'яких заходiв не може запобiгти цьому.

За необхiдностi строк тримання особи у приймальнику-розподiльнику для дiтей може бути продовжено ухвалою слiдчого суддi, суду ще на строк до тридцяти днiв. Питання скасування чи продовження строку тримання особи у приймальнику-розподiльнику для дiтей вирiшується в порядку, передбаченому для скасування запобiжного заходу у виглядi тримання пiд вартою або продовження строку тримання пiд вартою вiдповiдно.

За відсутності підстав для закриття кримінального провадження прокурор затверджує складене слідчим, дізнавачем або самостійно складає клопотання про застосування до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду в порядку, передбаченому КПК України.

Порядок судового розгляду стосовно осіб, до яких застосовуються примусові заходи виховного характеру регламентується **ст. 500 КПК**.

Судовий розгляд здійснюється в судовому засіданні за участю прокурора, законного представника, захисника та представників служби у справах дітей і уповноваженого підрозділу органів Національної поліції, якщо вони з'явилися або були викликані в судове засідання, згідно із загальними правилами КПК.

Судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування примусових заходів виховного характеру або про відмову в їх застосуванні.

Ухвали суду в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру регламентуються **ст. 501 КПК**. Так під час постановлення ухвали в кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру суд з'ясовує такі питання: чи мало місце суспільно небезпечне діяння; чи вчинено це діяння неповнолітнім у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність за це діяння; чи слід застосувати до нього примусовий захід виховного характеру і якщо слід, то який саме.

Якщо під час судового розгляду не буде доведено що мало місце суспільно небезпечне діяння вчинене неповнолітнім; чи воно було вчинено у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність за це діяння то суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову у застосуванні примусових заходів виховного характеру і закрити кримінальне провадження.

При застосуванні до неповнолітнього примусового заходу у вигляді направлення до спеціального навчально-виховного закладу на уповноважений підрозділ органів Національної поліції

покладається обов'язок доставити неповнолітнього до спеціального навчально-виховного закладу.

Ухвала, постановлена за наслідками розгляду клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК України.

До такої категорії неповнолітніх може застосовуватися дострокове звільнення від примусового заходу виховного характеру (ст. 502 КПК). Так, ухвалою суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться спеціальна навчально-виховна установа, неповнолітній може бути достроково звільнений від примусового заходу виховного характеру в порядку, передбаченому КПК України.

Ухвала суду може бути постановлена за наслідками клопотання неповнолітнього, його захисника, законного представника або прокурора, якщо поведінка неповнолітнього під час перебування у навчально-виховній установі свідчить про його перевиховання. Під час розгляду клопотання суд з'ясує думку ради спеціальної навчально-виховної установи, в якій перебуває неповнолітній, щодо можливості його дострокового звільнення від примусового заходу виховного характеру.

5.6 Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру

Підстави для такого провадження згідно зі ст. 503 КПК є випадки, якщо: особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності; особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку.

Якщо під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, слідчий, дізнавач,

прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, передбаченими КПК. Кримінальне провадження з такої категорії кримінальних проваджень відбувається у звичайному порядку, але з певними особливостями: кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого у стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну небезпеку вчинених дій; Не враховуються попередня судимість, факт вчинення раніше кримінального правопорушення, за який особу звільнено від відповідальності або покарання, факт застосування до неї примусових заходів медичного характеру; примусові заходи медичного характеру застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними.

Порядок здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб (ст. 504 КПК).

Досудове розслідування щодо осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у стані обмеженої осудності, здійснюється слідчим, дізнавачем згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України. Суд, ухвалюючи вирок, може врахувати стан обмеженої осудності як підставу для застосування примусових заходів медичного характеру. Тобто відносно таких обвинувачених проводиться кримінальне провадження на загальних засадах. Адже особливий порядок застосовується тільки до повністю неосудних осіб. Обмежена осудність не є підставою до початку особливого провадження. Наприклад, саме про це йдеться у роботі О. В. Музиченко, Н. О. Обловацької, М. В. Карандася. Вчені зазначають, що відносно цієї категорії обвинувачених на загальних підставах ухвалюється саме вирок з призначенням кримінального покарання а не ухвала про застосування примусових заходів виховного характеру³⁰.

---

³⁰ Музиченко О. В., Обловацька Н. О., Карандася М. В. Особливості здійснення кримінального провадження стосовно неосудних та обмежено осудних осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 331. URL: http://lsej.org.ua/9_2023/80.pdf

Під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру не аби яке значення набувають обставини, які потрібно встановленню (ст. 505 КПК). А саме це: час, місце, спосіб та інші обставини вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення; вчинення цього суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення цією особою; наявність у цієї особи розладу психічної діяльності в минулому, ступінь і характер розладу психічної діяльності чи психічної хвороби на час вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи на час досудового розслідування; поведінка особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення і після нього; небезпечність особи внаслідок її психічного стану для самої себе та інших осіб, а також можливість спричинення іншої істотної шкоди такою особою; характер і розмір шкоди, завданої суспільно небезпечним діянням або кримінальним правопорушенням; обставини, що підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення та є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення, фінансування та матеріального забезпечення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення, в тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення.

Права особи, яка бере участь у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру передбачені ст. 506 КПК. В цьому випадку особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру

або вирішувалося питання про їх застосування, користується правами підозрюваного та обвинуваченого в обсязі, який визначається характером розладу психічної діяльності чи психічного захворювання відповідно до висновку судово-психіатричної експертизи, та здійснює їх через законного представника, захисника. Участь захисника (ст. 507 КПК) у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру є обов'язковою.

Запобіжні заходи стосовно визначеної категорії осіб регламентуються ст. 508 КПК. До особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи: передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

Перелічені запобіжні заходи застосовуються судом з моменту встановлення факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби особи.

КПК приділяє увагу випадкам, якщо на утриманні особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру знаходиться дитина, яка може залишитися без піклування. Отже, в таких випадках, після застосування судом запобіжних заходів до особи, прокурор повинен негайно повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування такої дитини про факт її залишення без батьківського піклування. Далі повинні бути негайно вжиті заходи для застосування невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини. Про вжиття заходів щодо піклування над дитиною обов'язково інформується затримана особа та суд.

Треба враховувати той факт, що психіатрична експертиза є обов'язковою у випадках підозри щодо осудності особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння (ст. 509 КПК). Отже слідчий,

дiзнавач, прокурор зобов'язанi залучити експерта (експертiв) для проведення психiатричної експертизи у разi, якщо пiд час кримiнального провадження будуть встановленi обставини, якi дають пiдстави вважати, що особа пiд час вчинення суспiльно небезпечного дiяння була в неосудному або обмежено осудному станi або вчинила кримiнальне правопорушення в осудному станi, але пiсля його вчинення захворiла на психiчну хворобу, яка позбавляє її можливостi усвiдомлювати свої дiї або керувати ними. Такими обставинами вважаються: наявнiсть згiдно з медичним документом у особи розладу психiчної дiяльностi або психiчного захворювання; поведiнка особи пiд час вчинення суспiльно небезпечного дiяння або пiсля нього була або є неадекватною (затьмарення свiдомостi, порушення сприйняття, мислення, волi, емоцiй, iнтелекту чи пам'ятi тощо).

У разi необхiдностi здiйснення тривалого спостереження та дослiдження особи може бути проведена стацiонарна психiатрична експертиза, для чого така особа направляється до вiдповiдного медичного закладу на строк не бiльше двох мiсяцiв. Питання про направлення особи до медичного закладу для проведення психiатричної експертизи вирiшується пiд час досудового розслiдування – ухвалою слiдчого суддi за клопотанням сторони кримiнального провадження в порядку, передбаченому для подання та розгляду клопотань щодо обрання запобiжного заходу, а пiд час судового провадження – ухвалою суду. Сама ж ухвала слiдчого суддi про проведення психiатричної експертизи або вiдмова в її проведеннi може бути оскаржена в апеляцiйному порядку.

Також певну особливiсть має акт об'єднання i видiлення кримiнальних проваджень цiєї категорiї з кримiнальними провадженнями, якi здiйснюється у загальному порядку (ст. 510 КПК). Так кримiнальне провадження, яке здiйснюється у загальному порядку i кримiнальне провадження щодо застосування примусових заходiв медичного характеру можуть бути об'єднанi в одне або видiленi в окремi кримiнальнi провадження за наявностi пiдстав, передбачених КПК України, якi зазначенi в ст.ст. 217, 334 КПК.

Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру відбувається згідно зі **ст. 511 КПК**. Таке досудове розслідування закінчується двома формами або закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. Про закриття кримінального провадження прокурор приймає постанову. Постанова про закриття кримінального провадження надсилається до місцевих органів охорони здоров'я. Оскарження такої постанови відбувається на загальних засадах визначених чинним КПК.

Якщо все ж таки виникає необхідність у застосуванні до особи примусових заходів медичного характеру, то прокурор затверджує складене слідчим, дізнавачем клопотання до суду або самостійно складає таке клопотання і надсилає його суду в порядку, передбаченому КПК України.

Далі розглянемо правила судового провадження по цій категорії кримінальних справ. Такий судовий розгляд регламентується **ст. 512 КПК**. У даному випадку судовий розгляд здійснюється одноособово суддею за участю прокурора. Також на ньому передбачається обов'язкова участь фізичної особи, стосовно якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, її законного представника та захисника згідно із загальними правилами КПК.

Завершується такий судовий розгляд постановленням ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні.

У випадку коли виникає необхідність об'єднання в одне провадження кримінального провадження, що здійснюється у загальному порядку, та кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, то це питання розглядається в судовому засіданні в одному кримінальному провадженні. Після закінчення судового розгляду суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку щодо обвинуваченого та ухвали щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Під час постановлення ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 513 КПК), суд має з'ясувати такі питання: чи мало місце суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення; чи вчинено це суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення особою; чи вчинила ця особа суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення у стані неосудності; чи не захворіла ця особа після вчинення кримінального правопорушення на психічну хворобу, яка виключає застосування покарання; чи слід застосовувати до цієї особи примусові заходи медичного характеру і якщо слід, то які.

Далі суд визнавши доведеним, що саме ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності або після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу, яка виключає можливість застосування покарання, суд постановляє ухвалу про застосування до цієї особи примусових заходів медичного характеру.

Встановивши, що суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення не було вчинено або вчинено іншою особою, а також якщо не доведено, що ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння, кримінальне правопорушення, суд постановляє ухвалу про відмову в застосуванні примусових заходів медичного характеру та закриває кримінальне провадження.

Якщо буде встановлено, що суспільно небезпечне діяння особа вчинила у стані неосудності, а на момент судового розгляду видужала або внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба в застосуванні примусових заходів медичного характеру, суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру може бути закрито судом, якщо неосудність особи на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не була встановлена, а так само в разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну

хворобу. У такому разі після закриття судом кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру прокурор повинен розпочати кримінальне провадження в загальному порядку.

Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру (ст. 514 КПК). Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється на підставі ухвали суду, в межах територіальної юрисдикції якого застосовується цей захід чи відбувається лікування.

Зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється, якщо особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, видужала або якщо внаслідок змін у стані її здоров'я відпала потреба в раніше застосовуваних заходах медичного характеру.

Розгляд питання про продовження, зміну чи припинення застосування судом примусових заходів медичного характеру здійснюється за письмовою заявою представника закладу з надання психіатричної допомоги (лікаря-психіатра), де тримається дана особа. До заяви додається висновок комісії лікарів-психіатрів, що обґрунтовує необхідність продовження, зміни або припинення застосування таких примусових заходів. Розгляд питання про зміну чи припинення застосування судом примусових заходів медичного характеру може також здійснюватися за письмовою заявою особи, до якої застосовуються примусові заходи медичного характеру, або її захисника чи законного представника у разі, якщо така особа за своїм станом здоров'я не може усвідомлювати свої дії (бездіяльність) чи керувати ними, в тому числі не може усвідомлено подати до суду відповідну заяву. До заяви додається висновок комісії лікарів-психіатрів закладу, в якому особі надається психіатрична допомога, або, у разі наявності, висновок обраного особою незалежного лікаря-психіатра.

Питання про продовження застосування примусових заходів медичного характеру, призначених судовим рішенням суду іноземної держави стосовно особи, переданої в Україну в порядку, передбаченому статтями 605–611 КПК та міжнародними договорами України, вирішується за результатами судового розгляду.

Відновлення кримінального провадження за цією категорією кримінальних проваджень регламентується **ст. 515 КПК**. У разі видужання особи, яка після вчинення кримінального правопорушення захворіла на психічну хворобу або в неї настав тимчасовий розлад психічної діяльності чи інший хворобливий стан психіки, які позбавляли її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними, суд на підставі висновку комісії лікарів-психіатрів своєю ухвалою припиняє застосування примусових заходів медичного характеру. Постановлення ухвали суду про припинення застосування примусових заходів медичного характеру є підставою для проведення досудового розслідування чи судового провадження.

У разі засудження цієї особи до арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців чи позбавлення волі час її перебування в медичній установі зараховується у строк відбування покарання.

Якщо на час розгляду питання про відновлення кримінального провадження закінчився строк давності притягнення до кримінальної відповідальності або прийнято закон, який усуває кримінальну відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, кримінальне провадження підлягає закриттю, якщо особа, щодо якої розглядається питання, не заперечує проти цього.

Будь яку ухвалу суду можна оскаржити, не є виключенням і ця ухвала (**ст. 516 КПК**), яка може бути оскаржена в порядку, передбаченому КПК України.

На ухвалу суду про закриття кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру у такому разі можуть бути внесені заперечення, які викладаються в апеляційній скарзі, що подається за наслідками судового розгляду в загальному порядку, передбаченому КПК України.

5.7 Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю

Згідно зі **ст. 517 КПК** охорона державної таємниці під час кримінального провадження проводяться з дотриманням вимог режиму секретності. А саме, процесуальні рішення не повинні містити відомостей, що становлять державну таємницю.

До участі у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, допускаються особи, які мають допуск до державної таємниці відповідної форми та яким надано доступ до конкретної секретної інформації (категорії секретної інформації) та її матеріальних носіїв. Підозрюваний чи обвинувачений бере участь у кримінальному провадженні без оформлення допуску до державної таємниці після роз'яснення йому вимог статті 28 Закону України «Про державну таємницю» та попередження про кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю.

Доступ до матеріалів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, надається захисникам та законним представникам підозрюваного, обвинуваченого, потерпілому та їхнім представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику, яким надано допуск до державної таємниці та які потребують його під час здійснення своїх прав і обов'язків, передбачених КПК України, виходячи з обставин, встановлених під час кримінального провадження. Рішення про надання доступу до конкретної таємної інформації та її матеріальних носіїв приймаються у формі наказу або письмового розпорядження керівником органу досудового розслідування, прокурором, судом.

Потерпілому та його представникам, перекладачу, експерту, спеціалісту, секретарю судового засідання, судовому розпоряднику забороняється робити виписки та копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Захисникам та законним представникам підозрюваного чи обвинуваченого забороняється робити копії з матеріалів, які містять державну таємницю.

Підозрюваний, обвинувачений, його захисник та законний представник з метою підготовки та здійснення захисту можуть робити виписки з матеріалів, що містять державну таємницю. Такі виписки опечатаються особою, якою були зроблені, у вигляді, що унеможливає ознайомлення з їх змістом. Виписки зберігаються з дотриманням вимог режиму секретності в органі досудового розслідування або суді та надаються особі, яка їх склала, на її вимогу: під час досудового розслідування – у приміщенні органу досудового розслідування, під час судового провадження – у приміщенні суду. Ознайомлення із змістом виписок будь-кого, крім особи, яка їх зробила, не допускається.

Матеріальні носії секретної інформації, які не долучені до матеріалів досудового розслідування, передаються в установленому законом порядку на зберігання до режимно-секретного підрозділу органу досудового розслідування.

Здійснення кримінального провадження, яке містить державну таємницю, не є підставою для обмеження прав його учасників, крім випадків, передбачених законом та обумовлених необхідністю забезпечення охорони державної таємниці.

Розглянемо особливості проведення експертизи у кримінальному провадженні, яке містить державну таємницю (ст. 518 КПК). Проведення експертизи щодо законності віднесення інформації у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку до державної таємниці, зміни ступеня секретності цієї інформації та її розсекречування, підготовка висновку щодо завданої національній безпеці України шкоди у разі розголошення секретної інформації чи втрати матеріальних носіїв такої інформації здійснюється посадовою особою, на яку покладено виконання функцій державного експерта з питань таємниць відповідно до закону у сфері державної таємниці.

У такому разі на зазначену особу поширюються обов'язки і права, які КПК України передбачено для експертів.

Якщо під час проведення експертизи використовуються методи, технології чи інформація, що містять охоронювану державою таємницю, в описовій частині висновку експертизи ці відомості не зазначаються.

5.8 Кримінальне провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні

Уповноваженими на вчинення процесуальних дій по цій категорії кримінальних проваджень є службові особи зазначені у ст. 519 КПК. А саме це: керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова особа – у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном; капітан судна України – у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України, капітан судна України зобов'язаний призначити іншу службову особу, уповноважену на вчинення процесуальних дій, якщо він є потерпілим внаслідок вчинення відповідного кримінального правопорушення.

Службові особи, які здійснювали процесуальні дії, залучаються як свідки до кримінального провадження після його продовження

на території України. Вони зобов'язуються надавати пояснення слідчому, прокурору щодо проведених процесуальних дій.

Перелік процесуальних дій, які можуть проводитися під час кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні перелічено в **ст. 520 КПК**. Так службові особи, зазначені в частині першої статті 519 КПК, зобов'язані негайно провести необхідні процесуальні дії після того, як із заяви, повідомлення, самостійного виявлення або з іншого джерела їм стали відомі обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва, консульської установи України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

Службові особи можуть здійснювати: застосування заходів забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового вилучення майна, здійснення законного затримання особи в порядку, передбаченому КПК України; проведення слідчих (розшукових) дій у вигляді обшуку житла чи іншого володіння особи і особистого обшуку без ухвали суду, огляду місця вчинення кримінального правопорушення в порядку, передбаченому КПК України.

Процесуальні дії під час кримінального провадження, що проводиться згідно з КПК, докладно описуються у відповідних процесуальних документах, а також фіксуються за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, коли таке фіксування неможливе з технічних причин.

Строк звернення із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна регламентований **ст. 521 КПК**. Таке клопотання повинно бути подане не пізніше наступного робочого дня після доставлення на територію України особи, затриманої в дипломатичному

представництві, консульській установі, на судні України, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено.

Законне затримання особи по цій категорії кримінальних проваджень регламентоване **ст. 522 КПК**. В цьому випадку керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України має право затримати особу на необхідний строк, але не більше ніж на сорок вісім годин, і зобов'язаний надати затриманій особі доступ до отримання правової допомоги. Капітан судна України має право затримати особу на строк, необхідний для її доставлення на територію України.

Керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України, капітан судна під прапором України зобов'язані забезпечити доставлення затриманої особи до підрозділу органу державної влади на території України, уповноваженого на тримання затриманих осіб, і повідомлення про факт законного затримання слідчому органу досудового розслідування за місцем проведення досудового розслідування в Україні.

Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України зазначено в **ст. 523 КПК**. Отже, досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження центрального органу виконавчої влади у сфері закордонних справ України.

Досудове розслідування кримінального правопорушення, вчиненого на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні, здійснюється слідчим органу досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на територію місцезнаходження порту приписки.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Угоди в кримінальному провадженні: види, укладення та правові наслідки.
2. Приватне обвинувачення: процедура, права сторін та судовий розгляд.
3. Провадження за діяннями протиправність яких втратила чинність за законом: ретроактивність та особливості.
4. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх: захист прав дитини та спеціальні процедури.
5. Застосування примусових медичних заходів: підстави, порядок та контроль.
6. Провадження з елементами державної таємниці: режим конфіденційності та доступу.
7. Загальні принципи особливих порядків кримінального провадження в Україні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Угоди в кримінальному провадженні.
2. Ініціювання та укладення угоди.
3. Обставини, що враховуються прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості.
4. Наслідки укладення та затвердження угоди про примирення.
5. Наслідки укладення угоди про визнання винуватості.
6. Загальний порядок судового провадження на підставі угоди.
7. Наслідки невиконання угоди.
8. Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
9. Початок кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
10. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.
11. Особливості кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність.

12. Особи, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.

13. Особливості повідомлення про підозру стосовно осіб відносно яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження.

14. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання, обрання запобіжного заходу, проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій стосовно народного депутата України.

15. Підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

16. Загальні положення застосування обмежень до юридичної особи.

17. Порядок подання клопотань про застосування обмежень стосовно юридичної особи.

18. Закінчення досудового розслідування кримінального провадження щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

19. Особливості апеляційного та касаційного оскарження рішень суду щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

20. Особливості укладення угоди у кримінальному провадженні щодо застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру у спеціальному порядку.

21. Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх.

22. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.

23. Участь у кримінальному провадженні законного представника неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.

24. Порядок виклику неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого.

25. Порядок застосування запобіжних заходів щодо неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

26. Виділення в окреме провадження щодо кримінального правопорушення, вчиненого неповнолітнім.

27. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

28. Порядок здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру та щодо обмежено осудних осіб.

29. Запобіжні заходи стосовно неосудних осіб, які вчинили суспільно-небезпечні діяння.

30. Закінчення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

31. Продовження, зміна або припинення застосування примусових заходів медичного характеру.

32. Особливості кримінального провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю.

33. Особливості кримінального провадження на території дипломатичних представництв, консульських установ України, на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

34. Місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених на території дипломатичних представництв, консульських установ, суден України.

35. Умови відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

36. Підсудність заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

37. Наслідки набрання судовим рішенням законної сили.

38. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

39. Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні

40. Звернення судового рішення до виконання.
41. Судові рішення, які вирішуються під час виконання вироків.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАНЬ

1. Який із наведених особливих порядків кримінального провадження застосовується до кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, якщо особа визнала вину та погодилася на спрощений розгляд справи?

- a) укорочений порядок провадження;
- b) спрощений порядок провадження;
- c) досудове розслідування в режимі досудового розслідування;
- d) спеціальний порядок укладення угоди.

2. У якому випадку можливе застосування особливого порядку провадження у формі укладення угоди про примирення?

- a) до тяжких злочинів;
- b) до кримінальних проступків;
- c) до злочинів проти національної безпеки;
- d) до злочинів, скоєних у складі групи осіб.

3. Яка вимога є обов'язковою для застосування спрощеного порядку кримінального провадження?

- a) наявність потерпілого;
- b) повне визнання вини особою;
- c) проведення повного досудового розслідування;
- d) згода прокурора на продовження звичайного провадження.

4. Особливий порядок провадження у формі укладення угоди про визнання винуватості регулюється статтею якої глави КПК України?

- a) глави 21;
- b) глави 24;

- c) глави 18;
- d) глави 26.

5. Чи може суд відмовити у затвердженні угоди про примирення в особливому порядку провадження?

- a) тільки якщо угода не підписана;
- b) так, якщо угода не відповідає інтересам суспільства;
- c) ні, суд завжди затверджує угоду;
- d) тільки якщо потерпілий не згоден.

6. Який максимальний строк покарання може бути призначено в спрощеному порядку провадження для кримінальних проступків?

- a) до 5 років;
- b) до 2 років;
- c) до 10 років;
- d) без обмежень.

7. Укладення угоди про визнання винуватості можливе лише за згодою:

- a) адвоката обвинуваченого;
- b) прокурора та обвинуваченого;
- c) судді та потерпілого;
- d) слідчого та адвоката.

8. Який особливий порядок провадження застосовується, якщо обвинувачений не заперечує обвинувачення і справа не потребує додаткового розслідування?

- a) укорочений порядок провадження;
- b) досудове слідство;
- c) звичайний судовий розгляд;
- d) примусові заходи медичного характеру.

9. Чи поширюється особливий порядок провадження на злочини, пов'язані з корупцією?

- a) так, завжди;
- b) ні, за винятком окремих випадків;
- c) тільки для дрібної корупції;
- d) лише за згодою НАБУ.

10. Який наслідок не затвердження угоди в особливому порядку провадження судом?

- a) автоматичне призначення мінімального покарання;
- b) повернення справи на стадію досудового розслідування;
- c) неможливість укладення нової угоди;
- d) обов'язкове призначення максимального покарання.

Розділ 6

ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Умови відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження визначені в **ст. 524 КПК**. А саме, відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, яке завершилося ухваленням вироку суду.

Втрачені матеріали кримінального провадження можуть бути відновлені за заявою учасника судового провадження. Близькі родичі обвинуваченого, який помер, мають право подати відповідну заяву, якщо це необхідно для його реабілітації зазначено в **ст. 525 КПК**.

Підсудність заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження (**ст. 526 КПК**). Це означає, що саме суд, який ухвалив вирок має право розглядати такі справи. Отже заява про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження подається до суду, який ухвалив вирок.

У відповідності до **ст. 527 КПК** визначено зміст заяви стосовно відновлення. У заяві повинно бути зазначено, про відновлення яких саме матеріалів просить заявник, чи був ухвалений вирок, в якому процесуальному статусі перебував заявник, хто конкретно і в якості кого брав участь у судовому розгляді, місце проживання чи місцезнаходження цих осіб, що відомо заявнику про обставини втрати матеріалів кримінального провадження, про місцезнаходження копій документів кримінального провадження або відомостей щодо

них, поновлення яких саме документів заявник вважає необхідним, для якої мети необхідне їх поновлення.

До заяви про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися у заявника.

Якщо у заяві не зазначено мету відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або відомості, необхідні для їх відновлення, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків.

Якщо мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів, суд своєю ухвалою відмовляє у відкритті провадження про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або залишає заяву без розгляду, якщо провадження було відкрито зазначено в **ст. 528 КПК**.

У **ст. 529 КПК** зазначається, що суддя одержавши заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження вживає заходів для одержання від прокурора відомостей та копій відповідних процесуальних документів, які стосуються відновлюваних матеріалів.

Судовий розгляд відбувається відповідно до **ст. 530 КПК**. Так, під час судового розгляду суд використовує ту частину матеріалів кримінального провадження, що збереглася, документи, видані фізичним чи юридичним особам до втрати матеріалів кримінального провадження, копії цих документів, інші довідки, папери, відомості, які стосуються цього провадження. Суд має право допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб (їх представників), які брали участь у судовому розгляді, а в необхідних випадках – осіб, які входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд, а також осіб, які виконували судові рішення.

Судове рішення по цій категорії кримінальних проваджень виноситься на підставі **ст. 531 КПК**. Суд постановляє ухвалу про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити на підставі зібраних і перевічених матеріалів.

У рішенні суду про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження зазначається, на підставі яких конкретно доказів, поданих суду і досліджених у судовому засіданні з участю всіх учасників судового провадження, суд вважає установленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинялися.

Якщо буде встановлено, що зібраних матеріалів для точного відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження недостатньо, то суд ухвалою закриває розгляд заяви про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження і роз'яснює учасникам судового провадження право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

Проте строк зберігання матеріалів кримінального провадження не має значення для вирішення заяви про їх відновлення.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Правові підстави та механізми відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в національному законодавстві.
2. Практичні аспекти фіксації та відтворення доказів у разі втрати матеріалів кримінального провадження.
3. Проблеми та судова практика щодо оскарження рішень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які підстави для відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України?
2. Хто має право ініціювати процедуру відновлення втрачених матеріалів у кримінальному провадженні?
3. Який строк подання клопотання про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження?
4. Які документи або докази можуть бути використані для встановлення факту втрати матеріалів кримінального провадження?

5. Як проводиться перевірка обґрунтованості клопотання про відновлення втрачених матеріалів?
6. Які наслідки невідновлення втрачених матеріалів для ходу кримінального провадження?
7. Чи можливе відновлення матеріалів, втрачених у зв'язку з форс-мажорними обставинами, і як це регулюється?
8. Яка роль слідчого судді у процесі відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження?
9. Як фіксуються та зберігаються відновлені матеріали для уникнення повторної втрати?
10. Які санкції передбачені за умисне знищення або втрату матеріалів кримінального провадження?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

- 1. Яке кримінальне провадження підлягає відновленню втрачених матеріалів згідно зі ст. 524 КПК України?**
  - a) тільки те, яке завершилося закриттям провадження без вироку;
  - b) провадження, яке завершилося ухваленням вироку суду;
  - c) будь-яке провадження на стадії досудового розслідування;
  - d) тільки провадження, де ухвалено виправдувальний вирок.
- 2. Хто має право звертатися до суду із заявою про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження згідно зі ст. 525 КПК України?**
  - a) тільки прокурор;
  - b) тільки потерпілий;
  - c) учасник судового провадження, а також близькі родичі обвинуваченого, який помер, для його реабілітації;
  - d) тільки адвокат без повноваження від учасника.

3. До якого суду подається заява про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження згідно зі ст. 526 КПК України?

- a) до суду апеляційної інстанції;
- b) до будь-якого місцевого суду за місцем проживання заявника;
- c) до суду, який ухвалив вирок;
- d) до Верховного Суду.

4. Який елемент обов'язково повинен бути зазначений у заяві про відновлення втрачених матеріалів згідно зі ст. 527 КПК України?

- a) тільки дата народження заявника;
- b) мета відновлення матеріалів та відомості про обставини їх втрати;
- c) лише перелік усіх учасників провадження;
- d) фінансовий розрахунок витрат на відновлення.

5. Яке рішення приймає суд за результатами розгляду заяви про відновлення втрачених матеріалів згідно зі ст. 531 КПК України?

- a) завжди відмовляє, якщо матеріали втрачено більше 5 років тому;
- b) ухвалу про відновлення матеріалів повністю або в частині, з обґрунтуванням на основі доказів;
- c) автоматично призначає повторний судовий розгляд справи;
- d) тільки закриває провадження без роз'яснень.

Розділ 7

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Виконання судових рішень є стадією кримінального провадження. Слід зазначити, що судові рішення набирає законної сили відповідно до ст. 532 КПК тільки після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого КПК України, якщо таку скаргу не було подано.

У разі подання апеляційної скарги судові рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після ухвалення рішення судом апеляційної інстанції. Проте слід мати на увазі, якщо строк апеляційного оскарження буде поновлено, вважається, що вирок чи ухвала суду, ухвала слідчого судді не набрала законної сили.

Судові рішення суду апеляційної та касаційної інстанцій набирають законної сили з моменту їх проголошення.

Ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

Ст. 533 КПК чітко визначені наслідки набрання судовим рішенням законної сили. Отже вирок або ухвала суду, які набрали законної сили, обов'язкові для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для усіх фізичних та юридичних осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, і підлягають виконанню на всій території України.

Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження після набрання судовим рішенням законної сили регламентовані **ст. 533⁻¹ КПК**. Таким чином виправданий, засуджений, особа, стосовно якої застосовано примусові заходи медичного чи виховного

характеру, потерпілій, представник юридичної особи, їх захисники та законні представники мають право звернутися із заявою про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, учасниками в якому вони були, до суду, в якому зберігаються такі матеріали.

Засуджені, які відбувають покарання в установах виконання покарань, звертаються до суду через адміністрацію таких установ із заявою про надання електронних копій матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи) та документів, долучених до матеріалів кримінального провадження, необхідних для захисту своїх прав і інтересів.

Такі електронні копії надсилаються судом до адміністрації установ виконання покарань за допомогою електронної пошти або інших засобів зв'язку у строк, об'єктивно необхідний для їх виготовлення, але не більше тридцяти днів з дня надходження такого звернення.

Матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються.

Порядок виконання судових рішень у кримінальному провадженні регламентований ст. 534 КПК.

У разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні. Судове рішення, яке набрало законної сили або яке належить виконати негайно, підлягає безумовному виконанню.

Виправдувальний вирок або судове рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варті, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання.

У разі поновлення судом апеляційної інстанції строку апеляційного оскарження одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали. Виконання вироку або ухвали може бути зупинене також в інших випадках, передбачених КПК України.

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні, вирішує суддя суду першої інстанції одноособово, якщо інше не передбачено КПК України.

Звертається судове рішення до виконання відповідно до ст. 535 КПК. Судове рішення, що набрало законної сили, якщо інше не передбачено КПК України, звертається до виконання не пізніш як через три дні з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із суду апеляційної чи касаційної інстанції.

Суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення.

Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, затвердженому Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державного казначейства, таке виконання здійснюється за процедурою безспірного списання. У разі якщо судове рішення або його частина підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем, суд видає виконавчий лист, який звертається до виконання в порядку, передбаченому законом про виконавче провадження.

Органи, особи, які виконують судове рішення, повідомляють суд, який постановив судове рішення, про його виконання.

До набрання обвинувальним вироком законної сили обвинувачений, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання

під вартою, не може бути переведений у місце позбавлення волі в іншу місцевість.

Судове рішення про умовно-дострокове звільнення особи від відбування покарання на підставі, визначеній статтею 81¹ Кримінального кодексу України, або про відмову в умовно-достроковому звільненні невідкладно, але не пізніше 24 годин після набрання рішенням законної сили, надсилається до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки, а також до органу або установи виконання покарань для його виконання.

Ст. 536 КПК передбачається відстрочка виконання вироку. Виконання вироку про засудження особи до виправних робіт, пробаційного нагляду, арешту, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі може бути відстрочено у разі: тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, – до його видужання; вагітності засудженої або за наявності у неї малолітньої дитини – на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу засуджено за кримінальний проступок або злочин, що не є особливо тяжким; якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини (пожежа, стихійне лихо, тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо) – на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили.

Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі (крім випадків, передбачених пунктом 2 частини першої ст. 536 КПК) та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання.

Під час виконання вироків судом вирішуються наступні питання (**ст. 537 КПК**). Суд, визначений частиною другою статті 539 КПК, має право вирішувати такі питання: про відстрочку виконання вироку; про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби; про заміну невідбутої

частини покарання або покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким; про звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; про направлення для відбування покарання жінок, звільнених від відбування покарання внаслідок їх вагітності або наявності дітей віком до трьох років; про звільнення від покарання за хворобою; про застосування до засуджених примусового лікування та його припинення; про застосування до засуджених примусового годування; про направлення звільненого від покарання з випробуванням для відбування покарання, призначеного вироком; про звільнення від призначеного покарання з випробуванням після закінчення іспитового строку; про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53, частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України; про застосування покарання за наявності кількох вироків; про тимчасове залишення засудженого у слідчому ізоляторі або переведення засудженого з арештного дому, виправного центру, дисциплінарного батальйону або колонії до слідчого ізолятора для проведення відповідних процесуальних дій під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених іншою особою або цією самою особою, за які вона не була засуджена, чи у зв'язку з розглядом справи в суді;

про звільнення від покарання і пом'якшення покарання у випадках, передбачених частинами 2 і 3 статті 74 Кримінального кодексу України; про оскарження інших рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи виконання покарань; про застосування заходу стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери); про зміну обов'язків, покладених на засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням; про звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого; інші питання про всякого роду сумніви і протиріччя, що виникають при виконанні вироку.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності адміністрації установи попереднього ув'язнення здійснюється в порядку, встановленому для пункту 13⁻¹ частини першої ст. 537 КПК.

Питання, які вирішуються судом після виконання вироку визначені в ст. 538 КПК. Після відбуття покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, має право розглянути питання про зняття судимості з цієї особи за її клопотанням.

Порядок вирішення судом питань, пов'язаних із виконанням вироку визначений у ст. 539 КПК. Ці питання вирішуються судом за клопотанням (поданням) прокурора, засудженого, його захисника, законного представника, органу або установи виконання покарань, а також інших осіб, установ або органів у випадках, встановлених законом.

Потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та інші особи мають право звертатися до суду з клопотаннями про вирішення питань, які безпосередньо стосуються їх прав, обов'язків чи законних інтересів.

Питання щодо звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого вирішується судом за клопотанням прокурора.

Питання про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби вирішуються судом за клопотанням (поданням) органу або установи виконання покарань.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, подається: до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 2–4, 6, 7 (крім клопотання про припинення примусового лікування, яке подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться установа або заклад, в якому засуджений перебуває на лікуванні), 7⁻¹, 13⁻¹, 13⁻⁴, 14 частини першої статті 537 КПК;

до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 10 (у частині клопотань про заміну покарання відповідно до частини третьої статті 57, частини першої статті 58, частини першої статті 62 Кримінального кодексу України), 11, 13, 13² частини першої статті 537 КПК;

до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого проживає засуджений, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 5, 8, 9, 13³ частини першої статті 537 КПК; до суду, який ухвалив вирок, – у разі необхідності вирішення питань, передбачених пунктами 1, 10 (в частині клопотання про заміну покарання відповідно до частини п'ятої статті 53 Кримінального кодексу України), 12 (у разі якщо вирішення питання необхідне в зв'язку із здійсненням судового розгляду, воно вирішується судом, який його здійснює), 14 частини першої статті 537, статті 538 КПК.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, розглядається протягом десяти днів з дня його надходження до суду суддею одноособово, крім питання щодо заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк, розгляд якого здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318–380 КПК, з урахуванням положень цього розділу.

Клопотання про звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого розглядається судом у день його надходження до суду суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318–380 КПК, з урахуванням положень цього розділу. Клопотання (подання) про застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі, у виді переведення засудженого до приміщення камерного типу (одиначної камери) та про примусове годування засудженого розглядаються протягом 24 годин з моменту надходження відповідного клопотання (подання) до суду суддею одноособово.

У судові засідання викликаються засуджений, його захисник, законний представник, прокурор. Про час та місце розгляду клопотання (подання) повідомляються орган або установа виконання покарань, що відає виконанням покарання або здійснює контроль за поведінкою засудженого; лікарська комісія, що дала висновок стосовно питань застосування до засудженого примусового лікування або його припинення, у випадку розгляду відповідних питань; спостережна комісія, служба у справах дітей, якщо розглядається погоджене з ними клопотання; цивільний позивач і цивільний відповідач, якщо питання стосується виконання вироку в частині цивільного позову, інші особи у разі необхідності. За клопотанням засудженого, стосовно якого вирішується питання про примусове годування, або його захисника суд уповноважений викликати іншого лікаря для встановлення стану здоров'я засудженого та існування очевидної загрози його життю, спричиненої відмовою від прийняття їжі, та забезпечити лікарю можливість ознайомитися з матеріалами, якими обґрунтовується необхідність примусового годування. У такому разі суд відкладає розгляд клопотання на строк, необхідний для явки лікаря, але не більше ніж на 24 години.

Неприбуття в судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду клопотання (подання), не перешкоджає проведенню судового розгляду, крім випадків, коли їх участь визнана судом обов'язковою або особа повідомила про поважні причини неприбуття.

Судове засідання щодо розгляду клопотання про звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям рішення про передачу особи для обміну як військовополоненого проводиться за участі прокурора. Судове засідання щодо розгляду клопотання (подання) про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби проводиться за участю прокурора, засудженого та представника установи виконання покарань.

За наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Оскарження прокурором ухвали суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким зупиняє її виконання.

Строк дії ухвали про примусове годування засудженого не може перевищувати 30 днів. У разі необхідності строк примусового годування може бути продовжений судом за клопотанням прокурора та за наявності обставин, передбачених частиною другою статті 206⁻¹ КПК. Подання апеляційної скарги на ухвалу про примусове годування засудженого зупиняє набрання ухвалою законної сили, але не зупиняє її виконання.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо умовно-дострокового звільнення засудженого від відбування покарання або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням розгляд повторного клопотання з цього самого питання щодо осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, а також щодо осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі злочини до позбавлення волі на строк не менше п'яти років, може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову, а щодо засуджених за інші злочини та неповнолітніх засуджених – не раніше як через шість місяців.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання (подання) про умовно-дострокове звільнення засудженого від відбування покарання для проходження військової служби розгляд повторного клопотання (подання) органу або установи виконання покарань з цього самого питання та стосовно тієї самої засудженої особи може мати місце не раніш як через три місяці з дня винесення ухвали суду про відмову.

У разі набрання законної сили ухвалою суду про відмову в задоволенні клопотання щодо зняття судимості розгляд повторного клопотання з цього ж питання може мати місце не раніше як через рік з дня винесення ухвали суду про відмову. У разі задоволення клопотання

про звільнення від подальшого відбування покарання засудженим, який захворів на психічну хворобу під час відбування покарання, суддя вправі застосувати примусові заходи медичного характеру відповідно до статей 92–95 Кримінального кодексу України.

Розгляд справ щодо питань, визначених у пункті 13¹ частини першої статті 537 КПК, здійснюється в порядку адміністративного судочинства.

Зарахування у строк відбування покарання у виді позбавлення волі часу перебування засудженого в лікувальній установі зараховується у строк позбавлення волі (ст. 540 КПК).

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Порядок та етапи виконання вироків у кримінальному провадженні: теоретичні аспекти та практика застосування.
2. Проблеми реалізації судових рішень щодо кримінальних покарань: аналіз причин та шляхи вирішення.
3. Роль Державної виконавчої служби в забезпеченні виконання кримінальних вироків в Україні.
4. Міжнародні стандарти та національне законодавство: гармонізація виконання судових рішень у кримінальних справах.
5. Актуальні законодавчі зміни в сфері виконання судових рішень у кримінальному провадженні (2023–2025 рр.).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які види судових рішень у кримінальному провадженні підлягають виконанню?
2. Хто є суб'єктами виконання судових рішень у кримінальному процесі?
3. Яка процедура негайного виконання вироку суду?
4. У яких випадках можлива відстрочка або розстрочка виконання покарання?
5. Які органи здійснюють виконання вироків щодо ізоляції від суспільства?

6. Як відбувається виконання штрафу як виду покарання?
7. Які права засудженого під час виконання судового рішення?
8. Як оскаржується виконання судового рішення в кримінальному провадженні?
9. Яка роль прокурора у контролі за виконанням судових рішень?
10. У чому полягає виконання ухвал слідчого судді щодо арешту майна?
11. Які терміни виконання судового рішення про конфіскацію?
12. Як забезпечується виконання вироку щодо громадських робіт?
13. Які наслідки невиконання судового рішення засудженим?
14. Хто несе відповідальність за незаконне виконання судового рішення?
15. Яка процедура амністії або помилування у контексті виконання вироку?
16. Як виконуються судові рішення щодо виправних робіт?
17. Які особливості виконання вироку неповнолітнім?
18. Як взаємодіють суд і кримінально-виконавча служба під час виконання?
19. Які документи необхідні для початку виконання вироку?
20. У яких випадках судові рішення може бути скасоване під час виконання?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

1. Коли вирок суду першої інстанції набирає законної сили згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України?
  - a) з моменту його проголошення в судовому засіданні;
  - b) після спливу строку подання апеляційної скарги, якщо скарга не була подана;
  - c) лише після розгляду справи в апеляційному порядку;
  - d) з моменту складання повного тексту вироку.

2. Протягом скількох днів судове рішення, що набрало законної сили, звертається до виконання?

- a) не пізніше 1 дня;
- b) не пізніше 3 днів;
- c) не пізніше 7 днів;
- d) не пізніше 10 днів.

3. Хто вирішує процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у кримінальному провадженні?

- a) прокурор, який підтримував обвинувачення;
- b) суддя апеляційного суду;
- c) суддя суду першої інстанції одноособово;
- d) колегія суддів касаційного суду.

4. Які судові рішення виконуються негайно після їх проголошення в залі судового засідання?

- a) обвинувальні вироки з призначенням покарання;
- b) виправдувальні вироки або рішення, що звільняють обвинуваченого з-під варти;
- c) ухвали про закриття кримінального провадження;
- d) всі вироки суду першої інстанції.

5. Яка максимальна тривалість відстрочки виконання вироку про засудження до певних видів покарань (наприклад, арешту чи обмеження волі)?

- a) не більш як на 1 місяць;
- b) не більш як на 3 місяці;
- c) не більш як на 6 місяців;
- d) не більш як на 1 рік.

6. Які наслідки набрання законної сили судовим рішенням згідно зі ст. 533 КПК України?

- a) воно стає необов'язковим для учасників провадження;
- b) воно є обов'язковим для осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а також для всіх фізичних та юридичних осіб;

- c) обов'язкове лише для засудженого;
- d) обов'язкове лише для суду та прокурора.

7. Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за які злочини (згідно зі ст. 536 КПК України)?

- a) лише за злочини невеликої тяжкості;
- b) за тяжкі (крім певних випадків) та особливо тяжкі злочини, а також рецидивістів;
- c) за будь-які злочини, незалежно від тяжкості;
- d) лише за злочини, вчинені неповнолітніми.

8. Який орган уповноважений виконувати вирок суду у вигляді штрафу?

- a) Державна кримінально-виконавча служба;
- b) Орган пробації;
- c) Судові пристави;
- d) Податкова служба.

Розділ 8

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

8.1 Загальні засади міжнародного співробітництва та роз'яснення термінів

У ст. 541 КПК визначені загальні засади міжнародного співробітництва. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження оперує наступними термінами: міжнародна правова допомога – проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою; видача особи (екстрадиція) – видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Екстрадиція включає: офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи; перевірку обставин, що можуть перешкоджати видачі; прийняття рішення за запитом; фактичну передачу такої особи під юрисдикцію запитуючої держави; перейняття кримінального провадження – здійснення компетентними органами однієї держави розслідування з метою притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені на території іншої держави, за її запитом; запитуюча сторона – держава, компетентний орган

якої звертається із запитом, або міжнародна судова установа; запитувана сторона – держава, до компетентного органу якої направляється запит; уповноважений (центральный) орган – орган, уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги; компетентний орган – орган, що здійснює кримінальне провадження, який звертається із запитом згідно з цим розділом або який забезпечує виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги; екстрадиційна перевірка – діяльність визначених законом органів щодо встановлення та дослідження передбачених міжнародним договором України, іншими актами законодавства України обставин, що можуть перешкоджати видачі особи (екстрадиції), яка вчинила злочин; екстрадиційний арешт – застосування запобіжного заходу у вигляді тримання особи під вартою з метою забезпечення її видачі (екстрадиції); тимчасовий арешт – взяття під варту особи, розшукуваної за вчинення злочину за межами України, на строк, визначений КПК України або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію); тимчасова видача – видача на певний строк особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, іншій державі для проведення процесуальних дій з її участю та притягнення до кримінальної відповідальності з метою запобігання закінченню строків давності або втраті доказів у кримінальній справі.

Обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження визначений в **ст. 542 КПК**. Отже міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним

договором України можуть бути передбачені і інші форми співробітництва під час кримінального провадження.

Регулюють міжнародне співробітництво КПК України і чинні міжнародні договори України (ст. 543 КПК).

Надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору врегульовано ст. 544 КПК. А саме, за відсутності міжнародного договору України міжнародна правова допомога чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності.

Уповноважений (центральний) орган України, направляючи до такої держави запит, письмово гарантує запитуваній стороні розглянути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги.

Згідно з умовами частини першої ст. 544 КПК уповноважений (центральний) орган України розглядає запит іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитуючої сторони прийняти і розглянути в майбутньому запит України на засадах взаємності.

Уповноважений (центральний) орган України при зверненні за міжнародною правовою допомогою до такої держави та наданні такій державі міжнародної правової допомоги керується КПК України. За відсутності міжнародного договору з відповідною державою уповноважений (центральний) орган України надсилає запит про надання міжнародної правової допомоги до Міністерства закордонних справ України для подальшого передання його компетентному органу запитуваної сторони дипломатичним шляхом.

Роз'яснення щодо центрального органу України, який здійснює зазначену діяльність викладені у ст. 545 КПК. Отже, офіс Генерального прокурора звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного

бюро України, яке у таких випадках здійснює функції центрального органу України.

Міністерство юстиції України звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав.

Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України у триденний строк надсилають до Національного антикорупційного бюро України отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги матеріали, які стосуються фінансових та корупційних кримінальних правопорушень, у вигляді довідки. Якщо КПК України або чинним міжнародним договором України передбачено інший порядок зносин, на визначений цими законодавчими актами орган поширюються повноваження, передбачені частинами першою, другою ст. 545 КПК.

Якщо внаслідок виконання в Україні запиту про міжнародну правову допомогу отримані відомості, які згідно із законом віднесені до державної таємниці, вони можуть бути передані запитуючій стороні виключно через уповноважений (центральный) орган України, за умови, що ці відомості не завдадуть шкоди інтересам України або іншої держави, що надала їх Україні, лише за наявності договору про взаємний захист інформації та згідно з передбаченими ним вимогами і правилами (ст. 546 КПК).

Щодо виконання процесуальних дій дипломатичними представництвами або консульськими установами зазначено в ст. 547 КПК. А саме, консульські установи або дипломатичні представництва інших держав в Україні мають право одержувати на добровільній основі пояснення, речі, документи від громадян держави, яку вони представляють, а також вручати документи таким особам.

Запит про міжнародне співробітництво визначений у ст. 548 КПК. Запит (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво складається органом, який здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом згідно з вимогами КПК

та відповідного міжнародного договору України, а за його відсутності – згідно з КПК України. Запит і долучені до нього документи складаються у письмовій формі, засвідчуються підписом уповноваженої особи та печаткою відповідного органу.

Запит і долучені до нього документи супроводжуються засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору – офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою. Запит надсилається за кордон поштою, а в невідкладних випадках електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. У такому разі оригінал запиту надсилається поштою не пізніше трьох днів з моменту його передання електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Уповноважений (центральний) орган України може прийняти до розгляду запит, який надійшов від запитуючої сторони електронним, факсимільним або іншим засобом зв'язку. Виконання такого запиту здійснюється виключно за умови підтвердження надіслання або передачі його оригіналу. Направлення компетентному органу іноземної держави матеріалів виконання запиту можливе тільки після отримання українською стороною оригіналу запиту.

Порядок зберігання та передання речових доказів і документів по цих категоріям кримінальних проваджень визначені в **ст. 549 КПК**. Так, речові докази і документи, передані запитуваною стороною на виконання запиту (доручення, клопотання) компетентного органу України у порядку міжнародного співробітництва, зберігаються в порядку, встановленому КПК України для зберігання речових доказів та документів, і після закінчення кримінального провадження повертаються запитуваній стороні, якщо не було досягнуто домовленості про інше.

Під час передання компетентному органу запитуючої сторони речових доказів і документів на виконання запиту (доручення, клопотання) у порядку міжнародного співробітництва компетентний орган України може відмовитися від вимоги їх повернення в Україну

після закінчення кримінального провадження у запитуючій стороні у разі, якщо на території України відсутня потреба їх використання для досудового розслідування та судового розгляду в іншому кримінальному провадженні або відсутні правомірні вимоги третіх осіб щодо права на відповідне майно чи спір щодо нього розглядається у суді.

Офіційні документи мають доказову силу (ст. 550 КПК). Документи, які направляються у зв'язку із запитом про міжнародне співробітництво, якщо їх складено, засвідчено у відповідній формі офіційною особою компетентного органу запитуючої сторони або запитуваної сторони і скріплено гербовою печаткою компетентного органу, приймаються на території України без додаткового засвідчення (легалізації) у разі, якщо це передбачено міжнародним договором України.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання дій, передбачених у запиті про міжнародне співробітництво, органами іноземної держави та за процедурою, передбаченою законодавством запитуваної держави, не потребують легалізації і визнаються судом допустимими, якщо під час їх отримання не було порушено засади справедливого судочинства, права людини і основоположні свободи.

Правовий статус учасників кримінального провадження в іноземній державі не потребує додаткового встановлення за правилами КПК.

8.2 Міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій

Запит про міжнародну правову допомогу регламентується ст. 551 КПК. Суд, прокурор або слідчий за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює.

Уповноважений (центральний) орган України розглядає запит на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів та міжнародних договорів України.

У разі прийняття рішення про направлення запиту уповноважений (центральний) орган України протягом десяти днів надсилає запит уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони безпосередньо або дипломатичним шляхом. У разі відмови у направленні запиту всі матеріали протягом десяти днів повертаються відповідному органу України з викладом недоліків, які потрібно усунути, або з поясненням причин неможливості направлення запиту.

Зміст та форма запиту про міжнародну правову допомогу визначені в ст. 552 КПК. Такий документ повинен відповідати вимогам КПК або міжнародного договору України, що застосовується у конкретному випадку. Запит може бути складений у формі доручення.

Запит повинен містити: назву органу, який звертається за допомогою, та компетентного органу запитуваної сторони; посилання на відповідний міжнародний договір або на дотримання засади взаємності; найменування кримінального провадження, щодо якого запитується міжнародна правова допомога; стислий опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію; відомості про повідомлену підозру, обвинувачення з викладенням повного тексту відповідних статей Кримінального кодексу України; відомості про відповідну особу, зокрема її ім'я та прізвище, процесуальний статус, місце проживання або перебування, громадянство, інші відомості, які можуть сприяти виконанню запиту, а також зв'язок цієї особи із предметом кримінального провадження; чіткий перелік запитуваних процесуальних дій та обґрунтування їхнього зв'язку із предметом кримінального провадження; відомості про осіб, присутність яких вважається необхідною під час виконання процесуальних дій, і обґрунтування цієї необхідності; інші відомості, які

можуть сприяти виконанню запиту або передбачені міжнародним договором чи вимогою компетентного органу запитуваної сторони.

До запиту про допит особи як свідка, потерпілого, експерта, підозрюваного або обвинуваченого додається належним чином засвідчений витяг відповідних статей КПК з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків. До запиту також додається перелік питань, які слід поставити особі, або відомості, які необхідно отримати від особи. До запиту про проведення обшуку, огляду місця події, вилучення, арешту чи конфіскації майна або інших процесуальних дій, дозвіл на проведення яких надається судом згідно з КПК України, додається інформація про докази, які обґрунтовують потребу у відповідних заходах.

Не вимагається надання інформації згідно з пунктами 4, 5, 8 частини другої КПК до запиту про вручення особі документів або викликів до суду.

На стадії досудового розслідування запит про міжнародну правову допомогу погоджується у письмовій формі прокурором, який здійснює нагляд за дотриманням законів при проведенні досудового розслідування.

У **ст. 553 КПК** викладені наслідки виконання запиту в іноземній державі. Отже докази та відомості, одержані від запитуваної сторони в результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, можуть бути використані лише у кримінальному провадженні, якого стосувався запит, крім випадків, коли досягнуто домовленості про інше із запитуваною стороною.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих у результаті виконання запиту про міжнародну правову допомогу, не можуть визнаватися судом допустимими, якщо запит компетентного органу України був переданий запитуваній стороні з порушенням передбаченого порядку, встановленого КПК України або міжнародним договором України.

У **ст. 554 КПК** надається порядок розгляду запиту іноземного компетентного органу про міжнародну правову допомогу. Так,

отримавши запит про міжнародну правову допомогу від запитуючої сторони, уповноважений (центральний) орган України розглядає його на предмет обґрунтованості і відповідності вимогам законів або міжнародних договорів України. У разі прийняття рішення про задоволення запиту уповноважений (центральний) орган України надсилає запит компетентному органу України для виконання.

У межах повноважень Офіс Генерального прокурора має право надавати вказівки щодо забезпечення належного, повного та своєчасного виконання такого запиту. Наведені вказівки є обов'язковими до виконання відповідним компетентним органом України.

Виключно центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги приймається рішення за запитом (дорученням) про міжнародну правову допомогу щодо: присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги. Якщо запит (доручення) про міжнародну правову допомогу, що передбачає присутність представника, надійшов відповідно до частини третьої статті 545 КПК, його копію невідкладно надсилають до уповноваженого (центрального) органу для вирішення в цій частині; надання компетентним органам іноземної держави гарантій щодо умов виконання запиту (доручення), передбачених частиною другою статті 544 КПК, та отримання таких гарантій від інших держав; тимчасової передачі особи, яка відбуває покарання, для участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

Особливості складення повідомлення про результати розгляду запиту визначені в **ст. 555 КПК**. В зазначеному випадку, у разі задоволення запиту уповноважений (центральний) орган України зобов'язаний забезпечити передання уповноваженому (центральному) органу запитуючої сторони матеріалів, одержаних у результаті виконання запиту. У разі відмови у задоволенні запиту уповноважений (центральний) орган України повідомляє запитуючій стороні причини відмови, а також умови, за яких запит може бути розглянутий повторно, і повертає запит.

Якщо є підстави для відмови у задоволенні запиту або для його відкладення, уповноважений (центральный) орган України може узгодити із запитуючою стороною порядок виконання запиту за певних обмежень. Якщо запитуюча сторона погоджується з визначеними умовами, запит задовольняється після виконання запитуючою стороною цих умов.

Конфіденційність у міжнародному співробітництві визначена в **ст. 556 КПК**. Так на прохання запитуючої сторони уповноважений (центральный) орган України має право вжити додаткових заходів для забезпечення конфіденційності факту отримання запиту про міжнародну правову допомогу, його змісту та відомостей, отриманих у результаті його виконання. За необхідності погоджуються умови та терміни збереження конфіденційних відомостей, отриманих у результаті виконання запиту.

Умови щодо відмови у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу визначені в **ст. 557 КПК**. Так запитуючій стороні може бути відмовлено у задоволенні запиту про правову допомогу у випадках, передбачених міжнародним договором України.

За відсутності міжнародного договору України у виконанні запиту повинно бути відмовлено, якщо: виконання запиту суперечитиме конституційним засадам чи може завдати шкоди суверенітету, безпеці, громадському порядку або іншим інтересам України; запит стосується правопорушення, за яке в Україні стосовно тієї самої особи судом прийнято рішення, яке набрало законної сили; запитуюча сторона не забезпечує взаємності у цій сфері; запит стосується діяння, яке не є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність; є достатні підстави вважати, що запит спрямований на переслідування, засудження або покарання особи за ознаками її раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками; запит стосується кримінального правопорушення, яке є предметом досудового розслідування або судового розгляду в Україні.

Порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України регламентується **ст. 558 КПК**. А саме, центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до частини третьої статті 545 КПК, за результатами розгляду запиту компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу приймає рішення щодо: доручення його виконання органу досудового розслідування, прокуратури або суду з одночасним вжиттям заходів щодо забезпечення умов конфіденційності; можливості виконання запиту із застосуванням законодавства іноземної держави; відкладення виконання, якщо це може перешкоджати кримінальному провадженню на території України, або погоджує з компетентним органом іноземної держави можливість виконання запиту на певних умовах; відмови у виконанні запиту з підстав, передбачених статтею 557 КПК; можливості виконання запиту, якщо витрати на таке виконання явно перевищуватимуть завдану кримінальним правопорушенням шкоду або явно не відповідатимуть тяжкості кримінального правопорушення (якщо це не суперечить міжнародному договору України); вчинення інших дій, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж одного місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця. За необхідності виконання складних та великих за обсягами процесуальних дій, у тому числі таких, що потребують погодження прокурора або можуть бути проведені лише на підставі ухвали слідчого судді, строк виконання може бути продовжений центральним органом України або органом, уповноваженим здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 КПК.

Складені органом досудового розслідування, слідчим, прокурором або суддею документи для забезпечення виконання запиту про

міжнародну правову допомогу підписуються зазначеними посадовими особами та скріплюються печаткою відповідного органу. Отримані за результатами виконання запиту від інших відомств, установ чи підприємств (незалежно від форми власності) документи повинні бути підписані їхніми керівниками та скріплені печаткою відповідного відомства, установи чи підприємства. Орган досудового розслідування або слідчий передає матеріали виконання запиту прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, для перевірки повноти і законності проведених слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Отримані під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу документи направляються компетентному органу іноземної держави у порядку, встановленому відповідним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

У разі відсутності міжнародного договору України з відповідною іноземною державою виконання запиту про міжнародну правову допомогу здійснюється з дотриманням вимог КПК, а отримані документи направляються центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги дипломатичним шляхом.

При передачі матеріалів компетентному органу іноземної держави центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини з компетентними органами іноземної держави відповідно до частини третьої статті 545 КПК, може встановити відповідно до законодавства та міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, обмеження щодо використання таких матеріалів.

У разі неможливості виконати запит про міжнародну правову допомогу, а також у разі відмови у наданні міжнародної правової допомоги з підстав, передбачених статтею 557 КПК, центральний орган України щодо міжнародної правової допомоги або орган, уповноважений здійснювати зносини відповідно до частини третьої

статті 545 КПК, повертає такий запит компетентному органу іноземної держави із зазначенням причин.

Інколи трапляються випадки відкладення надання міжнародної правової допомоги (ст. 559 КПК). Отже надання правової допомоги може бути повністю або частково відкладене, якщо виконання доручення перешкоджатиме досудовому розслідуванню або судовому розгляду, що триває в Україні.

Завершення процедури надання міжнародної правової допомоги регламентовано ст. 560 КПК. Орган, якому було доручено виконання запиту, після здійснення необхідних процесуальних дій надсилає всі отримані матеріали уповноваженому (центральному) органу України. У разі неправильного або неповного виконання запиту уповноважений (центральний) орган має право вимагати додаткових заходів для виконання запиту.

Документи, отримані внаслідок виконання запиту, засвідчуються гербовою печаткою компетентного органу, який проводив процесуальні дії, та передаються уповноваженому (центральному) органу України для передання запитуючій стороні без перекладу, якщо інше не передбачено міжнародним договором.

Уповноважений (центральний) орган України надсилає матеріали, отримані під час виконання запиту, уповноваженому (центральному) органу запитуючої сторони протягом десяти календарних днів після їх отримання від компетентного органу України.

На території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором (ст. 561 КПК). А спеціального дозволу потребують наступні процесуальні дії (ст. 562 КПК).

Так якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство

запитуючої сторони цього не передбачає. Підставою для вирішення питання щодо надання такого дозволу є матеріали звернення компетентного органу іноземної держави.

У разі якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія потребує надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому КПК України, лише у разі, якщо це передбачено міжнародним договором або є обов'язковою умовою надання такого виду допомоги за законодавством запитуваної сторони. При цьому строк дії такого дозволу не обмежується, а належно засвідчена копія дозволу долучається до матеріалів запити.

У цих випадках допускається присутність представників компетентних органів запитуючої держави (ст. 563 КПК). А саме, представник компетентного органу іноземної держави, дозвіл на присутність якого надано відповідно до вимог КПК, не має права самостійно проводити на території України будь-які процесуальні дії. У разі присутності під час проведення процесуальних дій такі представники повинні дотримуватися вимог законів України.

Особи, передбачені частиною першою ст. 563 КПК, мають право спостерігати за проведенням процесуальних дій та вносити зауваження та пропозиції щодо їх проведення, з дозволу слідчого, прокурора або суду ставити запитання, а також робити записи, у тому числі із застосуванням технічних засобів.

У ст. 564 КПК визначено порядок вручення документів. За запитом компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу документи та рішення, долучені до такого запити, вручаються особі, визначеній у запиті, в порядку, встановленому КПК.

Слідчий, прокурор або суд для виконання запити компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу викликає особу для вручення документів. Якщо особа не з'явилася без поважних причин, до неї може бути застосовано привід у порядку, передбаченому КПК України.

Орган досудового розслідування, слідчий, прокурор або суд складає протокол про вручення особі документів із зазначенням місця та дати їх вручення. Протокол підписується особою, якій вручено документи, з викладом її заяв або зауважень при отриманні документів. У випадках, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, складається також окреме підтвердження, що підписується особою, яка отримала документи, та особою, яка здійснила їх вручення.

У разі відмови особи отримати документи, що підлягають врученню, про це зазначається у протоколі. При цьому документи, що підлягають врученню, вважаються врученими, про що зазначається у протоколі.

Якщо документи, що підлягають врученню, не містять перекладу українською мовою і складені мовою, яка є незрозумілою особі, зазначеній у запиті, така особа має право відмовитися отримати документи. У такому разі документи вважаються такими, вручення яких не відбулося.

Протокол про вручення документів передається разом з іншими документами, доданими до запиту, компетентному органу іноземної держави у порядку, передбаченому статтею 558 КПК.

Тимчасова передача в міжнародному співробітництві (ст. 565 КПК). Якщо для давання показань або участі в інших процесуальних діях під час кримінального провадження необхідна присутність особи, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території іноземної держави і не притягується до кримінальної відповідальності в цьому кримінальному провадженні, орган досудового розслідування, прокурор, суддя або суд України, які здійснюють кримінальне провадження, складають прохання про тимчасову передачу такої особи в Україну.

Прохання про тимчасову передачу оформляється та направляється відповідно до порядку, передбаченого статтями 548, 551 та 552 КПК.

У разі задоволення компетентним органом іноземної держави прохання про тимчасову передачу особи така особа має бути повернута після проведення процесуальних дій, для яких вона була передана, у погоджений з іноземною державою строк.

Орган досудового розслідування, прокурор, суддя або суд України, які здійснюють кримінальне провадження, складають документи про продовження в разі необхідності строку тимчасової передачі та направляють їх центральному органу щодо міжнародної правової допомоги не пізніше як за двадцять днів до закінчення такого строку.

Рішення компетентного органу іноземної держави про тримання особи під вартою або про призначення їй покарання у виді позбавлення волі є підставою для тримання під вартою в Україні особи, яка тимчасово передана в Україну.

Тимчасова передача до іноземної держави особи, яка відбуває покарання на території України, можлива на прохання компетентного органу іноземної держави з дотриманням умов, передбачених частинами першою і третьою КПК. Тимчасова передача особи здійснюється лише за наявності письмової згоди такої особи.

Виклик особи, яка перебуває за межами України в зазначеній категорії кримінальних проваджень здійснюється відповідно до **ст. 566 КПК**. Особу, яка перебуває за межами України, для провадження слідчих чи інших процесуальних дій на території України викликають повісткою на підставі запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу. Викликаній особі, крім підозрюваного та обвинуваченого, повідомляється про розмір і порядок відшкодування витрат, пов'язаних з викликом. Запит (доручення) у рамках міжнародної правової допомоги про виклик особи, яка перебуває за межами України, направляється компетентному органу іноземної держави не пізніше шістдесяти днів до дати явки особи або в інший строк, передбачений міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Викликана особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, затримана, стосовно неї не може бути обраний

запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, до неї не можуть бути застосовані інші заходи забезпечення кримінального провадження чи обмеження її особистої свободи як з приводу кримінального правопорушення, яке є предметом цього кримінального провадження, так і за будь-яке інше кримінальне правопорушення, вчинене до перетинання державного кордону України (при в'їзді в Україну). Стосовно такої особи не може бути приведений до виконання вирок, ухвалений до перетину державного кордону України у зв'язку з викликом. Підозрюваний, обвинувачений або засуджений може бути затриманий, стосовно нього може бути застосований запобіжний захід або приведений до виконання вирок лише за злочин, зазначений у повістці.

Викликана особа втрачає гарантії, передбачені КПК, якщо не залишить територію України, маючи таку можливість, протягом п'ятнадцяти діб або іншого строку, передбаченого міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, від моменту отримання письмового повідомлення органу досудового розслідування, прокуратури або суду про відсутність необхідності у проведенні слідчих чи інших процесуальних дій за її участю.

Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції регламентований **ст. 567 КПК**. Допит за запитом компетентного органу іноземної держави проводиться у присутності слідчого судді за місцезнаходженням особи за допомогою відео- або телефонної конференції у таких випадках: неможливості прибуття певних осіб до компетентного органу іноземної держави; для забезпечення безпеки осіб; з інших підстав, визначених слідчим суддею (судом).

Допит шляхом відео- або телефонної конференції виконується у порядку, передбаченому процесуальним законом запитуючої сторони у тій мірі, в якій такий порядок не суперечить засадам кримінального процесуального законодавства України та загальноновизнаним стандартам забезпечення прав людини і основоположних свобод.

Компетентний орган запитуючої сторони повинен забезпечити участь перекладача під час проведення відео- або телефонної конференції.

Якщо під час допиту слідчий суддя виявив порушення порядку, передбаченого частиною другою ст. 567 КПК, особою, яка здійснює допит, він повідомляє про це учасників процесуальної дії та зупиняє допит з метою вжиття заходів для його усунення. Допит продовжується тільки після узгодження з компетентним органом запитуючої сторони необхідних змін у процедурі.

Протокол допиту та носії відео- або аудіоінформації надсилаються до компетентного органу запитуючої сторони. Слід також зазначити, що за правилами передбаченими КПК, допити за допомогою відео- або телефонної конференції по цій категорії кримінальних проваджень проводяться тільки за запитами компетентного органу України.

Розшук, арешт і конфіскація майна по вказаній категорії кримінальних проваджень здійснюються у відповідності до ст. 568 КПК. На підставі запиту про міжнародну правову допомогу відповідні органи України проводять передбачені КПК України процесуальні дії, а також інші передбачені спеціальним законом дії з метою виявлення та арешту майна, грошей і цінностей, що відповідають будь-якій із ознак, передбачених частиною першою статті 96² Кримінального кодексу України, а також майна, яке належить підозрюванам, обвинуваченим або засудженим особам.

При накладенні арешту на майно, зазначене в частині першій КПК, забезпечуються необхідні заходи, зокрема передбачені пунктом 5 частини шостої статті 100 КПК, з метою його збереження до прийняття судом рішення щодо такого майна, про що повідомляють запитуючій стороні.

Також за запитом запитуючої сторони виявлене майно: може бути передане компетентному органу запитуючої сторони як доказ у кримінальному провадженні з дотриманням вимог статті 562 КПК або для повернення власнику; може бути конфісковане, якщо

це передбачено вироком чи іншим рішенням суду запитуючої сторони, які набрали законної сили.

Майно, передбачене пунктом 1 частини третьої ст. 568 КПК, не передається запитуючій стороні або його передання може бути відстрочене чи тимчасовим, якщо це майно потребується для цілей розгляду цивільної або кримінальної справи в Україні чи не може бути вивезено за кордон з інших підстав, передбачених законом.

Майно, конфісковане згідно з пунктом 2 частини третьої ст. 568 КПК, передається в дохід Державного бюджету України, крім випадків, передбачених частиною шостою КПК.

За клопотанням центрального органу України суд може прийняти рішення про передачу майна, конфіскованого згідно з пунктом 2 частини третьої ст. 568 КПК, а так само його грошового еквівалента: запитуючій стороні, яка прийняла рішення про конфіскацію для відшкодування потерпілим шкоди, завданої злочинцем; згідно з міжнародними договорами України, що регулюють питання розподілу конфіскованого майна або його грошового еквівалента.

Передавання майна, на яке накладено арешт, а також конфіскованого майна може бути відкладено, якщо це необхідно для досудового розслідування та судового розгляду в Україні або розгляду спору про права інших осіб.

Контрольована поставка під час міжнародного співробітництва здійснюється відповідно до **ст. 569 КПК**. Слідчий органу досудового розслідування України у разі виявлення ним контрабандної поставки при проведенні процесуальних дій, у тому числі за запитом про міжнародну правову допомогу, має право не вилучати її з місця закладки або транспортування, а за домовленістю з компетентними органами держави, куди її адресовано, безперешкодно пропустити її через митний кордон України з метою виявлення, викриття та документування злочинної діяльності міжнародних злочинних організацій.

Про виявлення контрабандної поставки згідно з правилами КПК складається протокол, який направляється компетентному органу

держави, на територію якої пропущено контрольовану поставку, а в разі одержання таких матеріалів від відповідних органів іншої держави вони долучаються до матеріалів досудового розслідування.

Прикордонне переслідування регламентується **ст. 570 КПК**. У разі проведення компетентними органами України прикордонного переслідування особи, яка вчинила незаконне переміщення через державний кордон України, проводиться розслідування її незаконної діяльності на території України згідно з вимогами КПК.

Матеріали кримінального провадження щодо документування незаконної діяльності зазначеної особи на території України згідно з міжнародними договорами про прикордонне переслідування передаються відповідним органам держави, де цю особу притягнуто до кримінальної відповідальності, а в разі одержання таких матеріалів від відповідних органів іншої держави, вони долучаються до матеріалів досудового розслідування.

Створення і діяльність спільних слідчих груп в зазначеній категорії кримінальних проваджень здійснюється відповідно до **ст. 571 КПК**. Для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи.

Офіс Генерального прокурора розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав.

Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів.

Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

Оскарження рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових чи службових осіб, відшкодування завданої шкоди та витрати, пов'язані з наданням міжнародної правової допомоги на території України регламентоване ст. 572 КПК. Особи, які вважають, що рішеннями, діями або бездіяльністю органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб, вчинених у зв'язку з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу, завдано шкоди їхнім правам, свободам чи інтересам, мають право оскаржити рішення, дії та бездіяльність до суду.

Якщо неправомірними діями чи бездіяльністю органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб, а також присутніх при виконанні запиту представників запитуючої сторони завдана шкода фізичним або юридичним особам, то ці особи мають право вимагати її відшкодування за рахунок держави.

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади України, їх посадових чи службових осіб та відшкодування завданої шкоди здійснюється у порядку, передбаченому законами України.

Витрати, пов'язані з наданням міжнародної правової допомоги на території України, здійснюються за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті на утримання органів досудового розслідування, прокуратури, суду та інших установ України, на які покладається виконання запитів про надання міжнародної правової допомоги на території України.

Якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, за рахунок компетентного органу іноземної держави відшкодовуються витрати, пов'язані з виконанням запиту про міжнародну правову допомогу, на: виклик на територію іноземної держави учасників кримінального провадження, свідків та експертів, у тому числі в разі тимчасової передачі осіб; проведення експертиз; забезпечення безпеки учасників кримінального провадження.

8.3 Екстрадиція

(видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення)

Направлення запиту про екстрадицію здійснюється відповідно до ст. 573 КПК. Запит про екстрадицію направляється за умови, якщо за законом України хоча б за один із злочинів, у зв'язку з якими запитується видача, передбачено покарання у виді позбавлення волі на максимальний строк не менше одного року або особу засуджено до покарання у виді позбавлення волі і невідбутий строк становить не менше чотирьох місяців.

Запит компетентного органу іноземної держави про видачу особи може розглядатися лише у разі дотримання вимог, передбачених частиною першою ст. 573 КПК.

Запити про тимчасову видачу і транзитне перевезення особи направляються та розглядаються у такому самому порядку, як і запити про видачу особи (екстрадицію). При розгляді запитів компетентних органів іноземних держав про транзитне перевезення екстрадиційній перевірці підлягають лише обставини, передбачені частинами першою і другою статті 589 КПК.

Центральний орган України має право відмовити в направленні запиту до іноземної держави, якщо існують передбачені КПК України або міжнародним договором України обставини, які можуть перешкоджати видачі. Він також має право відмовити компетентному органу України у зверненні до іноземної держави, якщо видача буде явно не виправданою з огляду на співвідношення тяжкості вчиненого особою кримінального правопорушення та ймовірних витрат, необхідних для екстрадиції.

Центральний орган України щодо екстрадиції визначений ст. 574 КПК. Таким органом в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, є відповідно Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України. Офіс Генерального прокурора є центральним органом України щодо видачі (екстрадиції) підозрюваних, обвинувачених у кримінальних провадженнях

під час досудового розслідування. Міністерство юстиції України є центральним органом України щодо видачі (екстрадиції) підсудних, засуджених у кримінальних провадженнях під час судового провадження або виконання вироку.

Центральні органи України щодо екстрадиції відповідно до КПК: звертаються до компетентних органів іноземних держав із запитами про екстрадицію, тимчасову видачу або транзитне перевезення; розглядають запити компетентних органів іноземних держав про екстрадицію, тимчасову видачу або транзитне перевезення та приймають рішення щодо них; організують проведення екстрадиційної перевірки; організують прийом-передачу осіб, щодо яких прийнято рішення екстрадицію, тимчасову видачу чи транзитне перевезення; здійснюють інші повноваження, визначені цим розділом або міжнародним договором про екстрадицію.

Ст. 575 КПК передбачений порядок підготовки документів та направлення запитів. клопотання про видачу особи в Україну готує слідчий, прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, або суд, який розглядає справу чи яким ухвалено вирок, з дотриманням вимог, передбачених КПК України та відповідним міжнародним договором України.

клопотання складається у письмовій формі і повинно містити дані про особу, видача якої вимагається, обставини і кваліфікацію вчиненого нею злочину. До клопотання додаються такі документи: засвідчена копія ухвали слідчого судді або суду про тримання особи під вартою, якщо видача запитується для притягнення до кримінальної відповідальності; копія вироку з підтвердженням набуття ним законної сили, якщо видача запитується для приведення вироку до виконання; довідка про відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення особою, або довідка про докази, якими підтверджується винуватість розшукованої особи у його вчиненні; положення статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення;

висновок компетентних органів України про громадянство особи, видача якої запитується, складений згідно з вимогами закону про громадянство України; довідка про частину невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання; інформація про перебіг строків давності; інші відомості, передбачені міжнародним договором України, який також чинний для іноземної держави, на території якої встановлено розшукувану особу.

Клопотання та передбачені частиною другою ст. 575 КПК документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України.

Клопотання про видачу особи (екстрадицію) передаються до відповідного центрального органу України через відповідну обласну прокуратуру у десятиденний строк з дня затримання особи на території іноземної держави. У зазначений строк керівник відповідного органу досудового розслідування у складі апарату Національної поліції, центрального апарату органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань України, Національного антикорупційного бюро України безпосередньо передає Офісу Генерального прокурора клопотання про видачу особи (екстрадицію).

Центральний орган України за наявності підстав, передбачених міжнародним договором України, звертається до компетентного органу іноземної держави із запитом про видачу особи в Україну. Запит про видачу направляється керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою протягом п'яти днів з дня отримання клопотання.

У разі повідомлення компетентним органом іноземної держави про одержання згоди затриманої особи на її екстрадицію в Україну підготовка клопотання здійснюється виключно на вимогу уповноваженого (центрального) органу України. Зміст клопотання та перелік документів, що додаються до клопотання, визначаються

уповноваженим (центральним) органом України відповідно до вимог КПК та міжнародних договорів України.

Межі кримінальної відповідальності виданої особи визначені в ст. 576 КПК. Видана в Україну особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності або щодо неї може бути виконано вирок суду лише за ті злочини, за які здійснена видача (екстрадиція).

Обмеження, висловлені компетентним органом іноземної держави під час прийняття рішення про видачу особи в Україну, є обов'язковими при прийнятті відповідних процесуальних рішень.

Якщо застереження компетентного органу іноземної держави щодо обмежень у видачі особи стосується виконання вироку, суд, який ухвалив вирок, вирішує питання про приведення його до виконання лише за ті діяння, за які відбулася видача.

У разі вчинення особою до її видачі (екстрадиції) іншого злочину, не зазначеного у запиті про видачу, притягти таку особу до кримінальної відповідальності або виконати вирок суду за цей злочин можна лише після отримання згоди компетентного органу іноземної держави, що видала особу.

Запит про надання такої згоди готується та надсилається в порядку, передбаченому для запиту про видачу особи (екстрадицію). У разі притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочин, вчинений нею після видачі, отримання такої згоди не вимагається.

Положення КПК не застосовуються у разі, якщо компетентний орган іноземної держави повідомив, що видана в Україну особа надала згоду на її видачу (екстрадицію) та відмовилася від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності.

Зарахування строку тримання виданої особи під вартою (ст. 577 КПК). Час тримання виданої особи під вартою на території запитуваної держави у зв'язку з вирішенням питання про видачу в Україну, а також час її етапування зараховуються до загального строку відбування покарання, призначеного вироком суду України.

Інформування про результати кримінального провадження щодо виданої особи (ст. 578 КПК). Прокурор надсилає центральному органу України повідомлення про результати кримінального провадження щодо виданої особи для подальшого інформування уповноваженого (центрального) органу запитуваної держави.

Тимчасова видача (ст. 579 КПК). У разі необхідності запобігання закінченню строків давності притягнення до кримінальної відповідальності або втраті доказів у кримінальному провадженні може бути направлено запит про тимчасову видачу, який готується в порядку, передбаченому статтею 575 КПК.

У разі задоволення запиту про тимчасову видачу така особа має бути повернута до відповідної іноземної держави у погоджений строк. У разі необхідності компетентний орган України, який здійснює кримінальне провадження, готує документи про продовження строку тимчасової видачі, що надсилаються відповідному центральному органу не пізніше як за двадцять днів до закінчення строку тимчасової видачі.

Особливості тримання під вартою (ст. 580 КПК). Рішення компетентного органу іноземної держави про взяття особи під варту або призначення їй покарання у виді позбавлення волі є підставою для тримання осіб під вартою на території України, які: транзитно перевозяться територією України; тимчасово видані в Україну.

Період тримання особи під вартою на території України на підставі рішення компетентного органу іноземної держави під час тимчасової видачі не зараховується такій особі у строк відбування покарання, призначеного за вироком суду України.

Права особи, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію) (ст. 581 КПК). Особа, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію) в іноземну державу, має право:

- знати, у зв'язку з яким кримінальним правопорушенням надійшов запит про її видачу (екстрадицію);
- мати захисника і побачення з ним за умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, на присутність захисника під час

допитів; у разі затримання – на повідомлення близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб про затримання і місце свого перебування;

- брати участь у розгляді судом питань, пов'язаних з її триманням під вартою і запитом про її видачу (екстрадицію);

- оскаржувати рішення про тримання під вартою, про задоволення запиту про видачу (екстрадицію);

- висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо запиту про видачу (екстрадицію);

- у будь-який час до прийняття рішення про її видачу (екстрадицію) надати згоду на видачу (екстрадицію) з метою застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку;

- одночасно з наданням згоди на видачу (екстрадицію) відмовитися від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності.

Особі, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію), і яка не володіє державною мовою, забезпечується право робити заяви, заявляти клопотання, виступати в суді мовою, якою вона володіє, користуватися послугами перекладача, а також отримати переклад судового рішення та рішення центрального органу України мовою, якою вона користувалася під час розгляду.

Якщо особа, стосовно якої розглядається питання про видачу (екстрадицію), є іноземцем і тримається під вартою, то вона має право на зустрічі з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави.

Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України (ст. 582 КПК). Затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, здійснюється уповноваженою службовою особою.

Про затримання негайно інформується прокурор, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання. Повідомлення прокурору, до якого додається копія протоколу затримання, повинно містити докладну інформацію щодо підстав та мотивів затримання.

Прокурор, отримавши повідомлення, перевіряє законність затримання особи, яка розшукується компетентними органами іноземних держав, та негайно інформує відповідну обласну прокуратуру.

Про затримання таких осіб відповідна обласна прокуратура протягом шістдесяти годин після затримання повідомляє відповідний центральний орган України, який протягом трьох днів інформує компетентний орган іноземної держави.

Про кожен випадок затримання громадянина іноземної держави, який вчинив злочин за межами України, відповідна обласна прокуратура також повідомляє Міністерство закордонних справ України.

Затримана особа негайно звільняється у разі, якщо: протягом шістдесяти годин з моменту затримання вона не доставлена до слідчого судді для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу тимчасового або екстрадиційного арешту; встановлено обставини, за наявності яких видача (екстрадиція) не здійснюється.

Порядок затримання таких осіб та розгляду скарг про їх затримання здійснюється відповідно до статей 206 та 208 КПК з урахуванням особливостей, встановлених цим розділом.

Тимчасовий арешт визначений у **ст. 583 КПК**. До затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, застосовується тимчасовий арешт до сорока діб або інший встановлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу.

У разі якщо максимальний строк тимчасового арешту, передбачений частиною першою ст. 583 КПК, закінчився, а запит про видачу цієї особи не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

Прокурор звертається до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання, із клопотанням про застосування тимчасового арешту.

До клопотання додаються:

- протокол затримання особи з відміткою про роз'яснення особі її права надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також права на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію);

- документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави;

- документи, що підтверджують особу затриманого;

- письмова заява затриманої особи про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій особа може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності (в разі наявності такої письмової заяви).

Клопотання має бути розглянуто слідчим суддею у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя встановлює особу затриманого, пропонує особі зробити заяву, роз'яснює особі її право надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також право на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на її видачу (екстрадицію), з'ясовує бажання особи скористатися цими правами, перевіряє добровільність надання особою згоди на її видачу (екстрадицію), відмови від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності, усвідомлення особою правових наслідків такої згоди (відмови), перевіряє наявність документів, передбачених пунктом 2 частини четвертої ст. 583 КПК, вислуховує думку прокурора та інших учасників.

У разі якщо затримана особа надала згоду на її видачу (екстрадицію) або надала згоду на її видачу (екстрадицію) і відмовилася від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної

відповідальності, суд вирішує питання про затвердження згоди особи на видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту або про відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію) і застосування тимчасового арешту.

За результатами розгляду слідчий суддя постановляє ухвалу про: застосування тимчасового арешту; відмову в застосуванні тимчасового арешту, якщо для його обрання немає підстав; затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту; затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту; застосування тимчасового арешту та відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію).

Копія ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду питання щодо затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), невідкладно направляється уповноваженому (центральному) органу України через відповідну обласну прокуратуру разом із копією письмової заяви особи про згоду на її видачу (екстрадицію).

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захисником чи законним представником, прокурором, крім ухвал слідчого судді про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту, про затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту, які оскарженню не підлягають.

Особа, до якої застосовано тимчасовий арешт, має право до надходження запиту про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, письмову заяву про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій може зазначити про відмову від застосування

спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Така заява підлягає невідкладному розгляду слідчим суддею у порядку, передбаченому частиною шостою ст. 583 КПК, за участю прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за потреби перекладача.

Звільнення особи з-під тимчасового арешту у зв'язку з несвоечасним надходженням до центрального органу України запиту про видачу не перешкоджає застосуванню до неї екстрадиційного арешту в разі отримання в подальшому такого запиту.

У разі надходження запиту про видачу особи (екстрадицію) до закінчення строку тимчасового арешту ухвала слідчого судді про застосування тимчасового арешту втрачає юридичну силу з моменту винесення слідчим суддею ухвали про застосування екстрадиційного арешту щодо цієї особи. У разі наявності на утриманні особи, стосовно якої слідчим суддею розглядається клопотання про застосування тимчасового арешту, дитини, яка залишається без батьківського піклування, слідчий суддя зобов'язує прокурора негайно повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування такої дитини про факт залишення дитини без батьківського піклування для вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини, про що зазначається в ухвалі про застосування тимчасового арешту.

Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення екстрадиції (екстрадиційний арешт) (ст. 584 КПК). Після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням або зверненням центрального органу України прокурор звертається з клопотанням про її екстрадиційний арешт до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою.

Разом із клопотанням на розгляд слідчого судді подаються: копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом України;

документи про громадянство особи; наявні матеріали екстрадиційної перевірки.

Матеріали, що подаються слідчому судді, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

При вирішенні питання про застосування екстрадиційного арешту слідчий суддя керується положеннями КПК та міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. У разі якщо особа, щодо якої вирішується питання про тримання під вартою, не володіє державною мовою, їй забезпечується участь перекладача.

Строки тримання особи під вартою та порядок їх продовження визначаються КПК України.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя встановлює особу, роз'яснює особі її право надати згоду на видачу (екстрадицію) для застосування процедури видачі (екстрадиції) у спрощеному порядку, а також право на відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності у разі надання згоди на видачу (екстрадицію), з'ясовує бажання особи скористатися цими правами, перевіряє добровільність надання особою згоди на її видачу (екстрадицію), відмови від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності, усвідомлення особою правових наслідків такої згоди (відмови), перевіряє запит про видачу та наявні матеріали екстрадиційної перевірки, вислуховує думку прокурора, інших учасників і постановляє ухвалу про:

- застосування екстрадиційного арешту;
- затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію) та застосування екстрадиційного арешту;
- затвердження згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту;

- застосування екстрадиційного арешту та відмову у затвердженні згоди особи на її видачу (екстрадицію);
- відмову в застосуванні екстрадиційного арешту, якщо для його обрання немає підстав.

Копія ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду питання щодо затвердження згоди особи на її екстрадицію, невідкладно направляється уповноваженому (центральному) органу України через відповідну обласну прокуратуру разом із копією письмової заяви особи про згоду на її екстрадицію.

При розгляді клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про видачу.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, щодо якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисником чи законним представником, прокурором, крім ухвал слідчого судді про затвердження згоди особи на її екстрадицію та застосування екстрадиційного арешту, про затвердження згоди особи на її екстрадицію, відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності та застосування екстрадиційного арешту, які оскарженню не підлягають.

Екстрадиційний арешт застосовується до вирішення питання про екстрадицію та її фактичної передачі, але не може тривати більше дванадцяти місяців.

У межах цього строку слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, за клопотанням прокурора не рідше одного разу на два місяці перевіряє наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення.

За скаргю особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під

вартою, не частіше одного разу на місяць перевіряє наявність підстав для звільнення особи з-під варти.

Звільнення особи з-під екстрадиційного арешту слідчим суддею не перешкоджає повторному його застосуванню з метою фактичної передачі особи іноземній державі на виконання рішення про видачу, якщо інше не передбачено міжнародним договором України.

Особа, до якої застосовано екстрадиційний арешт, має право до прийняття рішення про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, письмову заяву про згоду на її видачу (екстрадицію), в якій може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Така заява підлягає невідкладному розгляду слідчим суддею у порядку, передбаченому частинами сьомою і восьмою ст. 584 КПК, за участю прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за потреби перекладача.

У разі наявності на утриманні особи, стосовно якої слідчим суддею розглядається клопотання про застосування екстрадиційного арешту, дитини, яка залишається без батьківського піклування, слідчий суддя зобов'язує прокурора негайно повідомити уповноважений підрозділ органів Національної поліції та орган опіки та піклування за місцем перебування такої дитини про факт залишення дитини без батьківського піклування для вжиття невідкладних заходів щодо тимчасового влаштування дитини, про що зазначається в ухвалі про застосування екстрадиційного арешту.

Застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, для забезпечення видачі особи на запит іноземної держави відбувається на підставі ст. 585 КПК. За наявності обставин, які гарантують запобігання втечі особи та забезпечення у подальшому її видачі, слідчий суддя може обрати щодо такої особи запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою (екстрадиційним арештом).

При вирішенні питання про можливість застосування запобіжного заходу, не пов'язаного із триманням під вартою, слідчий суддя обов'язково враховує:

- відомості про ухилення особи від правосуддя у запитуючій стороні та дотримання нею умов, на яких відбулося звільнення її з-під варти під час цього або інших кримінальних проваджень;
- тяжкість покарання, що загрожує особі в разі засудження, виходячи з обставин, встановлених під час заявленого кримінального правопорушення, положень закону України про кримінальну відповідальність і усталеної судової практики;
- вік та стан здоров'я особи, видача якої запитується; міцність соціальних зв'язків особи, у тому числі наявність у неї родини та утриманців.

У разі порушення особою, щодо якої розглядається запит про її видачу, умов обраного запобіжного заходу слідчий суддя за клопотанням прокурора має право постановити ухвалу про застосування екстрадиційного арешту для забезпечення видачі особи.

Особа, стосовно якої застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, має право до прийняття рішення про її видачу (екстрадицію) подати на розгляд слідчого судді письмову заяву про надання згоди на її видачу (екстрадицію), в якій може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Така заява підлягає невідкладному розгляду слідчим суддею у порядку, передбаченому частинами сьомою і восьмою статті 584 КПК, за участю прокурора, особи, яка подала заяву, її захисника та за потреби перекладача.

Припинення тимчасового арешту або запобіжного заходу (ст. 586 КПК). Отже тимчасовий арешт або запобіжний захід припиняється в разі, якщо: центральний орган України в передбачені міжнародним договором України строки не отримав запит про видачу особи (екстрадицію); під час екстрадиційної перевірки встановлено обставини, за наявності яких видача особи (екстрадиція) не здійснюється; компетентний орган іноземної держави

відмовився вимагати видачу особи; центральним органом України прийнято рішення про відмову у видачі особи (екстрадиції).

Скасування тимчасового арешту або запобіжного заходу здійснюється керівником відповідної обласної прокуратури, його першим заступником або заступником за дорученням (зверненням) центрального органу України, а у випадку, передбаченому пунктом 2 частини першої ст. 586 КПК, за погодженням з відповідним центральним органом України. Копія постанови про скасування тимчасового арешту або запобіжного заходу надсилається уповноваженій службовій особі місця ув'язнення, слідчому судді, який приймав рішення про застосування тимчасового арешту або запобіжного заходу, а також особі, щодо якої застосовувався запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою.

Проведення екстрадиційної перевірки передбачено **ст. 587 КПК**. Екстрадиційна перевірка обставин, що можуть перешкоджати видачі особи, проводиться центральним органом України або за його дорученням чи зверненням відповідною обласною прокуратурою. Екстрадиційна перевірка здійснюється протягом шістдесяти днів. Цей строк може бути продовжено відповідним центральним органом України.

Матеріали екстрадиційної перевірки разом із висновком щодо такої перевірки надсилаються відповідному центральному органу України.

Видача особи (екстрадиція) у спрощеному порядку відбувається в межах **ст. 588 КПК**. Уповноважений (центральный) орган України може застосувати процедуру видачі особи (екстрадиції) у спрощеному порядку лише за наявності згоди такої особи на її екстрадицію, затвердженої слідчим суддею.

Особа має право у будь-який час до прийняття рішення про її екстрадицію подати слідчому судді письмову заяву про надання згоди на її екстрадицію, в якій може зазначити про відмову від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності. Згода особи на її екстрадицію, відмова особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної

відповідальності можуть бути відкликані особою до їх затвердження слідчим суддею.

Начальник установи попереднього ув'язнення, одержавши письмову заяву особи про надання згоди на її екстрадицію, невідкладно надсилає зазначену заяву до суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, та повідомляє про це керівника відповідної обласної прокуратури.

Відповідна обласна прокуратура невідкладно надсилає уповноваженому (центральному) органу України копію ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду письмової заяви особи про надання згоди на її екстрадицію, разом із копією письмової заяви особи про згоду на екстрадицію та інформацією, необхідною для прийняття уповноваженим (центральним) органом України рішення відповідно до частини восьмої ст. 588 КПК.

Про затвердження слідчим суддею згоди особи на її видачу (екстрадицію), відмови особи від застосування спеціального правила щодо меж кримінальної відповідальності уповноважений (центральный) орган України невідкладно інформує компетентний орган іноземної держави, яка розшукує особу для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. Уповноважений (центральный) орган України одночасно запитує про намір іноземної держави вимагати екстрадицію зазначеної особи у подальшому (крім випадку, якщо від компетентного органу іноземної держави надійшов запит екстрадицію та просить надати інформацію, необхідну для прийняття рішення про екстрадицію зазначеної особи у спрощеному порядку.

Уповноважений (центральный) орган України розглядає питання про екстрадицію у спрощеному порядку за наявності інформації щодо: прийняття компетентним органом іноземної держави стосовно особи рішення про тримання під вартою або вироку, який набрав законної сили, а також підтвердження того, що особа розшукується компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку;

характеру і правової кваліфікації вчиненого особою кримінального правопорушення, зокрема про максимальну межу покарання або покарання, призначене згідно з вироком, який набрав законної сили, а також про відбуту особою частину покарання; даних про особу, яка розшукується компетентним органом іноземної держави для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, зокрема про її громадянство; обставин вчинення особою кримінального правопорушення, зокрема про час, місце, ступінь участі особи, інші обставини вчинення кримінального правопорушення; наслідків вчиненого особою кримінального правопорушення (за можливості); строків давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення відповідного кримінального правопорушення згідно із законодавством іноземної держави, яка розшукує особу.

У разі якщо особа розшукується компетентним органом іноземної держави з метою виконання вироку, який набрав законної сили, для розгляду питання про екстрадицію у спрощеному порядку необхідною є також інформація про те, чи було ухвалено вирок за відсутності обвинуваченого (*in absentia*).

За потреби для прийняття рішення про екстрадицію у спрощеному порядку уповноважений (центральный) орган України може запитати у компетентного органу іноземної держави додаткову інформацію або документи.

Рішення про екстрадицію у спрощеному порядку може бути прийнято уповноваженим (центральним) органом України до надходження запиту компетентного органу іноземної держави про екстрадицію без обов'язкового проведення екстрадиційної перевірки у повному обсязі.

Уповноважений (центральный) орган України приймає рішення про екстрадицію у спрощеному порядку або про відмову у екстрадиції у спрощеному порядку протягом п'яти робочих днів з дня одержання ухвали слідчого судді, якою затверджено згоду особи на екстрадицію, та інформації компетентного органу іноземної

держави, передбаченої частиною шостою ст. 588 КПК. Рішення виноситься керівником уповноваженого (центрального) органу України або уповноваженою ним особою, є остаточним і оскарженню не підлягає.

Уповноважений (центральный) орган України відмовляє у екстрадиції у спрощеному порядку в таких випадках:

- у разі притягнення особи до кримінальної відповідальності чи відбування особою покарання на території України;
- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що особа, стосовно якої розглядається питання про екстрадицію, є громадянином України;
- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що екстрадиція зазначеної особи може суперечити інтересам національної безпеки України;
- якщо компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу уповноваженого (центрального) органу України інформацію, передбачену частиною шостою ст. 588 КПК.

Уповноважений (центральный) орган України повідомляє про своє рішення компетентний орган іноземної держави та особу, стосовно якої воно прийнято, без невиправданої затримки та у будь-якому разі протягом двадцяти днів з дня постановлення слідчим суддею ухвали, якою затверджено згоду особи на екстрадицію.

Передача особи, стосовно якої прийнято рішення про у екстрадицію у спрощеному порядку, здійснюється протягом десяти робочих днів з дня повідомлення компетентному органу іноземної держави про зазначене рішення. Цей строк може бути подовжений уповноваженим (центральним) органом України до тридцяти днів. Відстрочення фактичної передачі особи з підстав, передбачених статтею 592 КПК, не допускається.

У разі прийняття уповноваженим (центральним) органом України рішення про відмову у екстрадиції у спрощеному порядку, екстрадиція здійснюється за загальними правилами щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, передбаченими КПК.

Екстрадиція в Україну у спрощеному порядку здійснюється в порядку, передбаченому КПК України та міжнародними договорами України.

Відмова у екстрадиції регламентується **ст. 589 КПК**. У видачі особи іноземній державі відмовляється у разі, якщо: особа, стосовно якої надійшов запит про видачу, відповідно до законів України на час прийняття рішення про екстрадицію є громадянином України; злочин, за який запитано видачу, не передбачає покарання у виді позбавлення волі за законом України; закінчилися передбачені законом України строки давності притягнення особи до кримінальної відповідальності або виконання вироку за злочин, за який запитано видачу; компетентний орган іноземної держави не надав на вимогу центрального органу України додаткових матеріалів або даних, без яких неможливе прийняття рішення за запитом про екстрадицію; екстрадиція суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України; є обґрунтовані підстави вважати, що екстрадиція суперечить інтересам національної безпеки України; наявні інші підстави, передбачені міжнародним договором України.

Особа, якій надано статус біженця, статус особи, яка потребує додаткового захисту, або їй надано тимчасовий захист в Україні, не може бути видана державі, біженцем з якої вона визнана, а також іноземній державі, де її здоров'ю, життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання (релігії), національності, громадянства (підданства), приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань, крім випадків, передбачених міжнародним договором України.

У разі відмови у видачі з мотивів громадянства та наявності статусу біженця або з інших підстав, що не виключають здійснення кримінального провадження, за клопотанням компетентного органу іноземної держави Офіс Генерального прокурора доручає здійснення досудового розслідування стосовно цієї особи в порядку, передбаченому КПК України.

У разі відмови у видачі особи з підстав, визначених пунктом 1 частини першої ст. 589 КПК, за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтями 209, 369, 369² КПК, Офіс Генерального прокурора доручає здійснення досудового розслідування стосовно такої особи в порядку, передбаченому КПК України.

Рішення за запитом про екстрадицію регламентовано **ст. 590 КПК**. Так, після вивчення матеріалів екстрадиційної перевірки центральний орган України приймає рішення про екстрадицію або відмову у екстрадиції іноземній державі. Рішення виносяться керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою.

Про своє рішення центральний орган України повідомляє компетентний орган іноземної держави, а також особу, щодо якої воно прийнято. У разі прийняття рішення про екстрадицію такої особи вручається його копія. Якщо впродовж десяти днів зазначене рішення не оскаржено до суду, організовується фактична видача цієї особи компетентним органам іноземної держави.

Рішення про екстрадицію не може бути прийнято, якщо така особа подала заяву про визнання її біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, чи скористалася відповідно до законодавства правом на оскарження рішення щодо зазначених статусів, до остаточного розгляду заяви, у порядку, встановленому законодавством України. Інформація про подання особою зазначених заяв або оскарження відповідних рішень не надається іноземній державі, що надіслала запит.

Порядок оскарження рішення про екстрадицію регламентовано **ст. 591 КПК**. Рішення про екстрадицію може бути оскаржено особою, стосовно якої воно прийняте, її захисником чи законним представником до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого така особа тримається під вартою, крім випадку, передбаченого статтею 588 КПК. Якщо до особи застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, скарга на рішення про видачу такої особи (екстрадицію) може бути подана до слідчого судді, в межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України.

Якщо скаргу на рішення про видачу подає особа, яка перебуває під вартою, уповноважена службова особа місця ув'язнення негайно надсилає скаргу до слідчого судді і повідомляє про це відповідну обласну прокуратуру.

Розгляд скарги здійснюється слідчим суддею протягом п'яти днів з дня її надходження до суду. Судовий розгляд проводиться за участю прокурора, який проводив екстрадиційну перевірку, особи, щодо якої прийнято рішення про видачу, її захисника чи законного представника, якщо він бере участь у провадженні.

При розгляді скарги слідчий суддя не досліджує питання про винуватість та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави у справі стосовно особи, щодо якої надійшов запит про екстрадицію.

За результатами розгляду слідчий суддя виносить ухвалу, якою: залишає скаргу без задоволення; задовольняє скаргу і скасовує рішення про екстрадицію.

Ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку прокурором, особою, щодо якої прийнято рішення, її захисником чи законним представником. Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді зупиняє набрання нею законної сили та її виконання.

Ухвала суду апеляційної інстанції може бути оскаржена в касаційному порядку лише прокурором з мотивів неправильного застосування судом норм міжнародних договорів України, якщо скасування рішення про екстрадицію перешкоджає подальшому провадженню щодо особи, видача якої запитувалася іноземною державою.

Відстрочка передачі особи в рамках екстрадиції визначена у **ст. 592 КПК**. Так після прийняття рішення про екстрадицію центральний орган України може відстрочити фактичну передачу особи до іноземної держави у разі, якщо: особа, щодо якої прийнято рішення про екстрадицію, притягається до кримінальної відповідальності або відбуває покарання у виді позбавлення чи обмеження

волі за інший злочин на території України – до закінчення досудового розслідування або судового провадження, відбуття покарання чи звільнення від покарання з будь-яких законних підстав; особа, щодо якої надійшов запит про видачу, тяжко хворіє і за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю – до її видужання.

Після прийняття рішення про відстрочку передачі відповідна обласна прокуратура за дорученням (зверненням) центрального органу України здійснює нагляд за процесом відбування особою покарання або контролює хід її лікування.

У разі відсутності підстав для відстрочення фактичної передачі особи, передбачених частиною першою ст. 592 КПК, відповідна обласна прокуратура забезпечує застосування екстрадиційного арешту в порядку, встановленому КПК України.

Якщо в період відстрочення настали обставини, які можуть перешкоджати видачі особи, центральний орган України має право переглянути своє рішення про екстрадицію.

Фактична передача особи по екстрадиції (ст. 593 КПК). Так, з метою фактичної передачі особи, щодо якої прийнято рішення про видачу (екстрадицію), центральний орган України після набрання чинності цим рішенням надає відповідні доручення (направляє звернення) компетентним органам України.

Передача особи має бути здійснена протягом п'ятнадцяти днів з дати, встановленої для її передачі, крім випадку, передбаченого статтею 588 КПК. Цей строк може бути продовжено центральним органом України до тридцяти днів, після чого особа підлягає звільненню з-під варти. Якщо компетентний орган іноземної держави з незалежних від нього обставин не може прийняти таку особу, центральний орган України встановлює нову дату передачі у строки, передбачені частиною другою ст. 593 КПК.

Під час фактичної передачі особи компетентний орган іноземної держави інформується про строк перебування її під вартою в Україні.

Доставлення до установ системи виконання покарань особи, щодо якої компетентним органом іноземної держави прийнято

рішення про видачу в Україну, забезпечують компетентні органи України за дорученням (зверненням) центрального органу України.

Витрати, пов'язані з вирішенням питання про екстрадицію (видачу особи іноземній державі) (ст. 594 КПК). Витрати, що виникли на території України у зв'язку з вирішенням питання про видачу особи, а також витрати, що виникли у зв'язку із транзитним перевезенням через територію іншої держави особи, яка видається Україні, вважаються процесуальними витратами згідно з КПК України.

8.4 Кримінальне провадження у порядку перейняття

Порядок і умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав викладені в ст. 595 КПК. клопотання компетентних органів інших держав про перейняття Україною кримінального провадження розглядається центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги або органом, уповноваженим здійснювати зносини відповідно до частини третьої статті 545 КПК, протягом двадцяти днів з дня його надходження.

Кримінальне провадження, в якому судовими органами іноземної держави не було ухвалено вирок, може бути перейняте Україною за таких умов: особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є громадянином України і перебуває на її території; особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, є іноземцем або особою без громадянства і перебуває на території України, а її видача згідно із КПК України або міжнародним договором України неможлива або у видачі відмовлено; запитуюча держава надала гарантії, що у разі ухвалення вироку в Україні особа, яка притягається до кримінальної відповідальності, не піддаватиметься у запитуючій державі державному обвинуваченню за те ж кримінальне правопорушення; діяння, якого стосується запит, є кримінальним правопорушенням за законом України про кримінальну відповідальність.

У разі перейняття кримінального провадження Офіс Генерального прокурора в порядку, передбаченому КПК України, доручає здійснення досудового розслідування відповідному прокурору, про що повідомляє державу, яка надіслала запит.

При відмові перейти кримінальне провадження Офіс Генерального прокурора повертає матеріали відповідним органам іноземної держави з обґрунтуванням підстав відмови.

Умови неможливості перейняття кримінального провадження викладені в **ст. 596 КПК**. Так кримінальне провадження не може бути перейняте, якщо: не дотримані вимоги частини другої статті 595 КПК або міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено виправдувальний вирок; щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні судом ухвалено обвинувальний вирок, за яким покарання вже відбуте або виконується; щодо цієї ж особи у зв'язку з тим же кримінальним правопорушенням в Україні закрито кримінальне провадження або її звільнено від відбування покарання у зв'язку з помилуванням або амністією; провадження щодо заявленого кримінального правопорушення не може здійснюватися у зв'язку із закінченням строку давності.

Тримання під вартою особи до отримання запиту про перейняття кримінального провадження відбувається на підставі ст. 597 КПК. А саме, за клопотанням компетентного органу іншої держави особа, щодо якої буде направлений запит про перейняття кримінального провадження, може триматися під вартою на території України не більше ніж сорок діб.

Тримання під вартою особи здійснюється в порядку та згідно з правилами, передбаченими статтею 583 КПК. Якщо після закінчення передбаченого частиною першою ст. 597 КПК строку запит про перейняття кримінального провадження не надійде, зазначена особа звільняється з-під варти.

Порядок кримінального провадження, що перейняте від іншої держави відбувається на підставі **ст. 598 КПК**. А саме воно починається зі стадії досудового розслідування та здійснюється згідно з КПК України.

Відомості, які містяться в матеріалах, отриманих до перейняття кримінального провадження відповідним органом іншої держави на її території та згідно з її законодавством, можуть бути визнані допустимими під час судового розгляду в Україні, якщо це не порушує засад судочинства, передбачених Конституцією України та КПК України, і вони не отримані з порушенням прав людини і основоположних свобод. Не потребують легалізації відомості, визнані судом допустимими.

Слідчий, прокурор України після перейняття кримінального провадження мають право здійснювати будь-які передбачені КПК України процесуальні дії.

За наявності достатніх підстав для повідомлення про підозру воно повинно бути здійснене згідно з законом України про кримінальну відповідальність і в порядку, передбаченому КПК України. Покарання, що призначається судом, не повинно бути суворішим від покарання, передбаченого законом запитуючої держави за таке ж кримінальне правопорушення.

Компетентному органу запитуючої держави надсилається копія остаточного процесуального рішення, що набуло законної сили.

Порядок і умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави визначено у **ст. 599 КПК**. Отже клопотання слідчого, погоджене з прокурором, прокурора або суду про передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави розглядаються уповноваженим (центральним) органом України протягом двадцяти днів з моменту надходження. Незакінчене кримінальне провадження може бути передане іншій державі за умови, що видача особи, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, неможлива або у видачі такої особи Україні відмовлено.

Слідчий, прокурор або суд на вимогу уповноваженого (центрального) органу України поновлює кримінальне провадження, продовжує – якщо це дозволяється КПК України – строки розслідування або тримання під вартою з урахуванням часу, необхідного для перейняття його компетентним органом іноземної держави.

Зміст та форма клопотання про передання кримінального провадження іншій державі викладені у **ст. 600 КПК**. Зміст та форма клопотання про передання кримінального провадження повинні відповідати вимогам КПК та відповідних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Клопотання про передання кримінального провадження повинно містити: назву органу, який здійснює кримінальне провадження; посилання на відповідний міжнародний договір про надання правової допомоги; найменування кримінального провадження, передання якого запитується; опис кримінального правопорушення, що є предметом кримінального провадження, та його правову кваліфікацію; прізвище, ім'я, по батькові особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, дату і місце народження, місце проживання або перебування та інші відомості про неї.

До клопотання додаються такі документи: матеріали кримінального провадження; текст статті закону України про кримінальну відповідальність, за яким кваліфікується кримінальне правопорушення, щодо якого здійснюється провадження; відомості про громадянство особи.

Разом з клопотанням та документами, передбаченими частиною третьою ст. 600 КПК, компетентному органу іншої держави передаються наявні речові докази. Копії матеріалів залишаються в органі, який здійснював кримінальне провадження в Україні.

Наслідки передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави (**ст. 601 КПК**). З моменту перейняття компетентним органом іншої держави кримінального провадження відповідні органи України не мають права здійснювати будь-які процесуальні дії щодо особи у зв'язку з кримінальним правопорушенням,

щодо якого передано кримінальне провадження, інакше, ніж на підставі запиту про надання міжнародної правової допомоги з боку держави, яка перейняла кримінальне провадження.

Закриття компетентним органом іноземної держави переданого кримінального провадження на стадії досудового розслідування не перешкоджає відновленню провадження в Україні та подальшому розслідуванню в порядку, передбаченому КПК України, якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не встановлено інше.

8.5 Визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб

Далі розглянемо підстави і порядок виконання вироків судів іноземних держав (ст. 602 КПК). Отже вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках і в обсязі, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

У разі відсутності міжнародного договору положення цієї глави можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання.

Запит про виконання вироку суду іноземної держави, крім запиту про передачу засудженої особи, Міністерство юстиції України розглядає протягом тридцяти днів з моменту надходження запиту. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, цей строк продовжується до трьох місяців.

При розгляді запиту про виконання вироку суду іноземної держави згідно з частиною третьою ст. 602 КПК Міністерство юстиції України з'ясовує наявність підстав, передбачених міжнародним договором України, для його задоволення. З цією метою Міністерство юстиції України може запитувати необхідні матеріали та інформацію в Україні або у компетентного органу іноземної держави.

Встановивши відповідність запиту про визнання і виконання вироку суду іноземної держави умовам, передбаченим міжнародним договором України, Міністерство юстиції України направляє до суду клопотання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави і передає наявні матеріали. При відмові у задоволенні запиту Міністерство юстиції України повідомляє про це іноземний орган, від якого надійшов запит, з роз'ясненням підстав відмови.

Не підлягають виконанню в Україні вироки судів іноземних держав, ухвалені заочно (*in absentia*), тобто без участі особи під час кримінального провадження – крім випадків, коли засудженій особі було вручено копію вироку і надано можливість його оскаржити. У задоволенні запиту про виконання вироку суду іноземної держави може бути відмовлено, якщо таке виконання суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України.

Вирішення питання про визнання і виконання вироку суду іноземної держави у частині цивільного позову вирішується у порядку, передбаченому Цивільним процесуальним кодексом України. У випадках, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, якщо вирок суду іноземної держави передбачає покарання у виді позбавлення волі, Міністерство юстиції України надсилає засвідчену копію запиту, передбаченого КПК, прокурору для звернення до слідчого судді з клопотанням про застосування запобіжного заходу до вирішення питання про виконання вироку суду іноземної держави.

Розгляд судом питання про виконання вироку суду іноземної держави (ст. 603 КПК). Так клопотання Міністерства юстиції України про виконання вироку суду іноземної держави розглядається протягом одного місяця з дня його отримання судом першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місце проживання чи останнє відоме місце проживання засудженої особи, або місце перебування майна такої особи, а в разі їх відсутності – місце знаходження Міністерства юстиції України.

Про дату судового засідання повідомляють особі, щодо якої ухвалено вирок, якщо вона перебуває на території України. Така особа має право користуватися правовою допомогою захисника. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора.

При розгляді клопотання Міністерства юстиції України про виконання вироку суду іноземної держави суд встановлює, чи дотримані умови, передбачені міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або КПК. При цьому суд не перевіряє фактичні обставини, встановлені вироком суду іноземної держави, та не вирішує питання щодо винуватості особи.

За результатами судового розгляду суд постановляє ухвалу: про виконання вироку суду іноземної держави повністю або частково. При цьому суд визначає, яка частина покарання може бути виконана в Україні, керуючись положеннями Кримінального кодексу України, що передбачають кримінальну відповідальність за злочин, у зв'язку з яким ухвалено вирок, та вирішує питання про застосування запобіжного заходу до набрання ухвалою законної сили; про відмову у виконанні вироку суду іноземної держави.

У разі необхідності проведення додаткової перевірки суд може постановити ухвалу про відкладення розгляду та отримання додаткових матеріалів.

Період, протягом якого особа перебувала під вартою в Україні у зв'язку з розглядом запиту про виконання вироку суду іноземної держави, зараховується до загального строку відбування покарання, визначеного відповідно до пункту 1 частини четвертої ст. 603 КПК.

У разі ухвалення рішення про виконання вироку суду іноземної держави суд може одночасно ухвалити рішення про обрання запобіжного заходу стосовно особи. Копії ухвали суд надсилає Міністерству юстиції України та вручає особі, засудженій вироком суду іноземної держави, якщо така особа перебуває на території України.

Судове рішення стосовно виконання вироку суду іноземної держави може бути оскаржено в апеляційному порядку органом,

що подав клопотання, особою, щодо якої вирішено відповідне питання, та прокурором.

Виконання в Україні вироку суду іноземної держави регламентується **ст. 604 КПК**. А саме, ухвала про виконання вироку суду іноземної держави звертається до виконання згідно з КПК України. Міністерство юстиції України повідомляє запитуючій стороні про результати виконання вироку суду іноземної держави.

Підстави розгляду питання про передачу засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання визначені в **ст. 605 КПК**. А саме, це запит уповноваженого (центрального) органу іноземної держави, звернення засудженого, його законного представника або близьких родичів чи членів сім'ї, а також інші обставини, передбачені законом України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

До того ж слід мати на увазі, що положення статей 605–612 КПК можуть бути застосовані при вирішенні питання про передачу особи, до якої судом застосовано примусові заходи медичного характеру.

Ст. 606 КПК чітко визначені умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання в Україні. Отже, засуджену судом України особу може бути передано для відбування покарання в іншу державу, а засудженого іноземним судом громадянина України прийнято для відбування покарання в Україні тільки за умов: якщо ця особа є громадянином держави виконання вироку; якщо вирок набрав законної сили; якщо на час отримання запиту про передачу засуджений має відбувати покарання упродовж якнайменш шести місяців або якщо йому ухвалено вирок до ув'язнення на невизначений строк; якщо на передачу згоден засуджений або з урахуванням його віку або фізичного чи психічного стану на це згоден законний представник засудженого; якщо кримінальне правопорушення, внаслідок вчинення якого було ухвалено вирок, є злочином згідно із законодавством держави виконання вироку або було б злочином у разі вчинення на її території, за вчинення якого може бути призначено покарання у виді позбавлення волі;

якщо відшкодовано майнову шкоду, завдану кримінальним правопорушенням, а в разі наявності – також процесуальні витрати; якщо держава ухвалення вироку і держава виконання вироку згодні на передачу засудженого.

Перед вирішенням питання про передачу засудженої особи для відбудовання покарання з України до іноземної держави остання має надати гарантії того, що засуджений не буде підданий катуванню або іншому жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Згода засудженого чи його законного представника повинна бути висловлена у письмовій формі з усвідомленням усіх правових наслідків такої згоди. Засуджений чи його законний представник мають право на отримання правової допомоги у вигляді юридичної консультації щодо наслідків своєї згоди. Згода засудженої особи не вимагається, якщо на момент вирішення питання згідно з положеннями цієї глави вона перебуває на території держави свого громадянства.

У разі неотримання хоча б однієї з умов, передбачених частинами першою–третьою ст. 606 КПК, Міністерство юстиції України може відмовити у передачі або прийнятті засудженого, якщо інше не передбачено КПК України або міжнародним договором України.

У разі якщо при вирішенні питання про передачу засудженого в Україні громадянина іноземної держави встановлено, що законодавство держави виконання вироку відповідає умовам пункту 5 частини першої ст. 606 КПК, але максимальний передбачений строк покарання у виді позбавлення волі за відповідне діяння є меншим, ніж строк покарання, призначений вироком, передача засудженої особи можлива лише після фактичного відбуття засудженим частини покарання, визначеної відповідно до частини третьої статті 81 Кримінального кодексу України. Таке саме правило може бути застосовано, якщо законодавство держави виконання вироку не відповідає умовам пункту 5 частини першої ст. 606 КПК стосовно виду покарання.

У разі прийняття рішення про відмову в передачі засудженого для подальшого відбування покарання наводяться обґрунтовані підстави прийняття такого рішення. Засуджена особа, яка надала згоду на передачу в іноземну державу для подальшого відбування покарання, може відмовитися від такої передачі у будь-який час до перетину державного кордону України відповідно до статті 607 КПК. У разі отримання інформації про таку відмову Міністерство юстиції України негайно припиняє розгляд питання про передачу або, у відповідних випадках, вживає заходів для припинення передачі.

У випадках, якщо на передачу згоден засуджений або з урахуванням його віку або фізичного чи психічного стану на це згоден законний представник засудженого, та якщо держава ухвалення вироку і держава виконання вироку згодні на передачу засудженого (ст. 606 КПК), новий розгляд питання про передачу засудженої особи можливий не раніше, ніж через три роки після відмови у передачі або відмови засудженої особи від передачі.

Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб, засуджених судами України, для відбування покарання в іноземних державах (ст. 607 КПК). Питання про передачу осіб, засуджених судами України до позбавлення волі, для відбування покарання в державах, громадянами яких вони є, вирішується Міністерством юстиції України.

Якщо засуджений є громадянином іноземної держави – учасниці міжнародного договору про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянином якої він є, орган, на який покладено обов'язок приведення вироку до виконання, роз'яснює засудженому його право звернутися до Міністерства юстиції України або до уповноваженого (центрального) органу держави, громадянином якої він є, з клопотанням про передачу його для відбування покарання в цій державі на підставі та в порядку, передбачених КПК України. Положення цієї частини не перешкоджають засудженим громадянам інших держав

звертатися з проханням про передачу в державу свого громадянства для подальшого відбування покарання.

Міністерство юстиції України після вивчення та перевірки матеріалів у разі їх належного оформлення та за наявності підстав, передбачених КПК України або міжнародним договором, приймає рішення щодо передачі особи, засудженої судом України до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання у державі, громадянином якої вона є, про що надсилає інформацію відповідному органу іноземної держави та особі, за ініціативою якої розглядалося питання передачі засудженої особи.

Після отримання від уповноваженого (центрального) органу іноземної держави інформації про згоду на прийняття засудженого для відбування покарання Міністерство юстиції України надсилає Міністерству внутрішніх справ України та Національній поліції доручення про узгодження місця, часу і порядку передачі та організацію передачі цієї особи з установи системи виконання покарань України в іноземну державу.

Передача засудженого громадянина іноземної держави для подальшого відбування покарання відповідно до КПК не позбавляє його права порушувати питання про його умовно-дострокове звільнення, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким у строки, передбачені Кримінальним кодексом України, а також про помилування у порядку, передбаченому законодавством України. Будь-які документи чи інформація, необхідні для розгляду цього питання в Україні, можуть бути запитані від компетентних органів держави виконання вироку через Міністерство юстиції України.

Міністерство юстиції України повідомляє суд, що ухвалив вирок, про рішення про передачу засудженої особи, а також забезпечує інформування суду про результати виконання вироку в іноземній державі. У разі оголошення в Україні амністії суд, який отримав інформацію про рішення про передачу засудженої особи відповідно до КПК, розглядає питання про застосування амністії до такої засудженої особи. У разі потреби суд може звернутися до Міністерства

юстиції України з метою отримання від компетентних органів держави виконання вироку інформації, необхідної для розгляду питання про застосування амністії.

Орган, що прийняв рішення відповідно до частин п'ятої та сьомої ст. 607 КПК за результатами розгляду питань про умовно-дострокове звільнення, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, помилування чи амністію, надсилає копію відповідного рішення Міністерству юстиції України для відповідного інформування держави виконання вироку.

Повідомлення про зміну або скасування вироку суду України щодо громадянина іноземної держави (ст. 608 КПК). У разі зміни або скасування вироку суду України щодо засудженого, переданого для відбування покарання в іншу державу, а також у разі застосування до нього виданого в Україні акта амністії чи помилування Міністерство юстиції України направляє уповноваженому (центральному) органу іноземної держави копію ухвали суду про зміну або скасування вироку або копію рішення відповідних органів України про застосування до засудженого амністії чи помилування.

Якщо вирок скасовано і призначено новий судовий розгляд, одночасно направляються інші необхідні для цього документи.

У ст. 609 КПК визначено порядок розгляду запиту (клопотання) про передачу громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для відбування покарання в Україні. Отже, запит уповноваженого (центрального) органу іноземної держави про передачу для відбування покарання в Україні засудженого судом цієї держави до позбавлення волі громадянина України, а також клопотання такого засудженого або його законного представника чи родича про передачу розглядається Міністерством юстиції України в розумний строк.

Після порушення перед Міністерством юстиції України клопотання про прийняття громадянина України, засудженого судом іноземної держави до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання в Україні та підтвердження громадянства України

цієї особи Міністерство юстиції України запитує у відповідного органу іноземної держави документи, необхідні для вирішення питання по суті.

Після надходження всіх необхідних документів Міністерство юстиції України протягом місяця розглядає надіслані матеріали та в разі прийняття рішення щодо прийняття громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для подальшого відбування покарання на території України звертається до суду з клопотанням про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України. Якщо запит і додаткові матеріали надійшли іноземною мовою, строк розгляду продовжується до трьох місяців.

У разі відмови Міністерством юстиції України в задоволенні запиту (клопотання) про передачу засудженої особи в Україну відповідна інформація направляється державі, судом якої ухвалено вирок, а також особі, за ініціативою якої розглядалося питання передачі засудженої особи, з роз'ясненням підстав такої відмови. У разі задоволення запиту Міністерство юстиції України направляє державі, судом якої ухвалено вирок, інформацію про це разом з копією ухвали суду за результатами розгляду клопотання згідно з частиною третьою ст. 609 КПК.

Розгляд судом питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України визначено у **ст. 610 КПК**. Отже, клопотання Міністерства юстиції України про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України відповідно до частини третьої статті 609 КПК розглядає суд першої інстанції за останнім відомим місцем проживання засудженої особи в Україні або за місцем знаходження Міністерства юстиції України протягом одного місяця з моменту його надходження. Судовий розгляд здійснюється за участю прокурора.

До клопотання Міністерство юстиції України подає на розгляд суду такі документи: копію вироку разом з документом, що підтверджує набрання ним законної сили; текст статей кримінального

закону іноземної держави, на якому ґрунтується вирок; документ про тривалість відбутої частини строку покарання, в тому числі інформацію про будь-яке попереднє ув'язнення, звільнення від покарання і про будь-які інші обставини щодо виконання вироку; заяву засудженого про згоду на передачу його для відбування покарання в Україні, а у випадку, передбаченому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, заяву законного представника засудженого; інформацію про стан здоров'я і поведінку засудженого.

Під час розгляду клопотання Міністерства юстиції України суд визначає статті (частини статей) закону України про кримінальну відповідальність, якими передбачена відповідальність за кримінальне правопорушення, вчинене засудженим громадянином України, і строк позбавлення волі, визначений на підставі вироку суду іноземної держави.

При визначенні строку покарання у виді позбавлення волі, що підлягає відбуванню на підставі вироку суду іноземної держави, суд дотримується тривалості призначеного таким вироком покарання, крім таких випадків: якщо законом України про кримінальну відповідальність за кримінальне правопорушення максимальний строк позбавлення волі є меншим, ніж призначений вироком суду іноземної держави, суд визначає максимальний строк позбавлення волі, передбачений кримінальним законом України; якщо строк покарання, призначений вироком суду іноземної держави, є меншим, ніж мінімальний строк, передбачений санкцією статті Кримінального кодексу України за відповідне кримінальне правопорушення, суд дотримується строку, визначеного вироком суду іноземної держави.

Відповідно до клопотання Міністерства юстиції України суд може також розглянути питання про виконання додаткового покарання, призначеного вироком суду іноземної держави. Невиконане додаткове покарання, призначене вироком суду іноземної держави, підлягає виконанню, якщо таке покарання за вчинення цього

кримінального правопорушення передбачено законом України. Воно виконується в межах і в порядку, передбачених законодавством України.

При розгляді питання про виконання покарання суд може одночасно вирішити питання про виконання вироку суду іноземної держави в частині цивільного позову і процесуальних витрат у разі наявності відповідного клопотання.

Ухвала, постановлена згідно з КПК, може бути оскаржена в апеляційному порядку органом, що подав клопотання, особою, щодо якої вирішено питання про приведення вироку суду іноземної держави у відповідність із законодавством України, та прокурором. Копія ухвали суду направляється до Міністерства юстиції України та центрального органу виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні.

Розглянемо організацію виконання покарання щодо переданої засудженої особи (ст. 611 КПК). Так після задоволення запиту про передачу засудженої особи в Україну і одержання згоди уповноваженого (центрального) органу іноземної держави на таку передачу Міністерство юстиції України надсилає компетентному органу доручення про узгодження місця, часу і порядку передачі та організацію передачі цієї особи в установу системи виконання покарань в Україні. Виконання покарання в Україні стосовно переданої особи, засудженої вироком суду іноземної держави, здійснюється згідно з кримінально-виконавчим законодавством України. Щодо засудженого, переданого для відбування покарання в Україні, настають такі самі правові наслідки, як і щодо осіб, засуджених в Україні за вчинення такого ж кримінального правопорушення.

До особи, переданої в Україну для подальшого відбування покарання, може бути застосовано умовно-дострокове звільнення, амністію або здійснено помилування у порядку, передбаченому законом.

Міністерство юстиції України повідомляє уповноважений (центральный) орган держави, судом якої було ухвалено вирок, про стан

або результати виконання покарання у разі: завершення відбування покарання згідно із законодавством України; смерті засудженої особи; втечі засудженої особи.

Повідомлення про зміну або скасування вироку суду іншої держави визначене в **ст. 61 КПК**. А саме, будь-які питання, пов'язані з переглядом вироку суду іноземної держави, вирішуються судом держави, в якій ухвалено вирок. У разі зміни або скасування судом іноземної держави вироку питання про виконання такого рішення розглядається в порядку, передбаченому КПК України. У разі скасування судом іноземної держави вироку із закриттям кримінального провадження або застосування до засудженого акта помилування, амністії, пом'якшення вироку, ухваленого судом іншої держави, Міністерство юстиції України інформує центральний орган виконавчої влади у сфері виконання покарань в Україні про необхідність звільнення особи.

Якщо вирок судом іноземної держави скасовано і призначено нове досудове розслідування або новий судовий розгляд, питання про подальше здійснення кримінального провадження вирішується Офісом Генерального прокурора згідно з КПК України.

Щодо витрат, пов'язаних із передачею засудженої особи йдеться **ст. 613 КПК**. Так витрати, пов'язані з передачею засудженого в Україні іноземця для подальшого відбування покарання в державу його громадянства, крім тих, що виникли на території України, покриває держава, громадянином якої є засуджена особа.

Витрати, пов'язані з передачею засудженого в іноземній державі громадянина України, здійснюються органом, що виконує перевезення, за рахунок Державного бюджету України.

У **ст. 614 КПК** розкривається порядок визнання та виконання вироків міжнародних судових установ. А саме, визнання та виконання в Україні вироків міжнародних судових установ, а також прийняття осіб, засуджених такими судами до позбавлення волі, здійснюються згідно з правилами КПК на підставі міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Міжнародна правова допомога в проведенні обшуку та вилучення доказів у кримінальному провадженні.
2. Екстрадиція підозрюваних: правові критерії та процедура в національному кримінальному процесі (аналіз умов видачі осіб та ролі двосторонніх угод).
3. Кримінальне провадження у порядку перейняття: механізми передачі юрисдикції між державами.
4. Визнання вироків іноземних судів: колізії норм національного та міжнародного права.
5. Виконання вироків судів іноземних держав: практичні аспекти та гарантії прав засуджених.
6. Міжнародна передача засуджених осіб: принципи та процедура для виконання покарань в Україні.
7. Комплексний підхід до міжнародної правової допомоги: інтеграція екстрадиції, перейняття та виконання вироків.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.
2. Надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору.
3. Обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.
4. Поняття центрального органу України в системі міжнародного співробітництва.
5. Порядок зберігання та передання речових доказів і документів в системі міжнародного співробітництва.
6. Запит про міжнародну правову допомогу.
7. Конфіденційність у міжнародному співробітництві.
8. Умови щодо відмови у виконанні запиту про міжнародну правову допомогу.

9. Порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України.

10. Порядок вручення документів під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

11. Тимчасова передача в міжнародному співробітництві.

12. Виклик особи, яка перебуває за межами України під час міжнародного співробітництва.

13. Поняття запиту компетентного органу іноземної держави в ході міжнародного співробітництва.

14. Допит за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції.

15. Розшук, арешт і конфіскація майна під час міжнародного співробітництва.

16. Контрольована поставка під час міжнародного співробітництва.

17. Створення і діяльність спільних слідчих груп під час міжнародного співробітництва.

18. Екстрадиція в міжнародному співробітництві по кримінальних провадженнях.

19. Направлення запиту про екстрадицію.

20. Центральний орган України щодо екстрадиції.

21. Межі кримінальної відповідальності виданої особи.

22. Особливості тримання під вартою осіб, які піддаються екстрадиції.

23. Особливості затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення за межами України.

24. Припинення тимчасового арешту або запобіжного заходу до осіб, які піддаються екстрадиції.

25. Поняття екстрадиційної перевірки.

26. Видача особи (екстрадиція) у спрощеному порядку.

27. Умови відмови у екстрадиції.

28. Порядок оскарження рішення про екстрадицію.

29. Відстрочка передачі особи в рамках екстрадиції.

30. Фактична передача особи по екстрадиції.

31. Порядок і умови перейняття кримінального провадження від іноземних держав.

32. Умови неможливості перейняття кримінального провадження.

33. Порядок кримінального провадження, що перейняте від іншої держави.

34. Порядок і умови передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

35. Наслідки передання кримінального провадження компетентному органу іншої держави.

36. Розгляд судом питання про виконання вироку суду іноземної держави.

37. Умови виконання в Україні вироку суду іноземної держави.

38. Порядок і строки вирішення питання про передачу осіб, засуджених судами України, для відбування покарання в іноземних державах.

39. Умови передачі засуджених осіб і їх прийняття для відбування покарання в Україні.

40. Порядок розгляду запиту (клопотання) про передачу громадянина України, засудженого судом іноземної держави, для відбування покарання в Україні.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

1. Яка основна мета міжнародного співробітництва під час кримінального провадження?

- a) розширення торгівельних зв'язків між країнами
- b) застосування заходів для виконання завдань кримінального провадження
- c) організація спільних військових навчань
- d) регулювання міграційних потоків

2. Які органи в Україні є центральними для виконання запитів про міжнародну правову допомогу у кримінальних провадженнях?

- a) Міністерство закордонних справ;
- b) Міністерство юстиції, Генеральна прокуратура України;
- c) Державна прикордонна служба;
- d) Служба безпеки України.

3. Яка форма міжнародного співробітництва передбачає видачу особи для притягнення до кримінальної відповідальності?

- a) міжнародна правова допомога;
- b) екстрадиція;
- c) тимчасовий арешт;
- d) спільне розслідування.

4. Згідно з КПК України запит про міжнародне співробітництво складається:

- a) тільки судом;
- b) органом, який здійснює кримінальне провадження;
- c) виключно Генеральним прокурором;
- d) Міжнародним кримінальним судом.

5. Яка міжнародна угода є основою для співробітництва України у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю?

- a) Женевські конвенції;
- b) Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності;
- c) Паризька конвенція з охорони промислової власності;
- d) Віденська конвенція про право міжнародних договорів.

6. Умова, за якої екстрадиція не може бути застосована:

- a) якщо злочин карається позбавленням волі менше 1 року;
- b) якщо особа є громадянином країни, що запитує;
- c) якщо справа стосується політичних злочинів;
- d) якщо запит подано через 5 років після злочину.

7. Який принцип є ключовим при наданні міжнародної правової допомоги?

- a) автоматичне виконання всіх запитів;
- b) взаємність;
- c) унілатеральне рішення (рішення, ухвалене односторонньо, тобто без згоди та участі всіх сторін, які залучені або зацікавлені в ситуації чи суперечці);
- d) ігнорування національного законодавства.

8. Хто погоджує запит про міжнародне співробітництво від слідчого?

- a) Міністр юстиції;
- b) Прокурор;
- c) Голова суду;
- d) Начальник поліції.

9. Форма співробітництва, що передбачає передачу засудженого для відбування покарання в Україні:

- a) тимчасова передача;
- b) екстрадиція;
- c) правова допомога;
- d) спільне патрулювання.

10. Правова основа міжнародного співробітництва включає:

- a) тільки національне законодавство;
- b) міжнародні угоди, ратифіковані Україною;
- c) внутрішні постанови Кабміну;
- d) рішення Європейського парламенту.

Розділ 9

ОСОБЛИВИЙ РЕЖИМ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

9.1 Особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану

Далі розглянемо особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану. Регламентується цей особливий режим **ст. 615 КПК**. А саме, у разі введення воєнного стану та якщо:

1) відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань – рішення про початок досудового розслідування приймає дізнавач, слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова, яка повинна містити відомості, передбачені частиною п'ятою статті 214 КПК. У невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду).

Відомості, що підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань, вносяться до нього за першої можливості, а процесуальні дії під час кримінального провадження фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження, крім випадків, якщо фіксування за допомогою технічних засобів

неможливе з технічних причин. За відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складанням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій.

При проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису;

2) відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232–235, 245–248, 250 та 294 КПК, – такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Рішення керівника органу прокуратури приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним повноважень слідчого судді;

3) відсутня об'єктивна можливість подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності – строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом відповідних обставин та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати. До зупинення досудового розслідування прокурор зобов'язаний вирішити питання про продовження строку тримання під вартою;

4) відсутня технічна можливість доступу до Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи – розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує голова суду, а за його відсутності – заступник голови суду, у порядку черговості та із забезпеченням рівномірного навантаження на суддів. У разі відсутності голови суду та його заступника розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує найстарший за віком суддя;

5) відсутня об'єктивна можливість виконання процесуальних дій у строки, визначені статтями 220, 221, 304, 306, 308, 376, 395, 426 КПК, – такі процесуальні дії мають бути проведені невідкладно за наявності можливості, але не пізніше ніж через 15 днів після припинення чи скасування воєнного стану;

6) наявні випадки для затримання особи без ухвали слідчого судді, суду, визначені статтею 208 КПК, або виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину, – уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати таку особу.

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати строк, визначений статтею 211 КПК.

Якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу до слідчого судді, суду у строк, передбачений статтею 211 КПК, розгляд клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу здійснюється із застосуванням доступних технічних засобів відеозв'язку з метою забезпечення дистанційної участі затриманої особи.

Якщо затриману особу неможливо доставити до слідчого судді, суду у строк, передбачений статтею 211 КПК, для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу або забезпечити її дистанційну участь під час розгляду відповідного клопотання, така особа негайно звільняється.

В умовах воєнного стану Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки) або уповноважені ним прокурори з метою забезпечення ефективності досудового розслідування своєю вмотивованою постановою мають право визначити підслідність або доручити здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 407 і 408 Кримінального кодексу України, іншому органу досудового розслідування.

Під час дії воєнного стану за клопотанням потерпілого, який є близьким родичем чи членом сім'ї особи, яка зникла безвісти за особливих обставин, прокурор своєю вмотивованою постановою може визначити місце проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 115, 146⁻¹, 438 і 442⁻¹ Кримінального кодексу України, пов'язаних із зникненням особи безвісти за особливих обставин у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, за місцем проживання (перебування) потерпілого, який є близьким родичем чи членом сім'ї особи, зниклої безвісти за таких обставин.

Строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою, прийнятої відповідно до вимог та з урахуванням обставин, передбачених КПК, може бути продовжений до одного місяця керівником відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Строк тримання під вартою може продовжуватися неодноразово в межах строку досудового розслідування.

Про рішення, прийняті прокурором у випадках та порядку, передбачених КПК, невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення.

Скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, слідчого, прийняті або вчинені ним на виконання повноважень,

визначених КПК, можуть бути подані до суду. Їх розгляд здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя – найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством.

9.2 Організація судового розгляду в умовах воєнного стану

У разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний слідчим суддею, керівником органу прокуратури під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці.

У разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені статтею 278 КПК, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану, строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжено до сорока восьми годин. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру упродовж сорока восьми годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Під час дії воєнного стану обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності скеровуються та розглядаються судами, у межах територіальної юрисдикції яких вчинено кримінальне правопорушення, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя – судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив

досудове розслідування, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством.

Ці положення не поширюються на кримінальні провадження, обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності в яких скеровано до суду до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною.

У кримінальних провадженнях, підсудних Вищому антикорупційному суду відповідно до вимог КПК, обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності скеровуються до Вищого антикорупційного суду за його місцезнаходженням в умовах воєнного стану.

Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, крім здійснення кримінального провадження у суді, в якому до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною було визначено склад суду за участю присяжних.

Показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Показання, отримані під час допиту підозрюваного, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо у такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіо-зв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника.

Дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь перекладача для перекладу пояснень, показань або документів підозрюваного, потерпілого за першої можливості. За наявності обставин, що унеможливають участь перекладача у кримінальному провадженні, дізнавач, слідчий, прокурор має право особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий.

Дія положень частини другої статті 484 та частини чотирнадцятої статті 31 КПК може не застосовуватися в умовах воєнного стану, якщо наявні обставини, що унеможливають участь дізнавача, слідчого, судді, спеціально уповноважених на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Строк досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану продовжується керівником органу прокуратури, визначеним пунктом 9 частини першої статті 3 КПК, за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або прокурора.

Копії матеріалів кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких здійснюється в умовах воєнного стану, в обов'язковому порядку зберігаються в електронній формі у дізнавача, слідчого чи прокурора.

В умовах дії воєнного стану після складання та підписання повного тексту вироку суд має право обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вироку в день його проголошення.

9.3 Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану

Відновленню (ст. 615¹ КПК) підлягають втрачені матеріали кримінального провадження, яке не завершилося направленням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності до суду, а також матеріали кримінального провадження, в якому обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності направлено до суду, проте підготовче судове засідання не відбулося; судовий розгляд розпочато, проте рішення суду за результатами його розгляду не ухвалено; судом ухвалено рішення, проте воно не набрало законної сили.

Матеріали кримінального провадження, не направлені з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності до суду, а також матеріали кримінального провадження, в якому обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності направлено до суду, проте підготовче судове засідання не відбулося; судовий розгляд розпочато, проте рішення суду за результатами його розгляду не ухвалено; судом ухвалено рішення, проте воно не набрало законної сили, підлягають відновленню за рішенням слідчого судді, суду у разі надходження клопотання від прокурора або від слідчого чи дізнавача, погодженого з прокурором, або від сторони захисту чи потерпілого, або за власною ініціативою суду, за умови наявності витягу з Єдиного реєстру досудового розслідування, або постанови про початок досудового розслідування, винесеної у порядку, передбаченому статтею 615 КПК, або ухвали про призначення судового розгляду,

наявних у цьому кримінальному провадженні відповідних матеріалів фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інших носіїв інформації, а також копій документів, засвідчених з використанням засобів кваліфікованого електронного підпису.

Клопотання про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження розглядається слідчим суддею того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, судом, який здійснював судове провадження, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя – слідчим суддею іншого суду або іншим судом, визначеного в порядку, передбаченому законодавством.

У клопотанні зазначаються: обставини втрати матеріалів кримінального провадження; місцезнаходження копій документів кримінального провадження або відомостей щодо них; перелік документів та інших матеріалів, відновлення яких прокурор, слідчий, дізнавач, сторона захисту чи потерпілий вважає необхідним; мета відновлення документів та інших матеріалів; особи, яким повідомлено про підозру (за наявності); особи, які брали участь у кримінальному провадженні, із зазначенням їхнього статусу у такому провадженні; перелік слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, проведених у кримінальному провадженні.

До клопотання про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження додаються документи або їх копії, у тому числі не посвідчені в установленому порядку, що збереглися у прокурора, слідчого, дізнавача, сторони захисту чи потерпілого, за умови їх засвідчення кваліфікованим електронним підписом.

На підставі зібраних і перевірених матеріалів слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити.

У разі недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про відновлення матеріалів

втраченого кримінального провадження в тому обсязі, який, на його думку, є достатнім для ухвалення судового рішення, яким суд завершує відповідну стадію судового провадження, або своєю ухвалою закриває розгляд клопотання про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження і роз'яснює учасникам судового провадження право на повторне звернення з таким клопотанням за наявності необхідних документів.

Речі або документи, на які у кримінальному провадженні було накладено арешт у порядку, передбаченому КПК України, та які були втрачені через об'єктивні обставини, що виникли в умовах воєнного стану, відшкодовуються державою за рахунок державного бюджету у випадках та порядку, передбачених законом.

Скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу або зміна запобіжного заходу з інших підстав (ст. 616 КПК). Так у разі введення воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та інших держав проти України підозрюваний, обвинувачений, який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою, крім тих, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів проти основ національної безпеки України, умисного вбивства двох або більше осіб або вчиненого з особливою жорстокістю, або поєданого із зґвалтуванням або сексуальним насильством, або особливо тяжких корупційних кримінальних правопорушень чи у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями 152–156¹, 258–258⁶, частиною четвертою статті 286¹, статтею 348 Кримінального кодексу України, а також підозрюваний, обвинувачений, який згідно з підпунктом 1 пункту 3 примітки до статті 368 Кримінального кодексу України на момент вчинення кримінального правопорушення займав особливо відповідальне становище, має право звернутися до прокурора з клопотанням про

ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування цього запобіжного заходу для продовження та проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу.

За результатами розгляду клопотання, передбаченого абзацом першим цієї частини, прокурор має право звернутися до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з клопотанням про скасування цієї особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу.

Клопотання про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу повинно містити: виклад обставин, які свідчать про те, що особа підпадає під проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу, та висновок про придатність особи до несення військової служби в умовах воєнного стану; виклад обставин, які вказують на те, що відсутні ризики, передбачені частиною першою статті 177 КПК, а також ризик ухилення особи, стосовно якої пропонується скасувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, від проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу.

Слідчий суддя або суд, який розглядає кримінальне провадження, розглядає клопотання про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та проходження

військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу невідкладно. За наявності достатніх підстав слідчий суддя або суд має право скасувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою для подальшого продовження та проходження підозрюваним, обвинуваченим військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу.

Копія ухвали про скасування запобіжного заходу для продовження та проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу негайно після її оголошення вручається прокурору та надсилається до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації підозрюваного, обвинуваченого.

Підозрюваний, обвинувачений, стосовно якого скасовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має невідкладно, але не пізніше 48 годин з моменту оголошення ухвали про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації.

У разі нез'явлення такої особи у зазначений в абзаці першому цієї частини строк до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки за місцем реєстрації, а також у разі отримання такою особою відмови територіального центру комплектування та соціальної підтримки у проходженні військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період територіальний центр комплектування та соціальної підтримки невідкладно, але не пізніше 24 годин, інформує про такі обставини прокурора. Прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин, подає клопотання про обрання стосовно особи, зазначеної у цій частині, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Контроль за виконанням ухвали слідчого судді або суду про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для продовження та проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу та виконанням підозрюваним, обвинуваченим обов'язку, передбаченого абзацом першим цієї частини, покладається на прокурора та відповідний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки.

Підозрюваний, обвинувачений, до якого застосовано інший запобіжний захід, ніж запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, має право звернутися до прокурора з клопотанням про ініціювання перед слідчим суддею або судом питання про скасування відповідного запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом на під час мобілізації, на особливий період та військової служби за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського та офіцерського складу.

Прокурор у порядку, передбаченому частиною першою ст. 616 КПК, звертається до слідчого судді або суду, який розглядає кримінальне провадження, з відповідним клопотанням.

За клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право ухвалити рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання, якщо відповідне клопотання обґрунтовується бажанням використати кошти, передані в заставу (в повному обсязі або частково), для внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для цілей оборони України.

У місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право розглянути питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Виклики досудового розслідування: адаптація процедур у воєнний час.
2. Судовий розгляд під обстрілами: організаційні механізми для забезпечення справедливості.
3. Відновлення доказової бази по кримінальним провадженням в умовах війни.
4. Кримінальне провадження в зоні проведення бойових дій: від розслідування до суду.
5. Архіви під загрозою: правові інструменти відновлення матеріалів кримінального провадження під час війни.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Які строки затримання особи без ухвали слідчого судді дозволяються в умовах воєнного стану згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України?
2. У яких випадках може бути зупинено досудове розслідування після повідомлення про підозру під час дії воєнного стану?
3. Як регулюється початок досудового розслідування в особливому режимі під воєнним станом?
4. Які особливості застосування заходів забезпечення кримінального провадження, таких як арешт майна чи обшук, в умовах воєнного стану?
5. Які строки досудового розслідування передбачені для кримінальних проваджень щодо неповнолітніх під час воєнного стану?
6. Чи дозволяється доручати розслідування справ, що належать до підслідності НАБУ, іншим органам у період воєнного стану, і чому?
7. Які вимоги до мотивувальної частини постанови прокурора про зупинення досудового розслідування в умовах воєнного стану?
8. Як впливає воєнний стан на порядок проведення слідчих (розшукових) дій, таких як допит чи огляд?
9. Які зміни внесено до Розділу IX-1 КПК України щодо особливого режиму кримінального провадження під час воєнного стану?

10. Які гарантії прав підозрюваних та обвинувачених зберігаються в особливому режимі досудового розслідування в умовах воєнного стану?

11. Яка правова основа запровадження особливого режиму судового розгляду в умовах воєнного стану в Україні?

12. Які ключові відмінності між звичайним та особливим режимом судового розгляду під час воєнного стану?

13. Як змінюється строк розгляду справ у судах в умовах воєнного стану?

14. Які обмеження на права учасників судового процесу вводяться в особливому режимі?

15. Чи можливе проведення судових засідань у закритому режимі під час воєнного стану, і в яких випадках?

16. Яка роль військових комендантів у забезпеченні судового розгляду в умовах воєнного стану?

17. Як впливає воєнний стан на апеляційні та касаційні процедури?

18. Які спеціальні вимоги до фіксації судових рішень у період воєнного стану?

19. Як особливий режим судового розгляду впливає на виконання судових рішень?

20. Які заходи безпеки застосовуються до суддів та учасників процесу в умовах воєнного стану?

21. Які правові механізми та процедури передбачені українським законодавством для відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в умовах воєнного стану?

22. Як впливає воєнний стан на строки та відповідальність учасників кримінального провадження щодо збереження та відновлення ключових документів справи?

23. Які практичні виклики виникають при відновленні матеріалів кримінальних справ, втрачених через воєнні дії, та як їх можна подолати?

24. Хто несе основну відповідальність за відновлення втрачених матеріалів у кримінальному провадженні: слідчий, прокурор чи суддя?

25. Які приклади успішного відновлення матеріалів кримінальних проваджень в умовах воєнного стану можна навести з практики українських судів?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАТЬ

1. Яка особливість початку досудового розслідування в умовах воєнного стану за відсутності технічної можливості доступу до ЄРДР?

- a) рішення приймає тільки слідчий суддя;
- b) рішення про початок приймає дізнавач, слідчий або прокурор з винесенням постанови;
- c) розслідування не починається до відновлення доступу;
- d) рішення приймає голова суду.

2. У невідкладних випадках під час воєнного стану, коли може бути проведений огляд місця події?

- a) тільки після винесення постанови про початок розслідування;
- b) до винесення постанови, з прийняттям постанови невідкладно після огляду;
- c) огляд заборонений до відновлення доступу до реєстру;
- d) огляд проводиться без будь-якої фіксації.

3. Як фіксуються процесуальні дії за відсутності можливості складання протоколів у умовах воєнного стану?

- a) фіксація не проводиться взагалі;
- b) за допомогою доступних технічних засобів з подальшим складенням протоколу не пізніше 72 годин;
- c) тільки письмово без технічних засобів;
- d) фіксація здійснюється не пізніше 24 годин.

4. Хто виконує повноваження слідчого судді за відсутності об'єктивної можливості їх виконання в умовах воєнного стану?

- a) голова суду;
- b) керівник органу прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого;
- c) сам слідчий без клопотання;
- d) захисник підозрюваного.

5. На якій підставі зупиняється строк досудового розслідування в умовах воєнного стану за відсутності можливості його закінчення?

- a) на підставі постанови слідчого;
- b) на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом обставин;
- c) автоматично без постанови;
- d) на підставі рішення генпрокурора.

6. Хто забезпечує розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями за відсутності доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи?

- a) секретар суду;
- b) голова суду, його заступник або найстарший за віком суддя;
- c) прокурор;
- d) автоматична комп'ютерна система.

7. Яка особливість проголошення вироку в судовому розгляді в умовах воєнного стану?

- a) обов'язкове проголошення повного тексту вироку;
- b) суд може обмежитися проголошенням резолютивної частини з обов'язковим врученням повного тексту учасникам;
- c) вирок проголошується тільки письмово без усного оголошення;
- d) проголошення вироку заборонене до скасування воєнного стану.

Розділ 10

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

Обсяг і порядок співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (ст. 617 КПК). Співробітництво з Міжнародним кримінальним судом з метою сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію, здійснюється шляхом вжиття необхідних заходів на прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, в тому числі прохання про надання допомоги, про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також інші прохання, які можуть направлятися відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

У випадках, передбачених КПК України та Римським статутом Міжнародного кримінального суду, компетентний орган може через центральний орган України звернутися до Міжнародного кримінального суду із запитом (проханням) про надання допомоги.

Співробітництво між Україною та Міжнародним кримінальним судом здійснюється у порядку, визначеному КПК України та Римським статутом Міжнародного кримінального суду, з урахуванням особливостей, передбачених цим розділом.

Положення цього розділу також застосовуються до виконання прохань Міжнародного кримінального суду щодо розслідування

злочинів проти відправлення правосуддя, що здійснюється Міжнародним кримінальним судом.

Терміни, що вживаються у цьому розділі, якщо вони не визначені КПК України, використовуються у значеннях, наведених у Римському статуті Міжнародного кримінального суду.

Центральні органи України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом (ст. 618 КПК). Співробітництво з Міжнародним кримінальним судом під час розслідування та судового розгляду забезпечує Офіс Генерального прокурора, а під час виконання вироків чи інших рішень Міжнародного кримінального суду, ухвалених за результатами розгляду справи, – Міністерство юстиції України.

Офіс Генерального прокурора відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду і КПК: розглядає прохання Міжнародного кримінального суду та організовує їх виконання; оспорує прийнятність справи до провадження Міжнародного кримінального суду або юрисдикцію Міжнародного кримінального суду; оскаржує рішення Прокурора Міжнародного кримінального суду або палати Міжнародного кримінального суду; звертається до Міжнародного кримінального суду з проханням про перегляд рішення Прокурора Міжнародного кримінального суду не розпочинати розслідування або кримінальне переслідування та може подавати зауваження з цього питання; організовує прийом-передачу осіб до Міжнародного кримінального суду на виконання прохання про арешт і передачу, а також про тимчасову передачу; направляє докази до Міжнародного кримінального суду; забезпечує зберігання доказів і захист інформації на прохання Міжнародного кримінального суду; вживає заходи, пов'язані із присутністю представників Міжнародного кримінального суду або уповноважених Міжнародним кримінальним судом осіб під час виконання прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво; звертається до Міжнародного кримінального суду з проханням про вжиття заходів, необхідних для забезпечення захисту посадових осіб, службових

осіб та інших офіційних представників України у зв'язку з провадженням у Міжнародному кримінальному суді, а також захисту конфіденційної інформації або інформації з обмеженим доступом, та взаємодіє з Міжнародним кримінальним судом щодо таких прохань; організовує переклад документів і прохань, що надійшли від Міжнародного кримінального суду, якщо вони не складені державною мовою; подає до Міжнародного кримінального суду зауваження щодо оцінки збитків або матеріальної, фізичної чи іншої шкоди, завданої потерпілим особам, а також видів чи форм відшкодування; вирішує питання щодо відмови від спеціального правила відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду; здійснює інші повноваження, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду або передбачені КПК України.

Міністерство юстиції України: організовує виконання на території України вироків та інших рішень Міжнародного кримінального суду; повідомляє Міжнародному кримінальному суду про готовність прийняття засуджених осіб для відбування покарання у виді позбавлення волі та узгоджує з Міжнародним кримінальним судом умови такого прийняття; організовує прийом-передачу осіб, стосовно яких винесено вирок Міжнародного кримінального суду, для відбування покарання; організовує переклад документів, що надійшли від Міжнародного кримінального суду, якщо вони не складені державною мовою; здійснює інші повноваження щодо виконання рішень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду або передбачені КПК України.

Центральні органи України взаємодіють з Міжнародним кримінальним судом безпосередньо або дипломатичним шляхом. У невідкладних випадках центральний орган України приймає прохання Міжнародного кримінального суду, якщо воно направлене будь-яким способом, здатним забезпечити передачу письмового повідомлення.

Порядок консультації з Міжнародним кримінальним судом регламентується **ст. 619 КПК**. Центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом у разі, якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво: може порушувати публічний порядок чи завдати шкоди національній безпеці України; може завдати шкоди кримінальному провадженню на території України, якого не стосується прохання; може призвести до порушення зобов'язань перед іноземною державою відповідно до міжнародного договору України.

Консультації можуть проводитися в інших випадках, передбачених цим розділом або Римським статутом Міжнародного кримінального суду, на прохання центрального органу України або Міжнародного кримінального суду.

У випадках, передбачених частиною першою або другою КПК, центральний орган України вирішує питання про відкладення виконання такого прохання до завершення консультацій.

Порядок передавання кримінального провадження в рамках співробітництва з Міжнародним кримінальним судом визначається **ст. 620 КПК**. У разі передавання кримінального провадження до Міжнародного кримінального суду центральний орган України одержує від слідчого, прокурора або суду матеріали кримінального провадження і направляє їх до Міжнародного кримінального суду. Наслідки передавання кримінального провадження регулюються статтею 601 КПК.

На прохання Міжнародного кримінального суду центральний орган України може перейняти кримінальне провадження щодо злочинів проти відправлення правосуддя, що здійснюється Міжнародним кримінальним судом.

Центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо можливості перейняття кримінального провадження стосовно громадянина України.

Порядок виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги регламентується **ст. 621 КПК**.

Прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, яке стосується проведення процесуальних дій, виконується в порядку і строки, передбачені статтею 558 КПК, з урахуванням особливостей, визначених статтею 562 КПК та Римським статутом Міжнародного кримінального суду.

Якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги потребує додаткової інформації, центральний орган України звертається до Міжнародного кримінального суду щодо проведення відповідних консультацій.

Центральний орган України може відкласти виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги: на строк, погоджений з Міжнародним кримінальним судом, у разі якщо негайне виконання такого прохання перешкоджає досудовому розслідуванню або судовому розгляду в Україні іншої справи, ніж та, якої стосується прохання. Строк, на який відкладається виконання прохання, не може перевищувати строк, необхідний для закінчення відповідного кримінального провадження в Україні; на строк до прийняття Міжнародним кримінальним судом рішення щодо юрисдикції або прийнятності справи, крім випадків, якщо Міжнародний кримінальний суд дозволив Прокурору Міжнародного кримінального суду розпочати збирання доказів.

У разі відкладення виконання прохання Міжнародного кримінального суду з підстав, передбачених частиною третьою ст. 621 КПК, центральний орган України на прохання Прокурора Міжнародного кримінального суду вживає заходів щодо збереження доказів у порядку, передбаченому КПК України.

Якщо прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги не може бути виконано на умовах, передбачених проханням, центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо можливості виконання прохання на інших умовах. Якщо у проханні Міжнародного кримінального суду про надання допомоги зазначено про необхідність його негайного виконання, документи або докази, складені або

отримані компетентними органами України за результатами виконання такого прохання, не пізніше наступного дня після виконання надсилаються до центрального органу України для їх передачі до Міжнародного кримінального суду. Якщо прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги передбачає проведення процесуальних дій стосовно особи, приміщення чи майна, які користуються на території України дипломатичним імунітетом відповідно до міжнародного договору України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, центральний орган України негайно інформує про це Міжнародний кримінальний суд та відкладає виконання прохання на строк до одержання інформації про досягнення домовленості Міжнародного кримінального суду з відповідною іноземною державою (міжнародною організацією) щодо відмови від дипломатичного імунітету.

Повістка про виклик до Міжнародного кримінального суду особи, стосовно якої Міжнародний кримінальний суд має обґрунтовані підстави вважати, що вона вчинила злочин, який підпадає під його юрисдикцію, вручається безпосередньо такій особі.

Центральний орган України на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги вживає заходів для забезпечення безпеки потерпілих, свідків та членів їхніх сімей відповідно до законодавства України.

Центральний орган України після проведення консультацій з Міжнародним кримінальним судом може повністю або частково відмовити у виконанні прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, якщо наслідком такого виконання може стати розголошення відомостей, що стосуються національної безпеки України.

Про рішення, прийняті за результатами розгляду прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги, центральний орган України невідкладно інформує Міжнародний кримінальний суд. У разі відмови у виконанні прохання центральний орган України зазначає причини такої відмови.

Конфіденційність та захист відомостей, що стосуються національної безпеки України під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом визначені в **ст. 622 КПК**. Отже прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво та будь-які документи, що додаються до такого прохання, не підлягають розголошенню. Розкриття факту звернення з проханням та інформації, що міститься у проханні, здійснюється лише тоді і в тому обсязі, в якому це необхідно для виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво.

Відомості, одержані внаслідок виконання в Україні прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, які згідно із законом віднесені до інформації з обмеженим доступом, можуть передаватися до Міжнародного кримінального суду виключно за умови, якщо це не завдасть шкоди національній безпеці України та якщо з Міжнародним кримінальним судом досягнуто домовленість про забезпечення використання таких відомостей з дотриманням встановлених згідно із законом обмежень на їх поширення та доступ, а також у відповідних випадках про використання Прокурором Міжнародного кримінального суду наданих відомостей виключно з метою отримання нових доказів.

Центральний орган України повідомляє Міжнародному кримінальному суду про зняття обмеження на поширення переданих йому відомостей, які згідно із законом віднесені до інформації з обмеженим доступом, на прохання Прокурора Міжнародного кримінального суду або у будь-який інший час, коли це стане можливо відповідно до закону.

Якщо прохання Міжнародного кримінального суду стосується передання відомостей, одержаних Україною на умовах конфіденційності від іноземної держави або міжнародної організації, центральний орган України попередньо запитує згоду такої держави або міжнародної організації на передання таких відомостей.

Якщо держава, яка не є учасницею Римського статуту Міжнародного кримінального суду, або міжнародна організація відмовляється

надати згоду на розкриття відомостей, про які йдеться у проханні Міжнародного кримінального суду, центральний орган України повідомляє Міжнародному кримінальному суду про неможливість виконання прохання.

Якщо під час виконання прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво компетентним органом України буде з'ясовано, що виконання прохання може призвести до розголошення відомостей, які стосуються національної безпеки України, компетентний орган України зупиняє виконання такого прохання та невідкладно інформує про це центральний орган України. Центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом з метою визначення умов подальшого виконання прохання та запобігання розголошенню відомостей, що стосуються національної безпеки України.

Якщо за результатами консультацій буде встановлено, що надати відповідні відомості на прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво без шкоди для національної безпеки України неможливо, центральний орган України повідомляє про це Міжнародному кримінальному суду, зазначаючи конкретні мотиви свого рішення, крім випадків, якщо опис таких мотивів може завдати шкоду національній безпеці України.

Забезпечення збереження доказів регламентуються ст. 623 КПК. В цьому випадку центральний орган України вживає заходів для забезпечення збереження доказів на території України на прохання Міжнародного кримінального суду в порядку, передбаченому КПК України, на умовах та у строки, визначені Міжнародним кримінальним судом.

У разі якщо виконання прохання Міжнародного кримінального суду зачіпає права добросовісних (*bona fide*) третіх осіб або існують обставини, які можуть перешкодити забезпеченню збереження доказів, центральний орган України проводить консультації з Міжнародним кримінальним судом щодо зміни умов і строків забезпечення збереження доказів.

Порядок виконання Міжнародним кримінальним судом своїх функцій на території України регламентується **ст. 624 КПК**. Отже процесуальні дії на території України на підставі та на виконання прохання Міжнародного кримінального суду може проводити Прокурор Міжнародного кримінального суду або уповноважені ним працівники Міжнародного кримінального суду, які зазначені у відповідному проханні Міжнародного кримінального суду, крім процесуальних дій, виконання яких в Україні здійснюється за погодженням із прокурором або з дозволу слідчого судді, суду.

У разі уповноваження Прокурором Міжнародного кримінального суду інших працівників Міжнародного кримінального суду на проведення процесуальних дій на території України такі дії можуть бути проведені лише за погодженням з Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора).

На прохання Міжнародного кримінального суду центральний орган України вживає заходи з метою сприяння виконанню Міжнародним кримінальним судом функцій, зокрема проведенню засідань, на території України.

Тимчасова передача особи до Міжнародного кримінального суду для проведення процесуальних дій регламентується **ст. 625 КПК**. Отже особу, яка тримається під вартою або відбуває покарання у виді позбавлення волі на території України, може бути тимчасово передано на прохання Міжнародного кримінального суду для давання показань або участі в інших процесуальних діях під час розгляду справи Міжнародним кримінальним судом.

Тимчасова передача особи до Міжнародного кримінального суду на підставі КПК можлива лише за наявності письмової згоди такої особи.

Центральний орган України до прийняття рішення про тимчасову передачу особи узгоджує з Міжнародним кримінальним судом строк та інші умови такої передачі. При узгодженні умов тимчасової передачі враховуються строки тримання особи під вартою або призначеного їй покарання у виді позбавлення волі, а також вимоги глави 18 КПК.

У разі якщо особа, передана до Міжнародного кримінального суду, підлягає звільненню з-під варти до завершення строку тимчасової передачі, центральний орган України повідомляє про це Міжнародному кримінальному суду та одночасно звертається до нього з проханням про застосування до такої особи гарантій, передбачених для свідків, які з'явилися на виклик до Міжнародного кримінального суду.

Час тримання особи під вартою за межами України у зв'язку з тимчасовою передачею до Міжнародного кримінального суду зараховується до загального строку відбування покарання, призначеного особі вироком суду України.

Запити (прохання) до Міжнародного кримінального суду відбуваються у відповідності до **ст. 626 КПК**. Так центральний орган України може надсилати до Міжнародного кримінального суду запити (прохання) про надання допомоги, складені слідчим за погодженням з прокурором, прокурором або судом, які стосуються кримінальних проваджень щодо злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, або інших тяжких і особливо тяжких злочинів.

Запити (прохання) про надання допомоги відповідно до КПК складаються у письмовій формі за правилами, передбаченими статтями 551 і 552 КПК, і надсилаються разом із перекладом на одну з робочих мов Міжнародного кримінального суду.

Центральний орган України та компетентні органи України забезпечують використання відомостей, одержаних на виконання запитів (прохань) про надання допомоги відповідно до КПК, з додержанням умов, визначених Міжнародним кримінальним судом або державою, яка надала Міжнародному кримінальному суду такі відомості.

Права особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво визначені у **ст. 627 КПК**. А саме, особа, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про її допит як свідка, потерпілого, експерта,

підозрюваного або обвинуваченого, користується всіма правами, передбаченими КПК України для відповідних учасників кримінального провадження.

Особі, якій стосується прохання Міжнародного кримінального суду, перед початком виконання прохання також повідомляють, що: вона має право не свідчити проти себе або не визнавати свою вину; якщо допит проводиться мовою, яку така особа не розуміє повною мірою і якою не спілкується, вона має право безоплатно користуватися допомогою перекладача та ознайомлюватися з документами, якщо це необхідно для виконання прохання Міжнародного кримінального суду, у перекладі на мову, якою вона вільно володіє.

Особі, стосовно якої є підстави вважати, що вона вчинила злочин, який підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, до початку допиту, що виконується на прохання Міжнародного кримінального суду, повідомляють також про право: бути поінформованою про те, що є підстави вважати, що нею було вчинено злочин, який підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду; не давати показань або пояснень, що не буде враховуватися при визначенні винуватості або невинуватості; користуватися правовою допомогою обраного нею або призначеного захисника, у тому числі отримувати правову допомогу безоплатно у разі відсутності коштів для її оплати; бути допитаною у присутності захисника, якщо така особа не відмовилася від свого права на захисника.

Особа, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, також має право: бути якнайшвидше та докладно поінформованою рідною або іншою мовою, якою вона володіє, про характер, підстави та зміст кримінальних правопорушень, у вчиненні яких її підозрюють; ознайомитися з проханням Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу або одержати його копію; брати участь у розгляді судом питань, пов'язаних з проханням Міжнародного кримінального суду про її тимчасовий арешт або про арешт і передачу; висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо

прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу; подавати клопотання про тимчасове звільнення з-під варти до передачі до Міжнародного кримінального суду; захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника, бути повідомленою, якщо вона не має захисника, про це право і мати призначеного захисника безоплатно, якщо вона не має достатньо коштів для оплати послуг захисника; звертатися із проханням про передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку; вільно і без обмежень у часі спілкуватися із захисником із дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування; безоплатно користуватися допомогою перекладача та отримувати документи рідною або іншою мовою, якою вона володіє, або з перекладом на таку мову.

До особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, може бути застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою лише за рішенням суду у порядку, передбаченому статтями 629–631 КПК.

Особливості затримання осіб, які розшукуються Міжнародним кримінальним судом або стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу визначені у **ст. 628 КПК**. Таким чином затримання на території України осіб, які розшукуються Міжнародним кримінальним судом або стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, а також розгляд скарг про їх затримання здійснюються з урахуванням особливостей, визначених статтею 582 КПК та цим розділом.

Застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт (тимчасового арешту) регламентується **ст. 629 КПК**. Так, на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт до особи застосовується запобіжний захід у вигляді тримання під вартою до шістдесяти діб (тимчасовий арешт).

Центральний орган України може відкласти виконання прохання про тимчасовий арешт до винесення Міжнародним кримінальним судом постанови про юрисдикцію або прийнятність.

Прокурор звертається з клопотанням про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого здійснено затримання такої особи.

Розгляд клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт здійснюється за правилами КПК з урахуванням положень КПК.

До клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, яке прокурор подає на розгляд слідчого судді, додаються: протокол затримання особи з відміткою про роз'яснення особі її права надати згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку; копія прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт та доданих до нього документів, засвідчена центральним органом України; документи, що підтверджують особу затриманого.

Під час розгляду клопотання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт слідчий суддя зобов'язаний встановити, чи підтверджують надані докази наявність обставин, які свідчать про те, що: затримана особа є тією особою, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт; під час затримання особи були дотримані вимоги процесуального законодавства; дотримані права затриманої особи, передбачені КПК України.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя не досліджує питання про винуватість особи та не перевіряє законність прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт стосовно особи.

Клопотання має бути розглянуто слідчим суддею за участю прокурора, затриманої особи та її захисника у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя встановлює особу затриманого, роз'яснює особі її право надати згоду на застосування процедури передачі у спрощеному порядку, з'ясовує бажання особи скористатися цим правом, вислуховує думку прокурора та інших учасників розгляду.

У разі якщо затримана особа надала згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку, слідчий суддя вирішує питання про затвердження згоди особи на таку передачу та застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу про: застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, у разі коли особа повідомить про те, що питання про її винуватість у вчиненні діяння, якого стосується прохання Міжнародного кримінального суду, вже було вирішено іншим судом або особу було виправдано за таке діяння іншим судом. У такому разі слідчий суддя в одноденний строк повідомляє про це центральний орган України для проведення консультацій з Міжнародним кримінальним судом; відмову в застосуванні до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, якщо затримана особа не є тією особою, яка розшукується Міжнародним кримінальним судом або яка зазначена у проханні Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт; затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку та застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

Копія ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду клопотання, невідкладно надсилається до центрального органу України через відповідну обласну прокуратуру для подальшого інформування Міжнародного кримінального суду.

У разі якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт закінчився, а прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу не надійшло, особа підлягає негайному звільненню з-під варти.

Звільнення особи з-під варти у зв'язку з несвоєчасним надходженням до центрального органу України прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу не перешкоджає застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу в разі отримання такого прохання в подальшому.

У разі надходження прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу до закінчення строку запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт ухвала слідчого судді про застосування такого запобіжного заходу втрачає юридичну силу з моменту винесення слідчим суддею ухвали відповідно до частини шостої статті 631 КПК.

Ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до пунктів 1–3 частини дев'ятої КПК, може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, її захисником чи законним представником, прокурором.

Передача особи до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку відбувається на підставі **ст. 630 КПК**. Так особа, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, у будь-який час до надходження прохання

Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу такої особи має право подати слідчому судді письмову заяву про згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку.

Начальник установи попереднього ув'язнення, одержавши письмову заяву особи про згоду на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку, невідкладно надсилає зазначену заяву для розгляду до суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа перебуває під вартою, та повідомляє про це керівнику відповідної обласної прокуратури.

За результатами розгляду заяви слідчий суддя постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку та про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

Ухвала слідчого судді про затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку оскарженню не підлягає.

Якщо слідчим суддею встановлено відсутність добровільної згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду, він відмовляє у затвердженні згоди.

Відповідна обласна прокуратура невідкладно надсилає до центрального органу України копію ухвали слідчого судді про затвердження згоди особи на передачу до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку разом з копією письмової заяви особи про згоду на таку передачу.

Центральний орган України організовує передачу особи до Міжнародного кримінального суду у спрощеному порядку протягом п'яти робочих днів з дня одержання ухвали слідчого судді, якою затверджено згоду особи на таку передачу або в інший строк, узгоджений з Міжнародним кримінальним судом.

У ст. 631 КПК визначений порядок виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу. Так після

надходження прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу особи за дорученням центрального органу України прокурор звертається до слідчого судді за місцем тримання особи під вартою або за місцем перебування особи з клопотанням про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу до Міжнародного кримінального суду на виконання виданого Міжнародним кримінальним судом ордеру на арешт або вироку про призначення покарання у виді позбавлення волі.

Разом із клопотанням на розгляд слідчого судді прокурор подає копію прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу особи та доданих до нього документів, засвідчену центральним органом України.

Ордер на арешт особи або копія судового рішення про визнання особи винною (вироку), видані Міжнародним кримінальним судом, є підставою для вирішення слідчим суддею питання про обрання особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу особи до Міжнародного кримінального суду.

Клопотання розглядається слідчим суддею за участю прокурора, затриманої особи та її захисника.

Під час розгляду клопотання прокурора слідчий суддя зобов'язаний встановити, чи підтверджують надані докази наявність обставин, які свідчать про те, що: затримана особа є тією особою, яка зазначена в ордері або вироку Міжнародного кримінального суду; під час затримання особи були дотримані вимоги процесуального законодавства; дотримані права затриманої особи, передбачені КПК України.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу про: застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її фактичної передачі та про передачу особи до Міжнародного кримінального суду на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу особи; або

відмову в застосуванні до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та у передачі, якщо затримана особа не є тією особою, яка зазначена в ордері Міжнародного кримінального суду на арешт або у вирокі Міжнародного кримінального суду. Копія ухвали слідчого судді невідкладно надсилається до центрального органу України.

Після оголошення ухвали, зазначеної у пункті 1 частини шостої ст. 631 КПК, слідчий суддя роз'яснює особі: право на оскарження ордеру на арешт, виданого Міжнародним кримінальним судом, до Палати досудового провадження Міжнародного кримінального суду; право звертатися з клопотанням про тимчасове звільнення до її передачі до Міжнародного кримінального суду відповідно до статті 632 КПК.

Ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до частини шостої ст. 631 КПК, може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу, її захисником чи законним представником, прокурором.

У разі якщо строк запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду закінчується, а передача особи до Міжнародного кримінального суду не відбулася, строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею за клопотанням прокурора. Клопотання про продовження строку прокурор подає не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення строку тримання під вартою до фактичної передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

Тимчасове звільнення особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою визначено в ст. 632 КПК. Так, особа, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, у будь-який час до фактичної передачі її до Міжнародного кримінального суду має право подати до слідчого судді за місцем тримання під вартою

письмову заяву про тимчасове звільнення і обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою. Слідчий суддя невідкладно надсилає копію такої заяви до центрального органу України для звернення до Міжнародного кримінального суду з метою одержання рекомендацій щодо тимчасового звільнення особи. У зверненні до Міжнародного кримінального суду центральний орган України може зазначити строк, протягом якого може бути надано рекомендації.

Центральний орган України у триденний строк з дня одержання рекомендацій Міжнародного кримінального суду надсилає їх слідчому судді.

Розгляд заяви про тимчасове звільнення особи здійснюється слідчим суддею за участю прокурора, особи та її захисника у триденний строк з дня одержання від центрального органу України рекомендацій Міжнародного кримінального суду.

Під час розгляду слідчий суддя: встановлює особу, яка подала заяву про тимчасове звільнення; роз'яснює особі її права, передбачені КПК України і Римським статутом Міжнародного кримінального суду, а також правові наслідки та умови застосування тимчасового звільнення; досліджує матеріали, що стосуються застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; досліджує та враховує рекомендації Міжнародного кримінального суду; заслуховує думку учасників розгляду.

Під час розгляду заяви слідчий суддя не досліджує питання про винуватість особи та не перевіряє законність процесуальних рішень, прийнятих стосовно особи Міжнародним кримінальним судом.

За результатами розгляду заяви слідчий суддя постановляє ухвалу про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, або про відмову у тимчасовому звільненні особи.

При визначенні виду запобіжного заходу слідчий суддя оцінює в сукупності всі обставини, у тому числі: тяжкість покарання, що загрожує особі у разі визнання її винуватою у вчиненні злочину,

зазначеного у проханні Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу; вік та стан здоров'я особи; міцність соціальних зв'язків особи в місці її постійного проживання, зокрема наявність у неї родини та утриманців; наявність у особи постійного місця проживання; дотримання особою умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до неї раніше; обставини, що можуть вплинути на вирішення питання про тимчасове звільнення особи, з урахуванням необхідності забезпечення виконання прохання про передачу особи до Міжнародного кримінального суду; строки виконання прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, про арешт і передачу; інші надзвичайні та виняткові обставини, що виправдовують тимчасове звільнення особи відповідно до рекомендацій Міжнародного кримінального суду.

Слідчий суддя в ухвалі про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, зобов'язує особу прибувати за кожною вимогою до суду або до центрального органу України, визначеного в ухвалі, а також встановлює особі зобов'язання, визначені в рекомендаціях Міжнародного кримінального суду.

Ухвала про тимчасове звільнення особи та обрання їй запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, або про відмову у тимчасовому звільненні набирає законної сили з моменту її оголошення слідчим суддею та оскарженню не підлягає. Копія ухвали не пізніше наступного дня після її постановлення надсилається до центрального органу України для відповідного інформування Міжнародного кримінального суду.

Тимчасове звільнення особи не перешкоджає повторному застосуванню до неї запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з метою фактичної передачі до Міжнародного кримінального суду або на прохання Міжнародного кримінального суду.

У **ст. 633 КПК** визначено порядок організації передачі особи до Міжнародного кримінального суду. Так центральний орган

Україні організовує передачу особи до Міжнародного кримінального суду на виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу після набрання законної сили ухвалою суду, постановленою відповідно до пункту 1 частини шостої статті 631 КПК. Фактична передача особи до Міжнародного кримінального суду здійснюється у спосіб та строки, узгоджені центральним органом України та Міжнародним кримінальним судом.

У разі якщо стосовно особи на території України здійснюється кримінальне провадження або вона відбуває покарання за інший злочин, ніж той, якого стосується прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу, центральний орган України може відкласти фактичну передачу такої особи на строк, узгоджений з Міжнародним кримінальним судом.

Транзитне перевезення особи, яка передається до Міжнародного кримінального суду відбувається відповідно до **ст. 634 КПК**. Отже, центральний орган України на прохання Міжнародного кримінального суду надає дозвіл на транзитне перевезення через територію України особи, яка передається іншою державою до Міжнародного кримінального суду.

Особа, яка транзитно перевозиться через територію України, тримається під вартою на підставі відповідного рішення Міжнародного кримінального суду.

Надання дозволу на транзитне перевезення особи через територію України не вимагається, якщо воно здійснюється повітряним шляхом та посадку на території України не заплановано. У разі незапланованої посадки на території України особа, яка транзитно перевозиться, тримається під вартою відповідно до частини другої КПК. Якщо є підстави вважати, що особа може перебувати на території України більше ніж двадцять чотири години, центральний орган України невідкладно звертається до Міжнародного кримінального суду про направлення прохання про транзитне перевезення такої особи. У разі якщо прохання Міжнародного кримінального суду про транзитне перевезення особи не надійшло протягом дев'яносто

шести годин з моменту незапланованої посадки, така особа підлягає звільненню з-під варти.

Витрати, пов'язані з виконанням прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво визначаються відповідно до **ст. 635 КПК**. Отже, витрати, що виникли на території України у зв'язку з виконанням прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво, вважаються процесуальними витратами згідно з КПК України.

Центральний орган України звертається до Міжнародного кримінального суду про відшкодування: витрат, пов'язаних із проїздом та забезпеченням безпеки свідків та експертів, а також витрат, пов'язаних із тимчасовою передачею осіб під вартою до Міжнародного кримінального суду; витрат на письмовий та усний переклад і складання стенограм; витрат, пов'язаних з проведенням експертизи; витрат, пов'язаних з фактичною передачею особи до Міжнародного кримінального суду; будь-яких інших надзвичайних витрат, що можуть бути пов'язані з виконанням прохання, визначених шляхом консультацій з Міжнародним кримінальним судом.

Витрати, пов'язані з виконанням прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також витрати, пов'язані з наданням правової допомоги такій особі, покриваються за рахунок Державного бюджету України.

Порядок виконання рішень Міжнародного кримінального суду регламентується **ст. 636 КПК**. Отже, виконання в Україні рішень Міжнародного кримінального суду здійснюється згідно з КПК України, іншими законами України та на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Виконання в Україні покарання у виді позбавлення волі або довічного позбавлення волі, призначеного особі Міжнародним кримінальним судом, здійснюється згідно з правилами КПК на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду та на умовах, визначених відповідним міжнародним договором, укладеним між

Україною та Міжнародним кримінальним судом, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України.

Рішення Міжнародного кримінального суду про штраф та конфіскацію центральний орган України надсилає до суду за місцем проживання особи, місцем відбування покарання особою або місцезнаходженням майна для звернення до виконання у тридцятиденний строк у порядку, визначеному статтею 535 КПК.

Виконання рішення Міжнародного кримінального суду про штраф та конфіскацію здійснюється без шкоди для прав добросовісних (*bona fide*) третіх сторін.

Майно або доходи від продажу нерухомого майна чи у відповідних випадках від продажу іншого майна, отриманого в результаті виконання рішення, зазначеного у частині четвертій ст. 636 КПК, передаються до Міжнародного кримінального суду.

РЕКОМЕНДОВАНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Правові механізми співпраці держав з Міжнародним кримінальним судом: ключові особливості та виклики.
2. Роль національних органів у забезпеченні ефективної взаємодії з Міжнародним кримінальним судом: аналіз процедур та практик.
3. Міжнародне співробітництво з Міжнародним кримінальним судом: аспекти обміну доказами та виконання рішень.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Обсяг і порядок співробітництва з міжнародним кримінальним судом.
2. Центральні органи України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.
3. Порядок консультації з Міжнародним кримінальним судом.
4. Порядок передання кримінального провадження в рамках співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

5. Порядок виконання прохання Міжнародного кримінального суду про надання допомоги.

6. Конфіденційність та захист відомостей, що стосуються національної безпеки України під час співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

7. Забезпечення збереження доказів.

8. Порядок виконання Міжнародним кримінальним судом своїх функцій на території України.

9. Тимчасова передача особи до Міжнародного кримінального суду для проведення процесуальних дій.

10. Запити (прохання) до Міжнародного кримінального суду.

11. Права особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво.

12. Особливості затримання осіб, які розшукуються Міжнародним кримінальним судом або стосовно яких надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу.

13. Застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт (тимчасового арешту).

14. Застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт (тимчасового арешту).

15. Порядок виконання прохання Міжнародного кримінального суду про арешт і передачу.

16. Тимчасове звільнення особи, до якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

17. Порядок організації передачі особи до Міжнародного кримінального суду.

18. Транзитне перевезення особи, яка передається до Міжнародного кримінального суду.

19. Витрати, пов'язані з виконанням прохань Міжнародного кримінального суду про співробітництво.

20. Порядок виконання рішень Міжнародного кримінального суду.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ САМОКОНТРОЛЮ ОТРИМАНИХ ЗНАНЬ

1. Який основний міжнародний документ регулює співробітництво держав з Міжнародним кримінальним судом (МКС)?

- a) Віденська конвенція про право міжнародних договорів;
- b) Римський статут Міжнародного кримінального суду;
- c) Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни;
- d) Статут ООН.

2. Який статус має Україна щодо Римського статуту МКС станом на 2025 рік?

- a) повна ратифікація з 2000 року;
- b) визнання юрисдикції МКС на ad hoc основі (наприклад, деклараціями 2014 та 2015 років);
- c) відмова від будь-якої юрисдикції МКС;
- d) тимчасове призупинення членства.

3. Хто в Україні забезпечує співробітництво з МКС під час розслідування та судового розгляду справ?

- a) Міністерство юстиції України;
- b) Офіс Генерального прокурора;
- c) Служба безпеки України;
- d) Верховний Суд України.

4. Який український нормативний акт детально регламентує порядок взаємодії правоохоронних та судових органів з МКС?

- a) Конституція України;
- b) Кримінальний процесуальний кодекс України (стаття 617);
- c) Закон про прокуратуру;
- d) Кодекс про адміністративні правопорушення.

5. Які злочини входять до юрисдикції МКС, щодо яких Україна визнала компетенцію суду?

- a) лише корупційні злочини;
- b) геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії;

- c) економічні злочини та відмивання коштів;
- d) кіберзлочини та тероризм.

6. Яка особливість співробітництва України з МКС у контексті збройної агресії РФ проти України?

- a) повна передача всіх справ до МКС без національного розслідування;
- b) надання допомоги МКС у розслідуванні злочинів, скоєних на території України, з урахуванням принципів комплементарності;
- c) відмова від екстрадиції підозрюваних до МКС;
- d) обмеження співробітництва лише дипломатичними каналами.

7. Який обсяг співробітництва з МКС включає обов'язки України, визначені Римським статутом?

- a) лише обмін інформацією без надання доказів;
- b) арешт та затримання, видача осіб, надання доказів та свідків, виконання вироків;
- c) фінансова допомога суду без юридичної участі;
- d) тільки спостереження за процесами без активної ролі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басиста І. В., Максимів А. В. Деякі аспекти спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо осіб, які оголошені в міжнародний розшук. *Юридичний електронний журнал*. 2015. № 4. С. 247–249. URL: http://lsej.org.ua/4_2015/67.pdf
2. Бішко В. М. Суд присяжних: загальна характеристика та особливості імплементації в Україні. *Судова влада України. Галицький районний суд м. Львова*. URL: https://gl.lv.court.gov.ua/sud1304/knowledge_base/328113/
3. Бондаренко О. О. Проблемні питання судово-медичного освідування у кримінальному процесі. *Право і безпека*. 2010. № 3. С. 169–172. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/88ab0617-c960-4c1f-ab7d-d9f87f0ccfc3/content>
4. Гнатенко В. С. Тактико-спеціальні прийоми освідування під час воєнного стану. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 25 листопада 2022 року). Харків, 2022. С. 76. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ba4313aa-b077-4ac4-b781-be4a32ff5b40/content>
5. Зняття інформації з електронних інформаційних систем. *Кримінальний процес України. Особлива частина*: електронний підручник. URL: https://pidru4niki.com/1175100959158/pravo/znyattya_informatsiyi_elektronnih_informatsiynih_sistem
6. Кицан Ю. І. Актуальні питання вдосконалення кримінального процесуального законодавства України щодо підслідності

кримінальних проваджень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 376–379. URL: http://lsej.org.ua/6_2019/92.pdf

7. Кобець М. В. Установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) як метод слідчої (розшукової) дії та оперативно-розшукового заходу з розшуку осіб. С. 74–77. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f49d3bb-85c4-424a-8aba-972248537938/content>

8. Ковальова О. В. Досудове розслідування: дефініція, сутність та зміст. *Європейські перспективи*. 2022. № 1. С. 92–99. URL: <https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2022/02/92-Kovalova.pdf>

9. Луцик В. В. Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж: фокус новел. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 500–504. URL: http://lsej.org.ua/8_2022/113.pdf

10. Матеріальне і процесуальне право, як підсистеми права (правові спільності). URL: <https://studfile.net/preview/5109957/page:59/>

11. Музиченко О. В., Обловацька Н. О., Карандась М. В. особливості здійснення кримінального провадження стосовно неосудних та обмежено осудних осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 327–331. URL: http://lsej.org.ua/9_2023/80.pdf

12. Неводнича Л. О. Підстави проникнення до житла чи іншого володіння особи: проблеми законодавчого врегулювання. С. 114–119. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31166/1/114.PDF>

13. Нор В. Т., Бобечко Н. Р. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами у кримінальному судочинстві України. С. 308–324 URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2180/4716-1?inline=1>

14. Пацула М. П. Правові аспекти ексгумації трупа у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 127–124. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/23.pdf

15. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>

16. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>

17. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

18. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>

19. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

20. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : затв. наказом Генерального прокурора України від 30.06.2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>

21. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні «Про організацію діяльності прокурорів

у кримінальному провадженні» : наказ Генерального прокурора України від 30.09.2021 р. № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>

22. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>

23. Рафальонт С. Поняття меж судового розгляду кримінального провадження. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 24 (лютий). С. 190–192. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/865>

24. Слідчі (розшукові) дії як складова кримінального провадження: загальне поняття і значення; нормативно-правове регулювання; практичне застосування у досудовому розслідуванні; особливості здійснення під час воєнного стану; актуальна судова практика / В. М. Бесчастний, В. А. Бортняк, С. С. Вітвіцький та ін. ; за заг. ред. І. М. Копотуна. Київ : ВД «Професіонал», 2025. 478 с. URL: <https://jurkniga.ua/contents/slidchi-rozshukovi-dii-yak-skladova-kriminalnogo-provazhennya.pdf?srsId=AfmBOoorspqqZ9FAihEcGDaXe4SCXfhP4AmtA8aVBuW5objAer6PjCJo>

25. Федорак Л. М. Проникнення до житла чи іншого володіння особи і проведення в них обшуку чи огляду у невідкладних випадках. *Судова влада України*. 24.01.2018 р. URL: <https://gr.pl.court.gov.ua/sud1605/pres-centr/4/450977/>

26. Черняк Н. П., Іваненко Ю. К. Слідчий експеримент: сучасна правова регламентація та його практичне значення. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 343. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/162.pdf

27. Шевчишен А. В. Поняття спеціального досудового розслідування (in absentia) та його функціональне призначення у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів у сфері

службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 125–134. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/2_2017_Shevchushen.pdf

28. Методичні рекомендації щодо особливостей проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні / О. О. Юхно, Р. М. Аюпова, Р. М. Балац, О. О. Бондаренко, Г. І. Глобенко, С. М. Лозова, Г. В. Рось, О. В. Салманов. *Законодавче забезпечення правоохоронної діяльності*. С. 355–366. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ea4bdf8c-cd77-46ca-8fb9-6fa00b910dc3/content>

Навчальне видання

**Шульга Андрій, Євенко Дмитро, Одинцова Олена,
Конарева Ганна, Чорна Марина**

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
(ОСОБЛИВА ЧАСТИНА)**

Навчальний посібник

Верстка *А. Демська*

Технічне редагування *О. Гринюк*

Г Е Л Ї В Е Т И К А
В И Д А В Н И Ч И Й Д І М

WWW.HELVETICA.UA

Підписано до друку 01.09.2025 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Warnock. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 26,51. Наклад 300.
Замовлення № 1125-236.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.